

C. Tóth Norbert

AZ ESZTERGOMI SZÉKESKÁPTALAN A 15. SZÁZADBAN

I. RÉSZ

A kanonoki testület és az egyetemjárás

C. TÓTH NORBERT

AZ ESZTERGOMI SZÉKESKÁPTALAN A 15. SZÁZADBAN

I. RÉSZ

A kanonoki testület és az egyetemjárás

SUBSIDIA AD HISTORIAM MEDII AEVI
HUNGARIAE INQUIRENDAM 7.

C. TÓTH NORBERT

Az esztergomi székeskáptalan a 15. században

I. rész

A kanonoki testület és az egyetemjárás

BUDAPEST, 2015

A kötet megjelenését támogatta és kiadta a Magyar Tudományos Akadémia
Támogatott Kutatócsoportok Irodája

ISBN 978-963-508-804-1

ISSN 1787-9213

© C. Tóth Norbert
Minden jog fenntartva!

Az angol fordítást Pálosfalvi Tamás készítette

Lektorálta
Lakatos Bálint
Mikó Gábor

A borítón Palicsnai Péter esztergomi kanonok sírkövének (1480) részlete látható.
A sírkő a Magyar Nemzeti Múzeum Balassi Bálint Múzeumának tulajdona,
a felvételt Horváth Orsolya készítette.

Felelős kiadó: Veszprémy László,
a Magyar Tudományos Akadémia–Hadtörténeti Intézet és Múzeum
–Szegedi Tudományegyetem–Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának vezetője

Készült 200 példányban

A nyomdai munkálatokat a Kódex Könyvgyártó Kft. végezte.

Felelős vezető: Marosi Attila
Tördelés, nyomdai előkészítés: AbiPrint Kft.

Printed in Hungary

Tartalomjegyzék

Előszó	7
1. Az esztergomi székeskáptalan a 15. század közepén	11
1.1. A testület létszáma és ülésrendje	11
1.2. Az esztergomi székeskáptalan tagjai 1451–1460 között	19
1.2.1. <i>A kanonokok származása</i>	21
1.2.2. <i>A „karrier” — Az 1451–1460 között javadalmat viselt kanonokok előrelépése</i>	25
1.2.3. <i>A kanonokok javadalomhalmozása — káptalanon belül és kívül ...</i>	31
1.2.4. <i>A javadalomviselés időtartama</i>	35
1.2.5. <i>Összegzés</i>	39
1.3. A káptalan tagjai 1451–1460 januárja között (rekonstrukció)	41
2. „Párhuzamos életrajzok”	
— Esztergomi kanonokok a 15. században	43
2.1. A két Mihály (Debreceni Mihály és Keszthölci Mihály)	43
2.2. A három Miklós (Adatok Temesvári Miklós életéhez)	51
2.3. A két Simon (Trevisói Simon és Hanvai Darvas Simon)	57
2.4. Palicsnai vagy Csanádi Péter? (Hogyan hívták a Szűz Mária-kápolna igazgatóját a 15. század közepén?)	63
2.5. Bereckek a káptalanban	66
2.6. Egy kivételes karrier, Túronyi László fia Mihály pályafutása	70
2.7. Tamások a káptalanban (Hogyan hívták a Krisztus teste-kápolna igazgatóját a 15. század második felében?)	77
2.8. A Dorogháziak: apa és fia	82
3. Mítosz és valóság	
— Az egyházi középréteg Esztergomban	87
3.1. „A mályuszi modell”	88
3.2. Az esztergomi kanonokok egyetemjárása	89
3.3. Karrier az esztergomi káptalanban	109
3.4. Következtetések	117
4. Adattári rész	123
4.1. Az öt ügyvédvallásban szereplő kanonokok nevei	123
4.2. Az 1451–1460 között szereplő kanonokok adattára	128

4.3. Családfák	150
<i>Asszonyfalvi Ostfi Miklós családi kapcsolatai</i>	150
<i>Csitári/Kaladéi család</i>	151
<i>A Dorogházi család leszármazása</i>	152
<i>Gosztonyi/Kövesszarvi család</i>	153
<i>Hanvai „Darvas” család</i>	154
<i>Hugyagi család</i>	155
<i>Laki Kacor család</i>	156
<i>Lánci család</i>	157
<i>Palicsnai–Orsányi–Csanádi rokonság</i>	158
<i>Penci család</i>	159
<i>Sóki család</i>	160
A felhasznált irodalom és forráskiadványok, valamint a rövidítések jegyzéke	161
The Cathedral Chapter of Esztergom in the Fifteenth Century	
Ist part: The Canonical Body and University Studies	169
Mutató	175

Előszó

A középkori és újkori Magyar Királyság egyházi testületeinek rangsorában az első hely minden bizonnyal az esztergomi főszékeskáptalant¹ illette meg. Ennek is köszönhetően a testület története, felépítése és működése már korán felkeltette a történetírók érdeklődését. A 19. század második felében elsősorban Knauz Nándor és Fraknoi Vilmos, majd Kollányi Ferenc munkáiként jelentek meg: az érsekség és a káptalan történetére vonatkozó forrásokat tartalmazó, illetve e kettő történetével foglalkozó művek, valamint a káptalan személyi állományát feltáró adattár.² A jól induló kutatás a két világháború között megtorpant, hogy azután csak az 1960-as évek körül induljon újra. A szerzők közül elsősorban Györffy György nevét kell kiemelni, aki az Árpád-kori Magyarország történeti földrajzának készítése közben tett alapvető megállapításokat az érsekség és káptalan korai történetére vonatkozóan, valamint keretbe foglalta az addigi ismereteinket.³ A kutatások kiteljesedését és az eredmények megismerését tovább segítette az 1960-ban újrainduló *Esztergom Évtapjai (Annales Strigonienses)* című kiadvány.⁴ Az egyháztörténeti kutatásban újabb fellendülést hoztak az 1990-es évek. Ekkor indult útjára *Strigonium Antiquum* című periodika, illetve a negyedévente megjelenő *Új Magyar Sion*. Mindezek mellett, köszönhetően elsősorban Körmendy Kinga munkásságának (e tárgykörben született munkáit lásd a Bibliográfiában), újra lendületet vett a székeskáptalani javadalmasok pályájának, főképp műveltségének kutatása és elemzése. Ugyanakkor az esztergomi káptalanra vonatkozó források feltárása terén is előrelépések történtek: Solymosi László kiadásában napvilágot látott az 1500 és 1527 közötti években tartott káptalani ülések jegyzőkönyve, illetve annak feldolgozása.⁵ E helyütt kell szólni a Knauz Nándor által elkezdett és Dedek Crescens Lajos által folytatott *Monumenta*-sorozat újraindulásáról is, amelynek IV. kötet a múlt század utolsó évtizedének végén jelent meg.⁶ A fentiekén túl, noha nem elsősorban a káptalan működésére tartalmaz adatokat, az egyházmegye szempontjából nélkülözhetetlen az immáron több mint tíz éve megjelent, az

¹ A kötetben a székeskáptalan megnevezés helyett gyakran, a szóismétlést kerülendő, a 'káptalan', a 'testület' szavakat fogom használni, de minden esetben, ha csak külön nem jelzem (pl. esztergom-szentistváni káptalan), a székeskáptalant értem alatta.

² Vö. MES I–III., EFB, Kollányi F.: Kanonokok; Kollányi F.: Visitatio; (Új) Magyar Sion.

³ Györffy II. 211–216., 237–289.

⁴ Az Esztergom történetére vonatkozó munkák és periodikák kiváló listáját nyújtja a városi könyvtár által működtetett honlap: <http://www.vkesztergom.hu/digitalis-konyvtar?page=1> (megtekintés időpontja: 2015. márc. 16.)

⁵ Reg. Strig.

⁶ MES IV.

esztergomi érsekek rövid életrajzát és a rájuk vonatkozó irodalmat közlő kötet.⁷ E rövid felsorolásban említett műveken túl természetesen számos más olyan munka is született, amely kisebb-nagyobb részben foglalkozott a székeskáptalan életével (így például megemlíthetők a régészeti feltárások eredményeit közlő tanulmányok⁸). Az esztergomi székeskáptalanról kialakult történeti képet nagy vonalakban tehát az előbbieken felsorolt munkák határozzák meg, de e kép egyik alapjával, mégpedig Kollányi Ferenc adattárával komoly problémák vannak.

Az esztergomi székeskáptalan ún. 1397. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvének⁹ vizsgálata során rövid idő alatt világossá vált számomra, hogy a forrás keletkezési idejének megállapításához és a benne leírtak pontos elemzéséhez nélkülözhetetlen a káptalani archontológia használata. Mint mindenki más, magam is az esztergomi kanonokok névsorát és javadalomviselésük időhatárait tartalmazó, Kollányi Ferenc által végső formába öntött munkához fordultam.¹⁰ Az adattár használatakor azonban kiderült, hogy a mű, mivel éppen a *canonica visitatio* szolgáltatta egyik fontos forrását, e feladat elvégzésére nem alkalmas. Forráskezelése ugyanis már saját korában is elmaradott volt, sőt a saját maga állította korlátokat¹¹ sem sikerült érvényesítenie. Azonban munkájáról, noha adatait sohasem ellenőrizték, a köztudatban mégis annak megbízhatósága terjedt el. Talán a forrásbőség¹² mellett ez is hozzájárult ahhoz, hogy az utóbbi évtizedekben a középkori káptalanok működését rekonstruáló, úgyszólván virágkorukat érő elemzések során az esztergomi káptalan esetében fel sem merült annak modern szempontok szerinti vizsgálata. Mindezek okán egyetlen lehetőségem maradt arra, hogy az egyházlátogatási jegyzőkönyv vizsgálatához szilárd alapokat teremtsék: el kellett készítenem a középkori esztergomi kanonokok archontológiáját.

Az archontológia elkészítésében nehezen túlbecsülhető segítséget nyújtott az 1450-es évtizedben keletkezett, és a káptalani magánlevéltárnak hála napjainkra fennmaradt öt ügyvédvallás. A *procuratoriák* közös jellemzője, hogy azokat káptalani ülésen tették a kanonokok és az oklevelekben — kivételesen — felsorolták az összes jelenlévő kanonokot. E különleges forráscsoport révén e kötet 1. részében megvizsgáltam és elemeztem a székeskáptalanban helyet foglaló javadalmasok számát, származását, karrierjét, javadalomhalmozásukat, illetve javadalomviselésük hosszát. Az elemzés során a korábbi egyháztörténeti szakirodalom eredményeit alkalmaztam egy statisztikailag jól körülhatárolható csoportra. Ennek végén kapott helyet a káptalan 1451 és

⁷ Esztergomi érsekek.

⁸ Összefoglalóan lásd MRT V. (1979-ig).

⁹ Kollányi F.: *Visitatio* 71–106., 239–272.

¹⁰ Kollányi F.: Kanonokok, a munka előzményeire lásd az Előszót.

¹¹ Kollányi azt írta az Előszóban, hogy „a mohácsi vészt megelőző időből a kettős évszám nem azt jelenti, hogy ki meddig volt kanonok, hanem, hogy a kezem közt megfordult okmányban ettől-eddig találkoztam az illető nevével.” (Kollányi F.: Kanonokok v.)

¹² Vö. Köblös J.: Egyházi középréteg 8.

1460 közötti testületének rekonstrukciója, azaz azok nevei szerepelnek a táblázatban, akik mondott évtizedben kanonokságot viseltek.

Az adattár készítése közben számos olyan kérdésre kellett válaszolnom, amelyek nemcsak külön kutatást igényeltek, de egyszersmind olyan adatokat is a felszínre hoztak, amelyek egy klasszikus adattár kereteit szétfeszítették volna. Ugyanakkor ezek az információk — amellet, hogy elősegítik az egyes javadalomviselők azonosítását, azaz egynek hitt személyek adatainak szétválasztását vagy éppenséggel különböző néven ismert személyek adatainak összevonását — nagy segítségére lehetnek más tudományágak, így például az egyház- és irodalomtörténet vagy a kodikológia művelői számára is. A kötet 2. részében tehát nem a hagyományos szerkezetű életrajzokkal fog találkozni az olvasó, hanem az esztergomi székeskáptalanban, illetve máshol kanonokságot viselt azonos (kereszt)nevű személyek szétválasztásához szükséges adatokból alkotott — a magyar forrásadottságoknak megfelelő — életpályákkal, egyfajta „párhuzamos életrajzokkal.” A merítés időhatárai a 15. század első negyedétől a század utolsó esztendejéig terjednek. A kiválasztás kritériumai maguktól adódtak: a korábbi szakirodalom, illetve saját kutatásaim alapján problematikusnak ítélt személyek életútját kíséreltem meg feltárni annak érdekében, hogy elkészíthessem az esztergomi kanonokok megbízható archontológiai adattárát. Az alábbiakban ismertetett életpályák ugyanakkor lehetőséget nyújtottak általános érvényű következtetések levonására, a kutatás során érintett problémák és azok megoldásai pedig tálcán kínálták az összevetést a korábbi szakirodalmi munkákban, elsősorban az e témában alapvető szerző, Mályusz Elemér által az egyházi közléprétegről írottakkal.¹³ A székeskáptalani kanonokok műveltségéről és esztergomi térnyerésükről végzett vizsgálatok eredményeit a 3. részben ismertetem.

Az utolsó, adattári részben kaptak helyet az öt ügyvédvallásban szereplő kanonokok neveit tartalmazó listák, a vizsgált 1451–1460 közötti évtizedben stallummal rendelkező 54 kanonok életrajzi adatai, valamint 11, kanonokok le származását ábrázoló családfa. A kötetet a felhasznált irodalom és forráskiadványok, illetve a rövidítések jegyzéke, valamint a személynévmutató zárja.

A munka elkészítése során nyújtott segítségükért elsősorban munkatársaimat, Lakatos Bálintot és Mikó Gábort illeti köszönet, akik Körmendy Kinga professzor asszonnyal együtt a kötet olvasószerkesztői, illetve lektorai is voltak.

*

Végezetül még egy dologról kell szólnom. A kötet címében szereplő római egyes szám ugyanis némi magyarázatra szorul: az olvasó által a kezében tartott, a kanonoki testületről és egyetemjárásukról szóló munka az esztergomi székeskáptalan 15. századi testületéről végzett kutatásaim első eredménye. A sorozat második kötete a jelen mű első részében részletesen elemzett ügy-

¹³ Mályusz E.: Egyházi társadalom 57–115.

védvallásokban szereplő káptalani tagok — ha nem is mindennapos — tevékenységébe nyújt majd bepillantást. A esztergomi székeskáptalan magánlevéltárában ugyanis megőriztek egy másik egyedi forrást is, amely címe szerint a sasadi tizedperben 1452 és 1464 közötti évek során itthon és külföldön kifizetett költségeket részletezi. A későbbi kutatás számára ugyanakkor szerencsés módon a lejegyzője nemcsak az összegek feljegyzését tartotta fontosnak, hanem a pereskedés menetére vonatkozó információkat is bőségesen rögzített. Mindezek okán a pereskedés „krónikájának” is tekinthető forrást a 2. kötetben teljes terjedelmében közlöm. A szöveg kiadása előtt azonban vázlatosan ismertetem a nevezetes per addigi, mintegy húsz évre visszanyúló menetét, majd az 1452-től 1465 januárig terjedő időszakot tárom fel elsősorban a jegyzékben említett események, valamint a perben keletkezett oklevelek segítségével. Vizsgálatomban több kérdéskört (tizedek jövedelme, a káptalan költségei, az ügyvédek munkája) is érintek.

A sorozat tervezett harmadik kötete az ún. 1397. évi székesegyházi egyházlátogatási jegyzőkönyv (*canonica visitatio*) teljeskörű elemzését fogja tartalmazni: a munkában az említett első két kötet, az esztergomi székeskáptalan általam elkészített archontológiája, valamint más okleveles források segítségével részletesen elemzem a vizitáció keletkezésének és létrejöttének okait, célját és természetesen idejét. Továbbá megvizsgálom azt is, hogy a benne leírtak mennyiben feleltethetők meg az egyéb forrásaink alapján a káptalanról megismert, illetve megismerhető képpel. A kötet végén az egyházlátogatási jegyzőkönyvet fogom a modern szövegkiadási elveknek megfelelően közzétenni. Így válik remélhetőleg kerek egészzé mindaz, amit az esztergomi székeskáptalan késő középkori, főleg prozopográfiai, illetve archontológiai szempontú vizsgálatával feltártam — kiindulópontul a jövőbeni kutatás és a testület történetének egy majdani összegzője számára.

Budapest, 2015. március 24.

C. Tóth Norbert

1.

Az esztergomi székeskáptalan a 15. század közepén

1.1. A testület létszáma és ülésrendje

Az esztergomi székesegyházban a 14. század közepe óta — amikor is az ún. 1397. évi *canonica visitatio* szerint egy kettős kinevezés miatt a létszám eggyel megemelkedett — 39 stallum létezett.¹ A szóban forgó egyházlátogatási jegyzőkönyv azonban kutatásaim szerint biztosan nem a benne szereplő évben keletkezett. A jelen formájában ismert kötet legalább négy, 1397 után lezajlott vizitáció anyagának bizonyos szempontok szerinti kompilációja, éppen ezért önmagában nem bizonyító erejű arra nézve, hogy hány tagot számlált a testület. E hiányosságot azonban további források bevonásával kiküszöbölhetjük, ráadásul ezek arra is alkalmasak, hogy a káptalani ülésrendre, illetve a káptalan rangsorára némi fényt vessenek. Az egyik legfontosabb forráscsokor, amelynek részletes elemzése az alábbiakban olvasható, öt ügyvédvalló oklevél, amelyek 1453 és 1460 között az esztergomi káptalan és a pécsváradi konvent között a neveyi (sasadi) tizedekért különböző egyházi bíróságok előtt zajló pernek köszönhetően keletkeztek.² Amellett, hogy a középkor más időszakából ilyen forrás az esztergomi káptalanból³ nem ismeretes — sőt a többi egyházi intézmény tekintetében sem túl gyakori⁴ —, egyediségük abban rejlik, hogy azt nem mint testület, azaz az 'esztergomi káptalan' tette, hanem a káptalani ülésen jelen lévő⁵ összes kanonok nevét sorolták fel az esztergomi szent-széken dolgozó jegyző által kiállított iratban.

¹ Kollányi F.: *Visitatio* 99. (Ezt a szakirodalom is elfogadja, vö. Mályusz E.: *Egyházi társadalom* 110.; Reg. Strig. 39.)

² A pernek az 1460-as évek közepéig terjedő történetére lásd a kötet 4. részét!

³ Egy olyan esetet ismerek, ahol a káptalan mint testület vallott ügyvédek: 1469. május 19. (DF 208745.), illetve idevonhatóak az esztergomi számadáskönyvben található adatok arról, hogy a káptalani üléseken kik vettek részt. (Reg. Strig. *passim*.)

⁴ A pécsváradi monostor szerzeteseitől szintén a perből, 1460. május 28-ról ismerünk egyet (DF 237600.); hasonlóképpen egy per során tettek a veszprémi káptalan tagjai is ügyvédvallást 1448. május 8-án. (MEV 105.)

⁵ Vö. 1460. január 3-i ügyvédvallás szövegével: „ut moris est, per sonum campane legittime convocati ac in sacristia seu conservatorio ecclesie nostre, antedictae scilicet loco capitulari salvo via, iure, forma et causa, quibus melius et efficacius id facere potuimus et debuimus ac possumus et debemus unanimiter, concorditer et capitulariter coniunctim et divisim” – DF 264682.

Az 1453 és 1460 közötti évekből származó ügyvédvallások mindegyike más-más létszámmal tartott káptalani ülésen történt. Számunkra egyelőre most egy fontos ezek közül, mégpedig az 1459. április 3-i, amelyben összesen 37 kanonok neve szerepel.⁶ A felsorolt kanonokokon kívül még két további javadalmas nevét ismerjük ekkoriból: az egyik Gergely milkói püspök, a honti főesperesség kommandátora, esztergomi segédpüspök,⁷ a másik pedig Tapolcsányi Kelemen, aki az előtte és az utána való évben keletkezett ügyvédvallásokban is szerepel.⁸ Mindez azt jelenti, hogy a káptalannak valóban 39 javadalmasa, illetve a királlyal együtt, akit az Árpád-kor óta megilletett a kanonoki cím (*rex canonicus*), 40 tagja volt.⁹ A középkor végén a Nagyboldogasszony-kápolna ügyében zajló pereskedés során említett 40 kanonok közé valószínűleg a király személyét is beleértették, hiszen a székeskáptalan (gazdasági) jegyzőkönyve szintén a 39-es létszámot erősíti meg.¹⁰ (A mondott ügyvédvallások egyébként felelnek arra a soha meg nem válaszolt kérdésre is, hogy az egyes méltóságviselő kanonokoknak alapesetben hány javadalmuk van a káptalanban: példának okáért az okleveles forrásokban a főesperesek „archidiaconus de N et canonicus Strigoniensis” formában szerepelnek. Ebből akár arra is gondolhatnánk, hogy az illető személynek két javadalma: főesperessége és kanonoksága volt. A források — azaz az ügyvédvallások — alapján azonban egyértelmű, hogy nem erről van szó: a szóban forgó kanonokoknak csak egy javadalma volt, amelyet mint esztergomi kanonok viselt. Ellenkező esetben ugyanis azt kellene feltételeznünk, hogy 52 kanonoki — azaz a 39+1 kanonoki, továbbá a négy oszloposkanonoki és nyolc főesperesi — hely volt a káptalanban.)

A káptalan bizonyos méltóságviselő tagjai között időről-időre vizsályt okozó probléma az ülésrend: a kanonokok rangsorrendje volt. A káptalani ülésrendről egyrészt a már említett székesegyházi vizitációból, másrészt az öt ügyvédvalló oklevélből tájékozódhatunk. Ezek szerint a rangsor élén a négy oszloposkanonok, azaz a nagyprépost, az olvasókanonok, az éneklőkanonok és az órkanonok állt. Utánuk következtek a kisprépostok, mégpedig először az esztergom-zöldmezei Szent Györgyről, az esztergomvári Szent István első vértanúról, végül pedig a esztergomhegyfoki Szent Tamásról nevezett társaskáptalan prépostjai. Az esztergom-szentgyörgyi prépost egyúttal a székesegyházi főesperesi címet is viselte. A rangsor nyolcadik helyétől a tizenötödikig az egyes *archidiaconatusok* élén álló főesperesek szerepelnek. Ezek esetében azonban a vizitációban¹¹ és az ügyvédvallásokban szereplő sorrend nem teljesen fedi egymást, ráadásul a helyzetet némiképp bonyolítja, hogy az öt ügy-

⁶ DF 237774. (A neveket lásd az 4.1. 4. sz. alatt.)

⁷ Lásd 4.2. 9. sz.

⁸ DF 237505., 264682. (A neveket lásd az 4.1. 3. sz. és 5. sz. alatt.)

⁹ Reg. Strig. 40.; vö. még VII. Kelemen pápa 1525. szeptember 29-i levelében leírtakkal: „ecclesiam praedictam, cuius praefatus Ludovicus et pro tempore existens Hungariae rex canonicus existit.” – DF 237396.

¹⁰ Reg. Strig. 40.; vö. II. Lajos király 1522. február 9-i, a pápához szóló levelével (DF 237722.).

¹¹ Kollányi F.: Visitatio 88.

védvallás egyikében sem szerepel a honti főesperes, Gergely milkói püspök és esztergomi segédpüspök neve. Mindezekén túl háromban Gergely nevén kívül még egy vagy két másik főesperes neve is hiányzik, így csak két ügyvédvallást tudunk felhasználni: az 1456. és az 1459. évit. A három forrásban szereplő sorrend összehasonlítását lássuk először táblázatos formában (1. táblázat).

1. táblázat. A főesperességek sorrendje

	vizitáció	1456. augusztus 17.	1459. április 3.
1	nyitrai	nyitrai (Márton)	nyitrai (Várad Albert)
2	nógrádi	nógrádi (Várad Albert)	nógrádi (Mátyás)
3	gömöri	barsi (Kozárdi László)	barsi (Budai Gergely)
4	honti	–	–
5	barsi	gömöri (Szemerédi Balázs)	gömöri (Esztergomi Orbán)
6	komáromi	komáromi (Penci János)	zolyomi (Szatmárnémeti Kelemen)
7	sasvári	zolyomi (Szatmárnémeti Kelemen)	komáromi (Penci János)
8	zolyomi	sasvári (Szántói Ambrus)	sasvári (Vasvári Tamás)
9	tornai	–	–

A három listában, a honti és a tornai főespereseket¹² nem számítva, több eltérés is mutatkozik: míg az egyházlátogatási jegyzőkönyvben a 3. helyen a gömöri és az 5. helyen a barsi áll, addig a mindennapi gyakorlatot megtestesítő ügyvédvallásokban éppen fordítva a barsi szerepel az előkelőbb helyen. A másik eltérés a sor végén található: egyrészt a vizitációban a sasvári — a tornait nem véve figyelembe — nem az utolsó helyen áll, az ügyvédvallásokban — a többiben is — viszont ez áll a sorrend legvégén. Ennek megfelelően a másik két, a komáromi és zolyomi főesperes helye szintén ingadozik, ám ez esetben azt mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy csak az 1459. évi ügyvédvallásban előzi meg a zolyomi főesperes a komáromit.¹³ (A sorrendet, amint az a nevekből és a kanonoknévsorban történt megjelenésükből is egyértelmű, nem befolyásolta a kanonoki beiktatás, az installáció időpontja.)

Az ügyvédvallásokban a főesperesek után — megelőzve az egyszerű kánonokat — a székesegyház oldalában épített két, a Krisztus teste-¹⁴ és a Szűz

¹² A tornai főesperes nevével a káptalan privilégiumainak méltóságsorában sohasem találkozunk, ennek oka egyelőre homályba vész, a probléma megoldására korántsem jelent megnyugtató választ a vizitáció megokolása: „ultra istos archidiaconatus dixerunt ipsi domini de capitulo, quod deberet esse archidiaconatus Tornensis, sed se fecit ruralement moratur in Torna” – Kollányi F.: Visitatio 88.

¹³ Lásd 4.1. 1–5. sz.

¹⁴ A kápolnát, amely a székesegyház oldalában állt (*ad latus ... ecclesie Strigoniensis*), Demeter érsek alapította 1384. április 24-én. (EFB 87. = DF 238319., 238323.) — Kollányi F.: Kanonokok li. oldalon „Oltáriszentség kápolna” szerepel, ennek nyomán az MRT V. 105. oldalán a Krisztus teste-kápolnától külön vették fel.

Mária-kápolna¹⁵ igazgatója, egyúttal természetesen esztergomi kanonokok következtek. A vizsgált időszakban mindkét kápolna élén váltás történt: először a Krisztus teste-kápolna rektorságában 1453 és 1456 között, majd mindkettő élén 1459 végén, illetve 1460 elején az igazgató(k) elhunytával vált szükségessé új rektorokat kinevezni. Az új kinevezések alapján itt egyértelmű, hogy a kápolnaigazgatók sorrendjét nem a kápolna régisége vagy gazdagsága befolyásolta, hanem az azt betöltő kanonok beiktatási időpontja. A Krisztus teste-kápolna rektora 1429 és 1453 között Galamboki Mihály volt,¹⁶ aki azonban már 1419 óta kanonoksággal¹⁷ rendelkezett a káptalanban. A Szűz Mária-kápolna igazgatóságát 1447 és 1459 között¹⁸ viselő Imre viszont csak 1438 elején¹⁹ mutatható ki először a káptalanban. A Krisztus teste-kápolna élén Galamboki Mihályt valamikor 1453 után Szeredi Bereck követte, aki 1459-ben bekövetkezett haláláig viselte a javadalmat. Az ő első kanonoki említése 1453-ból származik.²⁰ Az ügyvédvallásokban ennek megfelelően alakult a két kápolnaigazgató sorrendje is: az 1453. május 4-i oklevélben a Szűz Mária-kápolna rektora, Imre áll a második helyen, de az 1456. augusztus 17-én kelt kiadványban már megelőzte a Krisztus teste-kápolna igazgatóját, Szeredi Berecket. Mindkét rektor valamikor 1459 második felében hunyt el.²¹ Jóllehet az egyiket, a Szűz Mária-kápolna igazgatóságát az előző jegyzetben idézett levél szerint a káptalan távollétében Palicsnai Péternek adta, a Krisztus teste-kápolna rektorságát azonban ekkor még nem kapta meg a később, 1460. május 2-án²² már azt viselő Tharatha-i Tamás kanonok, mivel az 1460. január 3-i ügyvédvallásban²³ még egyszerű kanonokként szerepel. Mindennek következtében az utolsó ügyvédvallásban egyik kápolna igazgatójának nevét sem tüntették fel: az egyik még üresedésben volt, a másik gazdája pedig Itáliában tartózkodott, és így értelemszerűen nem lehetett jelen a káptalani ülésen. (Sajnos az ügyvédvallások sora itt véget ér, így nem tudjuk ellenőrizni, hogy a két kápolna sorrendjében történt-e vál-

¹⁵ A kápolnát, amely „in castro nostro Strigonii iuxta ecclesiam kathedralem usque ecclesiam Sancti Stephani martiris” (EFB 92. = DF 237647.), illetve „ad latus ecclesie Strigoniensis a parte septemtrionali constructe” (EFB 137. = DF 237674.) állt, Kanizsai János érsek alapította 1396. április 20-án. (EFB 92. = DF 237647., ZsO I. 4353. sz.)

¹⁶ Lásd az 4.2. 8. sz. alatt.

¹⁷ 1419. május 1. (ZsO VII. 375. sz.)

¹⁸ Lásd az 4.2. 13. sz. alatt.

¹⁹ 1438. január 15. (DF 236095.)

²⁰ Szeredi Bereckre lásd még a jelen kötet 2.5. fejezetét!

²¹ Lásd erre Palicsnai Péter 1460. január 14-én Mantovából a székeskáptalannak küldött levelét: „intellexi mortem comitum duarum capellarum in ecclesia Strigoniensi, de qua morte illorum multum doleo, et de una illarum provisionem factam mihi, de qua provisione omnibus dominis meis maximas grates habeo et habebo referre.” (DF 283898.)

²² A sasadi tizedper költségjegyzéke szerint (DF 237615., p. 19.) a káptalan Tamás rektort küldte Pécsváradra ügyvédjeként; a bejegyzés datálására lásd Mihálynak, a pécsvárosi Szent Benedek- és Mátyásnak, a pécsi falakon kívüli Mindenszentek-egyház plébánosainak Pécssett, 1460. május 2-án Szécsi Dénes érsekhez szóló jelentését, amely szerint május 1-jén megidézték Péter apátot és a konventet a monostorban a konventi ülésen. (DF 237598.)

²³ Lásd az 4.1. 5. sz. alatt.

tozás: elvileg mindennek maradnia kellett a korábbiaknak megfelelően, mivel adataim szerint Palicsnai Péter egy évvel korábban, már 1457-ben²⁴ kimutatható Tharatha-i Tamásnál.²⁵)

A két kápolnaigazgató kanonok után a névsorokban a 22 egyszerű mesterkanonok következett. A korábbi szakirodalom, elsősorban a *canonica visitatio* ilyen értelmű adatára építve azt feltételezte, hogy az egyszerű kanonok beiktatásuk sorrendjében követhették – a képzeletbeli rangsorban – egymást.²⁶ E felvetésre adott válasz forrásokkal történő alátámasztása meglehetősen nehéz, az ügyvédvallások ismeretében viszont lehetőségünk nyílik ennek bizonyítására avagy elvetésére. Az 1456-os, 1458-as és az 1459-es ügyvédvallásokban a 22 fő közül sorrendben 19, 18, illetve 21 kanonok nevét sorolták fel (a többiben kevesebbet). A hiányzók tekintetében azonban van némi eltérés a listákban: volt, aki nem volt jelen, vagy magasabb méltóságra (pl. Esztergomi Orbán, Vasvári Tamás) jutott, vagy már (illetve még) nem viselt akkor javadalmat. A három ügyvédvallásban szereplő kanonokok neveiből létrejött listák az egyes javadalmak egymáshoz viszonyított sorrendjét adják meg (lásd a 2. táblázatot).

2. táblázat. Az ismert kanonokok sorrendje

	1456	1458	1459
1	Pogrányi Benedek	Pogrányi Benedek	Pogrányi Benedek
2	Sellyei András	Turóci Bereck	Sellyei András
3	Turóci Bereck	Komjáti Antal	Turóci Bereck
4	Komjáti Antal	Visegrádi Bereck	Komjáti Antal
5	Farnadi Mátyás	Palicsnai Péter	Palicsnai Péter
6	Esztergomi Orbán	Túronyi Mihály	Újvárosi Lázár
7	Vasvári Tamás	Farnadi Mátyás	Jenői Péter
8	Visegrádi Bereck	Tapolcsányi Kelemen	Visegrádi Bereck
9	Tompai Tamás	Kusalyi Gergely	Farnadi Mátyás
10	Kusalyi Gergely	Vendégi Mihály	Kusalyi Gergely
11	Jenői Péter	Vesztenici Miklós	Túronyi Mihály
12	Vesztenici Miklós	Décsi Jakab	Vendégi Mihály
13	Vezekényi Dávid	Pesti Lőrinc	Vesztenici Miklós
14	Vendégi Mihály	Lovasi Imre	Décsi Jakab
15	Újvárosi Lázár	Tharatha-i Tamás	Pesti Lőrinc
16	Tapolcsányi Kelemen	Hugyagi Márton	Lovasi Imre
17	Décsi Jakab	Dávodi Dénes	Dávodi Dénes
18	Pataki Gellért	Laki Kacor Benedek	Hugyagi Márton
19	Pesti Lőrinc	–	Tharatha-i Tamás
20	–	–	Laki Kacor Benedek
21	–	–	Vezekényi Dávid

²⁴ 1457. október 1. (DF 237494.)

²⁵ 1458. augusztus 9. (Lásd az 4.1. 3. sz. alatt.)

²⁶ Reg. Strig. 38.

Jóllehet e táblázat alapján is véleményt alkothatnánk arról a kérdésről, hogy volt-e valamilyen rendező elv a névsorokban, első látásra is nehéz megmagyarázni Tapolcsányi Kelemen, Vezekényi Dávid vagy Visegrádi Bereck változó helyét. Éppen ezért a következő táblázatban már csak azok nevei kaptak helyet, akik mindhárom listában szerepelnek. Az egyes kanonokok az 1456. évi ügyvédvallásnak megfelelően abban a sorrendben állnak, ahogyan a megisztított (azaz a valamiért valamelyik listából hiányzók nélküli) névsor adja. A nevek utáni oszlopban először az egyes listákban elfoglalt, azaz abszolút, majd utána ugyanígy a csak a három lista alapján számított, azaz relatív sorszámuk, az utolsó oszlopban pedig első kanonoki említésük adata áll (lásd a 3. táblázatot).

3. táblázat. A mindhárom ügyvédvallásban szereplő kanonokok

	a kanonok neve	abszolút			relatív			első adat kanonokságára
		1456	1458	1459	1456	1458	1459	
1	Pogrányi Benedek	1	1	1	1	1	1	1438. VII. 10. (DF 237453.)
2	Turóci Bereck	3	2	3	2	2	2	1453. V. 4. (DF 237769.)
3	Komjáti Antal	4	3	4	3	3	3	1449. VII. 30. (MEV 135.)
4	Farnadi Mátyás	5	7	9	4	5	5	1456. VIII. 17. (DF 237483.)
5	Visegrádi Bereck	8	4	8	5	4	4	1456. VIII. 17. (DF 237483.)
6	Kusalyi Gergely	10	9	10	6	6	6	1456. VIII. 17. (DF 237483.)
7	Vesztenici Miklós	12	11	13	7	8	8	1456. VIII. 17. (DF 237483.)
8	Vendégi Mihály	14	10	12	8	7	7	1456. VIII. 17. (DF 237483.)
9	Décsi Jakab	17	12	14	9	9	9	1456. VIII. 17. (DF 237483.)
10	Pesti Lőrinc	19	13	15	10	10	10	1456. VIII. 17. (DF 237483.)

A 3. táblázat adatai alapján annyit állíthatunk, hogy a mindhárom listában szereplő kanonokok egymáshoz viszonyított sorrendje kisebb ingadozásoktól eltekintve — amelyek valószínűleg a forráshiányból adódnak — meglehetősen állandó, azaz érvényes lehet a beiktatás időpontja szerinti sorrend. Ugyanakkor, ha két táblázat adatait együtt, vagy csak a külön felsorolt tíz kanonok abszolút helyét és annak ingadozásait nézzük, már korántsem ennyire egyértelmű a kép. Meglepő például, hogy az 1419 óta²⁷ kanonoki javadalommal rendelkező Tompa Tamás a saját listájában csak a 9. helyen áll, holott az előtte lévők mindegyike sokkal később nyerte stallumát. Hasonlóképpen nehéz magyarázatot találni arra, hogy Palicsnai Péter és Túronyi Mihály,²⁸ akiknek első kanonoki említését 1457-ből ismerjük, miért előznek meg 1458-ban annyi kanonokot, illetve a következő évben pedig Túronyi miért került hátrébb a sorban. Ezt még az sem magyarázza, hogy mindkettőjük valószínűleg korábban elnyerte javadalmát, jóllehet erre semmilyen adat nincsen. Összefoglalóan tehát óvatosan megerősíthetjük az eddigi szakirodalom állítását, azaz az eszter-

²⁷ 1419. május 22. (ZsO VII. 490. sz.)

²⁸ Mindkettőjükre lásd alább részletesen a kötet 2.4. és 2.6. fejezeteit.

gomi kanonokok rangsora valószínűleg beiktatási időpontjukhoz igazodott, de a tényleges rangsort általunk nem ismert tényezők is befolyásolták.

A kanonokok az egymáshoz viszonyított rangsorukon kívül minden bizonynyal legalább ilyen fontosnak tartották a székesegyházi stallumban elfoglalt ülőhelyüket. Azt ma már persze lehetetlen megmondani, hogy e tekintetben is annyi bizonytalanság volt-e mint az sorrendjük változásaiból következik, de ha jól belegondolunk, akkor a feleletünk csakis igen lehet. A ranglétrán elfoglalt helyük ugyanis egyúttal megadta a kanonoki székük, stallumuk helyét is. Az egyes kanonokok ülésrendjére egyetlen forrással rendelkezünk, mégpedig a már többször említett egyházlátogatási jegyzőkönyvvvel. Ebben természetesen e kérdésre is kitértek.²⁹ Az ülésrendről ezek alapján kialakítható képet azonban több dolog is árnyalja: az egyik mindjárt az, hogy a stallumban feltüntettek a tornai főesperes nevét is (lásd a 4. táblázatot). Ez annak fényében, hogy egyetlen esztergomi káptalani oklevélben sem találkozunk nevével, némiképp különösnek mondható, de ennek okára, mivel témánk szempontjából nem fontos, itt most nem térek ki.

4. táblázat. A kanonoki ülésrend a vizitáció szerint
(az oldalakat a főoltárhoz viszonyítva)

jobb oldalon		bal oldalon
nagyprépost	1	olvasókanonok
éneklőkanonok	2	esztergom-szentgyörgyi prépost
őrkanonok	3	esztergom-szentistváni prépost
esztergom-szenttamási prépost	4	nyitrai főesperes
nógrádi főesperes	5	barsi főesperes
gömöri főesperes	6	zólyomi főesperes
honti főesperes	7	tornai főesperes
komáromi főesperes	8	kanonok
sasvári főesperes	9	kanonok
kanonok	10–19	kanonok

A tornai főesperes feltüntetése mellett nem ez az egyetlen furcsaság: míg a vizitáció leírása szerint a nagyprépost utáni 3. helyen az őrkanonok ül, addig okleveles forrásaink egészen másról tanúskodnak. Az éppen őrkanonoki, illetve az esztergom-szenttamási préposti méltóságot viselő személyek között ugyanis legalább három alkalommal zajlott vita arról, hogy melyiküket illeti meg a mondott 3. hely. Először 1454-ben tett panaszt az esztergomi káptalan előtt az akkori őrkanonok, Lippai Mihály, hogy a kisprépost, noha ő és elődei emberemlékezet óta a nagyprépost mögötti harmadik helyet, amely az éneklő-

²⁹ Kollányi F.: Visitatio 89.

5. táblázat. A kanonokok ülésrendje 1459-ben
(az oldalakat a főoltárhoz viszonyítva)

jobb oldalon		bal oldalon
Asszonyfalvi Ostfi Miklós nagyprépost	1	Trevisói Simon olvasókanonok
Sóki Miklós éneklőkanonok	2	Örmény Tamás szentgyörgyi prépost
Kozárdi László szenttamási prépost	3	Szántói Ambrus szentistváni prépost
Lippai Mihály őrkanonok	4	Várad Albert nyitrai főesperes
Mátyás nógrádi főesperes	5	Budai Gergely barsi főesperes
Esztergomi Orbán gömöri főesperes	6	Szatmárnémeti Kelemen zólyomi főesperes
Gergely honti főesperes	7	Penci János komáromi főesperes
Vasvári Tamás sasvári főesperes	8	Imre, a Szűz Mária-kápolna ig.
Szeredi Bereck, a Krisztus teste-kápolna ig.	9	Pogrányi Benedek kanonok
Sellyei András kanonok	10	Turóci Bereck kanonok
Komjáti Antal kanonok	11	Palicsnai Péter kanonok
Újvárosi Lázár kanonok	12	Jenői Péter kanonok
Visegrádi Bereck kanonok	13	Farnadi Mátyás kanonok
Kusalyi Gergely kanonok	14	Túronyi Mihály kanonok
Vendégi Mihály kanonok	15	Vesztenici Miklós kanonok
Décsi Jakab kanonok	16	Pesti Lőrinc kanonok
Lovasi Imre kanonok	17	Dávodi Dénes kanonok
Hugyagi Márton kanonok	18	Tharatha-i Tamás kanonok
Kacor Benedek kanonok	19	Vezekényi Dávid kanonok
Tapolcsányi Kelemen kanonok	20	(rex canonicus)

kanonok után következik, birtokolták,³⁰ érvényes ítélet nélkül saját akaratából a rangsor mondott helyéről kizárta és azt a maga számára csalárdul elfoglalta.³¹ Lippai panasza a jelek szerint nem talált megértésre, mivel 1462-ben — ezúttal a budai káptalan előtt — újból tiltakozott a sorrend miatt, ezúttal azonban már Kozárdi Lászlót, a következő esztergom-szenttamási prépostot vádolta meg szó szerint ugyanazzal,³² mint amit 1454-ben előadott. Ezek után — ismereteim szerint — fél évszázadig csend honolt az ügyben, ám 1520-ban az őrkanonok, Vajai Ibrányi István a káptalan ülésén hozakodott elő a problémával, de a kanonokok elutasították Kövendi Székely János³³ szenttamási prépost ellen tett

³⁰ „in pacifica et quieta possessione vel quasi stalli tertii post prepositum nostrum, hoc est immediate post cantorem dicte nostre ecclesie ac locorum offerente et incedente in tertio loco post dictum nostrum prepositum aliorumque honorum et preeminentiarum ad dictam custodiam et ratione eiusdem ad eum pertinentiarum fuisset et extitisset” – DF 237990. (1454. szeptember 20.)

³¹ „de predictis stallis, locis, honoribus et preeminentiis ad dictam custodiam spectantibus et pertinentibus, quorum pacificam possessionem vel quasi habuisset, exclusisset, et se ipse in eosdem stallum, loca, honores atque preeminentias perperam(!) et de facto intrusisset, ipsos iniuste ipse dominus Simon occupando, quibus stallis, locis, honoribus et preeminentiis antelatus dominus Simon dictum dominum Michaellem custodem iniuste spoliasset.” – Uo.

³² DF 237998. (1462. június 9.)

³³ Péterfi B.: Kövendi Székely Jakab 19., 131.

panaszát és egyúttal ítélettel zárták le a kérdést.³⁴ Annak ellenére tehát, hogy az esztergomi egyházlátogatási jegyzőkönyvben az örkanonoki tisztség következik az éneklőkanonoki után, a valóságban éppen fordított volt a helyzet: az örkanonokok küzdelme nem járt sikerrel. Zárásul lássuk az 1459. évi ügyvédvallás segítségével és az előbb leírtak alapján elkészített — elvi — kanonoki ülésrendet (lásd az 5. táblázatot).

1.2. Az esztergomi székeskáptalan tagjai 1451–1460 között

Itt az ideje rátérnem arra, hogy mire alkalmas még a szóban forgó öt ügyvédvallás. Más adatokkal kiegészítve a listákban szereplő kanonoki névsort lehetőségünk nyílik arra, hogy mélyfúrást végezzünk az esztergomi káptalanban az 1450-es évtizedben javadalommal rendelkező személyek körében: vizsgálható származásuk, javadalomviselésük hossza, egyházi pályájuk (karrierjük), javadalomhalmazuk és egyetemjárásuk (ez utóbbira részletesen a kötet 3. részében térek ki). Ahhoz azonban, hogy megbízható adatbázisunk legyen, az öt ügyvédvallás segítségével összeállítottam az 1451 és 1460 között javadalmat viselt kanonokok névsorát. Talán nem lesz haszontalan ennek menetével megismertetni az olvasót. Az elv, amelyet követtem, hasonlít a pozsonyi káptalan esetében alkalmazott módszerre:³⁵ bázisnak az 1459. április 3-i ügyvédvallást tekintettem, mivel, mint már említettem, ez két személy kivételével tartalmazza az összes javadalmat. A névsort kiegészítettem a két hiányzó javadalmas, a honti főesperesség kormányzója, Gergely milkói püspök és Tapolcsányi Kelemen kanonok nevével. Mindezt felvittem egy táblázatba, ahol az oszlopok az éveket, a sorok a személyek neveit tartalmazzák. Ezt követően a többi ügyvédvallásban szereplő kanonokok neveit — ugyanabban a sorrendben — beírtam a megfelelő cellákba. Az azonos nevek által közrefogott cellákba beírtam a szóbanforgó neveket, majd más adatok segítségével azokat az eddig üresen álló cellákat töltöttem ki, amelyekhez az ügyvédvallások nem nyújtottak segítséget. A munkámat nagyban megkönnyítette, hogy az öt ügyvédvallásban néhány kanonok nevét leszámítva a javadalmasok „vezetéknevükkel” együtt szerepelnek. Mindezen időigényes munka révén elkészült egy olyan, a mondott tíz évben javadalmat viselők neveit tartalmazó táblázat, amelyben a vizsgált évtized minden évében a káptalani testületet alkotó 39 kanonokoknak több mint felét név szerint ismerjük (lásd az 1.3. fejezetet). Az egyes évekre lebontva a következőképpen alakul az ismert kanonokok száma: 1451: 23, 1452: 24, 1453: 33, 1454: 22, 1455: 22, 1456: 36, 1457: 31, 1458: 39, 1459: 39, 1460: 34 (+ a két kápolnaigazgatóság üresedésben). Mint látható, az évtized eleje és közepe adataink szempontjából egyfajta mélypont is egyben, de a kettő között van némi különbség. 1451-ben és 1452-ben a méltóságviselő kanonokok közül sem ismer-

³⁴ DF 238008. (1520. szeptember 7.)

³⁵ Vö. C. Tóth N.: Pozsonyi társaskáptalan 103–110.

rünk többet (olvasó- és őrkanonok,³⁶ szenttamási prépost, sasvári főesperes³⁷), míg 1454-ben és 1455-ben ezek névsora szinte teljesnek mondható: „csak” a nagyprépostra és a zólyomi főesperesre nincsen adat. Ugyanakkor a hiányzók nagy többsége — a forrásadottságoknak megfelelően, mivel a káptalani méltóság sorok csak a méltóságviselőket tüntetik fel — ekkor és az évtized elején is a kanonokok közül került ki.

A kanonoki testület rekonstrukciója után a következő lépés az egyes kanonokok azonosítása volt. Ez, köszönhetően annak, hogy öt kivételével mindegyiküknek feltüntették a „vezetéknevét” avagy a származási helyét, nem okozott nehézséget. A vizsgált tíz év alatt a székeskáptalanban elvileg betölthető 390 helyből 303 köthető személyhez, azaz az összes javadalom közel 78 százalékanak ismerjük birtokosát. A 303 darab kanonoki helyen, a többször előforduló, azaz a több éven keresztül javadalomviselőket és a javadalomváltókat kiszűrve összesen 54 személy osztozott. A továbbiakban tehát e több mint félszáz kanonoknak az archontológia módszertana szerint összegyűjtött adatai alapján fogom elemezni a káptalani testületet. (Ismereteim szerint különböző káptalanok tagjai körében végzett eddigi vizsgálatok némelyike egy-egy év tekintetében elérte vagy meg is haladta ezt az arányt,³⁸ de egyik sem vetítette ki ezt évtizedes viszonylatra.)

Az ötvennégy kanonok közül mindösszesen hatnak nem ismert semmilyen előneve, így értelemszerűen az ő származásukat nem tudtam vizsgálni. A maradék 48 személyt vezetékneve alapján igyekeztem besorolni az egyháztörténeti irodalomban klasszikusnak mondható kategóriákba. Az első kategóriában a nemesek — legyenek azok nagy-, közép- vagy kisbirtokosok — szerepelnek. Némi változtatást tettem azonban a „polgár” kategóriánál: e címszó alatt szereplőket két részre bontottam, mégpedig a *valódi*, akik jogi értelemben annak számítottak (a továbbiakban ‘polgár’), valamint *mezővárosi* polgárookra, akik jogilag jobbágnak számítottak — legyenek akár királyi, egyházi vagy magánföldesúri városban vagy mezővárosban élők — (a továbbiakban ‘civis’). A következő kategóriába azok a jobbágyszármazású kanonokok kerültek, akik falvakból származtak. Utánuk a külföldről érkezett, majd a bizonytalannak, azaz a jelenlegi adataink fényében nem eldönthető — nemes vagy jobbágy — származású kanonokok kerültek. Végül az utolsó kategóriába tettem azt hat javadalmast, akiknek — mivel csak keresztnévüket ismerjük — egyelőre meghatározhatatlan volt társadalmi háttere. Az azonosításkor követett legfőbb szempontom az volt, hogy biztosan, forrásokkal alátámasztva legyen a származási hely (azaz családnév) meghatározva. Ezenfelül törekedtem arra,

³⁶ A kép persze némileg csalóka, hiszen például Sóki Miklós 1450. december 24-én még őrkanonok volt, viszont éneklőkanonokságára az első adat csak 1453-ból ismert, tehát a javadalomváltásra a két időpont között került sor. Ugyanakkor abban biztosak lehetünk, hogy egyik méltóságot sem viselte a köztes időben harmadik személy. (Vö. az 1.3. alatti rekonstrukcióval!)

³⁷ Esetükben is hasonló a helyzet: az 1450-ben, illetve 1453-ban javadalomviselőkre kerülhetnek elő még újabb adatok, azaz itt sem számolhatunk harmadik személy felbukkanásával.

³⁸ Köblös J.: Egyházi középréteg 191–198.

hogy a közvetlen családi, elsősorban az apa–fiú kötelékeket szintén feltárjam, figyelemmel a kanonokok egyéb rokonaira. Feltüntettem az egyetemjárásukra vagy fokozatszerzésükre utaló adatokat is. A következő lépés a káptalani javadalomviselésük időtartamának megállapítása, valamint ezzel összefüggésben a javadalomváltásaik, illetve az esetleges további — legyenek azok az esztergomi káptalanon belül vagy kívül — javadalmaikra vonatkozó adatok feltárása volt. Igyekeztem tehát a vizsgált 54 kanonokra a lehető legtöbb adatot összegyűjteni (a 2. rész vonatkozó fejezeteiben a korábbi irodalom által hibásan azonosított személyek pályáját részletesen fel is dolgoztam). Mindezek elvégzése után az 54 kanonok mindegyikéről készítettem egy-egy 'adatlapot' — az így létrejött adatbázis a kötet végén kapott helyett (4.2. 1–54. sz.). Mielőtt a vizsgálati szempontok szerint részletezném adataimat, szót kell ejtenem azokról a korábbi szakirodalom által említett kérdésekről is, amelyekről a jelen munkában nem lesz szó. Nem vizsgáltam külön a javadalomszerzés típusai³⁹ közül a személyi és egyházi kapcsolatok, a királyi kegy, az udvari szolgálat, főpapi és főúri familiaritás, egyházi és tanári szolgálat révén bekerültek körét. Ezekre, amennyiben volt rá adat, az adott személynél tértem ki. A kanonokok bejutása kapcsán a területi kapcsolatokat és a (köz)jegyzői szolgálatot csak a legszűkebb értelemben vettem figyelembe. Az egyetemjárást viszont részletesen elemeztem a korábbi szakirodalom kritériumrendszerét nagyrészt újragondolva és új szempontok bevonásával a kötet 3. részében. Mindezen megkötéseknek az az oka, hogy a magyarországi forrásanyag egyedi esetek kivételével nem nyújt lehetőséget arra, hogy részletesen megvizsgáljuk a korábbi — felsorolt — szempontok szerint a javadalmasokat, majd azokból általános következtetéseket vonjunk le akár csak egy káptalanra nézve is.

1.2.1. A kanonokok származása

Az esztergomi káptalanban a bárói családokból, noha Asszonyfalvi Ostfi Miklós nagyprépostot előszeretettel sorolják közéjük⁴⁰ — családja azonban már évtizedek óta, sőt talán már egy évszázada sem tartozott ide⁴¹ — a vonatkozó időszakban egyetlen egy kanonokot sem találunk. E társadalmi csoport hiányában tehát a fentebb már említett hét kategóriába voltak beoszthatóak a javadalmasok (lásd a 6. táblázatot; az első sorban az adott kategóriába tartozó kanonokok száma, a másodikban az összeshez viszonyított arányszámuk szerepel).

39 Köblös J.: Egyházi középréteg 46–63.

40 Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 220., 316/14. sz.; Kristóf I.: Váradai káptalanok 187/9. sz., 35. (itt jelzi kétségeit a bárói származással kapcsolatban).

41 Vö. Engel P.: Magyar világi nagybirtok 27–28., 30–33; Engel P.: Archontológia II. 179.

6. táblázat. Az 54 kanonok származása

nemes	polgár		jobbágý	külföldi	bizony- talan, nemes v. jobbágý	ismeretlen
	‘polgár’	‘civis’				
14	5	10	16	1	2	6
26%	9,3%	18,5%	29,6%	1,8%	3,7%	11,1%

A táblázatban szereplő adatok alapján kijelenthetőnek tűnik, hogy a káptalanban a mondott tíz évben a nemesi származású kanonokok aránya — még a bizonytalanok ideszámításával is — alig éri el az ismert személyek számának harmadát. A jobbágý származású javadalmasok a jogilag szintén annak tekinthető nem szabad királyi városokból érkezett civisek nélkül is relatív többségben vannak, de velük együtt már a testület közel felét alkották (54-ből 26 fő). Az előbb említett szabad királyi városokból származó kanonokok száma és aránya nem éri el a 10 százalékot, a jogilag ugyan nem polgárnak számító civilekkel együtt viszont már közel a harmadát (27,8%) alkották a testületnek. Külföldi származású javadalmasból mindössze egyetlenegy találunk, és mint az a későbbiekből kiderül, ez egyáltalán nem volt szokatlan az esztergomi káptalan életében. A kanonoki testület összetételéről eddig végzett vizsgálatok ezzel némileg ellentétes eredményekre jutottak: a nemesi és polgári (jelen esetben a ‘polgár’ és a ‘civis’ kategória egyben) származásúak aránya jóval magasabb, a jobbágý pedig elenyésző.⁴² Természetesen ebből nem következik, hogy az esztergomi káptalan — anakronisztikus kifejezéssel élve — „demokratikusabb” intézmény lett volna a többinél. A fő különbséget véleményem szerint az azonosítás mélysége okozza: az 54 kanonokból csupán hatnak nem ismerjük a „vezetéknevét” és mindössze további kettőnél nem lehetett eldönteni, hogy nemesi vagy jobbágýi családból származott. (E kérdésre alább még visszatérek.)

A következő vizsgálati szempont a kanonokok származási helye volt. Ez esetben tehát nem jogi értelemben elemeztem a javadalmasokat, hanem hogy melyik megyéből, illetve egyházmegyéből származtak. Az 1450-es évtizedben megismert 54 kanonok közül az adattár alapján 47 fő esetében — azaz a vezetéknevvel nem rendelkezők és Trevisói Simon kivételével — tudjuk megmondani, hogy az ország melyik megyéjéből származhattak, közülük azonban csak 42 kanonoknál dönthető el ez egyértelműen. Az alábbi táblázatban tehát kétféleképpen számoltam: egyfelől a biztosan meghatározható 42 fővel, másfelől pedig a teljes létszáma (54) kivetítve is kiszámoltam az arányokat (lásd a 7. táblázatot).

⁴² Köblös J.: Egyházi középréteg 208–209.; Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 100.; Kristóf I.: Váradi káptalanok 71.

7. táblázat. A 42, illetve 54 kanonok származási megyéje

a megye neve	fő (össz. 42)	százalék	fő (össz. 54)	százalék
Nyitra	6	14,3%	6	11,1%
Nógrád	5	11,9%	5	9,3%
Zala	4	9,5%	4	7,4%
Esztergom, Hont, Pilis	3	7,1%	3	5,5%
Somogy, Vas	2	4,7%	2	3,7%
Abaúj, Arad, Baranya, Bars, Bihar, Gömör, Körös, Közép-Szolnok, Pest, Pozsony, Sopron, Szatmár, Temes, Turóc	1	2,4%	1	1,8%
nem eldönthető	–	–	12	22,2%

Úgy gondolom, a fentebb szereplő adatok egyrészt megerősítik, másrészt viszont cáfolják ki nem mondott elvárásainkat. A káptalan testülete, talán az egyetlen Erdély kivételével, szinte az egész országból verbuválódott: ez mint a királyság egyházi értelemben vett első testülete esetében joggal volt elvárható. Ugyanakkor az egyháztartomány névadó (egyébként kis területű) megyéje véleményem szerint igencsak alulreprezentált: mindössze három fő-ről állítható, hogy Esztergom megye területéről származtak. E képet azonban némiképp árnyalni lehet annak vizsgálatával, hogy az egyes javadalmasok melyik egyházmegyéből érkeztek. A következő táblázatban tehát az egyes kanonokok származási egyházmegyéjét igyekeztem meghatározni, ez 54 kanonok közül 45 esetében járt sikerrel (lásd a 8. táblázatot).

8. táblázat. A 45, illetve 54 kanonok származási egyházmegyéje

az egyházmegye neve	fő (össz. 45)	százalék	fő (össz. 54)	százalék
esztergomi	20	44,4%	20	37%
veszprémi	8	17,7%	8	14,8%
váci	6	13,3%	6	11,1%
győri	3	6,6%	3	5,5%
csanádi, egri, váradi	2	4,4%	2	3,7%
pécsi, zágrábi	1	2,2%	1	1,8%
nem eldönthető	–	–	9	16,6%

E vizsgálati módszer már egyértelműen jelzi, hogy melyik káptalan tagságát vizsgáljuk, hiszen az esztergomi egyházmegyéből származott a kanonokok közel fele, ráadásul az onnan érkezettek száma két és félszerese, illetve több mint háromszorosa az öt követő veszprémi és váci egyházmegyéből jötteknek. Rajtuk kívül érkeztek még a győri, a csanádi, egri és váradi egyházmegyéből, valamint egy-egy fővel képviselteti magát a pécsi és zágrábi egyházmegye. Nem ismerünk ugyanakkor a nyitrai (bár ennek esetében

akadtak bizonytalanságok), az erdélyi, a bács-kalocsai és a dalmáciai egyházmegyékből érkező javadalmast. Összefoglalóan elmondható, hogy a kanonokok főleg az esztergomi egyházmegye területéről, valamint az azzal határos egyházmegyékből érkeztek. Egyháztartományok oldaláról nézve a 45 főből 31 javadalmas az esztergomiból, míg a maradék 14 fő a bács-kalocsai érseki tartományból jutott az esztergomi káptalanba. A korábbi, káptalanokkal foglalkozó irodalomból egyedül Kristóf Ilona vizsgálta ezt a kérdést, és bár más szempontok szerint csoportosította adatait, az mégis jól látszik, hogy nem egészen ezek az arányok a váradi káptalanok esetében.⁴³ Az egyik, minden bizonnyal jelentős torzító tényező lehetett az esztergomi káptalan javára a két egyházmegye területének eltérő nagysága.

A következő vizsgált kérdésem — összhangban a korábbi irodalommal — az volt, hogy kanonokjaink esetében a származás szerepet játszott-e a pályájuk során elnyert javadalmak jelentőségében. Mivel erről korabeli feljegyzések nem maradtak fenn, így nem tudok mást tenni, mint az adattárban szereplő 46 biztosan eldönthető származású javadalmas pályáját írom le a számok segítségével. Az alábbiakban tehát azt fogom vizsgálni, hogy meghatározta-e a származás az elnyerhető stallum rangját, „értékét”. A jelen esetben a bizonytalan és nem eldönthető származású személyeket nem vontam be a vizsgálatba; a nyolc fő többsége egyébként nagy valószínűséggel a jobbágyi származásúak csoportját növelné. Ugyanakkor, mivel az alábbi egy összesítő táblázat, ezért az egymás után több javadalmat elnyert személyek adatait nem válogattam szét. (A kanonokok karrierjével az alábbiakban foglalkozom majd.) A táblázat első oszlopában a származás szerinti megoszlás (vö. 6. táblázat), a vízszintes sorában pedig a préposti, kispréposti, oszloposkanonoki, főesperesi és kanonoki javadalmat viselők száma és százalékos aránya szerepel (lásd a 9. táblázatot).

9. táblázat. A káptalani helyek megoszlása a kanonokok származása szerint (1451–1460)

	nagy-prépost	kisprépost	oszloposkan.	főesperes	kápolnaig.	kanonok
nemes	2 (100%)	2 (40%)	1 (25%)	3 (25%)	0 (0%)	8 (25%)
polgár	0	1 (20%)	0 (0%)	2 (16,6%)	0 (0%)	3 (9,4%)
civis	0	1 (20%)	2 (50%)	5 (41,6%)	0 (0%)	7 (21,9%)
jobbágy	0	1 (20%)	0 (0%)	2 (16,6%)	2 (100%)	14 (43,7%)
külföldi	0	0 (0%)	1 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
összesen	2 (100%)	5 (100%)	4 (100%)	12 (100%)	2 (100%)	32 (100%)

A táblázat adatai és százalékarányai egyértelműen jelzik számunkra, hogy a származásnak volt súlya a káptalanban: noha mint fentebb láttuk, a nemesi háttérrel rendelkező kanonokok száma nem éri el az egyharmadot a testületen belül, mégis a fontosabb, értékesebb javadalmak terén bőven szám-

⁴³ Kristóf I.: Váradi káptalanok 47., 49.

arányukon felül szerepelnek. A nagypréposti méltóságot a mondott tíz évben csak nemesek viselték, a három kisprépostságot viselő 5 személy közül pedig kettő volt nemesi származású. Az oszloposkanonokok, a főesperesek és a kanonokok között is számottevő a jelenlétük. Az egyetlen javadalom, ahol nem lehetett nemest kimutatni, a kápolnaigazgatóságoké.

A következő kategóriába a polgárok és civisek tartoznak: a nagyprépostságot ugyan nem, de a kisprépostságokat már sikerrel vették célba, ugyanannyian szerezték meg azt, mint a nemesek (ez 40 százalékos arányt jelent). Az oszloposkanonokságok terén már egyértelműen feléjük billen a mérleg nyelve, míg a jelek szerint a szabad királyi, de főleg a mezővárosi polgároknak az igazi vadászterületei a főesperességek voltak. A főesperesek közel 60 százaléka közülük került ki. Kápolnaigazgatót, csakúgy mint a nemesek esetében, közülük sem tudunk kimutatni.

Az utolsó előtti csoportban a jobbágyszármazásúak vannak: egy kispréposti, két főesperesi javadalmat tudtak elnyerni, míg a kápolnaigazgatók között csak ők szerepelnek. Az egyszerű kanonokok között viszont szinte minden második javadalmas jobbágycsaládból érkezett. A kép meglehetősen egyértelmű: ugyan relative sok jobbágyivadék jutott be az esztergomi székeskáptalan tagjai közé, de a legtöbbjüknek a kanonokság egyúttal karrierje csúcspontját is jelentette.

Az utolsó vizsgálati „csoportot” a külföldiek jelentették. Mint látható, ide egyetlenegy személy tartozik, aki már bekerülésekor elnyerte az olvasókanonoki méltóságot és azt haláláig viselte. E számadat egyébként újfent azt bizonyítja, hogy más káptalanokkal szemben Esztergomban az idegenek száma és aránya elenyésző volt.

Csábító lenne ezek után az egyes kanonokok káptalanba jutásának módjáról is, csakúgy mint a többi munka, táblázatot készíteni, erre azonban nincsen lehetőségünk, mivel statisztikailag nem értékelhető az az adatmennyiség, amely e tárgyban rendelkezésünkre áll. Éppen ezért, noha a fentiek ellenére az egyedi életpályák megrajzolásától nem tekintettem el, azokat az olvasó nem ehelyütt, hanem egyrészt — az 1451–1460 közötti időszakra nézve — az adattárban (4.2.), másrészt — a teljes 15. század vonatkozásában — pedig a 2. és 3. részben találhatja meg.

1.2.2. A „karrier” — Az 1451–1460 között javadalmat viselt kanonokok előrelépése

A fenti címben leírtak némi magyarázatra szorulnak: a következőkben az 1451 és 1460 között kimutatható, biztosan megállapítható származással rendelkező kanonokok teljes, azaz ha volt, 1451 előtti és 1460 utáni pályáját fogom vizsgálni. Fontos leszögezni, hogy e pontban csak az egymás után viselt méltóságaikat elemzem, legyenek azok a káptalanon belül vagy kívül (azaz más káptalanokban) és nem az egyidőben birtokoltak (azok a javadalomhalmozás körébe esnek, erről lásd alább) képezték a vizsgálat tárgyát. Az erről készült táblázatok közül az elsőben (10/a) az egyszerű kanonokságról elért további javadalmak

10/a. táblázat. A kanonokságról előrelépők száma és származása

kanonokokból	nagyprépost	kisprépost	oszlopos-kanonok	főesperes	kápolna-igazgató
nemes	1 (100%)	0	0	3 (27,2%)	3 (60%)
polgár	0	1 (100%)	0	1 (9,1%)	0
civis	0	0	0	4 (36,4%)	0
jobbágy	0	0	0	3 (27,2%)	2 (40%)
külföldi	0	0	0	0	0
összesen	1 (100%)	1 (100%)	0	11 (100%)	5 (100%)

10/b. táblázat. A méltóságviselő kanonokként kezdők száma és származása

	nagyprépost	kisprépost	oszlopos-kanonok	főesperes
nemes	1 (100%)	1 (100%)	1 (33,3%)	1
polgár	0	0	0	1
civis	0	0	1 (33,3%)	1
jobbágy	0	0	0	0
külföldi	0	0	1 (33,3%)	0
összesen	1 (100%)	1 (100%)	3 (100%)	3 (100%)

10/c. táblázat. A továbblépő főesperesek száma és származása

főesperességből	nagyprépost	kisprépost	oszlopos-kanonok	főesperes
nemes	0	1 (50%)	0	0
polgár	0	0	0	0
civis	0	0	1 (100%)	1 (100%)
jobbágy	0	1 (50%)	0	0
külföldi	0	0	0	0
összesen	0	2 (100%)	1 (100%)	1 (100%)

10/d. táblázat. A továbblépő oszloposkanonokok száma és származása

oszlopos-kanonokokból	nagyprépost	kisprépost	oszlopos-kanonok	főesperes
nemes	0	0	1 (100%)	0
polgár	0	0	0	0
civis	0	1 (100%)	0	0
jobbágy	0	0	0	0
külföldi	0	0	0	0
összesen	0	1 (100%)	1 (100%)	0

szerepelnek, a másodikban (10/b) pedig azok a személyek, akik a kanonokságot — legalábbis jelen tudásunk szerint — kihagyva azonnal méltóságviselőként kezdték pályafutásukat. A harmadikban (10/c) a főesperességekről továbblépők, míg az utolsó, negyedik táblázatban (10/d) az oszloposkanonokságról átlépők kaptak helyet. — A különböző székesegyházi oltárigazgatóságokat elnyerőket, ellentétben a két kápolnaigazgatóságot viselő kanonokkal, illetve a milkói címzetes püspökkel nem számítottam a „karrieristák” közé. Az előbbiekről a javadalomhalmozás tárgyalásakor lesz szó, a címzetes püspökkel azonban a jelen kötetben nem foglalkozom.

A négy táblázat adatai egyértelműen megerősítik a korábban már a származás meghatározó szerepéről írtakat: a nemesi származásúaknak lehetősége nyílt mindegyik — magasabb/értékesebb — javadalomra átlépni, a polgárok esetében viszont már csak a kapu egyik szárnya állt nyitva. A jobbágyok számára, hogy az előbbi képet folytassuk, a mondott kapu ugyan csak résnyire volt nyitva, de a jelek szerint nem volt lehetetlen belépni rajta. Mindenesetre az jelzésértékű, hogy amíg a többi vizsgálati kategóriában szereplők közül legalább egy személy a források alapján nyomban a méltóságviselők között kezdte pályáját, ez a jobbágyi származásúakról nem mondható el. Annak az egyetlen jobbágyinak (Szántói Ambrus), akinek sikerült elnyernie kispréposti címet, a főesperességen keresztül vezetett az útja. A mobilitás társadalmi behatároltságának meglétére talán a legjobb adatokat a következő táblázat nyújtja, amelyben azt vizsgáltam, hogy kiknek volt az első és egyetlen javadalmuk a székeskáptalanon belül elnyert kanonokság (lásd a 11. táblázatot).

11. táblázat. A kanonoki javadalomból tovább nem lépő személyek száma és aránya

a kanonokok származása	a kanonokok száma	százalékos arányuk
nemes	2	10,5%
polgár	2	10,5%
civis	4	21%
jobbágy	11	58%
külföldi	0	0%
összesen	19	100%

Összefoglalóan elmondható, hogy az 1451 és 1460 között már javadalommal rendelkező személyeknek az egyházi pályáján elért karrierjét nagymértékben befolyásolta származásuk: a nemesi családból érkezők érték el legkönnyebben a székeskáptalani méltóságokat (prépostság, oszloposkanonokság, főesperességek). A polgárok és civisek számára ugyan nem okozott különösebb nehézséget a káptalanba jutás, de ők már korántsem válogathattak a jobbnál jobb javadalmak közül: reálisan a főesperességek voltak azok, amelyeket könnyen megszerezhettek. Velük szemben jobbágyi származású társaiknak — legalábbis a kevés kivételtől, mint például Túronyi Mihály eltekintve — már a káp-

talamba történő bekerülésük felemésztette energiáik nagy részét. Ehhez még egy figyelemre méltó megjegyzést fűzhetünk: noha számarányuk meghaladta mindegyik másik csoportét, közülük mégsem rendelkezett egyetemi fokozattal senki (lásd a 12. táblázatot). (A fokozatszerzést a későbbiekben, a kötet 3. részében még részletesen tárgyalom.) Az alábbi táblázat utolsó oszlopában az 54 kanonok közül az adott származási kategóriába tartozó kanonokok száma áll, a / jel után a közülük egyetemi fokozattal rendelkezők száma, míg zárójelben lévő százalékszámok közül az első a csoporton belül, a második pedig a teljes létszámhoz (értsd az 54 kanonokhoz) képest fejezi ki arányukat.

12. táblázat. Az 1451–1460 között adatolható
és egyetemi fokozattal rendelkező kanonokok

származás	bacc. art.	mag. art.	licenc. in decr.	doct. decr.	doct. utr. iur	összesen
nemes	1	0	0	3	0	14/4 (20 és 7,4%)
polgár	0	1	2	0	0	5/3 (60 és 5,5%)
civis	0	0	0	4	0	10/4 (40 és 7,4%)
jobbágy	0	0	0	0	0	16/0 (0 és 0%)
külföldi	0	0	0	0	1	1/1 (100 és 18,5%)
bizonytalan	0	0	0	0	0	2/0 (0 és 0%)
ismeretlen	0	0	0	0	0	6/0 (0 és 0%)
összesen	1	1	2	7	1	54/12 (22 és 100%)

A számsorok alapján úgy gondolom, hogy a különböző társadalmi csoportokba tartozók előrejutásában volt szerepe az egyetemi végzettségnek, jóllehet az korántsem volt kizárólagos. A legtöbben a polgár és civis kategóriába tartozók közül értek el valamilyen egyetemi fokozatot és talán ezzel összefüggésben ők nyerték el legtöbbször valamelyik főesperességet. A jobbágyok — a fenti számok szerint — a származásukból adódó hátrányaikat tovább növelték azzal, hogy nem volt egyetemi végzettségük, az egyetemjárás hiányát viszont éppen az okozta, hogy nem rendelkeztek megfelelő anyagi háttérrel ahhoz, hogy külföldre mehessejenek tanulni.

Az 1451–1460 közötti időszakban javadalommal rendelkező 54 kanonok között — nem túl nagy számban — olyanokat is találunk, akik egyházi pályájukat nem az esztergomi székeskáptalanban kezdték, illetve akik később elhagyták Esztergomot és máshol folytatták pályájukat. (Az e kategóriában szereplő személyek adataival fog még találkozni az olvasó, mivel néhány személy a javadalomhalmozás vizsgálata során is elkerül.) Időrendben haladva először nézzük azokat, akik más egyházi intézményből érkeztek az esztergomi székeskáptalanba (lásd a 13. táblázatot, a személyek neve mellett zárójelben álló szám az 4.2. fejezet megfelelő helyére mutat).

13. táblázat. Az esztergomi székeskáptalanba érkezők

az érkező neve	honnan, ottani javadalma, ideje	székeskáptalani javadalma, ideje
Örmény Tamás (27. sz.)	váci kanonok (1433), pápoci prépost (1440–1444)	esztergom-szentgyörgyi kisprépost (1446–1469)
Esztergomi Orbán (6. sz.)	esztergom-szentistváni társaskáptalan, kanonok (1447)	kanonok (1449–1460), majd gömöri főesperes (1458–1460)
Farnadi Mátyás (7. sz.)	esztergom-szentistváni társaskáptalan, kanonok (1447)	kanonok (1456–1485)

A következő táblázatban azok szerepelnek, akik az esztergomi javadalmukat odahagyták és másik egyházi intézménybe távoztak, azaz nem javadalom-halmozási „célból” viseltek másik stallumot (lásd a 14. táblázatot; a személyek neve mellett zárójelben álló szám az 5.2. fejezet megfelelő helyére mutat).

14. táblázat. Az esztergomi székeskáptalانبól
más egyházi intézménybe távozők

a távozó neve	káptalani javadalma, ideje	hová, ottani javadalma, ideje
Asszonyfalvi Ostfi Miklós (1. sz.)	nagyprépost (1456–1481)	leleszi konvent, prépost (1484–1493), váradi káptalan, éneklőkanonok (1492–1493)
Décsi Jakab (5.sz.)	kanonok (1456–1466), majd gömöri főesperes (1466)	váci káptalan, kanonok (1467–1478) és pesti főesperes (1467–1478)

Az 54 kanonok közül — jelenlegi tudásunk szerint — mindösszesen hárman érkeztek máshonnan, akik közül egyetlenegy személy számít ténylegesen is más egyházi intézményből érkezőnek. Az esztergom-szentistváni társaskáptalانبól továbblépő két klerikus — mondhatni — házon belül váltott javadalmat, habár azt mindenképpen el kell mondani, hogy a székeskáptalanba történt bekerülésük nem volt szokványos: az esztergomi társaskáptalanokból, legalábbis a 15. század vonatkozásában ritka kivételnek számított a székeskáptalanba kerülés: alig féltucatnyi olyan kanonok ismert, akinek sikerült ez.

Egyetlen terület volt még, ahonnan — ha nem is jelentős számban — kerültek be klerikusok a káptalanba. A vizsgált kanonokok közül ugyanis négyen (7,4%) — időrendben: Szemerédi Balázs (37. sz.), Túronyi Mihály (47. sz.), Vesztenici Miklós (52. sz.) és Lovasi Imre (21. sz.) — szentszéki jegyzőként és/vagy közjegyzőként⁴⁴ dolgoztak korábban (Lovasi Imre később is). Közös bennük, hogy mindannyian jobbágyszármazásúak voltak és jegyzői szolgálataikért kaphatták esztergomi javadalmukat. Annak eldöntésére, hogy sok vagy kevés az így bejutott kanonokok száma, némi támpontot nyújthatnak a Köblös József által a budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalanokban⁴⁵ elvégzett elemzése. Mivel a szerző az adatait két időszakra, a Mátyás- és Jagelló-korra bontva

⁴⁴ A kérdéskörre lásd Köblös J.: Egyházi középírátege 57–63.

⁴⁵ Sorrendben Köblös J.: Egyházi középírátege 243., 247., 252., 256.

közölte, így hangsúlyozni kell, hogy azok kevés támpontot jelentenek, mivel a jelen vizsgálatban csak azokat vizsgáltam, akik 1451 és 1460 között rendelkeztek javadalommal a káptalanban (lásd a 15. táblázatot).

15. táblázat. A (köz)jegyzői állásból kanonokságba jutók

időszak	budai		esztergomi		fehérvári		győri		pozsonyi	
	fő	arány	fő	arány	fő	arány	fő	arány	fő	arány
1458–1490	1	2%	4	7,4%	0	0%	5	14%	2	6%
1491–1526	0	0%	–	–	1	3%	13	14%	0	0%
teljes időszak	1	1%	–	–	1	1%	18	14%	2	3%

A fenti megkötések mellett is állíthatjuk, hogy a (köz)jegyzőkből lett kanonok aránya nagyságrendileg a győri székeskáptalanhoz hasonló, ugyanakkor jelentősen felülmúlja a három társaskáptalanban kimutható arányokat. Ennek oka egyértelmű: noha a pozsonyi prépost 1469-től szintén vikárius volt, de területileg korlátozott hatáskörrel rendelkezett,⁴⁶ a budai és fehérvári prépostok pedig ugyan egyházz jogilag *exempt* egyházak élén álltak,⁴⁷ de szentszéki bíróság nem működött egyik helyen sem. Ezzel szemben a másik két, érseki és püspöki székhelyen valóban működött szentszéki bíróság, ráadásul mindkettőnek kiterjedt területi joghatósága volt. Mivel a vikáriusok valóban nem nélkülözhetők a jegyzőket és közjegyzőket, ezért nem meglepő, hogy sokkal nagyobb számban és arányban találkozunk velük e két székeskáptalanban.

A további karrier szempontjából a 15. század közepén azonban nem volt túl jó választás az egyházi pályafutást az esztergomi székeskáptalanban kezdeni: a vizsgált évtizedben kimutatható kanonokok közül csak két személy lépett át másik intézménybe. Ráadásul egyiküknél sem állítható, hogy magasabb méltóságra jutottak volna. Ostfi Miklós távozása kapcsán egyelőre az sem eldönthető, hogy önszántából,⁴⁸ avagy külső nyomásra tette azt, mindenesetre a nagyprépostság után a leleszi prépostság, illetve váradi éneklőkanonokság nem tűnik kiugró javadalomnak. A másik káptalant elhagyó személy, Décsi Jakab esetében szintén hasonló a kép: tudván azt, hogy a váci püspök jövedelme a képzeletbeli rangsor végén kullogott (a 15. század első felében a 11. helyen állt),⁴⁹ a káptalani méltóságok bevétele sem versenyezhetett példának okáért az esztergomi székeskáptalanban elérhetővel. Ennek fényében javadalomváltását nem valószínű, hogy a meggazdagodás reménye vezérelte, ám esetleg motiválhatta az is, hogy a váci káptalanon belül a főesperességek rangsorában a székesegyházi/nógrádi után a pesti a második helyen állt.⁵⁰ (Javadalomváltására természetesen számos más ok is elképzelhető.)

⁴⁶ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 49., a kinevező oklevél és a prépost területi joghatóságának értelmezésével.

⁴⁷ Kiss G.: Királyi egyházak 77–80., 85–86.

⁴⁸ Erre utal Kumorovitz L. B.: A leleszi prépostság tagjai 26.

⁴⁹ C. Tóth N.: Főpapi székek betöltése 117.

⁵⁰ Vö. C. Tóth N.: Váci káptalan.

Az esztergomi székeskáptalanba más egyházi intézményekből bejutók, illetve az onnan másikkba távozők száma (3, illetve 2 fő) és aránya (5,5 és 3,7 százalék) elképesztően alacsony. Ami pedig különösen figyelemre méltó, hogy a káptalanból indulva egyetlen személy sem nyert el rangosabb méltóságot: a püspöki karba a mondott évtizedben Esztergomban helyet foglaló kanonokok közül senki sem jutott be.⁵¹

1.2.3. A kanonokok javadalomhalmozása — káptalanon belül és kívül

Elemzésem során elérkeztünk az egyik legproblémásabb kérdéshez, a kanonokok javadalomhalmozásához. A gondot leginkább két dolog okozza: az egyik, hogy még kevés székes- és társaskáptalannak készült el archontológiája. A másik, hogy az egyes kanonokok, akik egyébként valamelyik méltóságot vagy főesperességet viseltek, érthető módon ritkán tüntették fel egyszerre minden egyházi javadalmukat; különösen igaz ez azokra, akik a székesegyházban lévő oltárok egyikének igazgatói (is) voltak egyúttal. Mindezek mellett további problémák is nehezítik dolgunkat: első helyen a forráshiányt kell említenem, másodsorban pedig azt, hogy az esztergomi káptalan hiteleshelyi kiküldöttjeiként az esetek többségében egyszerű karpapot küldött ki és csak ritkán kanonokot. Végül a harmadik dolog, ami a jobb megismerhetőségben akadályoz bennünket, esztergomi sajátosságnak tűnik: a többi vizsgált káptalannal szemben itt az oltárigazgatóságokat sok esetben kanonokok, sőt oszloposkanonokok, illetve főesperesek viseltek.

Noha a középkorban egyszerre több javadalom birtoklása nem volt megengedett és azt a zsinati határozatokban többször tiltották, mégis élő gyakorlatról volt szó: talán ennek köszönhetően alakult ki az a gyakorlat, hogy a pápa felmentést adott az azt kérvényezőknak.⁵² Köblös József az általa vizsgált káptalanokban — elsősorban Mályusz Elemér állításával szemben, amely szerint az 1498-as magyarországi törvényi szabályozásnak köszönhetően nálunk ettől az időponttól kezdve nem találkozni javadalomhalmozással — kimutatta, hogy 1458 és 1526 között a kanonokok 15 százalékának továbbra is volt legalább két javadalma. Ráadásul a kiemelten kezelt 1498-as év éppen ellenkező értelemben volt vízválasztó, hiszen az arányok még növekedtek is: előtte 14, utána 18 százalék rendelkezett még legalább egy stallummal.⁵³ A helyzet hasonlóan alakult a pécsi székeskáptalanban is. Fedeles Tamás vizsgálata szerint 1354 és 1439 között 31, 1440 és 1498 között 33 és végül 1499 és 1526 között ismét 31 százalék — a teljes időszakban közel 32 százalék — birtokolt több javadalmat.⁵⁴ A váradi kápt-

⁵¹ Vö. Köblös J.: Egyházi középréteg 76.; Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 166–168., 284–288.; Kristóf I.: Váradi káptalanok 85.

⁵² Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 148–149.

⁵³ Köblös J.: Egyházi középréteg 74–75.

⁵⁴ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 149–150.

talánokban szintén nem jelentett korszakhatárt az 1498-as törvény, mivel előtte és utána is a kanonokok negyede rendelkezett több javadalommal.⁵⁵ Mindezek után térjünk rá az esztergomi székeskáptalanban stallummal rendelkezőkre. Azt mindjárt itt az elején el kell mondanom, hogy vizsgálatom során a javadalomhalmozó kanonokok összeszámlálásakor — természetesen a többszörös javadalomviselést csak akkor tekintettem ténynek, ha azok időben is összeértek — más metódust alkalmaztam (arról most nem szólva, hogy eredményeim, mivel csak a vizsgált évtizedben kanonikátussal rendelkező személyek pályájára épülnek, csak a 15. század közepére vonatkoznak), de elkészítettem a korábbi munkák módjára is az erről szóló számításokat (lásd erről az alábbi 16. táblázatot, a 2. oszlopban álló százalék az összes kanonokhoz, a 3. és 4. oszlopban álló két-két százalékszám pedig az 54 főhöz, illetve 13 javadalomhalmozóhoz képest mutatja az arányt).

16. táblázat. Az 1451–1460 között kanonoksággal rendelkezők további javadalmai

az összes kanonok	az összes javadalomhalmozó	ebből +1 javadalommal rendelkező	ebből +2 javadalommal rendelkező
54	13 (24 %)	9 (16,7 és 69,2%)	4 (4,6 és 30,8%)

A kanonokok több mint ötöde rendelkezett egyházi pályája során valamikor még egy vagy két javadalommal. A javadalomhalmozók aránya nagyjából megegyezik a négy, Köblös József által vizsgált káptalan átlagával (sajnos külön nem részletezte adatait), illetve a váradi káptalanban kimutatottal, de jelentősen alatta marad a pécsi székeskáptalan esetében megismert adatnak. Ezek az eredmények azonban véleményem szerint nem adnak reális képet arról, hogy milyen mértékű volt valójában a kanonokok „stallumvadászata.” Az okokra rögvest rátérek.

A javadalomhalmozó klerikusokat annak fényében, hogy az esztergomi káptalanban vagy más egyházi intézményben rendelkeztek stallummal, két csoportra bontottam. A megkülönböztetést elsősorban azért tettem, mert az esztergomi káptalanon belül további javadalommal — kápolna- illetve oltár-igazgatósággal — rendelkező kanonokok, ha nem is teljes mértékben, de eleget tudtak tenni rezideálási kötelezettségüknek (lásd a 17. táblázatot, a személyek neve mellett zárójelben álló szám az 4.2. fejezet megfelelő helyére mutat). A korabeli gyakorlat ezeket az eseteket, noha felmentést ugyanúgy kellett kérni, valószínűleg csak tágabb értelemben értékelhette javadalomhalmozásnak (ráadásul Esztergomban a Szent Kereszt-oltár igazgatósága együtt járt a székesegyházi plébánosi címmel⁵⁶). Ezzel szemben a javadalomhalmozás minősített esetét jelenthette az, amikor valaki másik, nem Esztergomban lévő egyházi

⁵⁵ Kristóf I.: Váradi káptalanok 79.

⁵⁶ Vö. Kollányi F.: Kanonokok li., lásd még a 2.5. fejezetet!

intézmény(ek)ben nyert el/szerzett stallumot. Ekkor ugyanis a többszörös javadalombirtokosok értelemszerűen csak egyik helyükön tudtak eleget tenni a rezideálási kötelezettségüknek (lásd a 18. táblázatot, a személyek neve mellett zárójelben álló szám az 4.2. fejezet megfelelő helyére mutat).

17. táblázat. Az 1451–1460 között kanonoksággal rendelkezők káptalanon belüli további javadalmai

a kanonok neve	esztergomi javadalma(i)	további ottani javadalom
Galamboki Mihály (8. sz.)	kanonok (1419–1453)	Krisztus teste-kápolna igazgatója (1429–1453)
Imre (13. sz.)	kanonok (1438–1459)	Szűz Mária-kápolna igazgatója (1447–1459)
Komjáti Antal (16. sz.)	kanonok (1449–), zólyomi főesperes (1466–1476)	oltárigazgató (1462)
Szeredi Bereck (40. sz.)	kanonok (1453–1459)	Krisztus teste-kápolna igazgatója (1456–1459)
Turóci Bereck (46. sz.)	kanonok (1453–1466)	székesegyházi plébános (1455–1457), oltárigazgató (1466)
Farnadi Mátyás (7. sz.)	kanonok (1456–1485)	oltárigazgató (1468–1485)
Palicsnai Péter (28. sz.)	kanonok (1457–1480)	Szűz Mária-kápolna igazgatója (1460–1480)
Túronyi Mihály (47. sz.)	kanonok (1457–), nógrádi főesperes (1460–1501)	oltárigazgató (1459–1501), szentgyörgyi prépost (1474)
Tharatha-i Tamás (44. sz.)	kanonok (1458–1489)	Krisztus teste-kápolna igazgatója (1460–1489)

18. táblázat. Az 1451–1460 között kanonoksággal rendelkezők káptalanon kívüli további javadalmai

a kanonok neve	esztergomi javadalma(i)	máshol lévő javadalma
Galamboki Mihály (8.sz.)	kanonok (1419–1453), kápolnaigazgató (1429–1453)	budai kanonok (1424)
Örmény Tamás (27. sz.)	kanonok (1444–), szentgyörgyi prépost (1446–1469)	pápoci prépost (1440–1444)
Gosztonyi János (10. sz.)	kanonok (1452–), sasvári főesperes (1453–1454)	pozsonyi kanonok (1452)
Trevisói Simon (45. sz.)	olvasókanonok (1453–1482)	fehérvári kanonok (?), antivari érsek (1461–1473), capodistria püspök, patraszi érsek (1475–1482)
Túronyi Mihály (47. sz.)	kanonok (1457–), nógrádi főesperes (1460–1501)	pécsi kanonok (1460–1466)
Lovasi Imre (21. sz.)	kanonok (1458–1483)	veszprémi oltárigazgató (1457–1462), budai kanonok (1476), esztergomi Szent Miklós- egyház rektora (1481)

A két kör esetében van ugyan némi átfedés, de a tényleges javadalomhalmozók a 18. táblázatban foglalnak helyet: ők azok, akiknek másik káptalanban is van, illetve volt valamilyen javadalma. Az adatokból az is kiderül, hogy mindegyikőjük esetében az esztergomi káptalan volt az állandó tartózkodási hely, illetve, hogy e további javadalmakat nem hosszú időn át élvezték. Sőt, Trevisói, Túronyi és Lovasi kivételével inkább úgy tűnik, hogy nem is javadalomhalmozásról, hanem javadalomváltás(ok)ról lehet beszélni. A továbbiakban a bármilyen egyéb javadalommal rendelkező 13 kanonok kapcsán még két kérdésre kerestem a választ: származásuk játszott-e szerepet e téren, illetve felhasználták-e javadalmaik jövedelmét külföldi egyetemi tanulásra. Lássuk először az első kérdésre a feleletet!

Az alábbi, 19. táblázatban a több javadalmat – legyenek azok a káptalanon belül, vagy más egyházi intézményben – birtoklók származás szerinti megoszlását ábrázoltam (az első oszlopban a társadalmi/jogi kategóriák mellett álló szám a vizsgált 54 kanonokból ebbe tartozók számát, illetve ennek százalékos arányát jelzi, a második oszlopban az abból a kategóriából kikerült javadalomhalmozók száma, majd gondolatjel utáni első szám a teljes testülethez, a második a saját kategóriához, a harmadik pedig a javadalomhalmozókhoz képest fejezi ki arányukat. A további két oszlop a 13 kanonok aszerinti megoszlását mutatja, hogy közülük hányan birtokolnak esztergomi stallumukon túl további egy vagy két javadalmat).

19. táblázat. A javadalomhalmozók származás szerinti megoszlása

származás	javadalomhalmozók	+1 javadalom	+2 javadalom
nemes – 14 fő – 26%	3 fő – 5,5% – 21,4% – 23%	3 fő (100%)	–
polgár – 5 fő – 9,3%	1 fő – 1,8% – 20% – 7,7%	1 fő (100%)	–
civis – 10 fő – 18,5%	1 fő – 1,8% – 10% – 7,7%	1 fő (100%)	–
jobbágy – 16 fő – 29,6%	6 fő – 11,1% – 37,5% – 46,1%	3 fő (50%)	3 fő (50%)
külföldi – 1 fő – 1,8%	1 fő – 1,8% – 100% – 7,7%	–	1 fő (100%)
bizonytalan – 2 fő – 3,7%	0 fő	–	–
ismeretlen – 6 fő – 11,1%	1 fő – 1,8% – 16,6% – 7,7%	1 fő (100%)	–
összesen – 54 fő – 100%	13 fő (24% – 100%)	9 fő (16,6% – 69,2%)	4 fő (7,4% – 30,8%)

A káptalanban a jobbágyi származású kanonokok, amint az a 6. táblázat adataiból már kiderült, relatív, a 'civis'-ekkel együtt pedig szinte abszolút többségben voltak. Ezek az arányok a javadalomhalmozók, legalábbis a jobbágy-családokból származók esetében teljes mértékig visszaköszönnek: a 13 több stallummal rendelkező kanonok majdnem felét a jobbágy kategóriába tartozók adják, a polgár és 'civis' csoportokba kerültek viszont éppen hogy jelen vannak a javadalomhalmozók között. A nemesek részesedése viszont nagyjából ott áll, ahol a testületen belüli részarányuk is. Ugyanakkor ebből a szempontból is figyelemre méltó, hogy a jobbágy kategóriába tartozók mennyire felülreprezentáltak: a testületen belüli részesedésüket másfélszeresére tudják emelni a javadalomhalmozók között. Ráadásul a minimum három javadalom-

mal rendelkező négy kanonok közül a 75 százalék közülük került ki, rajtuk kívül egyedül az egyetlen külföldi származású személy, Trevisói Simon tud bekerülni e csoportba. Mindezek után lássuk, hogy a javadalomhalmozásnak megmutatkozott-e a gyakorlati haszna is. A kanonokok többletjövedelmének felhasználását két területen tudjuk a magyar forrásadottságok mellett nyomon követni: tettek-e és ha igen, milyen kegyes adományt, illetve továbbképeztek-e magukat. Az elsőre röviden felelhetünk. Egyedül Túronyi Mihálynak ismerjük kegyes adományait: 1460-ban az általa birtokolt Szent Margit-oltár jövedelmét gyarapította, 1476-ban pedig oltárt alapított.⁵⁷ A második kérdésre lássuk előbb a 20. táblázatot.

20. táblázat. Javadalomhalmozás és egyetemjárás

a javadalomhalmozó	esztergomi jav.	jav. halmozás ideje	egyetemi fokozata	megszerzése
Örmény Tamás (27. sz.)	1444–1469	1444	licenc. in decr.	1431. előtt
Komjáti Antal (16. sz.)	1449–1476	1462	doct. decr.	1450–1458 között
Trevisói Simon (45. sz.)	1453–1482	1461–1482	doct. decr. doct. utr. iur.	1453. előtt 1464
Palicsnai Péter (28. sz.)	1457–1480	1460–1480	doct. decr.	1457

A 13 javadalomhalmozó közül mindössze négy fő, azaz harmaduk rendelkezett egyetemi fokozattal. Megfordítva a dolgot: az 54 vizsgált kanonok 22 százaléka, azaz 12 fő rendelkezett valamilyen egyetemi végzettséggel, akiknek pontosan negyede volt javadalomhalmozó. Mindebből az következik, hogy a javadalomhalmozás nem segítette elő az egyetemjárást, ugyanakkor az egyetemjárás nem volt feltétele a további javadalmak megszerzésének. Ezt erősíti az a táblázatból jól kiolvasható tény, hogy az egyetemjárók akkor kezdték tanulmányaikat, amikor még nem rendelkeztek több javadalommal és láthatóan fokozatuk megszerzésében sem jelentett előnyt a több stallum birtoklása. Mindez azt jelenti, hogy az egyetemi végzettség és a javadalomhalmozás között semmilyen közvetlen összefüggés sincs. (Legyen elég utalnom a később részletesen vizsgált egyik legfőbb javadalomhalmozó, Túronyi Mihály pályájára, aki úgy lett az esztergomi szentszéki bíróság vezetője, hogy nem volt egyetemi fokozata.)

1.2.4. A javadalomviselés időtartama

A következőkben a vizsgált 54 kanonok esztergomi javadalomviselésének hosszára kerestem a választ. Elemzésemben, mivel csak a mondott évtizedben stallummal rendelkezőkkel foglalkoztam, nem választottam szét, hogy az illető személy egyszerű avagy oszlopos-, netán méltóságviselő kanonokként élte

⁵⁷ Lásd a 2.6. fejezetet.

le életét a káptalanban. Ugyanígy nem voltam ezúttal tekintettel az egyetlen olyan kanonokra, Décsi Jakabra, aki pályáját máshol — jelesül a váci káptalanban — folytatta: az alábbi táblázatban ugyanis csak esztergomi javadalomviselésének idejével számoltam.⁵⁸ (Lásd a 21. táblázatot; ebben az egyes személyek kanonikátusának időtartamát az 4.2. fejezetben található adatok alapján öt éves ciklusokban összesítve közlöm, az egyes oszlopokban szereplő számok — azaz a személyek száma — az alattuk álló százalékok pedig a teljes vizsgált — 54 fős — létszámhoz képest adják meg arányt). A táblázatban szereplő adatok közül az 0–10 év közötti javadalomviselésekkel óvatosan kell bánni, mivel a legtöbb esetben a forráshiánnyal magyarázható a rövid egyházi pálya. (Így például Szentkereszti Tamás egyetlen egyszer, az 1453. évi ügyvédvallásban szerepel, és jöllehet 1459-ben már biztosan nem tagja a káptalannak, kanonikátusa kezdetéről semmilyen információnk nincsen.)

21. táblázat. Az 1451–1460 között kimutatható kanonokok javadalomviselésének hossza

évek	0–5	6–10	11–15	16–20	21–25	26–30	31–35	36–40	41–45
fő	14	7	6	5	7	8	4	2	1
arányuk	25,9%	13%	11,1%	9,2%	13%	14,8%	7,4%	3,7%	1,9%

A kanonokok negyede fél évtizednél rövidebb ideig mutatható ki. Ennek legfőbb oka, hogy az 1450-es éveket megelőzően kevés értékelhető adat maradt a káptalani testületre, ami viszont egyértelműen az 1440-től kezdődő zavaros időknek köszönhető. Időben előrehaladva a javadalomviselés hossza „szétterül”: nagyjából hasonló arányban találni a káptalanban 6 és 10, 11 és 15, illetve 21 és 25 éven át kimutatható kanonokokat. Néma visszaesés tapasztalható a 16 és 20 év közötti javadalomviselők táborában. Ugyanakkor meglepőnek tűnhet, de a kanonokok 28 százaléka 25 évnél több időt töltött el a káptalanban. Ez egyértelműen egyfajta megállapodottságra utal és egyúttal folyamatosságot jelentett a testületen belül. (Erről alább még más szempontból szólok.) A hosszú javadalomviselés, azaz magas életkor, a más területeken végzett kutatások eredményei alapján már korántsem számít különlegességgnek. Egyrészről említhetjük a különböző, Zsigmond-kor folyamán préposti⁵⁹ vagy a 15. században püspöki címet viselő,⁶⁰ másrészről pedig a világi szintén, a bíróságokon és az igazgatásban munkálkodó személyeket: akár a királyi kúria ítélmesterei,⁶¹ akár a megyei szolgabírák pályájára tekintünk,⁶² mindenhol kimutatható a több évtizedes tisztségviselés. Mindezek után érdemes megvizsgálni azt is, hogy az egyes kanonokok származása befolyásolta-e a javadalomviselés hosszát (lásd a

⁵⁸ A váci káptalan pesti főesperessége élén még 11 éven keresztül kimutatható. (C. Tóth N.: Váci káptalan.)

⁵⁹ Vö. C. Tóth N.: Préposti arch. 24., 30., 33., 37., 42–43., stb.

⁶⁰ Fügedi E.: A XV. századi magyar püspökök 90–91.

⁶¹ Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség passim.

⁶² C. Tóth N.: Szabolcs megye 60., 64–65.

22. táblázatot; az egyes oszlopokban álló számok melletti zárójelben lévő szám az adott évkörbe tartozó összes kanonokhoz képesti arányt fejezi ki).

22. táblázat. Az 1451–1460 között kimutatható kanonokok származás szerinti megoszlása javadalomviselésük hossza alapján

	0–5	6–10	11–15	16–20	21–25	26–30	31–35	36–40	41–45
nemes	4 (29%)	1 (14%)	0	2 (40%)	3 (43%)	1 (12,5%)	2 (50%)	1 (50%)	0
polgár	1 (7%)	1 (14%)	1 (16%)	0	2 (28,5%)	0	0	0	0
civis	2 (14%)	1 (14%)	2 (34%)	1 (20%)	0	2 (25%)	1 (25%)	1 (50%)	0
jobbággy	6 (43%)	3 (43%)	1 (16%)	0	2 (28,5%)	2 (25%)	1 (25%)	0	1 (100%)
külföldi	0	0	0	0	0	1 (12,5%)	0	0	0
bizonyt.	0	0	1 (16%)	0	0	1 (12,5%)	0	0	0
ismeretl.	1 (7)	1 (14%)	1 (16%)	2 (40%)	0	1 (12,5%)	0	0	0
össz.	14 (100%)	7 (100%)	6 (100%)	5 (100%)	7 (100%)	8 (100%)	4 (100%)	2 (100%)	1 (100%)

A kanonokok származása alapján kibontott javadalomviselésük ideje nem mutat értékelhető különbségeket. A társadalmi vagy jogi helyzetük — legalábbis a vizsgált 54 kanonok esetében — nem befolyásolta azt, hogy ki-meddig birtokolta stallumát. Nem volt különbség abban a tekintetben sem a kanonokok között, hogy ki-milyen mennyi idő alatt ért fel pályája csúcsára: nem kellett hosszabb ideig „sorban állniuk” a jobbággyi származású méltóságviselőknek, mint a nemesieknek. Ez különösen annak fényében érdekes, hogy Fügedi Erik kutatásai szerint a főpapi karba bekerülő, nem nemesi jogállású személyeknek hosszabb utat kellett befutniuk a cím elnyeréséig, mint nemesi származású társaiknak és ezzel összefüggésben magasabb korukban is haltak meg.⁶³ Az esztergomi káptalanban ennek nyoma sincs, habár kijelentésünk súlyát némileg árnyalja, hogy olyat nem találunk, aki itteni javadalma után nyert volna el főpapi méltóságot.

Végezetül még egy szempont szerint elemeztem az 1451 és 1460 között javadalommal rendelkező 54 kanonokot: a javadalomviselés időtartalmával összefüggésben arra kerestem a választ, hogy „az 1450-es évek nemzedéke” meddig mutatható ki a székeskáptalanban, illetve meddig játszottak meghatározó szerepet abban (lásd erre a 23/a-c jelű táblázatot; a 54 kanonok közül csak azok szerepelnek benne, akik legkésőbb 1459-ben már kimutathatók; az első sorban az egyszerű kanonokok, a másodikban a méltóságviselő kanonokok — ide számítottam a két kápolnaigazgatót is —, a harmadik sorban pedig az összes stallummal rendelkező személy száma áll, a mellettük lévő százalékszám az adott kategóriába, azaz a 22 kanonok, a 17 méltóságviselő és a teljes 39 fős testülethez viszonyított arányukat fejezi ki).

⁶³ Fügedi E.: A XV. századi magyar püspökök 90–91.

23/a. táblázat. „Az 1450-es évek nemzedékének” aránya a későbbi években (1460–1468)

	1460	1461	1462	1463	1464	1465	1466	1467	1468
kanonok	9 (41%)	9 (41%)	9 (41%)	8 (36%)	7 (32%)	6 (27%)	4 (18%)	3 (14%)	3 (14%)
méltóság	14 (82%)	14 (82%)	14 (82%)	14 (82%)	13 (76%)	14 (82%)	16 (94%)	14 (82%)	14 (82%)
összesen	23 (59%)	23 (59%)	23 (59%)	22 (56%)	20 (51%)	20 (51%)	20 (51%)	17 (44%)	17 (44%)

23/b. táblázat. „Az 1450-es évek nemzedékének aránya” a későbbi években (1469–1477)

	1469	1470	1471	1472	1473	1474	1475	1476	1477
kanonok	3 (14%)	3 (14%)	3 (14%)	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)
méltóság	14 (82%)	11 (65%)	11 (65%)	11 (65%)	11 (65%)	10 (59%)	9 (53%)	9 (53%)	7 (41%)
összesen	17 (44%)	14 (36%)	14 (36%)	13 (33%)	13 (33%)	12 (31%)	11 (28%)	11 (28%)	9 (23%)

23/c. táblázat. „Az 1450-es évek nemzedékének” aránya a későbbi években (1478–1489)

	1478	1479	1480	1481	1482	1483	1484	1485	1489
kanonok	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)	2 (9%)	1 (4,5%)	1 (4,5%)	0
méltóság	7 (41%)	7 (41%)	7 (41%)	6 (35%)	5 (29%)	3 (18%)	2 (12%)	2 (12%)	2 (12%)
összesen	9 (23%)	9 (23%)	9 (23%)	8 (21%)	7 (18%)	5 (13%)	3 (8%)	3 (8%)	2 (5%)

A fenti három táblázatban szereplő adatok alapján a vizsgált kanonokoknak az 1460-as évektől a káptalanon belül játszott szerepét a következőképpen jellemezhetjük: mindhárom kategóriában alapvetően ugyanazok a folyamatok játszódtak le. Az egyszerű kanonokokon belül a rövid ideig (1460–1463) tartó stagnálás után fokozatosan és folyamatosan csökkent azoknak az aránya, akik már a megelőző, 1450-es évtizedben is rendelkeztek székeskáptalani stallummal. Ennek oka azonban kettős: az egyik, hogy voltak közülük olyanok, akik feljebb jutottak és bekerültek a méltóságviselők közé, erre jó példa az 1466-os év, amikor ketten is előrébb léptek a rangsorban. A csökkenés másik oka, hogy a szóbanforgó kanonokok valamilyen okból elhagyták a székeskáptalant — a legtöbbször persze meghaltak. Összeségében 1465-ig az egyszerű kanonokok mintegy harmada, 1471-ig hetede, majd 1483-ig közel tizede közülük került ki. Az utolsó, csak kanonoki stallumig jutó személy 1485-ben távozott — örökre — a káptalanból.

A méltóságviselő kanonokok között 1469-ig, két évet leszámítva — amikor alacsonyabb, illetve magasabb volt (1466-ban csak egyetlen méltóságviselő volt, aki nem körükből került ki) —, stabilan négyötödön állt azok aránya, akik az 1450-es évtizedben léptek a káptalan tagjai közé. A következő évtől az arány (elsősorban elhalálozás miatt) lecsökkent, de 1474-ig még így is a méltóságviselők háromötödét e személyek adták. 1475–1476-ban újabb halálozási hullám következett, hogy azután 1477-tel kezdődő fél évtizedben 40 százalék körül stabilizálódjon az arány. Az utolsó periódus az 1481-es évvel indult, amiktől teljesen lecsökkent azok száma és aránya, akik pályájukat a század köze-

pén kezdtek. De 1489-ben, azaz három évtizeddel a vizsgálati időhatár kezdete után még mindig két méltóságviselő került ki az 1450-es évek generációjából.

A teljes káptalani tagságra tekintve az arányok értelemszerűen hasonlóképpen alakultak: az 1460-as évek közepéig a 39 kanonok több mint fele a mondott csoportból került ki. Az arányok ugyan az 1467-es évvel elkezdtek csökkenni, de 1469-ig még mindig majdnem a testület felét alkották. A halálozások miatt a következő fél évtizedben már csak a kanonokok harmada, majd létszámuk fokozatos csökkenésével negyede (1477–1480), illetve ötöde (1481–1482) került ki közülük. Az 1480-as évek közepére a vizsgált kanonokok létszámának aránya 10 százalék környékére esett vissza, de még 1489-ben is ketten, azaz a testület 5 százaléka negyven évvel korábban kezdte pályáját. Sőt, mint láttuk, Túronyi Mihály egészen 1501-ig a testület tagja maradt. Ő egyedülként még — ha akart — tudott mesélni Szécsi Dénes és Zrednai (Vitéz) János érsekekről, illetve Hunyadi János kormányzóról és V. László királyról. Az 1450-es években pályakezdő kanonokokról elmondható, hogy a káptalanban szerzett tapasztalataikat, ha társaik igényelték, át tudták adni az újonnan jövőknek. A székeskáptalani testületet valóban egyfajta állandóság, mondhatni mozdulatlanság jellemezte. Ez a káptalan szempontjából minden bizonnyal hasznos lehetett: gondoljunk csak a kanonok-ügyvédeknek — a 2. kötetben elemzett — sasadi tizedperben játszott szerepére. Az egyes kanonokok nézőpontjából azonban már korántsem ennyire egyértelmű a kép: a mozdulatlanság egyúttal azt is jelentette, hogy a káptalanból nehéz volt tovább-, netán feljebb lépni az egyházi ranglétrán. Hogy ez mennyire így volt, azt a karrier és a javadalomhalmozás témakörénél már érintettem.

1.2.5. Összegzés

Az esztergomi székeskáptalan tagságának feltárására páratlan lehetőséget teremtő öt ügyvédvallási névsor, illetve a további összegyűjtött források segítségével elvégzett vizsgálatom felemás eredménnyel járt. Az elemzett évtizedben stallummal rendelkezők döntő többségét — 75 százalékát — sikerült azonosítani, ráadásul ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a testület lehetséges tagságának közel egészét rekonstruálni lehetett. Néhány kanonokot leszámítva sokukról nevükön túl is tudtunk érdemleges információval szolgálni. Ezen túl azt is mindenképpen kiemelném, hogy az 54 ismert javadalmas közül mindössze tizedüknek nincsen „vezetékneve”, avagy származási helye, és ezen hat, az ismeretlenség homályába burkolódzó személyek mindegyike — talán kissé meglepő módon — a méltóságviselők közül került ki.

Az 54 kanonok életpályájának feltárása, illetve a különböző szempontú vizsgálatait során számomra nagyon furcsa és ellentmondásos kép bontakozott ki. Habár az eddig napvilágot látott káptalani feldolgozások alapján nincsenek túl nagy eltérések a többi magyarországi testülethez képest: nagy vonalakban hasonló a helyzet az egyetemjárás, a (köz)jegyzői munkájuk jutalmaként be-

kerülők arányában. Ugyanakkor két területen jelentős különbségeket véltem felfedezni. A kanonokok közel negyede rendelkezett egyetemi fokozattal — ők azok, akik még Zsigmond király uralkodása végén végezték egyetemi tanulmányaikat és fokozataik elérése után — többek között a generációváltásnak is köszönhetően — az 1440-es végén és az 1450-es évek elején sorra elnyerték a káptalan legrangosabb méltóságait. Az innen nézve jól induló pályájuk azonban megrekedt Esztergomban: közülük — az egyetlen, minden szempontból kivételt jelentő Trevisói Simonon kívül — senki sem került be az egyházi réteg elitjébe, a főpapok közé. (A címzetes püspöki címmel rendelkező Gergely és Túronyi Mihály — mivel püspökségükkel nem járt külön jövedelem — főpapi címe csak a káptalanon belül jelentett rangemelkedést.) Talán ezzel összefüggésben a javadalomhalmozók száma és aránya is — a kutatások jelenlegi állása alapján — meglehetősen alacsony. A szakirodalomban szereplő kritériumoknak megfelelő, klasszikus értelemben vett több különböző helyen javadalommal rendelkező kanonokok éppen csak mutatóban (5 fő) vannak a káptalanban. Ugyanezt erősíti az is, hogy nagyon kevesen érkeztek más helyről a káptalanba (3 fő) és még kevesebben távoztak (2 fő) másik egyházi intézménybe. Ha mindehhez hozzátesszük azt, hogy a testületbe az 1450-es években bekerültek évtizedekig meghatározó szerepet játszottak, akkor azt mondhatom, hogy az esztergomi székeskáptalan testülete kívülről zárt, már-már elzárkozó testület benyomását kelti. Mindezek mögött, összefüggésben az 1440/1450-es évek belpolitikai helyzetével, egyetlen ember meghatározó szerepét tudom elképzelni: Szécsi Dénes érsek minden szempontból kézben tarthatta a testületet. Összefoglalóan tehát úgy tűnik, hogy az esztergomi székeskáptalanból nem vezetett út magasabb méltóságba, ugyanakkor az ide bekerülő személyek számára az esztergomi javadalom karrierjük csúcsát jelentette. Annak eldöntése azonban, hogy ez előnyös vagy hátrányos volt-e az egyes kanonokok és a testület számára, csak további vizsgálatok tudják eldönteni.

1.3. A káptalan tagjai 1451–1460 januárja között (rekonstrukció)

	1451	1452	1453	1454	1455	1456	1457	1458	1459	1460. I.	
nagyprép.	Lánci Péter			nincs adat		Asszonyfalvi Ostfi Miklós					
olvasók.	nincs adat		Trevisói Simon								
éneklők.	Temesvári Miklós		Sóki Miklós								
örk.	nincs adat		Lippai Mihály								
SzGy	Örmény Tamás										
SzI	Miklós		Temesvári Miklós					Szántói Ambrus			
SzT	nincs adat		Hanvai Darvas Simon				n. a.		Kozárdi László		
nyitrai	Márton						Váradai Albert				
nógrádi	Váradai Albert						Mátyás				
barsi	Kozárdi László						n. a.		Budai Gergely		
gömöri	Szemerédi Balázs							Esztergomi Orbán			
zólyomi	Márk			nincs adat		Szatmárnémeti Kelemen					
komáromi	Penci János										
sasvári	Lippai Mihály	n. a.	Gosztonyi János		n. a.	Szántói Ambrus	n. a.	Vasvári Tamás			
honti	Gergely milkói püspök, a főesperesség kormányzója										
SzM-káp.	Imre									üresedés	
Kt-káp.	Galamboki Mihály			nincs adat		Szeredi Bereck				üresedés	
(kanonok) 18	Pogrányi Benedek										
19	Szatmárnémeti Kelemen			nincs adat		Sellyei András				n. a.	
20	nincs adat		Turóci Bereck								
21	Komjáti Antal										
22	Esztergomi Orbán						Palicsnai Péter				
23	n. a.	Újvárosi Lázár									n. a.
24	Jenői Péter									n. a.	
25	nincs adat		Szere-di B.	nincs adat		Visegrádi Bereck					
26	Tapolcai Benedek			nincs adat		Farnadi Mátyás					
27	n. a.	Gosztonyi János	Szántói Ambrus	nincs adat		Kusalyi Gergely					
28	nincs adat		Vasvári Tamás				Túronyi Mihály				
29	nincs adat		Szent-kereszt T.	nincs adat		Vendégi Mihály					
30	Szemerédi László			nincs adat		Vesztenici Miklós					
31	Csitári János			nincs adat		Décsi Jakab					
32	nincs adat					Pesti Lőrinc					
33	nincs adat					Pataki Gellért	n. a.		Lovasi Imre		
34	nincs adat					Dávodi Dénes					
35	nincs adat					Hugyagi Márton					n. a.
36	Ollári Tompa Tamás						n. a.		Tharatha-i Tamás		
37	nincs adat					Laki Kacor Benedek					
38	nincs adat					Vezekényi Dávid					n. a.
39	nincs adat		Tapolcsányi Kelemen								
létszám	23	24	33	22	22	36	31	39	39	34	

A táblázatban található rövidítések feloldásai: SzGy = esztergom-szentgyörgyi prépost;

SzI = esztergom-szentistváni prépost; SzT = esztergom-szenttamási prépost;

SzM-káp. = Szűz Mária-kápolna igazgatója; Kt-káp. = Krisztus teste-kápolna igazgatója;

n. a. = nincs adat.

2.

„Párhuzamos életrajzok”

— Esztergomi kanonokok a 15. században

2.1. A két Mihály (Debreceni Mihály és Kesztlöci Mihály)

Kesztlöci Mihály esztergomi olvasókanonok életével foglalkozó adatokból ha egy tanulmányt nem is, de egy rövidebb közleményt napjainkra már össze lehetne állítani. Széless Györgynek hála ismerjük síremlékének szövegét,¹ az esztergomi egyházlátogatási jegyzőkönyv révén pedig kápolnaalapítását. Nem mellékesen azt is tudjuk róla, hogy rendelkezett a Várad Páter kalocsai érsek által Janus Pannonius összegyűjtött munkáiból készült kötet másolatával.² De vajon valóban tudunk, illetve jól tudunk-e róla mindent?

1482 kora nyarán Rómában elhunyt Trevisói (Vosich) Simon címzetes patraszi érsek és Capodistria püspöke.³ Halálával az általa viselt javadalmak betöltése körül komoly mozgások támadtak mind Rómában, mind Magyarországon, ami a korszak kutatói számára nem kevés bonyodalmat okozott. Simon érsek ugyanis a fenti méltóságai mellett egyúttal az esztergomi székeskáptalan olvasókanonokságát is viselte immáron majdnem harminc éve. Legkorábban egy 1453. május 4-i oklevélben tudjuk személyét kimutatni,⁴ utoljára pedig 1482. május 11-én szerepel.⁵ A megüresedett olvasókanonokságot az éppen a pápai Kúriában tartózkodó Várad Pál — Páter kalocsai érsek testvére⁶ — 1482. augusztus 26-án eszközölte ki magának.⁷ Sokáig azonban nem örülhetett új javadalmának, mivel időközben Magyarországon Simon érsek halálhírének megérkezése után másképpen döntöttek az olvasókanonokság betöltése felől.

Simon halála előtt egy évvel, 1481 közepe táján az esztergomi székeskáptalan nagypréposti méltósága is megüresedett. Az addigi prépost, Asszonyfalvi

¹ Széless Gy.: Descriptio D. tábla.

² Kollányi F.: Kanonokok 109.

³ Ma Koper, Horvátország. Életére összefoglalóan lásd Fraknói V.: Simon patraszi érsek 495–506.; Körmendy K.: Studentes 192/99. sz.; Köblös J.: Egyházi középhéreg 370/180. sz.; Fedeles T.: Ördögi sugallattól 443. — Személyére lásd még 2.3. fejezetet!

⁴ DF 237769.

⁵ TT 1899. 250.

⁶ Mindketten Imre fiai. (Mon. Vat. I/5. 10.) — Vö. Köblös J.: Egyházi középhéreg 374/117. sz.; Körmendy K.: Studentes 201/125. sz.

⁷ Mon. Rom. Vespr. III. 282.

Ostfi László fia⁸ Miklós egyelőre tisztázatlan okokból elhagyta Esztergomot.⁹ Legközelebb több mint két év múlva találkozunk a tisztség viselőjével, aki ekkor nem más volt, mint az említett Váradi Pál.¹⁰ A jelek szerint tehát Mátyás király¹¹ — minden bizonnyal Váradi Péter javaslatára — nem az olvasókanonokságot, hanem a nagypréposti címet adta az érsek testvérének. Nem ilyen egyszerű a helyzet az olvasókanonokság esetében. Ezt, mint láttuk, 1482. augusztus 26-án IV. Sixtus pápa Váradi Pálnak adta, aki nagypréposti kinevezésének köszönhetően természetesen az olvasókanonokságot nem foglalta el, és ennek megfelelően nevével forrásainkban nem is találkozunk e minőségében. Ugyanakkor az olvasókanonok személyéről legközelebb csak egy évvel későbből, 1483. október 7-ről van biztos adatunk, amikor már Kesztlői Mihály viselte azt.¹² Kesztlői Mihállyal meg is érkeztünk a legfontosabb kérdéshez: mikor, milyen javadalmakat viselt, illetve valóban működött-e — mint állítják — királyi követként? (Bár a kérdést bonyolítja, mindenképpen meg kell említenünk, hogy a korban ismerünk még két Kesztlői Mihály nevű egyházi személyt: az egyik 1495-től egészen 1507-ig adatolható pécsi kanonokként, ő biztosan nem azonos az esztergomival, mivel egyetemi fokozattal is rendelkezett.¹³ A másik Kesztlői Mihály 1504-ben tűnik fel a forrásokban, aki akkor a nosztrai pálosok vikáriusa volt.¹⁴ Itt már nem állítható teljes egyértelműséggel, hogy a két név mögött rejtőző egyházi két különböző személy. Ugyanakkor az esztergomi olvasókanonok Mihály sírkövén szereplő töredékes felirat sem utal szerzetbe lépésére, de ez nem is lett volna szükségszerű, hiszen a síremlék készülni kezdett korábban is.)

Hogyan nyerhette el tehát Kesztlői Mihály az esztergomi olvasókanonokságot? Személye gyakorlatilag annak ellenére az ismeretlenség homályába burkolódik, hogy azon kevesek közé tartozik, akiknek ismerjük egyházi alapítványát (Szent Jeromos-kápolna Esztergomban¹⁵) és — mint már említettem

⁸ Engel P.: Genealógia, Osli nem 3. tábla: Ostfi (asszonyfalvi); HO II. 339., DF 237982., 238130.

⁹ Utoljára 1481. március 6-án szerepelt. (DF 208732.) — További pályájára lásd az 4.2. 1. sz. alatt leírtakat.

¹⁰ 1483. május. (MKL II. 262.)

¹¹ A prépost kinevezési jogával nem tudjuk ki rendelkezett ekkor, de mivel Aragóniai János ekkor még csak névleg állt az érsekség élén (Vö. Beke M.: Aragóniai János 219–222.), így biztosan királyi (esetleg királynéi) akaratot kell mögötte látnunk.

¹² DF 236546. — Kollányi F.: Kanonokok 109. szerint 1469-től volt olvasókanonok. Ezen adat forrása azon az alább még idézendő, Bonfini által leírt mondaton alapszik, amely szerint Mihály esztergomi olvasókanonokot Mátyás király a Boroszlóba történt bevonulása előtt Bécsbe küldte. Kollányi Kesztlői Mihály sírkövének egy részlete („Scriptor regis erat”) alapján azonosította Mihály követet Kesztlői Mihállyal. Csakhogy ekkor Mihály nem lehetett még olvasókanonok, hiszen e méltóságot Trevisói Simon viselte. Mínderre már a korábbi szakirodalom is felhívta a figyelmet, lásd Körmendy K.: *Studentes* 142., 567–568. jegyzetek.

¹³ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 393/202. sz. — E Mihály a pécsváradi monostor apátjának és szerzeteseinek a sasadi tizedperben 1460. május 28-án tett ügyvédvallásában a tanúsorban mint közjegyző szerepel. (DF 237600. = DF 261227., p. 30.)

¹⁴ 1504. augusztus 6. (DL 21327.)

¹⁵ Kollányi F.: *Visitatio* 256–257.

— fennmaradt síremlékének felirata és a sírkövének néhány darabja.¹⁶ Mi az, amit eddig tudhattunk Mihályról? Bonfini munkája nyomán — aki azt írta, hogy a király „kevéssel a Boroszlóba való bevonulás előtt¹⁷ Mihály esztergomi olvasókanonokot, aki az idő tájt az írnoka volt, pénzért küldte Bécsbe, hogy a császár ténylegesen is állja, amit erre a hadjáratra ígért”¹⁸ — a kutatás azt feltételezte, hogy e Mihály követ azonos Kesztlöci Mihály esztergomi olvasókanonokkal.¹⁹ Később aztán ezt elvetették és a követet Szántai Mihály budai kanonokkal azonosították, aki valóban gyakran járt Mátyás király szolgálatában követségben.²⁰ Ugyanakkor az azonosítás továbbra sem hibátlan, mivel Szántai Mihály egyetlen káptalanban sem volt soha olvasókanonok, illetve nem ismerünk jegyzőségére adatot. Kesztlöci Mihályról viszont tudjuk, hogy esztergomi olvasókanonksága előtt váci prépost volt.²¹ Figyelmünket a váci káptalanra fordítva a következőket mondhatjuk: az itteni prépostságot 1467. június 10-én már egy Mihály nevű személy viselte,²² és ettől kezdve 15 éven keresztül mindig Mihály nevű préposttal találkozunk a káptalan élén. Igen ám, de amint az más adatokból kiderül, nem egy Mihály, hanem egymás után kettő viselte a préposti címet. Az egyik Kesztlöci Mihály, a másik pedig az eddig ismeretlennek számító Debreceni Mihály. A két Mihály közötti váltásra Debreceni halála miatt került sor valamikor 1469/1470 fordulóján: Debreceni Mihály 1467. június 10-től viselte a prépostságot 1470. január 8-a előtt bekövetkezett haláláig,²³ Kesztlöci Mihály pedig egy 1470. április 5-i oklevél méltóságsorában szerepel először, noha „vezetéknevét” csak egyetlen esetben, 1478. augusztus 30-án tüntette fel.²⁴

Elődjéről, Debreceni Mihályról egyébként meglehetősen sokat lehet tudni: Szántai Mihályhoz hasonlóan ő is királyi követ volt, noha vele ellentétben nem Rómában, hanem Raguzában járt. Mátyás király 1468. október 1-jén Pozsonyban kelt levelével hagyta meg Ragufa városának, hogy gondoskodjanak követei, Debreceni Mihály váci prépost és Sándor telki apát ellátásáról és fedezzék költ-

¹⁶ Széless Gy.: *Descriptio D tábla*; Mikó Á.: *Estei Hippolit udvara* 136.

¹⁷ Az eseményre 1469. május 26-a előtt került sor, mivel a király e naptól július 5-ig tartózkodott Boroszlóban. (Horváth R.: *Itineraria regis et reginae* 88.)

¹⁸ Bonfini (magyar) 768. Az eredetiben: „Michaelem lectorem Strigoniensem ea tempestate ab epistolis illi servientem paulo ante, quam Bratislaviam intraret, pecuniarum gratia Viennam miserat, ut, quod in eam expeditionem promiserat imperator, re ipsa prestaret.” – Bonfini (latin) IV-II-156. (32. oldal).

¹⁹ Kollányi Ferenc után Gerézdi R.: Váradi Péter 325. (Wagner Károly annak idején Keszthelyi Mihály néven azonosította), illetve Kulcsár Péter a Bonfini-fordításában (lásd az előző jegyzetben). V. Kovács S.: *Humanista levelek* 377., ezt még megtoldotta azzal, hogy Mihály királyi titkár volt.

²⁰ Köblös J.: Egyházi középréteg 305/70. és 317/102. sz.; Fraknói V.: Mátyás diplomatai VI. 865–868.

²¹ Körmendy K.: *Studentes* 200/124. sz.

²² DF 275732. — Elődje, Kelemen kánonjogi doktor 1466. július 29-én (DF 248695.) még hivatalában volt.

²³ DL 100791. — 1469. október 3-án még ő volt a prépost. (DF 275737, az oklevél október 3-a után kelt, de a nap tollban maradt.)

²⁴ DF 210145. — Vö. Varga L.: Váci káptalan 88., 94. (Nem ismeri, illetve nem választja szét az adatokat, a továbbiakban éppen ezért nem idézzük munkáját.)

ségeiket, mindezeket pedig jegyezzék fel az oklevélre, hogy az összeget majd levonhassák adójukból. A levél szövege alatt valóban megtalálhatóak a két követ ellátására fordított összegek: 1468. december 17-én 100, 1469. január 4-én 50, végül február 6-án még 50 dukátot fizettek nekik.²⁵ Ez utóbbi összeget már a hazautazásuk költségeire vehették fel, mivel a választ előző nap kapták kézhez.²⁶ Közben, 1469. január 23-án Debreceni Mihály prépost még harminc aranyforintot kölcsön is vett a Raguza városától azzal, hogy ha Budán a jelen levelet bemutatják neki vagy megbízottjának, akkor négy napon belül megfizeti a tartozását. A kötelezvény hátlapján a következő áll: 1469. január 24. Debreceni Mihály váci prépost, királyi követ (*orator regis*) kötelezvénye a kölcsönadott 30 dukátról.²⁷ Ám követjárásán túl életének más részletei is tudhatóak. Pályája a királyi kúriában indult,²⁸ írnokként kezdhetett az 1440-es évek közepén,²⁹ majd váradi kanonoki javadalma birtokában jegyzőként³⁰ és királyi kúriából külön célra kiküldött királyi emberként³¹ találkozunk vele. 1460 áprilisában Vízközi Benedekkel a Szabolcs megyére kivetett egy forintos királyi adó behajtója volt Debreceni Mihály váradi kanonok és kancelláriai jegyző.³² Váradi kanonoksága mellett³³ 1463. május 6-án már mint váci olvasókanonok tűnik fel a váci káptalan privilégiumának méltóságsorában.³⁴ Kúriai teendői mellett maradt ideje birtokai gyarapítására is: 1464. április 3-án Mátyás király neki és Karai Lászlónak, a veszprémvári Mindenszentek-egyház prépostjának, meg általuk László testvéreinek (*carnalis*) Lőrincnek és atyafiainak (*fratres*) — mint egy másik oklevélből tudjuk, unokaöccseinek (*consobrini*)³⁵ —, Osztopáni Imrének és Tamás deáknak, valamint Mihály testvéreinek (*carnales*), Jánosnak, Miklósnak és Adorjánnak adományozta hűséges szolgálataik fejében a Pilis megyei Csév birtokot.³⁶ E hónap végén, április 26-án az adományozás ellenére a mondottak a korábbi birtokosoktól megvásá-

²⁵ DL 45322.

²⁶ Raguza 791.

²⁷ DL 45328. — Lásd még erről a városi tanács döntéseit. (Raguza 789., 791.)

²⁸ A rá vonatkozó adatok egy részét már Bónis György feltárta, csak éppen nem hasznosították. (Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 233.)

²⁹ Az első adat (ebben nem említik vezetéknévét): 1447. július 3. Vác és a jelentés: július 16. (DF 208531. „Michael cancellarie nostre scriba” [ti. az országnagyoké], mint a királyi kúriából külön kiküldött ember), 1447. október 31. (DF 238611. „Michael de Debreczen scriba cancellarie nostre” [ti. az országnagyoké] — E két adatot Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség című munkájában nem ismerte.)

³⁰ 1459. április 16. (DL 88336. „canonicum Waradiensem nostreque cancellarie notarium specialem”) — 1464. április 26-án (DF 236450.) mint királyi prothonotarius szerepel. (Vö. Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 233.)

³¹ DL 15273.

³² Zichy X. 117. (DL 81403.) — Bunyitay Vince munkájában nem szerepel (Bunyitay V.: Váradi püspökség), Kristóf Ilona (Kristóf I.: Váradi káptalanok 200/36. sz.) pedig csak az 1459. évi adatot ismeri.

³³ 1464. június 17-én még kezében van a javadalom. (DF 236458.)

³⁴ DF 210053. — Elődje, Demeter, adataink szerint 1461. szeptember 29-én (DF 210040.) szerepel utoljára oklevélben.

³⁵ DL 100753.

³⁶ DF 236452. Az iktatás ellentmondás nélkül lezajlott.

rolták Csév birtokot 1000 aranyforintért, ám az oklevélből az is kiderül, hogy azt 800 aranyforintért az esztergomi káptalan birtokolja zálogképpen.³⁷ (Csév birtok ügyében hosszas per alakult ki az újdonsült adományosok és a káptalan között;³⁸ ennek részeként Karai László akkor már budai prépost 1469. január 28-án eladta birtokrészét a káptalannak.³⁹) A következő birtokügylet alig egy évvel később-ről ismert: 1465. március 14-én Debreceni Mihály váci olvasókanonok és atyafia (*frater*) Csévi János deák a Pest megyei Cinkota birtokba kérték iktatásukat zálog címén; a váci káptalan jelentése szerint ez ellentmondás nélkül megtörtént.⁴⁰ Végül Debreceni 1466. február 24-én Mátyás királytól adományul nyerte a Körös megyei Garignica és Karesinc birtokokat. A királyi kegy azonban ezúttal sem csak őt, hanem a vele együtt a szintén *aulicus*nak nevezett Karai László prépostot és Szerdahelyi János királyi kamarást is érte, illetve Mihály által testvéreit, Jánost, Miklóst és Adorjánt, László által pedig testvérét, Lőrincet, valamint unokaöccseit (*consobrini*), Osztópáni Imrét és Mártont.⁴¹ Az adomány iktatásának többen ellentmondtak, így évtizedekig zajló per alakult ki, amelyben azonban a Debreceni család tagjai már nem vettek részt, mivel 1470. január 8-án Debreceni János és testvérei Mihály prépost halálára hivatkozva eladták részüket az adománylevélben felsoroltaknak.⁴² Mindebből egyértelmű, hogy Debreceni Mihály váci prépostsága előtt az ottani olvasókanonokságot viselte. A fentiek alapján pályáját a következőképpen vázolhatjuk: 1447-ben már a királyi kancellárián dolgozott jegyzőként, 1459-ben váradi kanonok, valamikor 1461 szeptembere után, de 1463 májusa előtt elnyerte a váci káptalan olvasókanonoki javadalmát, amelyből 1466/1467 fordulóján, a korábbi prépost, Kelemen halála után a káptalan első méltóságára emelkedett. A címet 1469 végéig viselhette, miközben Mátyás király követeként 1468/1469 fordulóján a Balkánon járt.⁴³

Mit tudunk ugyanekkor Kesztlöci Mihályról? Úgy tűnik, hogy Debreceni Mihály préposti kinevezése után Kesztlöci Mihály ugyanott megkapta az örkanonoki stallumot, és azt egészen Mihály haláláig viselte: 1467. június 10-én ugyanis már egy Mihály az örkanonok,⁴⁴ ám egy évvel korábban, 1466. július 29-én Kelemen prépostsága idején még Mohorai Vidfi⁴⁵ Miklós volt a custos.⁴⁶

³⁷ DF 236450. — Lásd még Szécsi Dénes esztergomi érsek 1464. augusztus 7-i levelét Mátyás királyhoz. (DF 236457)

³⁸ Lásd például DF 236459.

³⁹ DF 236462.

⁴⁰ DL 16180.

⁴¹ DL 100753., idézi Fraknói V.: Mátyás diplomatái XI. 876.

⁴² DL 100791. — A perre lásd pl. DL 45266. (1467. augusztus 9.), a peres oklevelekben Mihály mindig mint olvasókanonok szerepelt.

⁴³ Fraknói V.: Mátyás diplomatái című több részes munkájában nem vette fel a követek közé.

⁴⁴ DF 275732.

⁴⁵ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 412/266. sz. — A szakirodalom Fraknói Vilmosra (Fraknói V.: Mátyás diplomatái VII. 780.) hivatkozva azt írja, hogy Miklós 1488. március 21-én mint váci prépost járt Anconában. Ennek ellentmond, hogy 1.) 1489. január 25-én (DF 259585.) még olvasókanonokként szerepel, és 2.) a nevezett Miklós azonosságát semmi sem bizonyítja Mohoraival.

⁴⁶ DF 248695.

E Miklós Debreceni Mihály előrelépésével megkapta a váci olvasókanonokságot.⁴⁷ A stallumokban a későbbiekben sem történt változás: 1467 és 1469 között a váci káptalan okleveleinek méltóságsorában mindig két Mihály nevű személyt találunk.⁴⁸ De hogyan nyerhette el Kesztlöci a stallumot? Nos, ha újra elővesszük a fentebb már említett 1464. évi, Csév birtokot Debreceni Mihálynak és társainak adományozó és az iktatást elrendelő királyi oklevelet, láthatjuk, hogy abban a szokásoknak megfelelően felsorolták a kijelölt királyi embereket is. Jelen esetben mindegyiküket a királyi kúriából külön e célból jelölték ki az ügy súlyának megfelelően, és közös jellemzőjük, hogy mindannyian a királyi kancellária jegyzői (*notarii cancellarii nostre regie*) voltak. Az öt kijelölt jegyző között a negyedik név nem másé, mint Kesztlöci Mihályé.⁴⁹ Ezen egyetlen adatunk alapján azt állíthatjuk, hogy a két Mihály még a királyi kancellárián ismerte meg egymást, s a jelek szerint ismeretségük Kesztlöci Mihály számára rendkívül gyümölcsözőnek bizonyult. Mindezzel egyébként megoldást nyert az a kérdés is, hogy miért szerepel⁵⁰ Kesztlöci síremlékén a „scriptor regis” szövegrész: mert valóban az volt, amint azt már Gerézdi is feltételezte,⁵¹ noha ezt egy kicsit emelkedettebben fogalmazták meg.

Debreceni Mihály 1469. október 3-a és 1470. január 8-a között bekövetkezett halála után tehát Kesztlöci Mihály nyerte el a préposti széket, amint az a már idézett 1470. április 5-i oklevél méltóságsorából kiderül, ahol ismét egy Mihály prépost szerepel. Kesztlöci volt stallumát, az örkanonokságot pedig Pilisi⁵² László töltötte be.⁵³ Prépostunk egyetemi fokozatáról ugyan nincsen információnk, de az tudható róla, hogy 1478. január 18-án Padovában tartózkodott és részt vett tanúként egyetemi vizsgán.⁵⁴ Kesztlöci Mihály utoljára 1482. március 13-án szerepel váci prépostként.⁵⁵ A következő ismert váci káptalani méltóságsoros oklevélben, amely 1482. július 1-jén kelt,⁵⁶ nem tüntették fel a prépostot. (Ez más példák alapján azt jelenti, hogy a préposti cím üresedésben volt.) Szerencsénkre az ekkor zajló eseményeket jól megvilágítja Mátyás király 1484. január 14-i,⁵⁷ illetve Bátori Miklós váci püspök (1474–1506)⁵⁸ 1484. január 18-i oklevele. E szerint a püspök — a király janu-

⁴⁷ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 412/266. sz.; később, 1483/1484-ben a pécsi káptalan olvasókanonoki stallumát is viselte.

⁴⁸ Vö. 1468. augusztus 7. (DF 236103.), 1469. szeptember 26. (DL 75455.)

⁴⁹ DF 236452. — Ezen adat megtalálása óta előkerült egy 1461. március 16-i királyi oklevél, amelyben Mihály mint országbírói ember szerepel. (DL 31762.)

⁵⁰ Körmendy K.: *Studentes* 143.

⁵¹ Gerézdi R.: Váradi Péter 325. — És nem, mint ahogyan V. Kovács Sándor gondolta, királyi titkár. (V. Kovács S.: *Humanista levelek* 377. 1. jegyzet.)

⁵² 1471-ben a bécsi egyetem bölcsészeti karán tanult. (Tüskés A.: Bécsi diákok 231/4567. sz., bácsi örkanonokként.)

⁵³ DL 16922.

⁵⁴ Veress E.: Padua 17. — Vö. Körmendy K.: *Studentes* 142.

⁵⁵ DL 18600.

⁵⁶ DF 210395.

⁵⁷ Zichy XI. 377. (DL 81902.)

⁵⁸ C. Tóth N.: Ki kicsoda 19–21.

ár 14-i parancsára — az Archangelus de Varicastris-nak Mátyás király által a scardonai püspökségre történt kinevezésével megüresedett váci prépostságot Várdai Mátyásnak adományozta.⁵⁹ Ezt jól egészíti ki az az adatunk, amely szerint Archangelus már 1483. február 5-én viselte a püspöki címet.⁶⁰ Mindez azt jelenti, hogy Kesztlői Mihály után valószínűleg rövid időre, de az is elképzelhető, hogy csak formálisan, a mondott Archangelus viselte a prépostságot,⁶¹ amelyet aztán Várdai Mátyás nyert el.⁶² A fentiekben elmondott, meglehetősen szövevényesnek tűnő adataink összefoglalására lássuk a következő táblázatot!

24. táblázat. A váci káptalan prépostjai, olvasó- és őrkanonokjai (1458–1490)

prépost	olvasókanonok	őrkanonok
Kelemen decr. doct. 1456. II. 13. (DL 57722.) 1466. VII. 29. (DF 248695.)	Demeter 1446. X. 12. (DL 13897.) 1461. IX. 29. (DF 210040.) Debreceni Mihály 1463. V. 6. (DF 210053.) 1466. VII. 29. (DF 248695.)	Mohorai Vidfi Miklós 1457. I. 17. (DL 44817.) 1466. VII. 29. (DF 248695.)
Debreceni Mihály 1467. VI. 10. (DF 275732.) 1469. X. 3. u. (DF 275737.)	Mohorai Vidfi Miklós 1467. VI. 10. (DF 275732.) 1489. I. 25. (DF 259585.)	Kesztlői Mihály 1467. VI. 10. (DF 275732.) 1469. X. 3. u. (DF 275737.)
Kesztlői Mihály 1470. IV. 5. (DL 16922.) 1482. III. 13. (DL 18600.)		Pilisi László 1470. IV. 5. (DL 16922.) 1492. VI. 7. (Mon. Vat. I/5. 17.)
üresedés 1482. VII. 1. (DF 210395.)		
Archangelus de Varicastris 1482/1483. (Vö. Zichy XI. 377.)		
Várdai Mátyás 1484. I. 14. (Zichy XI. 377.) 1486. III. 1. (Zichy XI. 423.)		
Márton art. et sacre theol. prof., a budai Szűz Mária-egyház plébánosa ⁶³ 1489. IV. 26. (DF 238163.) ⁶⁴ 1493. X. 29. (Erdődy lt. 37-12. [908.])		

⁵⁹ Zichy XI. 378. (DL 81903.) — Az oklevél újrakiadását lásd Érszegi G.: Báthory Miklós püspök levelei 48.

⁶⁰ Mon. Vat. I/6. 203. — A pápa 1484. szeptember 14-én erősítette meg. Lásd Consistorialia 7/4. sz.

⁶¹ Sajnos nem maradtak fenn a váci káptalannak ezen időszakból méltóságsoros oklevelei.

⁶² Nem tudjuk meddig viselte a prépostságot. 1486. március 1-jén (Zichy XI. 423.) már választott és megerősített boszniai püspökként szerepel, noha a pápai megerősítése 1488. november 21-én (HC II. 109.) történt meg, és püspökségére az utolsó adatot 1489. március 9-ről (Zichy XII. 331.) ismerem. Utóda, Fodor István 1489. június 23-án (HO III. 438.) már szerepel. Könnyen elképzelhető, hogy Várdai Mátyás a váci prépostságot is megtartotta püspöksége mellett, s az csak halála után vált ismét adományozhatóvá. Ezt támogathatja, hogy a prépostságban utódja először 1489. április 26-án (DF 238163.) szerepel.

⁶³ Márton 1487. december 7-én (DF 270642.) még csak plébánosként szerepel.

⁶⁴ Az oklevél kiadva Gárdonyi A.: Karai és Hess 339.

Kesztlöci Mihály tehát 1482 júliusa előtt elhagyta váci préposti javadalmát és továbbállt, mégpedig Esztergomba, ahol megkapta az olvasókanonoki stallumot. Fentebb már láttuk, hogy ennek a lehetősége, noha forrásokkal csak közvetetten tudjuk alátámasztani, kétségkívül megvolt. Váradi Pál és Kesztlöci Mihály, akik Váradi Péter érsek révén jól ismerhették egymást,⁶⁵ akár meg is egyezhettek a javadalmak elosztása ügyében. Mindenesetre, mivel Váradi 1483 májusában biztosan nagyprépost volt, így, habár Kesztlöci adatolhatóan csak 1483. október 7-én mutatható ki először,⁶⁶ legkésőbb 1483 közepén elnyerte a javadalmat és azt haláláig viselte.⁶⁷

Végezetül még egy dolgot kell tisztáznunk. Végül is melyik Mihály szerepel Bonfini munkájában? A történetíró a királyi küldött esztergomi olvasókanonoksága mellett azt is feltüntette, hogy Mihály akkoriban írnokként dolgozott. Mint láttuk Debreceni és Kesztlöci volt (Szántai viszont nem) a királyi kancellária alkalmazottja (jegyző), ám mivel kettejük közül csak Kesztlöcinek lett az esztergomi káptalanban javadalma, így a megoldás egyértelmű: Bonfini Kesztlöci Mihály aktuális javadalmát tüntette fel krónikája írásakor.⁶⁸ Amennyiben tehát azonosításunk helytálló, akkor Kesztlöci Mihály 1469 tavaszán váci őrkanonokként járt Bécsben.

Mindezek után Kesztlöci Mihály pályáját az alábbiakban összegezhetjük: valamikor 1464 előtt bekerült a királyi kancelláriára, ahol rövid ideig jegyzőként dolgozott. Pár évvel később talán Debreceni Mihály, talán más révén bekerült a váci káptalanba, jöllehet a források feltáratlansága alapján az is elképzelhető, hogy már korábban elnyert ott egy stallumot. Mindenesetre 1467 és 1469 között Debreceni Mihály prépostsága idején az őrkanonoki javadalmat töltötte be, ahonnan 1469/1470 fordulóján a préposti székbe emelkedett. Innen 1482-ben lépett tovább az esztergomi káptalanba, ahol minden bizonnyal Váradi Péter, illetve annak testvére, Pál közbenjárására elnyerte a nem sokkal korábban megüresedett olvasókanonoki stallumot. Javadalomviselésére és egyúttal életére az utolsó adatok 1496 őszéről maradtak fenn.

⁶⁵ Véber J.: Váradi Péter 171., illetve Uő: Epistolarium 316. — Vö. még V. Kovács S.: Humanista levelek 377., Körmeny K.: Studentes 141.

⁶⁶ DF 236546.

⁶⁷ Az utolsó adat 1496. október 16-ról (DF 209018.) van Mihályra. — Az eddigi utolsó említésnek tartott Váradi Péter érsek Mihályhoz szóló levele ugyanis 1496. június 25-én kelt (vö. V. Kovács S.: Humanista levelek 377.; Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, MSS. II. 393. p. 384. [a fényképmásolatot, amely az eredeti fényképezése során kimaradt a felvételek közül, vö. DF 290345., Véber Jánosnak köszönöm]), és nem 1497. június 25-én, ahogy Kollányi Ferenc írta. (Kollányi F.: Kanonokok 109.)

⁶⁸ Erre máshol is van példa munkájában.

2.2. A három Miklós (Adatok Temesvári Miklós életéhez)

Az esztergomi székeskáptalanban az 1430-as évektől egyszerre három Miklós nevű javadalmassal találkozunk. Hármójuk egyikével, az örkanonokságot viselő Verebélyi Jakab fia Miklóssal a jelen tanulmányban nincsen dolgunk, személyéről gyakorlatilag a megismerhetőség határáig mindent tudunk: 1421. március 2-án kérelmezte a stallumot a pápától,⁶⁹ és e tisztségben találjuk még 1432. október 26-án is.⁷⁰ Valamikor ezután elhalálozott; 1434 júniusának elején már utóda szerepel.⁷¹ A másik két Miklós azonosításával már komolyabb nehézségek vannak. Az egyikük 1424. április 26-án tűnik fel az éneklőkanonoki javadalomban, őt Temesvári Miklós kánonjogi doktorral szokás azonosítani.⁷² Noha vezetéknéve (Temesvári) gyakorlatilag csak a forrásokban való megjelenésekor, illetve az azokból történő eltűnésekor szerepel, az egyezés több mint valószínű. Ennek oka, hogy a szóban forgó Miklósok közül egyedül neki volt egyetemi fokozata: az előbb már említett kánonjogi doktori címet viselte. E doktorátusa segítségével vált tisztázhatóvá személyének különbözősége.⁷³ A mondott „másik” Miklós⁷⁴ 1438. július 2-án bukkan fel először a forrásokban; ekkor még csak az esztergom-szentistváni prépostság kijelölt (*nominatus*) prépostja volt. Az oklevélből világosan kiderül, hogy az esztergom-szentistváni prépostság élén kormányzói (*gubernator*) címmel Csetneki László, a budafelhévi keresztesek kormányzója állt, míg Miklós, habár kijelölt prépost volt, egyszerűen csak klerikusi címmel szerepel.⁷⁵ Hat évvel később, 1444-ben Miklós már „rendes” prépostja volt egyházának.⁷⁶ A jól alakuló képet két dolog zavarja meg: a szakirodalom feltételezése szerint a két Miklós valamikor javadalmat cserélt, valamint a csere után gyakorlatilag egy időben tűnnek el a forrásokból: mind az esztergomi éneklőkanonokságot, mind a szentistváni prépostságot nagyjából azonos időpontig (1456/1457) egy-egy Miklós töltötte be. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy 1446-ban és 1447-ben egy újabb Miklós bukkan fel az oszloposkanonokok között. A szerencse azonban ezúttal mellénk szegődött, mivel e Miklós első előfordulásakor az utókor számára előzékenyen feltüntette „vezetéknévét” is: e szerint 1446. augusztus 26-án⁷⁷ Sóki István fia⁷⁸ Miklós örkanonok íratott át a káptalannal egy oklevelet. A méltóságot nem tudjuk,

⁶⁹ Lukcsics I. 106/344. sz.

⁷⁰ Fejér X/7. 413.

⁷¹ Mihály, akinek ez az egyetlen adat örkanonokságára: 1434. június 3. (UGDS IV. 524.)

⁷² Kollányi F.: Kanonokok 90. (1425–1457 között)

⁷³ Mindezt a források oldaláról jól támasztják alá az esztergomi káptalan oklevelei, amelyekben mindketten szerepelnek: 1443: DF 236364., 1446: DF 237954., 1447: DF 238047., 1453: DF 237769., 1456: DF 237483.

⁷⁴ Kollányi F.: Kanonokok 92. (1435–1453 között)

⁷⁵ DF 208774.

⁷⁶ DL 13732.

⁷⁷ DF 237954.

⁷⁸ DL 13630. (1441. július 1. — Az adatot Neumann Tibornak köszönöm!)

hogy meddig viselte. 1447. január 13-án⁷⁹ ugyan még ő töltötte be azt, de azután mintegy hat éven keresztül nincsen adatunk az őrkanonok személyére, mígnem 1453-ban egy bizonyos Lippai Mihály⁸⁰ jelenik meg a javadalomban.

Visszatérvén az előbbi két Miklósra: eddig ugyan még nem volt szó róla, de egyiküknek fennmaradt a sírkövére vésendő felirat szövegét tartalmazó hártyalap, illetve maga a sírkő néhány darabja. Mindezek mellett elhalálozása időpontját két kódex oldalaira is bejegyezték. Közös jellemzője e forrásoknak, hogy nemcsak szövegük különbözik egymástól, hanem azok tartalma sem egyezik teljesen, s így alkalmasak lettek a késői utókor tisztánlátásának megzavarására. De haladjunk sorrendben.

A sírkövön lévő — egyébként szokatlan — szöveg megfejtése önmagában ma már nem lehetséges annak csonkasága miatt, ám a kő feliratát szinte egyedülálló módon ismerjük egy másik forrásból. Miklós kanonok halála előtt ugyanis lediktálta a síremlékére vésendő szöveget, amely azután, átvészelve az idők viharát, teljes szövegében fennmaradt⁸¹ (és ez alapján sikeresen ki lehetett egészíteni a sírkő szövegét⁸²):

Hic clauditur tumba ante altare Sancti Stephani prothomartiris egregius dominus Nicolaus arcium et decretorum doctor, prepositus huius Sancti Stephani et Strigoniensis ecclesie canonicus et vicarius ac auditor causarum concilii Basiliensis, quod dotavit una domo Budensi, ex qua exciditur domus acialis prope portam Iudeorum ac vinea magna ante Sanctum Ambrosium Strigonii, ut perpetue annuatim in qualibet ebdomada tres missas, unam feria secunda pro defunctis, aliam feria quarta de Sancto Nicolao et terciam sabbato de Beata Virgine canonici dicti ecclesie Sancti Stephani legere teneantur in ipso altari, ut se obligarunt. Quibus domus et vinea perpetue deserviunt. 1457 prima die mensis Iunii. Item dicti canonici in die obitus prefati dotatoris⁸³ unam missam annuatim cantare preter prefatas ratione previa tenentur.⁸⁴

A felirat alapján a következők állíthatók a síremlék megrendelőjéről: Miklós, a szabad művészetek és a kánonjog doktora, esztergom-szentistváni prépost, esztergomi kanonok és vikárius, valamint a bázeli zsinat ügyhallgatója volt. Végrendeletileg a budai várban a Zsidó kapu mellett fekvő sarokházát⁸⁵ és

⁷⁹ DF 235585.

⁸⁰ DF 237769.

⁸¹ DF 236367. (= EFB 130.)

⁸² Kovách Z.: Sírkő 631–632.

⁸³ A szó után a „tenentur” áthúzza.

⁸⁴ Az utolsó mondat külön sorban kisebb betűkkel.

⁸⁵ A házat 1454. november 7-én csere útján szerezte meg Miklós váci ötvös fiától Simontól, amelyért Vác-Magyarvárosban, Vince Benedek és Sánta más néven Polgár Damján házai között fekvő házat, illetve további 34 aranyforintot adott. (DF 229870., regesztáját lásd Végh A.: Buda helyrajza II. 91/291. sz.). Temesvári Miklós a cserét 1455. július 14-én Bécsben V. László királlyal is megerősítette. (DF 238092., Uo. 91/293. sz.) — Vö. Kubinyi A.: Vác 55.

Esztergomban, a Szent Ambrus(-egyház⁸⁶) előtt egy nagy szőlőt hagyományozott a szentistváni prépostságra. Történetesen az egyetemi fokozattal rendelkező Miklósról ismeretes, hogy Vicedomini Máté vikárius halála után — kimutathatóan 1428. október 24-től⁸⁷ — az esztergomi szentszéki bíróságot vezette közel húsz esztendeig.⁸⁸ Közben néhány évre — a bíróság addig helyettesei vezetésével működött⁸⁹ — kiutazott a bázeli zsinatra, ahol 1433. június 30-án vették fel a zsinat tagjai közé, majd 1433. szeptember 25-én az esztergomi káptalan nevében is regisztrálták.⁹⁰ A zsinatról 1436 végén térhetett haza.⁹¹ Apró probléma, hogy vikáriussága alatt egyéb forrásaink szerint nem a prépostságot, hanem az éneklőkanonokságot viselte.⁹² De mielőtt továbblépnénk, érdemes a kódexbeli bejegyzéseket is megismernünk.

Az egyik bejegyzés, amely az 1370 körül készült *Esztergomi Capitularéban*⁹³ található *Kalendariumban* van, így szól: 1457. július 1.: „Venerabilis dominus Nicolaus de Themeswar doctor, prius cantor et vicarius Strigoniensis, deinde prepositus [Sancti] S(tephani) de castro Strigoniensis etc., auditor causarum concilii Basilensis [!]. Obiit in ecclesia S(ancti) Stephani collegiata prefata et dotavit [...] altare cum domo curiali [!] prope port[am ...] et una vinea prope S(anctum) Ambrosium. Qualibet hebdomada per totum annum leguntur tres misse per casus.”⁹⁴

A másik bejegyzés az 1480-ban Velencében kinyomtatott *Breviarium Strigoniensében* található,⁹⁵ és a következőképpen szól: „A. D. MCCCCLVII prima die Iulii venerabilis magister D.D. cantor et vicarius Strigoniensis obiit, qui alias fuit auditor causarum Sacri Concilii Basiliensis.”⁹⁶

Mint látható, a sírfelirat és a kódexekben szereplő bejegyzések nincsenek teljesen összhangban egymással, de annyi kijelenthető, hogy nagy valószínűséggel egy személyről szólnak. Ha ezt elfogadjuk, akkor a következőket mondhatjuk: Temesvári Miklós kánonjogból szerzett fokozatot, esztergomi vikárius

⁸⁶ Györffy II. 268.

⁸⁷ DF 249855. — Vicedomini Máté életrajzát lásd C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 214–221.

⁸⁸ Utolsó adat: 1447. április 17. (DF 238254.), szeptember 10-én (DL 98025.) már Várad György fia Albert nógrádi főesperes állt az élén.

⁸⁹ Ismert helyettesei: Márton esztergom-szentgyörgymezei prépost 1434. március 10. (DF 250366.) – 1434. április 23. (UGDS IV. 520.); Várad György fia Albert kánonjogi doktor, barsi főesperes 1434. július 25. (DL 84712.); Zólyomi/Szászfalvi Ferenc sasvári főesperes 1435. június 7. (Balassa 295. sz.) – 1435. július 12. (DL 12736.)

⁹⁰ Körmendy K.: *Studentes* 161.

⁹¹ 1436. december 3-án (DL 12978.) már újból Esztergomban volt.

⁹² Pl. 1429. július 23. (DF 286575.), 1430. május 7. (UGDS IV. 403.), 1431. október 18. (DL 90877.), 1432. április 5. (DF 227942.), 1436. december 3. (DL 12978.), 1437. augusztus 31. (DF 274504.), 1443. november 12. (DF 236364.)

⁹³ Kertész B.: *Esztergomi capitulare* 117.

⁹⁴ OSZKK Cod. Lat. 408. 4°. — Kiadása Szabó J.: Napló 307.; Dankó J.: *Kalendarium* 451.

⁹⁵ Vö. Körmendy K.: *Studentes* i. m. 106., 148.

⁹⁶ Csontos J.: *Kéziratok* 161. — OSZKK Cod. Lat. 799. 1°. — Vö. Tarnai A.: *Irodalmi gondolkodás* 76., 174. 139. jegyzet.

és zsinati ügyhallgató volt, illetve a szóban forgó szövegekből kikövetkeztethetően esztergom-szentistváni prépostsága előtt az esztergomi káptalan olvasókanonoki stallumát töltötte be. Az elhalálozás napja láthatóan egy hónap eltérést mutat a sírfelirat és a kódexek bejegyzései között. Noha ennek túl nagy jelentősége immáron sem az utókor, sem Temesvári Miklós számára nincsen, valószínűleg a két kódex szövege őrizhette meg a valós dátumot. A sírfelirat szövegének végén szereplő dátum inkább a lejegyzés, semmint a halál tényleges időpontja lehet. Természetesen nem zárható ki ennek fordítottja sem, mivel ismeretes, hogy a két kódex története korántsem független egymástól. A kalendáriumot is tartalmazó szerkönyv ugyanis Túronyi Mihály milkói püspök használatában volt, míg a Breviariumot szintén a püspök állíttatta össze.⁹⁷ Így talán nem túl nagy merészség azt feltételezni, hogy saját naptárából íratta át Miklós vikárius halálozási napját is.

E fejezet elején már utaltam rá, hogy az egyik Miklós az éneklőkanonokságot, a másik a prépostságot viselte, amint azt több olyan oklevél is bizonyítja, amelyekben mindkettőjük neve szerepel. Kérdés azonban, hogy megállapítható-e a váltás avagy csere időpontja kettejük között? 1447. április 17-én (Temesvári) Miklós kánonjogi doktor, éneklőkanonok utoljára adott ki esztergomi vikáriusként oklevelet, ennek tanúsorában szerepel Miklós esztergom-szentistváni prépost is.⁹⁸ A legközelebbi olyan oklevél, amelyben esztergomi éneklőkanonok szerepel, 1453. május 4-én kelt: ebben egy bizonyos Miklós éneklőkanonok mellett szerepel Miklós kánonjogi doktor, esztergomi-szentistváni prépost is.⁹⁹ Mivel a Miklósok közül csak Temesvári rendelkezett biztosan egyetemi fokozattal, így ekkor már ő volt a prépost. Ezek alapján tehát a javadalomcserére vagy -váltásra 1447 és 1453 között került sor. A vizsgált időszakot egy oklevél és egy ügyvédi perköltség-jegyzék segítségével tovább lehet szűkíteni: az 1448. április 26-án kelt oklevél szövege szerint még a doktori fokozattal nem rendelkező Miklós intézkedett bizonyos, a szentistváni prépostságot illető tizedek ügyében.¹⁰⁰ A másik forrás az esztergomi székeskáptalannak a pécsváradi konventtel a sasadi (nevegyi) tizedek ügyében folytatott perével kapcsolatos — ügyvédi, utazási, oklevélkiállítási — költségekről készített kimutatás. Ennek egyik tételében szó esik arról, hogy a káptalan elküldte ügyvédjeit, néhai Miklós kánonjogi doktort, akkor éneklőkanonokot és Balázs gömöri főesperest, esztergomi kanonokokat a főpapok és bárók által Szécsény mezővárosba összehívott gyűlésre.¹⁰¹ A mondottak tehát felkerekedtek, ám a csehek miatti félelem miatt fél mérföldre a várostól megálltak és Hugyagon éj-

⁹⁷ Körmendy K.: Az esztergomi könyvtárolomány 184–185.

⁹⁸ DF 238047., 238254.

⁹⁹ DF 237769.

¹⁰⁰ DL 14159.

¹⁰¹ „venerabilem dominum condam Nicolaum decretorum doctorem, tunc cantorem ac Blasium archidiaconum Gwmeriensem et canonicos Strigonienses ad dietam generalem tunc prelatorum et barronum regni Hungarie indictam in opido Zechen in comitatu Neugradiensi transmiserant” – DF 237615., p. 3.

szakáztak. A kormányzó a vele lévő főpapokkal és bárókkal arra a hírre, hogy a cseh Giskra (Jan Jiškra) meg akarja őket támadni, még mielőtt nap felkelt volna, elmenekült Szécsényből és így az ügyvédek nem tudtak a mondott gyűlésre elmenni és előttük megjelenni.¹⁰² A bejegyzés évhez kötésében két dolog segíthet bennünket: mivel Engel Pál révén ismerjük Hunyadi János kormányzó itineráriumát, így annak alapján az események időpontja nagy biztonsággal helyezhető 1452. június közepére. A kormányzó ugyanis június 8-án indult el Budáról és Vác érintésével 13-án érkezett meg Szécsénybe, ahol két napig mutatható ki. Június 22-én már Derencsény erőssége alatt keltezett.¹⁰³ Az itt kiadott parancslevele éppen a szóban forgó ügyben kelt,¹⁰⁴ így szinte teljesen biztosak lehetünk benne, hogy Miklós éneklőkanonok és Szemerédi¹⁰⁵ Balázs gömöri főesperes ekkor járt nála.

A másik támpontot a következő bejegyzés jelenti, amely az előbb idézetnek a folytatása: a pécsváradi konvent képviselői — miután a kormányzó, a főpapok és a bárók visszatértek Szécsényből Budára — 1452. szeptember 8-a körül a főpapok és bárók gyűlésén bepanaszolták az esztergomi káptalant. A kormányzó parancsára a név szerint felsorolt országnagyok a budaváraljai Szent Gellért-egyházban gyűltek össze, ahol a káptalant Miklós doktor, éneklőkanonok képviselte.¹⁰⁶

Mindezek alapján egyértelmű, hogy Temesvári Miklós a mondott időpont után cserélte fel éneklőkanonokságát az esztergom-szentistváni prépostságra, így a váltást alig hét hónapra leszűkítve 1452. szeptember 10-e és 1453. május 4-e közé tehetjük. Kérdés azonban, hogy amint a szakirodalom állítja, javadalomcsere történt-e vagy inkább váltás, azaz az eddigi szentistváni prépost, a fokozattal nem rendelkező Miklós hunyt-e el? Magam az utóbbira hajlok: 1453 után még egyszer, 1456. augusztus 17-én szerepel egyszerre két Miklós egy oklevélben.¹⁰⁷ A sors fintora, hogy Miklós kánonjogi doktor utóda az éneklőkanonokságban ismét egy azonos keresztnévű személy, Miklós lett. Róla feltételezték, hogy azonos a korábbi szentistváni préposttal, de ő minden bizonnyal a harmadik Miklós nevű személy lesz. Mint fentebb már volt szó róla, Sóki Miklós pályáját örkanonokként (1446/1447) kezdte, de aztán évekre eltűnt a forrásokból; az örkanonoki méltóságot 1453-ban már nem ő viselte. Az ugyanebben a forrásban feltűnő Miklós azonosításában egy öt évvel későbbi oklevél siet a segítségünkre, amelyben feltüntették „vezetéknevét.”¹⁰⁸ Temesvári Miklós pré-

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Engel P.: Hunyadi itinerárium 986.

¹⁰⁴ DF 237580.

¹⁰⁵ 1425. (ZsO XII. 784. sz.); Balázs 1438. július 2. (DF 208774.) – 1457. augusztus 22. (DF 237489.) között volt főesperes.

¹⁰⁶ 1452. szeptember 10-ről ismert Hunyadi János kormányzó parancslevele az ügyben. (DF 237584.)

¹⁰⁷ DF 237483.

¹⁰⁸ 1458. augusztus 9. (DF 237505.) — A korábbi „vezetéknev” nélküli Miklós kisprépost és Sóki Miklós azonosságát kizárja, hogy 1446-ban és 1447-ben Temesvári Miklóssal együtt mindhárman azonos oklevelekben szerepelnek. (DF 237954., 235585.)

postra a közös szereplést bizonyító oklevélen kívül is vannak még adataink,¹⁰⁹ az egyik utolsó 1457. május 23-ról ismert, amikor egy, a sírfeliratból és a Kalendarium bejegyzéséből nem ismert másik, már korábban eladott budai háza ügyében rendelkezett Buda város tanácsa előtt.¹¹⁰ E cselekedete után azután rövid időn belül elhunyt. Szemben a fokozattal nem rendelkező Miklóssal, a doktorátussal rendelkező Temesvári Miklósról azonban viszonylag sok forrás szól: János fia¹¹¹ Miklóst 1415-ben vették fel a bécsi egyetem bölcsészeti karára és ismerték el máshol szerzett borostyánkoszorúsi fokozatát; 1418-ban iratkozott be az ottani jogi karra, ahol 1421-ben a borostyánkoszorúsi, 1422-ben pedig a doktori fokozatot szerezte meg.¹¹² Miklós neve alapján Temesvár városából származott, de azt nem tudjuk, hogy kinek a támogatásával jutott el az egyetemre. Hazatérése után másfél évvel, 1424. február 11-én már ismét külföldön, ezúttal Rómában találjuk. Itt az új esztergomi érsek, Pálóci György ügyvédjeként vállalt kötelezettséget az érsek nevében annak kinevezése okán a pápai Kúriának fizetendő servitiumok teljesítésére.¹¹³ (Az első, 500 forintos részletet február 17-én ki is fizette.¹¹⁴) Mindezek után alig két hónappal az esztergomi káptalan 1424. április 26-i privilégiumának méltóságsorában feltűnt egy Miklós nevű kánonjogi doktor éneklőkanonok.¹¹⁵ Ezen adatokból egyértelműnek tűnik, hogy Temesvári János fia Miklós Pálóci György érsek révén kapta meg az éneklőkanonokságot. Ugyanakkor a képet árnyalja, hogy a mondott javadalom viselőjére az utolsó adatunk nyolc évvel korábbról van: Ürményi László fia Gergely 1416. május 10-én¹¹⁶ szerepel utoljára e minőségében, és utána egészen 1424-ig nincsen adatunk arra,¹¹⁷ hogy viselte-e valaki, illetve betöltötték-e a stallumot. Így esetleg az is felmerülhet, hogy Temesvári Miklós már korábban elnyerte a javadalmat, csak éppen nem áll rendelkezésünkre erről forrás. Ez utóbbi esetben Pálóci érseket mentoraként nem vehetjük számításba. Életpályáját a következőképpen összegezhethetjük: egyetemi tanulmányait az 1410-es évek elején kezdte ismeretlen helyen, ahol borostyánkoszorúsi fokozatot szerzett, majd 1415-től a bécsi egyetemen tanult, ahol 1422-ben fejezte be kánonjogi doktorátussal tanulmányait. 1424 elején Pálóci György esztergomi érsek

¹⁰⁹ 1454. november 7. (DF 229870.), 1455. július 14. (DF 238092.)

¹¹⁰ DF 238094. (Végh A.: Buda helyrajza II. 92/295. sz., értelmezésére lásd uo. I. 173.) — Az oklevélben szerepel Bornemissza Benedek vácnémetvárosi lakos és Nagy Antal vácnagygyarvárosi lakos felesége, Erzsébet, Miklós prépost *sororja*. Vö. Kubinyi A.: Vác 68.

¹¹¹ Cameralia I. 95/157. sz.

¹¹² ZsO V. 1124. sz.; MWRF 21., 26., 28. — Vö. Tonk S.: Erdélyi egyetemjárók 303/1751. sz.; Körmeny K.: *Studentes* 187/78. sz.; Tüskés A.: Bécsi diákok 83/894. sz.

¹¹³ Cameralia I. 95/157. sz.

¹¹⁴ ZsO XI. 153. sz.

¹¹⁵ ZsO XI. 472. sz.

¹¹⁶ ZsO V. 1877. sz. — 1400. május 13-tól (Mon. Vat. I/4. 211.) mutatható ki.

¹¹⁷ A káptalannak, valószínűleg összhangban azzal, hogy 1418. május 30-án elhunyt Kanizsai János érsek, majd először királyi kormányzók, illetve pápa által kinevezett adminisztrátorok irányították az érsekséget, egészen Pálóci György megerősítéséig (vö. C. Tóth N.: Esztergomi érsekség üresedése) nem maradt fenn méltóságsoros privilégiuma.

ügyvédjeként Rómában tartózkodott, 1424 áprilisában már esztergomi olvasókanonok, majd 1428 közepétől 1447 április végéig vikárius, közben a bázeli zsinat ügyhallgatója (1433–1436). Valamikor 1452 ősze és 1453 tavasza között éneklőkanonoki javadalmát a másik Miklós halála miatt megüresedett esztergom-szentistváni préposti címre cserélte. E minőségében hunyt el 1457. július (vagy június) 1-jén.

2.3. A két Simon (Trevisói Simon és Hanvai Darvas Simon)

Kollányi Ferenc talán egyik legnagyobb tévedése — legalábbis a középkori esztergomi kanonokok méltóságviselése kapcsán — Trevisói (Vosich) Simonhoz kapcsolódik. Az adattárában írtakat röviden a következőképpen összegezhethetjük: Simon „1453-ban szenttamási prépost, majd még ugyanebben az évben az esztergomi káptalan olvasókanonokja”, majd 1463-ban a zenggi püspökség kormányzója, de még abban az évben Magyarországra jött mint a pápa követe, ahol aztán vikárius lett; „1467-ben az antivarii érseki székből találjuk őt, két év múlva Rómában telepedik meg”; esztergomi olvasókanonokságát 1481-ben még viselte.¹¹⁸ Kollányi téves adatait a későbbiekben kritika nélkül átvették.¹¹⁹ Ez a későbbiekben komoly félreértéseket okozott. Az első és legfontosabb tévedés az volt, hogy a Kollányi által az 1453. évre idézett, a főkáptalanban őrzött oklevél¹²⁰ szövegében valójában két Simonnal, Trevisói Simon kánonjogi doktor olvasókanonokkal és egy másik Simon nevű, szintén kánonjogi doktorral találkozunk, aki azonban az esztergom-szenttamási préposti címet viselte.¹²¹ Így az, hogy a Kollányi Ferenc által idézett másik 1453. évi oklevél¹²² szövegében Simon kánonjogi doktor tényleg esztergomi olvasókanonokként és királyi tanácsosként (*consiliarius nostre maiestatis*) szerepel, nem jelent újdonságot, mert mint látható, nem történt semmilyen változás az eltelt idő (másfél hónap) alatt a káptalani rangsorban. Trevisói Simon tehát már rögtön első feltűnésekor az olvasókanonoki stallumot viselte, s ez nem is változott az elkövetkező harminc

¹¹⁸ Kollányi F.: Kanonokok i. m. 98–99.

¹¹⁹ Fraknói V.: Simon patraszi érsek; Körmendy K.: *Studentes* 192/99. sz.; Köblös J.: Egyházi közlépreteg 370/180. sz.; Fedeles T.: Ördögi sugallattól 443. 59. jegyzet.

¹²⁰ Kollányi F.: Kanonokok i. m. 99. „Esztergomi Káptalani Magánlevéltár. Lad. 47. Fasc. 2. Nr. 3.” (= DF 237769.)

¹²¹ Az oklevél a káptalan ügyvédvallása, s ezért tartalmazza az akkor stallumban lévő összes kanonokot, az egyszerűség kedvéért közlöm a vonatkozó rész teljes szövegét: „Petrus prepositus, Simon de Terevisio decretorum doctor lector, Nicolaus cantor, Michael de Lippa decretorum doctor custos, Thomas Armeus (!) licenciatus in decretis Sancti Georgii martiris de Viridicampo Strigoniensi, alter Nicolaus decretorum doctor Sancti Stephani prothomartiris de castro Strigoniensi et Simon similiter decretorum doctor Sancti Thome martiris de promontorio Strigoniensi ecclesiarum prepositi, necnon Martinus Nitriensi” – DF 237769. (Lásd az 4.1. 1. sz. alatt.)

¹²² Kollányi F.: Kanonokok 99. „Esztergomi Káptalani Magánlevéltár. Lad. 50. Fasc. 1. Nr. 10.” (= DF 237951., 1453. június 20.)

évben.¹²³ Az olvasókanonokságban eltöltött három évtizede alatt több egyházi javadalommal is gazdagodott. Pályáját a vonatkozó szakirodalom, illetve az újonnan előkerült források alapján röviden az alábbiakban összegezhetjük. V. László király 1453. július 22-én több más társával együtt a pápához Rómába küldte, ahová bő egy hónap múlva, augusztus 26-án érkezett meg. A követség tagjai — Simon kivételével — feladatuk elvégzése után, szeptember 24-én indultak vissza Bécsbe, ahová október 19-én vonultak be.¹²⁴ Simon más forrásaink alapján nem tért vissza, római küldetése ugyanis kettős volt: egyúttal az esztergomi káptalant képviselte mintegy 18 hónapon keresztül a pápai Kúriában.¹²⁵ 1457 őszén, ismét többek — például Pálóczi László országbíró, Várdai István kalocsa-bácsi érsek — társaságában Párizsba ment, hogy elhozzák az uralkodó jegyesét, VII. Károly francia király leányát, Margitot. Mint ismeretes, a követségnek dolgavégezetlen kellett hazatérnie V. László novemberi halála miatt.¹²⁶ Mátyás király trónra lépése után Simon rövid időre visszavonult esztergomi javadalmába, ahol adataink alapján ismét tevékeny szerepet vállalt a sasadi tizedperben. Ennek kapcsán ezúttal Palicsnai Péter kanonok társaságában ment a pápai Kúriába 1459 júniusában, de míg Péter 1461 áprilisában hazatért,¹²⁷ Simon Rómában maradt. Ott-tartózkodásuk alatt, 1460 tavaszán az újonnan kinevezett velencei pátriárka megtette vikáriusává, majd 1461 őszén II. Pius pápa az antivari érsekség élére állította. Előbbi hivatalával összefüggésben 1462–1463-ban Velencében időzött, mígnem 1463. október 10-én a pápa a zenggi püspökség kormányzójává nevezte ki, másfél hónap múlva pedig követeként Mátyás királyhoz küldte.¹²⁸ Követi megbízatása már hazatérési szándékának egyik jele lehetett, ráadásul 1464-ben mind a velencei pátriárka, mind a pápa meghalt, így Simon olvasókanonokot már semmi sem kötötte ot-tani hivatalához. Esztergomba történt megérkezése után, alig egy év múlva, 1465 tavaszán rövid időre átvette az esztergomi szentszék vezetését.¹²⁹ Egyelőre pontosan nem ismert okok miatt az 1460-as évek végén — mint kiderült, végérvényesen — elhagyta Esztergomot és Rómában telepedett le.¹³⁰ Antivari érsekségét ugyan 1475-ben elvesztette, de helyette Capodistria püspökségét kapta meg, illetve e mellé, hogy érseki címe megmaradjon, a pápa kinevezte patraszi érseknek is, majd mindezeket túl valamikor a fehérvári káptalanban is kapott egy stallumot.¹³¹ Az utolsó adat esztergomi méltóságviselésére 1482.

¹²³ Kollányi F.: Kanonokok 109. oldalon 1469-től Kesztlői Mihályt, ugyanott a 114. oldalon 1480. évvel Roderik portuensi püspököt hozza az olvasókanonokként. Ő nem más, mint Rodrigo de Borja bíboros, Porto-Santa Rufina suburbicarius püspöke, a későbbi VI. Sándor pápa (1492–1503). (Lexikon der Päpste und des Papsttums 11.)

¹²⁴ Fraknói V.: Simon patraszi érsek 500–501.

¹²⁵ DF 237615., p. 8.

¹²⁶ Fraknói V.: Simon patraszi érsek 502.

¹²⁷ DF 237615., p. 14–15., 18.

¹²⁸ Fraknói V.: Simon patraszi érsek 503–504.

¹²⁹ 1465. május 9. (DF 228404.) – 1466. április 26. (DF 286820.)

¹³⁰ Fraknói V.: Simon patraszi érsek 505.

¹³¹ Köblös J.: Egyházi középréteg 370/180. sz.; Körmeny K.: Studentes 192/99. sz.

május 11-ről van.¹³² Mint látható, Trevisói Simon személye körül gyakorlatilag, legalábbis az esztergomi székeskáptalani javadalomviselők oldaláról nincsen több kérdés, jöllehet annak megválaszolása továbbra is nyitva marad, hogyan kapta meg az egyik oszloposkanonokságot.

Nem ilyen egyszerű a helyzet az esztergom-szenttamási prépostság élén álló Simon esetében. Az első kérdés, hogy meg tudjuk-e határozni származási helyét. Szerencsénkre maradt fenn olyan oklevél, amelyben szerepel „vezetékneve”. A kötet első részében már idéztem azt az őrkanonok és az esztergom-szenttamási prépost között az ülésrend miatt kitört vitában 1454. szeptember 20-án az esztergomi káptalan bocsátotta ki, ebben a kisprépost neve *Simon de Hanwa*.¹³³

Hanvai Simonra első előfordulásakor, 1453. május 4-én¹³⁴ már az esztergom-szenttamási préposti címet viselte, az utolsó adat alig három évvel későbből, 1456. augusztus 17-ről ismeretes méltóságviselésére.¹³⁵ Simon prépostsága előtt egyetemre járt, mint azt kánonjogi doktorátusa bizonyítja. E nyomon továbblépve Körmeny Kinga kitűnő könyvében szerepel egy majdnem azonos nevű személy: Hanvai Darvas Simon, igaz neki nem ismeretes esztergomi javadalma.¹³⁶ A két személy azonossága azonban több, mint valószínű. Állíthatom ezt annál is inkább, mivel azonos a családnévük, mindkét Simon rendelkezett kánonjogi doktorátussal, és amiről eddig még nem volt szó, mind az esztergomi káptalanban, mind az egyetemen ugyanazokat találjuk körülöttük. Lássuk hát sorjában! A Hanvai nemesek családfájára tekintve megállapítható, hogy a családnak volt egy Darvas-nak nevezett ága: ismerjük Darvas Andrást (1386–1434) meg fiait, Bálintot és Dávidot, illetve az említett Bálint fiát, Gergelyt (1466).¹³⁷ Simon nevű személyt ugyan nem találunk az egész Hanvai családfán, ez azonban nem zárja ki, hogy ne lett volna Darvas Andrásnak egy Simon nevű fia. Ezt némiképp alátámasztja az, hogy az egyetemi anyakönyvben *Symon Dorffas de Hanna*,¹³⁸ míg az esztergomi káptalani oklevélben *Simon de Hanwas*¹³⁹ néven találjuk, azaz kétségtől nemesi származású volt. Darvas Simon tehát 1442 első felében kezdte meg tanulmányait a bécsi egyetem bölcsészeti karán, ám, hogy ott meddig tanult, nem ismert. Mindenesetre következő felbukkanásakor, 1448. február 1-jén már a szabad művészetek mestereként vett

¹³² TT 1899. 250. — 1482. augusztus 26-án (Mon. Rom. Vespri. III. 282.) már néhai.

¹³³ DF 237990.

¹³⁴ DF 237769., további adat: 1454. szeptember 20. (DF 237990.) — 1454. július 20-án (DL 44737.) Kozárdi László barsi főesperes mint esztergom-szenttamási prépost adott ki oklevelet (okát nem ismerjük).

¹³⁵ DF 237483.

¹³⁶ Körmeny K.: *Studentes* 77–78., 88., 120–121.

¹³⁷ Engel P.: *Genealógia*, Hanva nem 2. tábla: Hanvai.

¹³⁸ Schrauf K.: Bécs 92. (A *Hanna* félreértés lehet Hanva helyett.) — Az Engel Pál által készített családfán nem szerepel az adat, de Bálint is járt a bécsi egyetemen: 1445. április 14-én iratkozott be *Valentinus Daruas de Hanna* néven. Uo. 97. — Vö. Körmeny K.: Padova 534.

¹³⁹ DF 237990.

részt Lippai Mihály doktorrá avatásán Padovában.¹⁴⁰ Mindez azt jelenti, hogy Simon a bécsi bölcsészeti tanulmányai után társaival, Kozárdi Lászlóval¹⁴¹ és Lippai Mihállyal¹⁴² (vagy éppen utánuk) Itáliába ment, és a padovai egyetemen maga is beiratkozott a jogi karra, amelynek kézzelfogható bizonyítékai az ott másolt kódexek,¹⁴³ illetve az, hogy 1450. október 19-én ugyanott Barius Miklós doktori vizsgáján is jelen volt.¹⁴⁴ A kánonjogi doktorátusát ismeretlen időpontban, 1451¹⁴⁵ után, de még 1453 májusa előtt szerezte meg, mivel — mint láttuk — ekkor már itthon volt. Mindezek ismeretében viszont érdemes némi-
leg átrajzolnunk a Körmeny Kinga által az Esztergomban javadalmat szerzett padovai tanulók kapcsolati hálójáról írtakat. A könnyebb érthetőséget végett ismert az adatokat az alábbiakban táblázatos formában is közlöm.¹⁴⁶

25. táblázat. „A padovai baráti kör”

a kanonok neve	esztergomi javadalma és év- köre	Hol járt egyetemre?	
		Bécs	Padova
Lippai Mihály	kanonok: 1447–1476 sasvári főesperes: 1450–1451 örkanonok: 1453–1476	1437	1442–1448. II. 1.: doct. decr.
Kozárdi László	barsi főesperes: 1450–1456 szenntamási prépost: 1458–1469	1442–1446: licenc. art.	1448. II. 1.–1450. X. 19. doc. decr.: 1453. e.
Hanvai Darvas Simon	szenntamási prépost: 1453–1456	1442	1448. II. 1.–1451 doct. decr.: 1453. e.
Bencenci János	kanonok: 1461–1465	?	1448. II. 1. bacc. decr.: 1449. e.

A feltüntetett adatok alapján egyértelműnek látszik, hogy kezdetben a szá-
lakat Lippai Mihály mozgathatta: legkorábban ő került egyetemre, és ezzel párhuzamosan neki adatolható a legkorábbról esztergomi javadalma. Dokto-
rátusa megszerzése után valószínűleg még 1448 tavaszán hazatérhetett Pado-
vából, és a káptalanban talán már ekkor elnyerte a sasvári főesperességet.¹⁴⁷
Az örkanonokságot 1450. december 24-én¹⁴⁸ még Sóki Miklós viselte, ám aztán
rövid időre eltűnt a forrásokból, hogy 1453. május 4-én már mint éneklőka-

¹⁴⁰ Körmeny K.: *Studentes* 87.

¹⁴¹ Körmeny K.: *Studentes* 190/93. sz.

¹⁴² Körmeny K.: *Studentes* 191/94. sz.

¹⁴³ Körmeny K.: Az esztergomi könyvállomány 170. és Uő: *Studentes* 77.

¹⁴⁴ Körmeny K.: *Studentes* 88.

¹⁴⁵ Az ebben az évben általa lemásolt kódexben még csak a szabad művészetek mestereként írta alá magát. Körmeny K.: Az esztergomi könyvállomány 170.

¹⁴⁶ Az egyetemi tanulmányaira vonatkozó adatokat lásd Körmeny K.: *Studentes* 191/94. sz. (Lippai), 190/93. sz. (Kozárdi), 87–88. (Darvas) és 194/108. sz. (Bencenci).

¹⁴⁷ 1450. december 24. (DF 228415.) — Mihály elődje, Zólyomi/Szászfalvi Ferenc utoljára 1447. január 13-án (DF 235585.) mutatható ki.

¹⁴⁸ DF 228415.

nonok bukkanjon fel újból.¹⁴⁹ Könnyen elképzelhető, hogy Sóki Miklós 1452 őszén a Temesvári Miklós továbblépésével megüresedett éneklőkanonokságot, míg Mihály az örkanonokságot kaphatta meg.¹⁵⁰ Három társa közül Bencenci Jánosról elképzelhető, hogy vele együtt tért haza Padovából, mindenesetre 1449-ben már itthon volt, mivel ügyvédként jelent meg az esztergomi szentszéken.¹⁵¹ Kanonokságot azonban, némileg meglepő módon, nem itt kapott először, hanem a váci, majd a titeli és a fehérvári káptalanban.¹⁵² Esztergomban csak 1461-től mutatható ki. Kozárdi László és Hanvai Simon legalább két, illetve három évvel később érkezett vissza Esztergomba, és mint látható, időközben László elnyerte a barsi főesperességet. Kérdés persze, hogy meghatározható-e, pontosan mikor nevezték ki őket a javadalmaikra. A barsi főesperességet adathozhatóan 1432 ősze óta Váradi György fia Albert viselte, aki a *Collegium Christi* alapítójának, Budai János főesperesnek az akarata szerint egyetemen tanult. Tanulmányait 1432. október 13-án kezdte Bécsben,¹⁵³ ahol 1434-ben a licénciátusi, majd 1446-ban a kánonjogi doktorátust szerezte meg.¹⁵⁴ Utoljára 1447. január 13-án szerepel barsi főesperesként mint *doctor decretorum*.¹⁵⁵ Ugyanekkor a nógrádi főesperesség élén is változás történt: Szalárdi János¹⁵⁶ szintén ugyanabban az 1447. januári oklevélben szerepel utoljára hivatalában, mint Albert. Alig nyolc hónappal később, 1447. szeptember 10-én már egy bizonyos György fia Albert kánonjogi doktor volt a nógrádi főesperes és egyúttal az esztergomi vikárius is.¹⁵⁷ A két Albert kétségtől azonos, így Váradi Albert pályája az alábbiak szerint rekonstruálható: barsi (1432–1447), nógrádi (1447–1456)¹⁵⁸ végül nyitrai főesperes (1457–1469),¹⁵⁹ közben pedig az esztergomi szentszéket vezette vikáriusi (1447–1465)¹⁶⁰ címmel.

Visszatérvén Kozárdi László személyére, könnyen elképzelhető, hogy a barsi főesperességet már 1447 közepe táján, Albert javadalomváltása után mint a *Collegium Christi* tanulója nyerte el. Hivatalviselését ennek ellenére csak 1450.

¹⁴⁹ DF 237769.

¹⁵⁰ Körmendy Kinga feltételezése, amely szerint Lippai Mihály hazaérkezése után jegyzőként dolgozott volna az esztergomi szentszéken, illetve közjegyző lett volna (Körmendy K.: Az esztergomi könyvvállomány 167. és Uő: Studentes 191/94. sz.), egyelőre sajnos semmilyen adattal nem támasztható alá.

¹⁵¹ DL 69475. (1449. augusztus 23. „Iohanne baccalaureo in decretis de Behencz”)

¹⁵² 1454. július 20. (DL 44737. = Bónis Gy.: Szentszéki reg. 336/2787. sz.) – 1460. július 29. (DL 15482.) váci; 1458. szeptember 23. (DF 237510.) – 1460. május 28. (DF 237600.) titeli; 1459. április 3. (DF 237774.) – 1465. december 2. (DF 242775.) fehérvári kanonok.

¹⁵³ MWRF 44.

¹⁵⁴ Vö. Körmendy K.: Studentes 188/85. sz., Tüskés A.: Bécsi diákok 110. 1579. sz. – 1446. augusztus 26-án a káptalani méltóságosban már kánonjogi doktor. (DF 237954.)

¹⁵⁵ DF 235585.

¹⁵⁶ Vö. Körmendy K.: Studentes 188/79. sz. és DL 55331.

¹⁵⁷ DL 98025. – Vö. Körmendy K.: Studentes 190/90. sz.

¹⁵⁸ 1447. szeptember 10. (DL 98025.) – 1456. augusztus 17. (DF 237483.)

¹⁵⁹ 1457. július 1. (DF 201350.) – 1469. március 17. (EFB 139. = DF 238130.)

¹⁶⁰ 1447. szeptember 10. (DL 98025.) – 1465. január 4. (DF 240496.)

október 19-től tudjuk alátámasztani.¹⁶¹ Sajnos nem vagyunk ilyen könnyű helyzetben Hanvai Simon esztergomi javadalomviselése kezdő időpontjának meghatározásában. Az esztergom-szenttamási prépostság élén 1450. március 9-én egy bizonyos Benedek állt,¹⁶² akire csupán ez az egyetlen adatunk. A következő ismert prépost a szóban forgó Simon, aki 1453. május 4-től 1456. augusztus 17-ig mutatható ki a javadalomban.¹⁶³ (Némileg meglepő módon 1454. július 20-án Kozárdi László mint esztergom-szenttamási prépost adott ki oklevelet.¹⁶⁴) Hanvai javadalomviselését így csak annyiban tudjuk pontosítani, hogy 1451-ben még nem tüntette fel préposti címét az általa Padovában másolt kódexben,¹⁶⁵ így kinevezésére ezután került sor. E kijelentés ugyanakkor meglehetősen bizonytalan alapokon nyugszik, hiszen nem volt szükségszerű annak megemlézése.

Darvas Simon utóda, mint már szó volt róla, Kozárdi László lett, aki 1458. augusztus 9-től viselte a préposti címet.¹⁶⁶ A váltást néhány hónappal pontosíthatjuk, mivel a barsi főesperességben 1458. május 25-én már Budai¹⁶⁷ Gergely ült,¹⁶⁸ így Kozárdi ekkor már prépost lehetett. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy Simon ekkor már minden bizonnyal halott volt. Összegezvén a fentieket, valószínűnek tűnik, hogy a padovai „baráti kör” tagjai között az egyetértés hazatérésük és stallumba kerülésük után némiképp megbomlott. Ezt bizonyíthatja Lippai Mihály őrkanonoknak a káptalanbeli rangsor ürügyén történt támadása Simon majd László prépostok ellen. Ugyanakkor a jelek szerint, pontosabban inkább adataink hiányában azt mondhatjuk, hogy a Lippai és Kozárdi közötti vita, noha még mintegy évtizedig egymás mellett ültek a stallumban, a későbbiekben nem okozott problémát. Mindezek alapján, és talán most ez a fontosabb, a Darvas Simon által Padovában másolt, már többször említett kánonjogi gyűjtemény (ÖNB Cod. 5051.) nem Itáliában kerülhetett Kozárdi Lászlóhoz,¹⁶⁹ hanem minden bizonnyal Hanvai Simon hozta Esztergomba. Tőle kérhette el László, hogy aztán Simon halála után a *Collegium Christi* könyvtárának adja.¹⁷⁰

¹⁶¹ Veress E.: Padua 10.

¹⁶² DF 237803.

¹⁶³ DF 237769.; 237483.

¹⁶⁴ DL 44737. Az eset egyelőre érthetetlen, mivel a parancs címzésében még barsi főesperesi címmel szerepelt.

¹⁶⁵ Körmeny K.: Az esztergomi könyvvállomány 170.

¹⁶⁶ DF 237505. — Vö. DF 209323., 238130.

¹⁶⁷ 1458. szeptember 9. (DF 237592.) — Vö. Körmeny K.: *Studentes* 193/103. sz.

¹⁶⁸ DF 237504.

¹⁶⁹ Körmeny K.: Az esztergomi könyvvállomány 179.

¹⁷⁰ Körmeny K.: *Studentes* 77–78.

2.4. Palicsnai vagy Csanádi Péter? (Hogyan hívták a Szűz Mária-kápolna igazgatóját a 15. század közepén?)

Az eddigiektől eltérően ebben a fejezetben nem korábban egy személyhez kapcsolt információk szétválasztásáról lesz szó, hanem egy eddig két külön családnévén, azaz két külön személyként nyilvántartott kanonok adatainak egyesítéséről. Kollányi Ferenc munkája szerint ugyanis a Boldogságos Szűz Mária-kápolna igazgatója 1462-ben „Paliznai” Péter, míg 1469-ben Csanádi Péter kánonjogi doktor volt. Az előbbi kanonokságát 1459–1462 között, az utóbbiét 1468–1479 között jelezte.¹⁷¹ Kollányinak a két kápolnaigazgatóra vonatkozó adatait átvette Körmeny Kinga, s azokat továbbiakkal, elsősorban az egyetemjárásukra és egyházi bírói tevékenységükre utaló forrásokkal bővítette.¹⁷² Már előljáróban ki kell jelentenünk, Kollányi Ferenc tévedett abban, hogy két külön személyként vette fel adattárába Pétert, ráadásul e tévedése azután, mint láttuk, további munkákba is bekerült. Lássuk hát, mi is okozta a félreértéseket!

A Körös megyei Palicsnáról származó Péter kánonjogi doktor okleveles forrásban először 1458. augusztus 9-én szerepel, amikor a káptalan egyik ügyvédjéül vallotta a pécsváradi konventtel bizonyos (nevesítve: a sasadi, pontosabban a nevegyi) tizedek ügyében folyó perében.¹⁷³ Ám kanonokságát már hamarabb elnyerte: a tizedperben keletkezett költségjegyzék szerint 1457 elején a káptalan Bolognából küldte a pápai Kúriába Péter kanonokot. E bejegyzésből tudjuk azt is, hogy Péter már a hazatérésére készülődött, amikor megkapta ügyvédi megbízását. Annak megfelelően viszont el is utazott az Örök Városba, ahol mintegy fél éven át tartózkodott, s ha már ott volt, beiratkozott az ottani egyetemre.¹⁷⁴ Hazafelé azután megállt Bolognában és sikeresen megvédte, illetve megszerezte a kánonjogi doktorátust.¹⁷⁵ A sasadi tizedperben a későbbiek folyamán még többször képviselte a káptalant a pápai Kúriában. Így például alighogy hazatért, 1457 októberében már indult is vissza Rómába, ahol ezúttal kilenc hónapot töltött. A következő alkalommal 1459 késő tavaszán utazott ugyanoda, s összesen 22 hónapot töltött ott. Végül negyedjére 1464 legelején küldte a káptalan a pápához, és ezúttal mintegy nyolc hónapon át követte II. Pius pápát aktuális tartózkodási helyeire, míg végül Anconából tért haza, még a pápa ott bekövetkezett halála előtt.¹⁷⁶

¹⁷¹ Kollányi F.: Kanonokok 103. és 109.

¹⁷² Körmeny K.: *Studentes* 95., 192/102. sz. (Paliznai Péter) és 196/114. sz. (Csanádi Péter).

¹⁷³ DF 237505. (de Palizna)

¹⁷⁴ DF 237615., p. 9.; vö. Veress E.: *Itáliai egyetemek* 44.

¹⁷⁵ Veress E.: *Itáliai egyetemek* 45.

¹⁷⁶ DF 237615., p. 12–13., 15–16., 22–23.; vö. még Péternek 1458. február 28-án Rómából (DF 237594.), 1460. január 14-én Mantovából (DF 283898.) és május 6-án Sienából (DF 237538.) a káptalanhoz írott leveleivel.

Palicsnai Péter kanonok neve egészen 1461 áprilisáig szerepel az oklevelekben.¹⁷⁷ A helyzetben 1461 áprilisában történt változás, amikor Palicsnai Péter kánonjogi doktor, esztergomi kanonok neve gyakorlatilag¹⁷⁸ eltűnt a forrásokból, ám ezzel egy időben, 1461. április 22-én megjelent egy Péter nevű kánonjogi doktor esztergomi kanonok, aki egyúttal a Szűz Mária-kápolna rektorságát is viselte.¹⁷⁹ E Péter, noha majdnem két évtizedig kimutatható a kápolna élén,¹⁸⁰ sohasem tüntette fel vezetéknévét. (A fentiekre jellemző módon, amikor az 1460-as évek végén rövid ideig a vikáriushelyettesi tisztséget viselte, hasonlóképpen nem tüntette fel vezetéknévét.¹⁸¹) A két Péter nevű kanonok azonosságát ugyanakkor két dolog is alátámasztja. Az egyik, hogy mindkét Péter kánonjogi doktorátussal rendelkezett: Palicsnai Péter 1437. április közepén iratkozott be a bécsi egyetem bölcsészeti karára, 1439-ben még ott tanult. Tanulmányait néhány év kihagyás után folytathatta: 1448 februárjában Ferrarában, míg március végén ismét Bécsben találjuk, ekkor már a szabad művészetek mestere (doktora) fokozattal rendelkezett. Ezután ismét jó tíz évig nincsen róla hír, hogy azután 1457-ben már Bolognában találjuk, ahol július elején szerezte meg kánonjogi doktorátusát, miközben — mint láttuk — Rómában is járt fél évet egyetemre.¹⁸² E jól alakuló képnek ugyan némileg ellene mond, hogy 1447 első félévében egy Csanádi Péter nevű személy jelentkezett a bécsi egyetemre, de semmilyen megbízható információ nincsen arra, hogy bármilyen magasabb fokozatot elért volna.¹⁸³

A másik, a két személy azonosságát alátámasztó adat, amely egyben segít meghatározni a két kápolnaigazgatóság (Krisztus teste- és Szűz Mária-kápolna) megüresedésének időpontját, a már idézett, Palicsnai Péter által Mantovából 1460. január 14-én az esztergomi káptalanhoz írt levélben található. Ebben először is mély megrendülését fejezte ki a két kápolnaigazgató halála miatt, majd köszönetet mondott a kanonokoknak amiatt, hogy az egyik rektorságot neki juttatták; mindemellett természetesen beszámolt a per állásáról is.¹⁸⁴

¹⁷⁷ 1458. szeptember 9. (DF 237592., de Palisna), 1458. november 19. (DF 237514., de Palisna), 1458. november 21. (DF 209044., de Palisna), 1458. december 2. (DF 237520., de Palisna), 1459. április 3. (DF 237774., de Palichna), 1460. január 3. (DF 264682., de Palichna), 1460. január 14. (DF 283898., de Paliczna)

¹⁷⁸ 1463. december 14. (DL 15898., de Palyczna): Palicsnai Péter kánonjogi doktor, kanonok mint Szécsi Dénes érsek bíróságán assessor; illetve 1463. június 13. (DL 35643.): Péter kánonjogi doktor, kanonok mint kiküldött bíró.

¹⁷⁹ DF 208577. („Petrus decretorum doctor, rector capelle ... canonicus.”)

¹⁸⁰ 1479. október 16. (DF 237736.) — Közbenső adatok: 1465. július 23. (Balassa 377. sz.), 1468. január 13. (EFB 134. = DF 237673.), 1469. május 19. (DF 208745.), 1470. május 31. (DF 237661.), 1472. szeptember 17. (DF 237682.), 1479. február 10. (EFB 142. = DF 238290., „végrendelete.”)

¹⁸¹ 1467. október 4. (DL 16662.), 1468. április 29. (DL 16662.), 1468. június 21. (DL 45311.: „Petrus decretorum doctor, rector capelle ..., canonicus ... necnon per ... Thomam decretorum doctorem, prepositum Castriferrei canonicumque et vicarium dicte Strigoniensis ecclesiarum in eodem officio vicariatus iudex generaliter surrogatus.”)

¹⁸² Lásd minderre Körmeny K.: *Studentes* 192/102. sz.

¹⁸³ Körmeny K.: *Studentes* 196/114. sz.

¹⁸⁴ „A pluribus intellexi mortem comitum duarum capellarum in ecclesia Strigoniensi, de qua morte illorum multum doleo, et de una illarum provisionem factam mihi, de qua provisione omnibus dominis meis maximas grates habeo et habebo referre.” – DF 283898.

A fenti adatok fényében joggal merülhet fel az a kérdés, milyen forrás alapján vált szét a két Péter életpályája. A félreértést a sági konvent 1473. március 22-én kiadott oklevele okozhatta, amely szerint Orsányi András – a fiai, János, Ányos és Tamás meg atyafiai, Benedek, Antal, Miklós, Bálint és Simon, valamint *neposa*, Lőrinc nevében – tiltakozott ellőttük, hogy atyafia (*frater suus*), Orsányi Miklós a Hont megyei Orsány birtokon lévő részét eladja Péter kánonjogi doktornak, a Szűz Mária-kápolna igazgatójának és atyafiának, Csanádi Lászlónak.¹⁸⁵ A forrásban szereplő adat alapján kötötte tehát Kollányi Ferenc Péter kánonjogi doktort a Csanádi családhoz.¹⁸⁶ Az oklevél, amely alapján természetesen semmi okunk sincsen Palicsnai Péter nevét Csanádira változtatni, figyelemre méltó adatokat őrzött meg, ezért a helyzetet tisztázandó érdemes bővebben is kitérni az abban, illetve az általam még fellelt oklevelekben rejlő információkra. A szóban forgó 1473. évi forrásnál található korábbi is, amelyben Péter doktor és titokzatos rokona együtt szerepelnek. A sági konvent 1469. január 10-i kiadványa szerint Orsányi Császár Mihály és felesége, Margit elmondták, hogy Ilona nevű leányukat feleségül adják a római egyház szokása szerint Csanádi György fiához, Lászlóhoz, aki Péter doktor kápolnaigazgató atyafia, illetve rokona.¹⁸⁷ Egyúttal László vállalta, hogy törvényesen feleségül veszi Ilonát azzal a kikötéssel, ha Ilona örökösök vigasza nélkül halna meg, akkor javait és dolgait, amelyeket László – atyafia, a mondott Péter doktor jóvoltából, avagy más módon szerzett – Mihály és Margit orsányi háza közelében fekvő saját házuk csinosítására, továbbá segítségére és ellátására odavitt, a szülők visszaadják Lászlónak és Péternek, avagy 26 aranyforinton megváltják.¹⁸⁸ Alig másfél hét múlva Császár Mihály és Margit másik leánya, Dorka asszony nevében férje tiltakozott az ellen, hogy felesége szülei Ilona lányuk kiházásításakor különféle javakat, amelyek Dorka asszony részét (is) képezik, át akarják adni Péter doktor édestestvérének (*germano*), Lászlónak.¹⁸⁹ Természetesen a tiltakozás ellenére a házasság létrejött, és a frigyből legalább három gyermek született: Pál, Miklós és Dorottya. Az utóbbiakra ugyancsak 1479-ből van adatunk,¹⁹⁰ de Pál még 1483-ban is szerepel, amikor Lászlónak már egy Erzsébet nevű asszony volt a felesége.¹⁹¹ Közben, egy 1482. évi oklevélben további megerősítést kapunk arra nézvést, hogy Péter doktor atyafiát ugyan tényleg Csanádinak, illetve később Orsányinak hívták, de a kápolnaigazgató családi neve nem ez, hanem a Palicsnai volt, jöllehet azt két évvel halála után nem tud-

¹⁸⁵ DF 208478. „Petro decretorum doctori, magistro capelle Beate Marie Virginis ad latus Strigoniensis ecclesie fundate ac Ladislao de Chanadino, fratri eiusdem.”

¹⁸⁶ Kollányi F.: Kanonokok 109.

¹⁸⁷ „frater videlicet et consanguineus venerabilis domini Petri doctoris, rectoris capelle Beate Marie Virginis ad latus ecclesie Strigoniensis fundate etc.” – DF 208630.

¹⁸⁸ DF 208630.

¹⁸⁹ DF 208510. (1469. január 21.)

¹⁹⁰ DF 209080.

¹⁹¹ DF 208918. — 1479-ben még élt Ilona. (DF 209080.)

ták a sági konventben helyesen leírni.¹⁹² Palicsnai Péternek Lászlón kívül még egy rokonáról van tudomásunk. A rektor 1479. február 10-i, végrendeletnek is tekinthető intézkedésében, amelyben bajoni birtokrészét a Szűz Mária-kápolnára hagyta, említi atyafiát, az ott lakó Gergelyt, aki élete végéig élvezheti a birtokrészen a szőlő után szedett terrágiumot.¹⁹³

Palicsnai Péter pályafutását tehát a következőképpen vázolhatjuk: esztergomi kanonokként 1457 nyarán a bolognai egyetemen kánonjogi fokozatot szerzett. Előtte, 1457 első felében, a sikertelen januári vizsgája után az esztergomi káptalan ügyvédjeként Rómában tartózkodott, s ha már ott volt, egy félét látogatta az egyetemet. A következő években többször is képviselte társait a sasadi tizedper okán a pápai Kúriában; ebbéli fáradozásait a káptalan a Szűz Mária-kápolna igazgatóságával jutalmazta 1459/60 fordulóján. A kápolna jövedelmeit mintegy húsz éven át élvezte, mindeközben, 1467–1468-ban az esztergomi szentszéken mint vikáriushelyettes is tevékenykedett. Töredékes állapotban fennmaradt sírköve szerint 1480. augusztus 16-án hunyt el.¹⁹⁴

2.5. Berecek a káptalanban

Az eddigiekkel ellentétben, a későbbi könnyebb érthetőség kedvéért először Kollányi Ferenc adatait ismertetem — táblázatos formában — az általa összegyűjtött Bereck nevű személyekről.

26. táblázat. Kollányi Ferenc Bereck nevű kanonokjai

név	időpont	esztergomi javadalom	Kollányi
Bereck	1391–1399	marosi plébános, a Krisztus teste-káp. igazgatója	73. oldal
Bereck	1453	alőrkanonok	97. oldal
Szeredi Bereck	1453	kanonok	101. oldal
Visegrádi Bereck	1459–1460	kanonok	103. oldal
Turóci Bereck	1459	kanonok és az egyházjog tudora	104. oldal
Bereck	1459	kanonok és a Krisztus teste-kápolna igazgatója	105. oldal

A vizsgálódást időrendben kezdve először a Bereck nevű marosi plébánosról kell szólni. Plébánosságára és esztergomi kanonokságára egyetlen adattal rendelkezünk: az esztergom-szentistváni prépostság 1391. december 26-i alapítólevelében őt is felsorolták a jelen lévő tanúk között.¹⁹⁵ A következő marosi plébánosra 1398. október 29-ről van adat, ekkor Szécsi Lőrinc fia Miklós kano-

¹⁹² „Ladislauum autem fratrem videlicet condam venerabilis domini Petri doctoris de Pariczna, in dicta Orsan residentem et Paulum filium eiusdem” – DF 209091. (1482. november 8.)

¹⁹³ EFB 142. (DF 238290.)

¹⁹⁴ Lővei P.–Varga L.: Síremlékek, Adattár, Esztergom: 7. (Palicsnai Péter esztergomi kanonok [†1480]). Részletét lásd a kötet borítóján.

¹⁹⁵ Pór A.: Szentistváni prépostság 96. (DF 238039.) – Ezt az adatot ismeri Kollányi Ferenc is.

nok viselte a tisztséget; ő alig három évig, 1402. április 21-ig mutatható ki.¹⁹⁶ Ugyanebben az időben ismert egy másik Bereck is, aki 1393-ban, 1401-ben és végül 1411-ben szerepel forrásainkban, de csak mint kanonok.¹⁹⁷ A harmadik Bereck nevű személy 1394-ben bukkan fel és 1399-ig mutatható ki esztergomi kanonokként és a Krisztus teste-kápolna rektoraként.¹⁹⁸ Végül, hogy a kép teljesen zavaros legyen, 1413-ban és 1419-ben¹⁹⁹ — ez utóbbi alkalommal mint plébános is — egy Bereck nevű személy viselte az esztergomi székesegyház hajójában²⁰⁰ álló Szent Kereszt-oltár rektorságát. (Az esztergomi vizitáció szerint egyébként a székesegyházi plébános egyúttal a mondott oltár igazgatója is volt.²⁰¹)

A fenti adatok alapján annyit már most leszögezhetünk, hogy a marosi plébánia és a Krisztus teste-kápolna javadalmát egy időben bizonyosan nem viselte ugyanaz a személy. Az is biztosnak látszik, hogy az 1410-es években említett Bereck nem azonos egyik korábban szereplővel sem, mivel egyrészt nem volt kanonok — az 1413. évi oklevél tanúsorában neve mellett, ellentétben az előtte álló személyekkel, nem a kanonok, hanem a javadalmas (*prebendarius*) szó áll —, másrészt az 1419. évi oklevél szövegéből kihámozhatóan az esztergomi székesegyház plébánosságát viselte. A fentebbiek alapján tehát őt kizárhatjuk a további vizsgálatból. Maradt azonban még mindig három Bereck nevű kanonokunk. Ha kronológiai sorba állítjuk az egyes Berecek javadalom- említését, akkor a következőt láthatjuk: 1391: marosi plébános, 1393: kanonok, 1394–1399: rektor, 1401 és 1411: ismét kanonok. Habár csábító lenne feltenni, hogy az adatok egy személyre vonatkoznak, sajnos ezt a lehetőséget az alábbiakban leírtak miatt el kell vetnünk. A három, kizárólag kanonoki javadalmat említő oklevélből ugyanis kettőben Bereck káptalani privilégium méltóság-sorában (1401, 1411), a harmadik esetben (1393) pedig ügyvédként szerepel. Ismerve a káptalan gyakorlatát, kizártnak tartom, hogy ne tüntették volna fel Bereck legmagasabb javadalmát az oklevél tanúsorában. Az ügyvédi szereplésénél viszont elképzelhető, hogy nem tartották fontosnak feltüntetni másik javadalmát. Kérdés persze az, hogy melyiket. Magam a plébánosi cím hiányát érzem kevésbé feltűnőnek. Az előbb leírtak figyelembevételével — feltétele-sen, újabb adatok előkerüléséig —, a következő pályafutásokat tartom elképzelhetőnek: az 1391-ben marosi plébánosként felbukkanó Bereck kanonok 1394-ben elnyerte a Krisztus teste-kápolna igazgatóságát, amelyet 1399-ben még viselt. (A következő kápolnaigazgatóra 1413-ból van adat, akkor Szentlászlói László

¹⁹⁶ 1402. április 21. (DL 328., káptalani ügyvéd)

¹⁹⁷ 1393. május 9. (DF 236647. = ZsO I. 2924. sz.), 1401. április 21. (DF 238601.), 1411. május 23. (DF 236411.)

¹⁹⁸ 1394. október 8. (Fejér X/2. 207. = DF 238316.), 1395. február 24. (Fejér X/2. 313. = DF 238619.), 1398. október 29. (Fejér X/2. 573. = DF 237652.), 1399. január 2. (Fejér X/2. 678. = DF 237653.), 1399. augusztus 23. (ZsO I. 6036. sz.)

¹⁹⁹ 1413. augusztus 29. (ZsO IV. 1017. sz.), 1419. május 13. (BTOE 742. sz.)

²⁰⁰ „in navi ecclesie” (EFB 105. 1528. augusztus 16.)

²⁰¹ Kollányi F.: Kanonokok li.

kanonok töltötte be.²⁰²) A másik Bereck csak kanonoki javadalommal bírt, amelyet adataink szerint 1401-től 1411-ig viselt.

A következő, a Bereck nevű kanonokok szétválaszthatósága szempontjából problémás időszak az 1450-es évekre esik. Az esztergomi káptalan 1453. május 4-i ügyvédvalló oklevelében szerepel Bereck kanonok és alőr, illetve Szeredi Bereck kanonok.²⁰³ Két év múlva Bereck esztergomi (székesegyházi) plébános nevével találkozunk, aki egyúttal szintén kanonok volt.²⁰⁴ Végül a káptalan 1456. augusztus 17-i ügyvédvallásában egyszerre három Bereck nevű kanonok kerül élénk: Bereck, a Krisztus teste-kápolna rektora, Turóci Bereck és Visegrádi Bereck.²⁰⁵

Ezúttal a Krisztus teste-kápolna igazgatóinak személye felől érdemes kezdeni az egyes javadalomviselő személyek azonosítását. A rektorságot a már idézett 1453-as oklevél szerint Galamboki Mihály viselte, ez az adat egyúttal javadalomviselésének záró időpontja is. Az ugyanabban az oklevélben szereplő egyik Bereck tehát 1456-ra a kápolna javadalmát, a másik pedig, kizárásos alapon, 1455-re az esztergomi székesegyházi plébánosságot nyerte el. Kérdés, hogy ki, mikor és melyiket. Erre a kérdésre további források előkerüléséig egészen pontos válasz ugyan nem adható, de némi segítséget jelent egy 1457-es oklevél, amely szerint az esztergomi székesegyházi plébános neve Turóci Bereck, aki egyúttal kanonokságot is visel.²⁰⁶ Ő biztosan azonos az 1455-ben szereplő Bereck plébánossal. A kápolnaigazgatóságot viszont 1456-ban már a közelebbiről meg nem határozott Bereck nevű személy töltötte be, akiről Palicsnai Péter kanonok 1460. január 14-i Sienában kelt — már idézett — leveléből²⁰⁷ tudjuk, hogy 1459. április 3.²⁰⁸ után elhunyt. Éppen ezért azt a feltételezést el kell vetnünk, hogy e Bereck személye azonos lenne Turóci Bereckével,²⁰⁹ hiszen mindketten szerepelnek a fentebb már idézett 1456. évi és másik két, 1458-ban és 1459-ben²¹⁰ kiadott oklevélben. Ráadásul Turóci Bereck egészen 1466-ig kimutatható forrásainkban.²¹¹ Mindezeket túl Turóci Bereckről Kollányi Ferenc azt írta, hogy az „egyházjog tudora” volt,²¹² az ő adatát felhasználva aztán bekeverült neve az egyetemet járt esztergomi kanonokok közé is.²¹³ A szerzőt azonban megtévesztette, hogy az idézett 1459-es oklevélben a Turóci Berecket követő két kanonok, Komjáti Antal és Palicsnai Péter neve után feltüntették a tényle-

²⁰² 1413. április 10. (ZsO IV. 418. sz.)

²⁰³ DF 237769.

²⁰⁴ DF 238060.

²⁰⁵ DF 237483.

²⁰⁶ DF 238157. = Végh A.: Buda helyrajza II. 92/298. sz. (1457. október 4.)

²⁰⁷ DF 283898.

²⁰⁸ DF 237774.

²⁰⁹ Vö. Körmendy K.: *Studentes* 193/106. sz.

²¹⁰ 1458. augusztus 9. (DF 237505.) és 1459. április 3. (DF 237774.)

²¹¹ 1466. április 23. (DF 238064.)

²¹² Kollányi F.: *Kanonokok* 104.

²¹³ Körmendy K.: *Studentes* 193/106. sz. (Egybeolvastva Kollányi F.: *Kanonokok* 104. és 105. oldalain szereplő Bereckeket az előbbi „egyházjog tudori” címe miatt.)

gesen létező doktori címét, amelyet a szerző a szóban forgó Bereckre is ráruházott. Ám egy 1457-es oklevélből, ahol szintén felsorolták a kanonokokat, Turóci Bereck neve után ezúttal csak Komjáti Antal neve szerepel és a mellettük álló doktori cím egyes számban van,²¹⁴ egyértelmű tehát, hogy Berecknek nem volt doktorátusa. Ehhez hozzátehetjük, hogy Turóci egyetlen korábbi és későbbi szereplésekor sem tüntették fel egyetemi fokozatát, azaz el kell vetnünk, hogy rendelkezett volna ilyenrel.²¹⁵

Az alórkanonoki tisztséggel 1453-ban feltűnő Bereck tehát azonos lehet az 1455-ben, illetve 1457-ben kanonoki és székesegyházi plébánosi címmel megjelenő Turóci Bereckkel, aki egyúttal – noha adat csak 1466-ból van rá – a Szent Kereszt-oltár javadalmát is viselte.²¹⁶ Ez utóbbi javadalma a legfőbb érv az azonosítás mellett: a Szent Kereszt-oltár 15. századi ismert igazgatóinak mindegyike egyúttal a székesegyház plébánosi címet is viselte.²¹⁷ A másik, 1453-ban Szeredi néven feltűnő Bereck viszont ennek megfelelően a Krisztus teste-kápolna igazgatóságát kaphatta meg 1456-ban és viselte azt 1459 második felében bekövetkezett haláláig.

Turóci Berecken és Szeredi Berecken túl még egy, Visegrádi Bereck nevű klerikus maradt. Ő 1456 és 1460 között²¹⁸ mutatható ki a kanonokok sorában, személye azonban nem keverhető össze egyik, korábban idézett Bereckével sem, mivel egyrészt ugyanazokban az oklevelekben tűnik fel a neve, másrészt pedig mindig kiírták teljes nevét. A fentebb azonosított Bereck nevű személyeket viselt javadalmaikkal és azok idejével együtt, a könnyebb áttekinthetőség kedvéért táblázatos formában is közlöm.

27. táblázat. Az 1450-es évek Bereck nevű kanonokjai

Szeredi Bereck	Turóci Bereck	Visegrádi Bereck
kanonok 1453. V. 4.–1459. IV. 3.	kanonok 1453. V. 4.–1466. IV. 23. alór 1453. V. 4.	
Krisztus teste-kápolna rektora 1456. VIII. 17.–1459. IV. 3.	plébános 1455. X. 8., 1457. X. 4. Szent Kereszt-oltár rektora 1466. IV. 23.	kanonok 1456. VIII. 17.–1460. I. 3.

²¹⁴ DF 237505.

²¹⁵ Neve egyébként egyetlen egyetemi anyakönyvben sem szerepel.

²¹⁶ 1466. április 23. (DF 238064.)

²¹⁷ Az oltár rektorai közül háromnak a nevét ismerjük, Bereck 1413. augusztus 29-én (ZsO IV. 1017. sz.) és 1419. május 13-án (BTOE III. 742. sz.) mutatható ki, az utóbbi alkalommal mint plébános; Bertalan 1425. február 1-jén és július 18-án (ZsO XII. 107. és 837. sz.), illetve a szóban forgó Turóci Bereck. — Ezt alátámasztja az esztergomi vizitáció is. (Kollányi F.: Kanonokok li.)

²¹⁸ 1456. augusztus 17. (DF 237483.), 1458. augusztus 9. (DF 237505.), 1459. április 3. (DF 237774.), 1460. január 3. (DF 264682.)

2.6. Egy kivételes karrier, Túronyi László fia Mihály pályafutása

Az esztergomi székeskáptalan 15. századi történetének egyik legkomolyabb és talán leghosszabb pályáját befutó tagja Túronyi Mihály volt. Ugyanakkor amellet, hogy az egyik legismertebb méltóságviselő volt, Mihály pályaképe az egyik legtöbb tévedéssel terhelt, és már prozopográfiai adatainak összeállítására is komoly feladat elé állította a korábbi kutatást. Javadalomviselésének állomásait legutóbb Körmendy Kinga foglalta össze az eddigi szakirodalom²¹⁹ alapján: „közjegyző, esztergomi, pécsi kanonok, az esztergomi székesegyház Szent Margit oltárának igazgatója, nógrádi főesperes, szentgyörgymezei, kalocsai prépost, milkói püspök, helynök. (1458–1501).”²²⁰ Mint látható, hősünk meglehetősen élen járt a javadalomhalmozásban, sőt nemegyszer — legalábbis a szakirodalom megállapításai szerint — több egyházzogilag összeférhetetlen méltóságot is betöltött. Így például 1474 és 1476 között egyszerre viselte a milkói püspöki, az esztergom-szentgyörgyi és kalocsai préposti címet.²²¹ Kalocsai címe azonban nem létezett. A tévedés az Udvardy József által (is) felhasznált Czaich Ágoston készítette regesztákra megy vissza, ahol a következő áll: IV. Sixtus pápa meghagyja „az Esztergomban lakó Mihály milkói püspöknek és kalocsai prépostnak”, hogy vizsgálja ki a fehérvári domonkosok panaszát.²²² A parancslevél három évvel később a veszprémi püspökség oklevéltárában kivonatos szöveggel szintén megjelent, e kiadás azonban elkerülte a téma kutatóinak figyelmét. A kiadás szerint a levél eleje a következőképpen hangzik: „Az Esztergom városában lakó főtisztelendő testvérünknek, Mihály milkói püspöknek, valamint kedvelt gyermekünknek, a kalocsai prépostnak ... Mi tehát meghagyjuk szerénységteknek, hogy ... határozatok,”²²³ – mint látható, a pápa parancslevelében világosan megkülönbözteti a két egyházi méltóságot viselő személyt. Hogy két személyről van szó, megszólításukon kívül a döntéshozatalra utasító részből is egyértelműen kiderül: az ige többes szám második személyben áll.²²⁴ Mivel Mihály hivatalviselése ezen az egyetlen adaton nyugodott, a kalocsai prépostok névsorából Túronyi nevét törölnünk kell.

²¹⁹ Kollányi F.: Kanonokok 103–104.; Udvardy J.: Kalocsai káptalan 54.; Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 459/390. sz. (Túroni Mihály 1460–1491 [?] kanonok).

²²⁰ Körmendy K.: *Studentes* 193/107. sz.

²²¹ Lásd az előbbi jegyzetekben felsorolt irodalmat. Megjegyzendő, hogy Kollányinál nem szerepel kalocsai prépostsága.

²²² TT 1899. 8. „Michaeli episcopo Milkoviensi in civitate Strigoniensi residenti et Preposito ecclesie Colocensi.”

²²³ Mon. Rom. Vespr. III. 227. „Venerabili fratri Michaeli episcopo Milkoviensi in civitate Strigoniensi residenti et dilecto filio preposito ecclesie Colocensis ... Nos itaque ... discretioni vestre ... mandamus, quatenus ... decernatis.”

²²⁴ Ráadásul idézhetjük a pápának egy kilenc nappal korábbi, június 1-jén kiadott levelét is, amelynek első sora hasonlóképpen hangzik. „Venerabili fratri Michaeli episcopo Milkoviensi in civitate Strigoniensi residenti et dilecto filio Valentino de Weresmarth canonico Strigoniensi.” (Mon. Rom. Vespr. III. 226.)

De térjünk is vissza Túronyi pályakezdéséhez! Az első információt az 1440-es évek végéről ismerjük László fia Mihályra, amikor az esztergomi szentszéken dolgozott jegyzőként,²²⁵ illetve császári közjegyzőként.²²⁶ Ezek után majdnem egy évtizedre, egészen 1455 elejéig²²⁷ eltűnik a szemünk elől. A kutatás azt feltételezi, hogy a mondott időben egyetemre járt, a bécsi egyetem jogi karára ugyanis 1448 második felében beiratkozott egy *Michael Zenthe de Thwron* nevű személy.²²⁸ Meghagyván annak a lehetőségét, hogy a jelen esetben tényleg a későbbi milkói püspökről van szó, kétségeinknek is hangot kell adnunk. A biztosan őt említő, 1447 és 1501 között keletkezett források egyikében sem szerepel a *Zenthe* családnév. Viszont 1454-ből ismeretes a pécsi egyházmegyéből egy Szerdahelyi (ma Drávaszerdahely) *Zenthe* István fia László nevű császári közjegyző,²²⁹ aki 1451-ben a bécsi egyetemre járt.²³⁰ Könnyen elképzelhető, hogy a két, különböző településről nevezett *Zenthe* ragadványnevű egyetemjáró valójában egy család tagja volt (Túrony és Drávaszerdahely távolsága légvonalban éppen 10 km). Mindenesetre Mihály, ha járt is egyetemre, fokozatot biztosan nem szerzett, mivel egyetlen alkalommal sem tüntetette fel azt a neve mellett. Az ugyanakkor felettébb érdekes, hogy mind jegyzőként, mind közjegyzőként csak egy-egy alkalommal találkozunk nevével, és aztán valamilyen számunkra ismeretlen esemény miatt eltűnt a szemünk elől. (Ugyanez a helyzet *Zenthe* István fia Lászlóval is!)

Adataink több éves hiátusa után bukkan fel ismét Mihály, ezúttal a sasadi tizedperben: 1455. február 10-én Szekcsői Dúl Ágoston fia²³¹ Lőrinc közjegyző a bázeli zsinat 1435. augusztus 24-i ítéletlevelének hátlapjára felírta, hogy e napon Szakcsi²³² Vince hántai prépost, kijelölt bíró házában az esztergomi káptalan ügyvédje, Túronyi Mihály bemutatta a bullát a pécsváradi konvent ügyvédje jelenlétében.²³³ Ekkor, habár teljességgel nem kizárható, a jelek szerint még nem volt a káptalan tagja. Ám arra sem kellett sokat várnia. Alig két év múlva ugyanis, 1457. augusztus 6-án ugyanebben a perben már kanonokként

²²⁵ 1446. december 18. (DL 14000.), 1448. augusztus 19. (DF 201324.), vikáriusi oklevél szövege alatt jobbról: „Michael de Turon notarius”.

²²⁶ 1447. április 17. (DF 238047): „Et ego Michael Ladislai de Thuron clericus dyocesis Quinqueecclesiensis publicus sacra imperiali auctoritate notarius consistorii alme ecclesie Strigoniensis similiter notarius et scriba”. A közjegyzői jelvényében a „Jh(esu)s” és „Maria” felirat szerepel. Utóbbi esetében felmerülhet, hogy a jelmondatát tudatosan a névadó településén lévő Szűz Mária-egyház (ZsO IV. 2059. sz.) miatt választotta.

²²⁷ 1455. február 11. (DF 237445., hátlapi feljegyzés.)

²²⁸ Tüskés A.: Bécsi diákok 176/3269. sz.; Körmendy K.: Studentes 194/107. sz.

²²⁹ 1454. április 24. (DL 33391.)

²³⁰ Tüskés A.: Bécsi diákok 187/3553. sz.

²³¹ Vö. DF 237462., 237600.

²³² C. Tóth N.: Préposti arch. 48.

²³³ „Anno domini M^o CCC^o L^{mo} V^{to} die IX^{ma} mensis Februarii hora vesperorum vel quasi, in domo habitationis domini Vincencii de Hantha iudicis etc. m(agister) Michael de Thwron procurator capituli Strigoniensis etc. exhibuit bullam presentem presente B de Pechwarad procuratore abbatis et conventus Pechwaradiensis. Laurentius Dwl.” – DF 237445.

képviselte a káptalant.²³⁴ A több mint 40 évig viselt kanonoksága alatt elnyert javadalmai közül az elsőt, a székesegyház déli oldalánál álló²³⁵ Szent Margit-oltár igazgatóságát valamikor 1459 folyamán kaphatta. Az első adat rektorságára ugyan 1460. május 22-ről maradt fenn, amely napon az oltárnak, illetve a javadalomban utódainak adományozta az Esztergom városában az örkanonok házával szemközt álló házát. Tette ezt azért, hogy annak jövedelméből az oltár igazgatói minden évben egy aranyforintot adjanak az oltár javadalmasainak, akiknek viszont kötelességévé tette, hogy Margit-napon a mondott szentről, pünkösöd ünnepén és Mihály-napon — Túronyi védőszentje ünnepén (*patrono dicti domini Michaelis*) — a Szentlélekről mondjanak misét.²³⁶ Az oltárigazgatóságot azonban már korábban, 1459-ben elnyerte, amit két 1460-ban írt levele bizonyít: ezekben felszólította Pozsony városát, hogy az oltárnak minden év Mihály-napkor fizetendő 70 aranyforint cenzust, mivel a múlt évre még mindig nem küldték el neki a teljes összeget, haladéktalanul pótolják.²³⁷ A javadalmat minden bizonnyal élete végéig megtartotta,²³⁸ noha arra az utolsó adattal 1491 novemberéből rendelkezünk.²³⁹

Az első jelentősebb stallumát, nógrádi főesperességet 1460 első felében nyerte el: a főesperesség élén 1460. április 20-án szerepel először,²⁴⁰ de tudván azt, hogy elődje, egy Mátyás nevű kanonok 1460. január elején még életben volt,²⁴¹ a váltást bízvást tehetjük tél végére, tavasz elejére. Az *archidiaconatus* élén ugyan 1501. július 30-án bekövetkezett haláláig²⁴² állt,²⁴³ de az időközben kapott, egyházjogilag összeférhetetlen javadalma(i) miatt 1469 márciusától már a főesperesség kommandátoraként szerepel forrásainkban.²⁴⁴ Az egyik ilyen összeférhetetlen javadalom nem volt más, mint — az időrendet némiképp meg-

²³⁴ DF 208735.

²³⁵ „a parte meridionali (Reg. Arp. 2325. sz. = DF 248143.), „ad latus eiusdem ecclesie Strigoniensis” (DF 238110. = Végh A.: Buda helyrajza II. 137/483. sz.)

²³⁶ OSZKK Cod. Lat. 408. fol. 3^r. (Kiadása Szabó J.: Napló 307.; Dankó J.: Kalendarium 447.)

²³⁷ 1460. augusztus 28. (DF 242692.), 1460. szeptember 24. (DF 242694.) – Vö. még 1466. július 17. (DF 242782.)

²³⁸ Vö. 1469. március 24. (DL 16826., az oltár budai házát, amelyet még Pálóci György érsek vásárolt és adott neki, bérbe adja), 1477. február 14. (DL 17919.), 1489. szeptember 29. (DF 240701.) — A cenzus összege végül évi 50 aranyforintban állapodott meg, lásd az előbbi adatokat.

²³⁹ 1491. november 7. (DF 238165.)

²⁴⁰ DF 237529.

²⁴¹ 1460. január 3. (DF 264682.)

²⁴² OSZKK Cod. Lat. 359. fol. 7^r. – Vö. Körmendy K.: *Studentes* 105. (A bejegyzés szövege: „Iste liber Missalis est legatus altari Sanctorum Fabiani et Sebastiani martyrum per reverendissimum dominum Michaellem episcopum Milkoviensem etc., obiit idem dominus Milkoviensis in festo Sanctorum Abdon et Sennen martyrum millesimo quingentesimo primo.” – Lásd Bartoniek, E.: *Codices* 316.)

²⁴³ Vö. 1466. július 17. (DF 242782.), 1476. február 23. (DL 17770.), 1486. augusztus 30. (EFB 148. = DF 238101.) — Kollányi F.: *Kanonokok* 114. oldalon 1480. évvel egy Pál nevű nógrádi főesperest említ.

²⁴⁴ 1469. március 17. (EFB 139. = DF 238130.)

bontva — a milkói címzetes püspökség (amivel egyúttal segédpüspöki²⁴⁵ ki-nevezést is kapott az érsektől); az első adat e címére 1468. június 12-ről van.²⁴⁶ Hogy pontosan mikor nyerte el, arra némi támpontot nyújt egy 1468. január 13-i esztergomi káptalani oklevél, amelynek méltóságsorában még nem tüntet-ték fel kommandátorságát,²⁴⁷ igaz, azt ő maga sem használta következetesen.²⁴⁸ Ráadásul a milkói püspökség élén elődje, Gergely, aki egyúttal a honti főespe-resség kommandátora is volt, 1462. november végén szerepel utoljára.²⁴⁹ Mind-ezek alapján könnyen elképzelhető, hogy Túronyi Mihály korábban a püspök-ség élére került, habár ennek némiképp ellene mond, hogy 1468 előtt egyetlen oklevélben sem tüntették fel ezen javadalmát.²⁵⁰

Visszatérve az 1460-as évhez, Túronyi a fenti javadalmakon túl még egy újabbra is szert tett: az év első felében kanonoki stallumot kapott a pécsi káp-talanban. Éppen csak azt nem tudjuk, hogyan és kinek a révén jutott hozzá.²⁵¹ Hasonlóképpen azt sem tudjuk, meddig tartotta a kezén, mivel az 1466²⁵² utáni időszakból nincsen adatunk arra, hogy viselte volna.

A fentiekén túl Túronyi Mihály még egy, igen komoly jövedelmet biztosító, ámbár rövid ideig viselt javadalommal rendelkezett az esztergomi káptalan-ban: 1474 folyamán kétszer is mint az esztergom-zöldmezei Szent Györgyről nevezett társaskáptalan prépostjaként tűnik fel.²⁵³ Nagy kérdés, hogy mettől meddig viselte ezt a préposti javadalmat? Sajnos sem elődje, Örmény Tamás, sem utódja, Ibafalvi János fia Tamás hivatalviselése nem visz közelebb minket a válaszhoz, mivel az előbbi öt évvel korábban²⁵⁴ szerepel utoljára, míg az utób-bi öt évvel később²⁵⁵ tűnik fel. Felmerülhetne, hogy a nógrádi főesperességet Túronyi azért birtokolta 1469-től kommandátorként, mert a szentgyörgyi pré-postsággal együtt járó székesegyházi főesperesség is a kezére került. Az ötlet azonban sajnos nem használható, mivel az idézett 1469. március 17-i oklevél szövege szerint még Örmény Tamás állt a prépostság élén.²⁵⁶

²⁴⁵ Vö. 1469. február 18. (DF 249973.), 1469. március 24. (DL 16826.), 1489. szeptember 29. (DF 240701.), 1495. március 12. (DF 238166.)

²⁴⁶ Cameralia II. 53/888. sz.

²⁴⁷ EFB 134. (DF 237673.)

²⁴⁸ Vö. 1469. március 24. (DL 16826.)

²⁴⁹ 1462. november 25. (DF 272915.), a honti főesperességére lásd Theiner II. 403. (1465. június 21.)

²⁵⁰ Vö. 1463. május 17. (DF 209323.), 1463. december 14. (DL 15898.), 1464. július 19. (DL 16036.), 1466. március 13. (DF 259307.), 1466. július 17. (DF 242782.)

²⁵¹ 1460. május 22. (OSZKK Cod. Lat. 408. fol. 3^r, kiadása Szabó J.: Napló 307.; Dankó J.: Kalenda-rium 447.) – Vö. Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 459/390. sz., első adata: 1460. augusztus 28. (DF 242692.)

²⁵² 1466. július 17. (DF 242782.), közbenső adat: 1464. július 19. (DL 16036. = Bónis Gy.: Szentszéki reg. 365/3004. sz.)

²⁵³ 1474. április 16. és november 29. (Cameralia II. 248/1283. sz.)

²⁵⁴ 1469. március 17. (EFB 139. = DF 238130.)

²⁵⁵ 1479. augusztus 2. (DL 18301.)

²⁵⁶ EFB 139. (DF 238130.)

Végül még egy tisztségéről kell szót ejtenünk, ez pedig vikáriusi hivatala. Annak ellenére, hogy semmilyen egyetemi fokozata sem volt, 1471 májusától 1483 áprilisáig²⁵⁷ vezette az esztergomi szentszéki bíróságot. Tisztségviselése, az őt követő Ibfalvi Tamáshoz (1484–1494)²⁵⁸ hasonlóan egyfajta kakukktojás a helynökök között. Rajtuk kívül ugyanis valamennyi, a 15. században tevékenykedő vikárius rendelkezett legalább a szabad művészetek borostyánkószorúsa fokozattal, de a többségüknek kánonjogból volt doktorátusa.²⁵⁹ Noha a korábbi kutatás több adattal is igazolta, hogy mind Túronyi, mind Ibfalvi komoly (szokás)jogi gyakorlattal rendelkeztek,²⁶⁰ mégis meglepő fokozatnélküliségük az esztergomi szentszék 15. századi történetében. (Ennek a mintegy negyedszázados „visszaesésnek” az okára a későbbiekben még visszatérek.)

Mielőtt rátérnék a Túronyi Mihály személyére vonatkozó adatok ismertetésére, érdemes röviden összegeznünk az általa viselt javadalmakat (lásd a 28. táblázatot).

28. táblázat. Túronyi Mihály javadalmai és tisztségei (1447–1501)

munkakör, tisztség, javadalom megnevezése	időszak
szentszéki jegyző / közjegyző	1446. XII. 18. – 1448. VIII. 19.
esztergomi kanonok	1457. VIII. 6. – +1501. VII. 30.
nógrádi főesperes / commendator	1460. IV. 20. – +1501. VII. 30.
Szent Margit-oltár igazgatója	1459. IX. 29. előtt – +1501. VII. 30.
pécsi kanonok	1460. V. 22. – 1466. VII. 17.
milkó címzetes püspök, esztergomi segédpüspök	1468. VI. 12. – +1501. VII. 30.
esztergomi vikárius	1471. V. 8. – 1483. IV. 11.
esztergom-szentgyörgymezei prépost	1474. IV. 16., XI. 29.

Túronyi Mihály tekintélyes számú egyházi javadalma, valamint oltáralapítványa és végrendelete ellenére családjáról szinte semmit sem tudunk. Közjegyzőként kiadott okleveléből annyi tudható, hogy az apját Lászlónak hívták. Ugyanakkor a korábbi kutatók, közülök is elsősorban Fedeles Tamás elképzelhetőnek tartotta, hogy a pécsi káptalanban (is) stallumokat viselő Túronyi Kelemen a szóban forgó Mihály rokona, talán a bátyja volt.²⁶¹ E Kelemen élete során hasonlóképpen sok, jóllehet nem annyira egyszerre, mint inkább egymás után viselt különböző javadalommal rendelkezett. Pályája eleje adatok hiányában ugyan homályba vész, az első biztos információk személyére csak az 1470-es évek második feléből ismertek: valamelyik itáliai tartózkodása alatt ismeretlen egyetemen kánonjogi doktorátust szerzett, majd Rómában tartózkod-

²⁵⁷ 1471. május 8. (Szent-Ivány 127. sz.) – 1483. április 11. (DL 18795.)

²⁵⁸ 1484. január 27. (DF 237854.) – 1494. február 8. (DF 249868.)

²⁵⁹ Vö. Körmendy K.: *Studentes* 182/58., 181/55., 184/68., 187/78., 188/85. és 190/90., 192/99., 195/112. sz., illetve az általuk kiadott oklevelekkel.

²⁶⁰ Körmendy K.: *Studentes* 103–106., 123–124., 147–148.

²⁶¹ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 458/389. sz. (Pályaképe: 1479–1480 örsi prépost, 1493–1495 aradi olvasókanonok, 1495–1499 aszúági főesperes, 1503 pécsi olvasókanonok.)

va, 1479. december 23-án mint Rangoni Gábor egri püspök káplánja elnyerte a pápától a (felső)örsi prépostságot, amelyet, ha ténylegesen el is tudta foglalni, nem tudjuk meddig tartotta a kezén.²⁶² A következő stalluma az ország másik felében fekvő aradi káptalanból ismert: 1492. szeptember 9-től 1497. szeptember 3-ig olvasókanonokként mutatható ki.²⁶³ Mindeközben, adatolhatóan 1495 márciusától 1499 februárjáig már a pécsi káptalanban az aszúági főesperességet is viselte, majd ugyanott 1503-ban az olvasókanonokságot nyerte el.²⁶⁴ Kérdés, vajon ki(k)nek a révén jutott aradi, illetve pécsi javadalmaihoz.

Valószínűleg apja nevéen túl több információt nyerhettünk volna Túronyi Mihály családjára²⁶⁵ a végrendeletéből, sajnos azonban szövegének csak azt a részét ismerjük, amelyet Buda város tanácsa ismertetett oklevelében. E szerint Mihály utolsó akaratának végrehajtói Pécsi Miklós esztergomi kanonok, a Szent Margit-oltár rektora, Esztergomi Tamás esztergom-szentgyörgyi kanonok, Tamás szini (*de Zyn*) pap, valamint Püspök József és Tamás deák esztergomi polgárok voltak. A milkói püspök az esztergomi Szent István-prépostságnak adott egy évi 40 forintot jövedelmező budai házat és további 300 forintot; továbbá az előbbi bérleti díjából az általa alapított Szent Sebestyén és Fábían-, Szent Mihály- és Szent Luca-oltárok számára tett misealapítványt.²⁶⁶ Az előbbiekből úgy tűnhet, hogy Mihály négy oltárt is alapított az esztergomi székesegyházban. Bár a szöveg valóban érthető így is, a valóság ennél prózaibb. Az alapításról Beckensloer János esztergomi érsek 1476. február 22-i privilégiuma tájékoztat: e szerint Túronyi Mihály milkói püspök, esztergomi segédpüspök a lelke üdvéért Szűz Mária dicséretére, valamint a négy szent, Fábían és Sebestyén, Mihály arkangyal és Luca iránti tisztelete jeléül²⁶⁷ az esztergomi egyházban lévő Krisztus Teste-kápolna előterében a kórus oldalában oltárt alapított.²⁶⁸ A négy szent

²⁶² Cameralia II. 256/1299. sz. – Vö. Bedy V.: Felsőörsi prépostság 56.

²⁶³ DL 82047., 98372. – Vö. Gálfi E.: Aradi jegyzőkönyv 25., 61.

²⁶⁴ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 485/389. sz.

²⁶⁵ Noha a püspöknek mind a hivatali pecsétjén (amelynek címerképe gótikus baldachin alatt a püspök névadó szentjét, Szent Mihály arkangyalt ábrázolja, baljában mérleggel, felemelt jobbában karddal; a lábától heraldikailag jobbra tárcsapajzs, családi címerével, a pecsét felirata: S MICHAELIS EPI MILKOVIENSIS – DL 19162. [1487. július 30.]), mind a magán gyűrűspecstjén szerepel a címere (hatszög alakú pecsét, amelyben tárcsapajzs, tetején püspöksüveg, a pecsétkép talán egy, heraldikailag jobbra hajló fát vagy szárat, végén virággal ábrázol, a jobb alsó részén valamilyen azonosíthatatlan ábrával – DL 107031. [1478. január 17.] és DL 19503. [1489. április 8.]), de a család meghatározásához nem jutunk általuk közelebb. (A pecsétképek leírásában Lővei Pál volt segítségemre, amelyet ezúton is köszönök neki.)

²⁶⁶ Végh A.: Buda helyrajza II. 137/483. (DF 238110.) és 485. sz. (DF 238310.), illetve lásd még DF 238114. (1511. augusztus 24.)

²⁶⁷ „ad laudem creatoris Altissimi et Sacratissimi eius genetricis Marie atque ob spem illam, quam in Sanctis Fabiano, Sebastiano, Michaele archangelo atque Lucie virgine gerit” – DF 238295.

²⁶⁸ „in quorum memoriam unum altare in dicta ecclesia nostra Strigoniensi ante capellam Sacratissimi Corporis Christi ad latus chori iamdicte ecclesie nostre annexam de novo propriis suis sumptibus pro remedio salutis anime sue erexit.” – DF 238295., a hátlapján: „Littera fundacionis altaris Sanctorum Fabiani et Sebastiani martirum.” Az oklevél szövegét említi, de teljesen félremagyarázza Kollányi F.: Kanonokok 104., ugyanitt tévesen az is szerepel, hogy 1463-ban Túronyi Mihály egy misekönyvet ajándékozott volna az oltárnak!

tiszteletére szentelt, de a későbbiekben csak Szent Sebestyén titulussal szereplő oltár²⁶⁹ és rektorának javadalmait részletesen felsorolták az alapítólevélben, illetve szabályozták az oltárigazgató feladatait, valamint az alapító halála után követendő eljárást. A végrendelkező az oltár javadalmazására egy általa Esztergomban épített házat adott kerttel, amelynek nyugatról a zöldmezei Szent György-egyházhoz vezető út, keletről pedig a szintén a püspök által a Szent Margit-oltárnak épített és adományozott ház áll.²⁷⁰ A házon kívül adott még két szőlőt — az egyik az esztergomi hegyen fekvő Lencses nevű helyen van, és keletről a Szent Margit-oltár, nyugatról Pápai András esztergom-szentgyörgyi kanonok szőlője határolja, a másik a Csót falu és a Szent Anna-város-rész feletti hegyen van és egyik oldalról Gutai Márton, másik oldalról Kerekes András, míg harmadik oldalról a püspök szőlője határolja —, illetve különböző egyházfelszerelési tárgyakat: egy missalét, egy omniariumot, egy kelyhet, két ezüst misekannát, egy oltárképet és oltárterítőket, miként azokat az érsek másik — ránk nem maradt — oklevelében részletesen felsorolta.²⁷¹

Felmerülhet a kérdés, hogy miért éppen e négy szent (Fábián és Sebestyén, Mihály és Luca) tiszteletére szenteltette fel az oltárt? A négyből az egyik, Szent Mihály nevének szereplése egyértelmű: ő volt a védőszentje, ahogyan azt 1460-ban a Szent Margit-oltár javára tett kegyes adományában is megfogalmazták. A másik három név megnevezése már nehezebb. A női szent megjelenése talán azzal magyarázható, hogy így hívhatták Mihály anyját, és úgy állított neki emléket. Fábián és Sebestyén (amelyek egyébként is közösen fordulnak elő, mivel egy napon van az ünnepük) esetében viszont egyáltalán nincs használható támpontunk. Hiányosan ismert végrendelete, korábbi kegyes adományai (1460, 1476), illetve liturgiátörténeti tevékenysége²⁷² alapján bátran kijelenthető, hogy Túronyi Mihály nem maradt adósa az esztergomi székeskáptalannak:

²⁶⁹ Vö. Kollányi F.: *Visitatio* 256. „Item penes illum est domus et curia acialis altaris Sancti Sebastiani martyris de novo fundatae.” — Mindez újabb adalék az ún. 1397-es egyházlátogatási jegyzőkönyv későbbi készülete mellett!

²⁷⁰ „Item una domo nova cum curia et orto per ipsum dominum episcopum in area constructa in vicinitatibus ab occidente vie publice, per quam itur versus Sanctum Georgium in Viridicampo et ab oriente domus altaris Sancte Margarethe in eadem ecclesie nostra Strigoniensi constructi similiter per ipsum dominum episcopum ipsi altari Sancte Margarethe constructe et disposite” — DF 238295. — A mondott ház adományozása 1460. május 22-én történt. (OSZKK Cod. Lat. 408. fol. 3^r, kiadása Szabó J.: *Napló* 307.; Dankó J.: *Kalendarium* 447.)

²⁷¹ „duabus vineis, una Lenches vocata in territorio Strigoniensi, cui ab oriente altaris Sancte Margarethe prefati et ab occidente Andree de Papa canonici prefate ecclesie Sancti Georgii vinee vicinantur atque alia in montibus supra villam Chwth et contratam Sancte Anne Strigoniensis, in vicinitatibus vinearum ab una Martini Gwthay, ab alia Andree Kerekes et a tertia partibus prefati domini episcopi sitis, habitis et plantatis, uno missali, uno omniario, uno calice, duabus ampullis argenteis, tabula in eodem altari locata aliisque ornamentis nonnullis sacerdotalibus et mappis, prout in aliis litteris nostris super rebus et bonis ipsi altari donatis clarius specificabuntur, quas et que, omnia et singula premissa prefato altari Fabiani, Sebastiani, Michaelis et Lucie ac ad usum rectoris eiusdem perpetuum dedisset.” — DF 238295. — Csót(i) falu elhelyezkedésére lásd Györffy II. 270. (térkép).

²⁷² Körmendy K.: *Studentes* 103.

saját lelki üdvén túl egyházi állásának megfelelően gondoskodott a székesegyház jóléte felől is.

2.7. Tamások a káptalanban (Hogyan hívták a Krisztus teste-kápolna igazgatóját a 15. század második felében?)

Kollányi Ferenc adataira szerint a Krisztus teste- vagy (ahogyan ő nevezte²⁷³) Oltáriszentség-kápolna élén 1459 és 1489 között három Tamás állt: Tharatai Tamás „1459–1489” között volt „kanonok, az Oltáriszentség kápolnájának igazgatója”.²⁷⁴ Tharnóczai Tamás „1461–1462” között volt „kanonok, succentor és az Oltáriszentség kápolnájának igazgatója”.²⁷⁵ Végül Ibfalvi Tamás „1469–1497” között adatolható, „1462-ben mint esztergomi szentszék hites jegyzője szerepel. Azután kanonok, az Oltáriszentség kápolnájának igazgatója, amelyről azonban 1489-ben lemond s végre 1479 táján [*sic* – C.T.N.] szentgyörgymezei préposttá lesz.”²⁷⁶

Vizsgálatunkat érdemes az utóbbi, a pécsi egyházmegyéből származó Ibfalvi János fia Tamással kezdeni, akiről már most az elején elárulhatom: sosem viselte a mondott kápolna rektorságát. Ibfalvi 1460 közepén²⁷⁷ tűnt fel az esztergomi szentszék jegyzői karában és ettől kezdve a Váradi György fia Albert 1465 elejéig²⁷⁸ terjedő vikáriussága alatt kiadott okleveleket kivétel nélkül ő írta.²⁷⁹ A következő vikárius, Trevisói Simon hivatalba lépése²⁸⁰ után még fél évig megtalálhatjuk a nevét a szentszéki kiadványokon.²⁸¹ Írnoki állása mellett időközben megkezdte (császári) közjegyzői tevékenységét is,²⁸² amelyet 1470 közepéig folytatott.²⁸³ Jegyzői munkájának elismeréseképpen — hasonlóan a szentszéki jegyzők többségéhez — kanonoki javadalmat kapott a káptalanban: első említését 1463 novemberéből²⁸⁴ ismerjük, majd adataink közjegyzői tevé-

²⁷³ Így például Kollányi F.: Kanonokok li. oldalán „Oltáriszentség kápolna” szerepel, ennek nyomán pedig a Magyar Régészeti Topográfia vonatkozó kötetében a Krisztus teste-kápolnától külön is felvették (MRT V. 105.).

²⁷⁴ Kollányi F.: Kanonokok 104.

²⁷⁵ Kollányi F.: Kanonokok 106.

²⁷⁶ Kollányi F.: Kanonokok 110.

²⁷⁷ 1460. június 14. (DL 15459.)

²⁷⁸ Albert 1447. szeptember 10. (DL 98025.) és 1465. január 4. (DF 240496.) között adatolható a tisztségben.

²⁷⁹ 1460. július 10. (DF 234355.), december 17. (DF 201364.), 1462. július 14. (DL 15752.), 1463. június 21. (DF 244065.), szeptember 12. (DL 45064.)

²⁸⁰ Az első adat 1465. május 9-ről ismert. (DF 228404.)

²⁸¹ 1465. június 4. (DL 70282.), július 23. (Balassa 377. sz.), szeptember 18. (DL 95380.), december 18. (DL 31850.)

²⁸² 1465. október 21. (DF 242773.), december 2. (DF 242775.)

²⁸³ 1466. április 26. (DF 286820.), szeptember 6. (DF 240516.), 1468. április 2. (DF 238289.), május 8. (DF 250377.), 1470. július 17. (Hanvay 158/232. sz.) — Császári közjegyzői jelmondata: „Beata Unitas. Jesum eius genetrix pro nobis imploret.”

²⁸⁴ 1463. november 24. (DF 237604.)

kenységének befejezése után sűrűsödnek.²⁸⁵ 1474 őszén a káptalan képviselőiben Rómában járt,²⁸⁶ ennek talán egyik általunk is megismerhető következménye az lett, hogy az általa kiadott okleveleket nem egy esetben gemmapecséttel erősítette meg.²⁸⁷ Pályája az 1470-es években (összefüggésben külföldi útjával) tovább emelkedett: az évtized végére elnyerte a káptalan negyedik legtekintélyesebb méltóságát, az esztergom-zöldmezei Szent Györgyről nevezett társaskáptalan préposti címét, amelyet aztán 1494 február eleje után²⁸⁸ bekövetkezett haláláig viselt.²⁸⁹ Prépostságának kezdetét, amint fentebb már Túronyi Mihály kapcsán szóba került, nem tudjuk pontos időponthoz kötni, könnyen elképzelhető, hogy már évekkel korábban (habár mindenképpen 1474 után) nyerte el azt. Hivatali pályájának következő jelentős fordulópontja valamikor 1483 második felében következett be: annak ellenére, hogy nem rendelkezett egyetemi fokozattal, kinevezték az esztergomi szentszéki bíróság élére.²⁹⁰ Kinevezése összefügghetett azzal, hogy IV. Sixtus pápa 1483. augusztus 20-án tette meg Aragóniai János bíborost az érsekség adminisztrátorává,²⁹¹ aki így immáron jogosulttá vált arra, hogy kánonjogi ügyekben is intézkedjen. Másrésről Ibafalvi előrelépését Túronyi Mihály elhatározása is elősegíthette, aki ekkor már nyolc éve, Beckensloer szökése óta egyszemélyben intézte az érsekség lelki ügyeit mint segédpüspök, és vezette a szentszéki bíróság munkáját. Valószínűleg a két „egész embert” kívánó feladat egyikét szerette volna letenni. Ibafalvi vikáriusságát kispéposti címéhez hasonlóan élete végéig viselte: mivel utódja április 14-én már hivatalban volt,²⁹² így a halál valamikor e dátum előtt, de 1494. február 8-a után érte.

Mindezek után térjünk rá a másik két Tamás nevű kanonokra. Mint láttuk, Kollányi Ferenc szerint a Krisztus teste-kápolna javadalmát 1461-ben és 1462-ben Tarnócai Tamás, de előtte, majd utána Tharata-i Tamás viselte. A 2.5. fejezetben a Bereck nevű kanonokok azonosítása kapcsán már szó esett a kápolna igazgatóiról: az biztos, hogy 1459 második felében²⁹³ bekövetkezett haláláig — feltételezésem szerint Szeredi — Bereck töltötte be a stallumot. Sokáig azonban nem lehetett üresedésben a poszt, mivel Palicsnai Péter kanonok 1460. január 14-én Mantovából a káptalannak küldött levelében egyrészt már tudott a két

²⁸⁵ 1468. április 29. (DL 16662.), 1468. május 26. (DF 236016.), 1469. május 19. (DF 208745.), 1469. május 26. (DF 237550.), 1470. május 24. (DF 237834.), 1471. augusztus 19. (DF 236895.), 1474. július 1. (DF 237563.), 1474. október 3. (Annatae 83/153. sz.), 1476. június 19. (DF 236028.), 1476. augusztus 20. (DF 236029.)

²⁸⁶ 1474. október 3. (Annatae 83/153. sz.)

²⁸⁷ Gesztelyi T.–Rácz Gy.: Gemmapecsétek 92/42. sz., 98/51. sz.

²⁸⁸ Prépostságának első adata 1479. augusztus 2-ről (DL 18301.), míg az utolsó 1494. február 8-ról (DF 249868.) ismert.

²⁸⁹ A méltóságban utóda, Atyai Miklós 1494. május 2-án (DF 237822.) szerepel először.

²⁹⁰ Az első adatot 1484. január 27-ről (DF 237854.) ismerjük tisztségviselésére, elődje, Túronyi Mihály 1483. április 11-én (DL 18795.) szerepel utoljára.

²⁹¹ Beke M.: Aragóniai János 221.

²⁹² DF 228077.

²⁹³ Az utolsó adat 1459. április 3-ról (DF 237774.) ismert róla.

kápolnaigazgató haláláról, másrészt pedig arról is, hogy az egyiket, a Szűz Mária-kápolna javadalmát ő nyerte el.²⁹⁴ Kérdés, hogy Tamás mikor kapta meg a másikat. Az időpont megállapításában segítségünkre lehet a sasadi tizedperben keletkezett káptalani költségekről szóló összeírás egyik dátum nélküli bejegyzése, amely azonban egy oklevél²⁹⁵ segítségével 1460. május elejére keltezhető: e szerint az esztergomi káptalan Tharata-i Tamás mester kápolnaigazgatót küldte ügyvédként Pécsváradra az apát és a szerzetesek megidézését figyelemmel követni.²⁹⁶ Már most ezen a nyomon elindulva azt látjuk, hogy a mondott Tamás először 1458. augusztusában szerepel az esztergomi kanonokok között²⁹⁷ és ettől kezdve több mint három évtizeden keresztül kimutatható a székeskáptalani tagok között, utoljára 1489. február 6-án.²⁹⁸ A kápolnaigazgatóság vélhető megszerzése (1460 első fele) után is előfordult azonban, hogy nem tüntették fel új javadalmát, így például rögtön utána, augusztusban,²⁹⁹ de ez nem számított különleges esetnek. Ugyanakkor a Tamással kapcsolatba hozható oklevelek közös jellemzője, hogy majdnem mindegyikben kitették származási helyét. Jelen esetben a „majdnem” szón van a hangsúly, mivel a jelek szerint ez vezette félre a korábbi kutatást: 1461. augusztus 2-án megjelenik egy Tamás mester esztergomi aléneklőkanonok, aki egyúttal a Krisztus teste-kápolna rektora is.³⁰⁰ E Tamás *succentor* szerepel következő év március 31-én is.³⁰¹ Ám ugyanezen év júniusában ismét felbukkan Tharata-i Tamás kápolnaigazgató neve egy budai ház ügyében kiadott oklevélben, amelyből kiderül, hogy a mondott Tamás már előző évben is a kápolna igazgatója volt.³⁰² Mindezek alapján egyértelmű, hogy nem történt váltás a rektorságban: Tamás valószínűleg már korábban is viselte az aléneklői hivatalt, éppen csak addig az nem jelent meg az oklevelekben, mint ahogy, tegyük hozzá, a későbbiekben sem. Tehát a Kollányi Ferenc által feltételezett két Tamás azonos személy. De mi zavarhatta meg Kollányit, hiszen az általam idézett oklevelek közül jó néhányat ismert? Valószínűleg két dolog: az egyik, hogy nem ismerte a sasadi tizedperrel kapcsolatos összeírást, így nem volt tudomása arról, hogy Tamás már korábban elfoglalta a javadalmat. A másikat viszont ismerte, ám az olyan információkat tartalmaz, amely komoly zavart okoz eddigi tudásunkban. De miről is van szó?

²⁹⁴ DF 283898.

²⁹⁵ Lásd Mihály, a pécsvárosi Szent Benedek- és Mátyás, a pécsi falakon kívüli Mindenszentek-egyház plébánosainak Pécsen, 1460. május 2-án Szécsi Dénes esztergomi érsekhez szóló jelentését, amely szerint május 1-jén megidézték Péter apátot és a konventet a monostorban tartott konventi ülésen. (DF 237598.)

²⁹⁶ „per honorabilem magistrum Thomam de Tharata, rectorem capelle Corporis Christi et canonicum Strigoniensem.” – DF 237615., p. 19.

²⁹⁷ 1458. augusztus 9. (DF 237505.)

²⁹⁸ DF 238318.

²⁹⁹ 1460. augusztus 28. (DL 102841.), lásd még 1464. június 28. (DF 237918.), 1465. február 24. (DF 209020.), 1480. február 2. (DF 237849.), 1483. augusztus 29. (DF 236550.)

³⁰⁰ DF 208790.

³⁰¹ DF 236322.

³⁰² 1462. június 9./12. (DF 238321. = Végh A.: Buda helyrajza II. 95/311. sz.)

1465. február 22-én a nádori jelenlét előtt megjelent az esztergomi káptalan nevében Tamás mester, a Krisztus teste-kápolna igazgatója, esztergomi kanonok és bejelentette tiltakozásukat, illetve egyúttal eltiltotta az oklevélben felsorolt nemeseket a Pilis megyei Csév birtokuk elidegenítésétől. A tiltakozásban Tamás meglepő módon nem Tharata-i, hanem Tarnócai (*de Tharnocha*) néven szerepel.³⁰³ Eddig nem esett róla szó, de most már itt az ideje tisztázni, hogy a rektor származási helyeként megjelölt *Tharata* nevű helység merre fekszik az országban. Talán nem okoz különösebb meglepetést, hogy ilyen nevű települést egyetlen adattár sem ismer. Ezzel szemben abban biztosak lehetünk, hogy településnévről van szó, hiszen az oklevelekben a vélelmezett helynév előtt ott áll a „de” előjárószo. Ha a másik helység nevén keresztül igyekszünk a kérdést megoldani, akkor sem jutunk sokkal közelebb. Már azt sem egyszerű meghatározni, illetve eldönteni, hogy az országban volt hat — Kis-Hont,³⁰⁴ Liptó,³⁰⁵ Nógrád,³⁰⁶ Ung,³⁰⁷ illetve Fejér,³⁰⁸ Heves³⁰⁹ és Somogy³¹⁰ megyei — Tarnóc/Tarnóca közül melyikről van szó. Vizsgálódásunk köréből a négy utóbbi megyében fekvő települést nagy valószínűséggel kizárhatjuk, így marad a három, az esztergomi egyházmegye területén fekvő Tarnóc. Ezek közül viszont, mivel a Hont megyei a rimaszombati, a Liptó megyei pedig a nagyvári vagy likavai uradalom része volt, és feltételezve, hogy Tamás nemesi származású volt, a Nógrád megyei (Ipoly)Tarnóc mellett döntöttem, mivel ott laktak (kis)nemesek. Ebbéli döntésem helyességét erősítheti, hogy több, 1450 és 1454 között kiadott oklevélben találkozunk egy Tarnóci (*de Tharnocz/Tharnolcz/Tharnoch*) Tamás nevű a kúriából kirendelt királyi emberrel.³¹¹ Elképzelhetőnek tartom Debreceni Mihály kanonok példája alapján, hogy Tarnóc(a)i Tamás szintén kúriai alkalmazottként kezdte pályáját, de aztán valamilyen okból végül mégsem a világi, hanem az egyházi életutat választotta. Amennyiben e feltételezésem helyes, akkor mindjárt megmagyarázhatóvá válik legalább egy dolog: az 1465-ben tiltakozásáról felvett oklevélben azért szerepel Tarnócaiként, mert a kúriában emlékeztek még rá, illetve e néven igazolta magát. Az már egy újabb, komolyabb probléma, hogy a Tarnócai névből miként lett Tharat(h)a-i. Egyelőre ugyanis nem ismert olyan adat, amely alátámasztaná azt, hogy a Tarnóca helynévnek lett volna T(h)arat(h)a alakja.

Mindaddig arról sem esett szó, hogyan fejezte be Tamás kanonok a pályafutását. Márpedig ez mindenképpen megérdemli figyelmünket, mivel nem sok

³⁰³ DF 236459.

³⁰⁴ Engel P.: Térkép, pontkód: 2HTK16.

³⁰⁵ Engel P.: Térkép, pontkód: 3LP5.

³⁰⁶ Engel P.: Térkép, pontkód: 26NO35.

³⁰⁷ Engel P.: Térkép, pontkód: 18UN14.

³⁰⁸ Engel P.: Térkép, pontkód: 2FJ30.

³⁰⁹ Engel P.: Térkép, pontkód: 3HS15.

³¹⁰ Engel P.: Térkép, pontkód: 1SM122.

³¹¹ 1450. szeptember 21. (DF 236365.), november 25. (DF 244371.), 1453. december 13. (DF 236870.), 1454. február 14. (DF 236823.), február 20. (DF 236818., 236832., 236834.), március 8. (DF 236816., 236821., 236982.)

olyan eset ismeretes a káptalan 15. századi életéből, amikor valaki önként lemondott volna tekintélyesnek mondható javadalmáról. A jelen esetben azonban éppen ez történt. Ibafalvi Tamás esztergom-szentgyörgyi prépost és vikárius 1489. január 9-i oklevele szerint Tharata-i Tamás kanonok és kápolnaigazgató lakószobájában a mondott prépost, valamint Gosztonyi András esztergom-szentistváni prépost³¹² és Fülöp zólyomi főesperes³¹³ jelenlétében bevallást tett. E szerint mivel megöregedett, nem képes ellátni a kápolna igazgatását és szolgálatát, ezért lemond arról és átadja Grabarjai Miklós esztergomi kanonok³¹⁴ részére. Mindezt Tamás azzal a feltétellel tette meg, hogy lemondása csak Miklós javára szól, másnak nem adhatják át a javadalmat. Ibafalvi Tamás prépost és vikárius elfogadta a lemondás feltételeit és megerősítette Miklóst az oltárigazgatóságában.³¹⁵ Grabarjai, vagy ahogyan később szerepelt, Pozsegai³¹⁶ Miklós három hét múlva, február 6-án megjelent a Bécsben tartózkodó király előtt és kérte Tamás kanonok lemondásának, illetve a javadalom részére történt átadásának megerősítését. Mátyás király beleegyezését adta és egyúttal egyetértéséről biztosította a javadalom új birtokosát.³¹⁷ Miklós szándéka kettős lehetett a hagyományozás megerősítésével: az nyilvánvaló, hogy egyfelől saját jogait biztosította, másfelől azonban érdemes az oklevél hátlapjára egykorúan írt szöveget is idéznünk: e szerint az esztergomiak úgy gondolták, a szóban forgó oklevélben a király bizonyította, hogy a Krisztus teste-kápolna kegyúri joga a káptalant illeti.³¹⁸ (Mindez a kétarcúság talán arra vezethető vissza, hogy az érsek kiskorú lévén a király intézkedett helyette; a kérdésre a későbbiekben még visszatérek.)

Mátyás király oklevele egyúttal az utolsó híradás Tamás kanonokról. Amennyiben helyesen gondoltam, hogy 1453-ban ő szerepel kijelölt királyi emberként, illetve hozzávesszük azt, hogy a javadalomról történt lemondását öregségével indokolta, akkor 1489-ben valószínűleg már régen betöltötte a 60. életévét. Összegezvén tehát a Krisztus teste-kápolna rektoráról megismert forrásainkat, kijelenthető: a javadalmat 1460 és 1489 között megszakítás nélkül egyetlen személy, Tharata-i vagy, ahogyan egyszer említik, Tarnócai Tamás esztergomi kanonok és aléneklő³¹⁹ viselte.

³¹² 1483. október 7-től (DF 236546.) haláláig, 1499. október 22-ig (Pór A.: Szentistváni prépostság 36.) állt a prépostság élén.

³¹³ 1486. augusztus 30. (EFB 148. = DF 238101.) és 1494. július 23. (DF 208852.) között adatolható, egyúttal budai kanonok is volt. (DF 236563., vö. Köblös J.: Egyházi középréteg 292/30. sz.)

³¹⁴ Az első adatom 1484-ből van esztergomi kanonokságára, amikor egyúttal a Szent Miklós-oltár igazgatóságát is viselte. (DF 236334.)

³¹⁵ DF 238322., a lemondás tényét és módját a két tanú aláírásával is igazolta.

³¹⁶ Vö. 1493. szeptember 10. (DF 248490.), 1493. szeptember 24. (DF 208765.), 1494. május 26. (DF 249868.), 1494. július 4. (DL 20197.)

³¹⁷ DF 238318., „Commissio propria domini regis.”

³¹⁸ „Testimonium regium super eo, quod ius patronatus capelle Corporis Christi pertinet ad capitulum.” – DF 238318.

³¹⁹ E tisztségére csak 1461. augusztus 2-ről (DF 208790.) és 1462. március 31-ről (DF 236322.) rendelkezünk adatokkal, de nem tudni, meddig viselte. Utóda 1471. március 14-én (DL 17186.) szerepel először és utoljára.

2.8. A Dorogháziak: apa és fia

Dorogházi László esztergomi kanonok pályájával Bónis György több munkájában is foglalkozott, személye volt az egyik példa a jogtudó értelmiség 15. századi előretörésére. Mindezt 1971-ben így fogalmazta meg: „A társadalmi ranglétrán Dorogházi László emelkedett a legmagasabbra. Esztergomban közel két évtizeden át folytatott közjegyzői gyakorlata után — miközben Bécsben a baccalaureus fokozatát is megszerezte — 1475-ben esztergomi kanonok, 1484-ben pedig a királyi személyes jelenlét ítélmestere lett. 1500-ban ugyanilyen rangban átvette az országbíró irodájának vezetését, de nemsokára, 1502-ben meghalt. Az egykori klerikus időközben megházasodott, és két leányt hagyott hátra. Bírói kinevezése egyik jele a magyar jogszolgáltatás tudományosabbá válásának az 1480-as években. Az ő pályája mutatja legjobban, hogy a közjegyzőség intézménye hazánkban nemcsak az autentikus oklevelek kiállítására, hanem a tehetséges ifjak kiképzésére is szolgált, és hozzájárult a római és a kánonjog elterjedéséhez.”³²⁰ Az újonnan, elsősorban egy 1479. március 15-i oklevélből előkerült adatok alapján a fentebb leírtakon jelentősen módosítanunk kell. Az említett, Túronyi Mihály milkói püspök, esztergomi segédpüspök és vikárius által kiadott oklevél szövege alatt a jobb oldalon, a szokásos helyen ott áll Dorogházi László jegyző aláírása. Az oklevél tanúsorában viszont szerepel egy Dorogházi ifjabb László kanonok.³²¹ A két személy között minden bizonnyal apa-fiú kapcsolat lehetett, jóllehet arra konkrét információval nem rendelkezünk. A mondott forrás tehát a Bónis György által leírtakat alapvetően módosítja, a kérdés ezek után az: melyikőjük lett az ítélmester, kinek voltak leányai, és ki járt az egyetemre?

Az idősebbik László, akinek apja a közjegyzői oklevelei szerint János volt, a forrásokban 1454. július 20-án tűnik fel mint egri egyházmegyei közjegyző.³²² Ettől kezdve mintegy 30 éven át ismerünk általa kiadott közjegyzői okleveleket, az utolsót 1484. január 30-ról.³²³ E munkája mellett természetesen részt vett az esztergomi szentszék munkájában is, nevével a vikáriusi oklevelek szövege alatt, a jobb alsó sarokban találkozni. Mielőtt továbblépniénk, érdemes az általa kiadott közjegyzői oklevelek dátumát, illetve jegyzői és más egyéb szerepléseit egy párhuzamos időrendi táblázatban bemutatni.³²⁴

³²⁰ Bónis Gy.: Sasadi közjegyzők 112., illetve az adatokat lásd Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 270., 358.

³²¹ DL 18184.: „... , Ladislao iuniore de Doroghaza canonicis prefate ecclesie Strigoniensis”.

³²² DL 44737. (Bónis György nem ismerte az adatot.)

³²³ DF 237860. (Ez utóbbi oklevélben a többitől eltérően már nemcsak császári, hanem apostoli közjegyzői címét is feltüntette.) — Említik még 1484. április 9-én (DF 237851.).

³²⁴ Egy évből, kivéve 1470. és 1475. éveket, csak az az évi első és utolsó kiadvány dátumát közlöm. A kivételek magyarázatára lásd lejjebb. — Az oklevéljelzetek nagy részét közli Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 270., 24. jegyzet.

29. táblázat. Az idősebb Dorogházi László tevékenységét bemutató adatok

év	közjegyzői oklevelei	jegyzői szereplései	más egyéb szereplései
1454	VII. 20. (DL 44737.)		
1456			VII. 25. (DF 249280.) ügyvéd
1457			VII. 1. (MEV 206.), X. 1. (DF 237494.) tanú
1458	VII. 24. (DF 237504.), XI. 21. (DF 237519.)		
1459	III. 14. (DF 231419.), V. 4. (DF 237524.)		II. 26. (MEV 219.) tanú
1460			VI. 14. (DL 15459.), XII. 17. (MEV 238.) ügyvéd
1463		VI. 11. (DL 35643.)	XII. 14. (DL 15898.) ügyvéd
1464			
1465	VI. 15. (DF 238247.)		II. 2. (DL 35648.) ügyvéd
1467		VIII. 26. (DL 90109.), IX. 23. (DL 74927.)	
1468	IV. 30. (DL 16662.), V. 6. (DF 272740.)	IV. 27. (DL 90115.)	
1469	IV. (DF 200521.)	II. 21. (DF 237846.)	I. 28. (DL 50588.) ügyvéd
1470	X. 31. (DF 273517.), XII. 12. (DF 237611.)	V. 9. (DL 88502.), V. 30. (DL 16953.), IX. 11. (DL 17064.)	
1471	III. 22. (DF 240566.)	V. 8. (Szent-Ivány 127. sz.)	
1472		IX. 11. (DL 17369.)	
1473	VII. 5. (DF 232979.)		
1474		IV. 24. (DL 90807), XI. 27. (DF 240597.)	
1475		III. 17. (DL 93482.), IV. 15. (DL 38381.), V. 28. (DL 38382.), VIII. 13. (DF 240609.), XI. 12. (DF 240614.)	
1477	III. 26. (Balassa 420. sz.)	VII. 8. (DF 272636.), XI. 27. (DF 272635.)	
1478		I. 17. (DL 107031.), XII. 22. (DF 270494.)	IX. 15. (DL 69856.) ügyvéd
1479		III. 15. (DL 18184.)	
1480		I. 14. (DF 207936.), III. 18. (DF 207937.)	
1481	V. 17. (DF 286534.)	VI. 27. (DL 18508.)	
1484	I. 30. (DF 237860.)		

A fenti táblázat alapján teljes biztonsággal kizárhatjuk, hogy idősebb (János fia) László 1470-ben beiratkozott volna a bécsi egyetemre, majd 1475-ben immáron borostyánkoszorúsként folytatta volna tanulmányait.³²⁵ Mint látható, 1470-ben tavasszal és ősszel is, 1475-ben pedig tavasszal, nyáron és ősszel is Esztergomban tartózkodott, így az e néven Bécsben tanuló személy csak a fia, az ifjabb László lehet. Ráadásul az 1475. évi adat szerint e László esztergomi kanonokságot viselt: mint láttuk, 1479-ben apjával együtt szerepelt Túronyi Mihály milkói püspök oklevelében.³²⁶ De melyikükből lett az ítélmester? A választ egymást támogatva két forrás adja meg: Dorogházi László első ítélmesteri említése 1484. május 3-ról ismert —, ettől kezdve folyamatosan kimutatható e minőségében a királyi kúriában, illetve az ott kiállított királyi személyes jelenléti okleveleken.³²⁷ Ugyanakkor Dorogházi László esztergomi kanonok utolsó említése 1489 közepéről maradt fenn, amikor a káptalan tanúbizonyosságaként (*honorabilem magistrum Ladislaum de Doroghaza, socium et concanonicum*) küldte ki az Esztergom megyei Lábatlan birtokra egy vizsgálat elvégzésére.³²⁸ Úgy hiszem, nem kell különösebben bizonygatnom, hogy nem a kanonokból lett az ítélmester, de mindezt egy másik adattal is alá lehet támasztani. Ismeretes ugyanis egy, a korábbi kutatás által is felhasznált adat. Ez egy Aragóniai János esztergomi érsek jószágkormányzója, Brancha Barnabás által kibocsátott — azóta elveszett — oklevél, amelyet bányászattal összefüggő tartalma miatt annak idején Wenzel Gusztáv kiadott e tárgyú munkájában.³²⁹ Az oklevélben Brancha Barnabás felsorolta azokat, akik részt vettek a bányarendtartás elkészítésében: György esztergom-szentgyörgyi prépost, György mindkét jog doktora, a Szűz Mária-kápolna és (az előző fejezetben tárgyalt) *Tharanta* Tamás mester, a Krisztus teste-kápolna rektorai, Dorogházi László ítélmester és Bálint kanonok. (A névsorban György prépost neve biztosan hibás, mivel ekkor, mint azt szintén az előbb láttuk, Ibafalvi Tamás állt a társaskáptalan élén, de ezenfelül a szereplők tisztségviselési ideje mind az 1484-es, mind az 1485-ös évek meg-

³²⁵ Vö. Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 270.; Körmendy K.: *Studentes* 199/120. sz., Tüskés A.: Bécsi diákok 228/4492. sz.

³²⁶ 1479. március 15. (DL 18184.)

³²⁷ Pl. 1484. július 20. (DF 283754.) prothonotarius; november 23. (DL 4092.) „Lecta per magistrum Ladislaum”; 1485. április 24. (DL 72044.) prothonotarius; november 11. (DL 19086.) „Extradata in tertia per Dorog.”

³²⁸ 1489. június 3. (DF 208967.)

³²⁹ Wenzel G.: Bányászat 351. — A kiadásnak több hibája van, ezek közül az egyikre, amely szerint az oklevél évszáma nem lehet 1414, már Bónis György felhívta a figyelmet: ő 1484-re helyesbítette annak évét (Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 270.), javaslata pedig elfogadható, habár az oklevél ugyanígy kelhetett egy évvel később is: Brancha Barnabás 1484-ben lett Aragóniai János esztergomi érsek jószágkormányzója — 1484. március 14. (DF 225455.) – 1485. február 11. (DF 228109.) között, illetve az üresedés idején, 1486. január 25-én (DF 250021.) mutatható ki —, és mivel az érsek 1485 októberében halt meg (Beke M.: Aragóniai János 219–222.), így az oklevél dátumaként az 1485. évet is figyelembe vehetjük. (Az oklevél pünkösd ünnepe előtt csütörtökön, azaz 1484-ben június 3-án, 1485-ben május 19-én kelt.)

felel.³³⁰) Mindenesetre akár egyik, akár másik évben adták ki a döntésről az oklevelet, az ítélmester nem ifjabb Dorogházi László, hanem az apja, (János fia) László korábbi közjegyző volt. Mindez azt is jelenti, hogy az ifjabb László valamikor 1489 júniusa után hunyt el. Mindezek után természetesen nem kérdés, hogy László kanonok nem hagyta el a klerikusi pályát és nem házasodott meg. A Bónis György által a budai káptalan protocollumában megtalált 1516. márciusi adatok tehát János fia László közjegyző, majd ítélmester leszármazottaira vonatkoznak. Ezek egyike szerint a káptalan előtt megjelent Erzsébet asszony — előbb Dorogházi László, most Pásztói János özvegye — Lászlótól született egyik leánya, Krisztina — aki Albisi Zólyomi György özvegye —, illetve az ő gyermekei, László és Anna hajadon nevében és megállapodott másik leánya, Katalin özvegyével, Kazai Gyula Bálinttal.³³¹ Zólyomi György 1491-ben, míg fia, László 1512-ben perképesként (apja ekkor már néhai), Kazai Bálint pedig 1489-ben már szerepel a forrásokban.³³² A Bónis által talált adatokhoz azonban még továbbiakat is tehetünk (a családfát lásd alább): 1504. február közepén az egri káptalan előtt megjelent néhai László országbírói ítélmester fia Kristóf és a Heves megyei Dorogháza birtokon lévő részét (a házával, azaz a nemesi kúriájával meg a birtokrész tartozékaival és haszonvételeivel) elzálogosította László özvegyének, Erzsébetnek, most Pásztói János feleségének (*nobili domine Elizabeth, alias relicte dicti condam magistri Ladislai prothonotarii, nunc vero consorti egregii Iohannis de Pazthoh*) 25 aranyforintért.³³³ Mintegy másfél év múlva, a Heves megye követeként az országgyűlésen tartózkodó³³⁴ Pásztói János tett egyfelől bevallást felesége, Erzsébet — Dorogházi László ítélmester özvegye — nevében az országbíró Pestre kitelepült irodájában. A másik fél a szintén személyesen jelenlévő, a mondott Dorogházi néhai László fia Imre (*Emericus filius dicti Ladislai de Doroghaza*) volt. A két fél elmondta, hogy a mondott Dorogházi László fia Kristóf (*nobilis Cristophori filii predicti condam Ladislai de Doroghaza*) az előbbi oklevélben említett dorogházi birtokrészét 25 aranyforintért elzálogosította Erzsébet asszonynak, de a férje birtokaiból járó hitbért és hozományt a mai napig nem rendezték. A felek az ügy rendezése érdekében az alábbi barátságos megegyezésre léptek: Erzsébet asszony a dorogházi birtokrészt Imrének ingyen (*pure et simpliciter*) visszaadja, ezért Imre a Heves megyei Maconka és Vámosdorog birtokokon lévő összes, valamint Szuha birtok területén a Német-patak nevű folyón álló malomban lévő részét 50 aranyforintért elzálogosítja az asszonynak.³³⁵ Végül e birtokügyletben az utolsó — sajnos csónkán fennma-

³³⁰ De Priolis György kápolnaigazgató 1484. december 30. (DL 102630.) – †1494. október 4. (DF 237689.), Tharata-i Tamás kápolnaigazgató 1460. május 2. (DF 237615_39.ecw) – 1489. január 9. (DF 238322.), Veresmarti Bálint kanonok 1469. január 24. (DF 240553.) – 1485. június 9. (DL 26030.) között volt a káptalanban javadalma.

³³¹ 1516. március 4. (DL 106083., p. 349–350., idézi Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 358. 28. jegyzet.)

³³² Engel P.: Genealógia, Zólyomi (albisi) és Rátót nem 5. tábla: Kakas (kazai).

³³³ 1504. február 13. (DF 268875.)

³³⁴ Vö. 1505. október 12. (DL 22559.)

³³⁵ 1505. szeptember 30. (DL 21486., átírása: DF 268876.)

radt — oklevelet 1507. február elejéről ismerem: e szerint az egri káptalan előtt megjelentek a néhai Dorogházi László ítélőmester fiai, Kristóf és Imre — az utóbbi fiai, János és Mihály nevében is —, majd megállapodtak az előbbi két oklevélben már felsorolt, immáron 75 aranyforintért zálogban lévő birtokrészek kiváltása ügyében. A jelek szerint erre azért volt szükség, mert Erzsébet asszony időközben ismét megözvegyült (*domine Elizabeth primum prefati condam magistri Ladislai de Doroghaza, tandem vero condam [... ..] relicte*).³³⁶ Az előbbieken néhány részt szó szerint idéztem az oklevelekből. Erre azért volt szükség, hogy lássuk: Kristóf és Imre biztosan nem Erzsébettől született gyermekei voltak Lászlónak (egyik oklevélben sem nevezik anyjuknak). Az idézett források adatait, az időrendet és a generációkat figyelembe véve tehát a családról a következőket mondhatjuk (lásd még a kötet végi családfát): idősebb, avagy János fia László közjegyzőnek (az általa jegyzett oklevelek egyikében sem tüntették fel, hogy papi rendeket viselt volna) időben egymás után valószínűleg három felesége volt: az elsőtől született ifjabb László esztergomi kanonok, a másodiktól Kristóf és Imre, végül az utolsótól, Erzsébettől még két leánya, Katalin és Krisztina. Imre felesége 1511-ben Bélai Bálint özvegye, Borbála volt,³³⁷ akitől legalább három gyermeke született: az említett János és Mihály, valamint Katalin, az utóbbi férje Felsőpalicsai Verebes Miklós lett.³³⁸ A család a 16. század második felében „Dorogfi” néven³³⁹ élt tovább.

Apa és fia karrierje az eddigi irodalommal ellentétben — akik egyazon személynek tekintették őket —, nem a megfelelő példa a világi majd egyházi és ismét világi pályát befutó személyekre, mint ahogy arra sem, miként lépett valaki egyre feljebb a képzeletbeli ranglétrán.³⁴⁰ Noha ismeretesek olyan adatok, amelyek szerint szentszéki jegyző egyetemre ment (például Felsőlendvai Péter³⁴¹), de olyanok nem, hogy az illető visszatért volna régi munkájához. Ugyanakkor a királyi kancelláriában végzett munka eredményeképpen kaphatott valaki kanonoki javadalmat bármely káptalanban, de visszafelé ez az út már járhatatlannak bizonyult.

³³⁶ 1507. február 1. (DF 263798.)

³³⁷ 1511. május 22. (DL 105623.)

³³⁸ 1533. május 5. (DF 268876.), ekkor Imre már nem élt, csak özvegy és leányai meg férje szerepel.

³³⁹ Vö. 1533. május 5. és 1561. augusztus 30. (DF 268876.)

³⁴⁰ Vö. Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 358.

³⁴¹ Körmendy K.: *Studentes* 194/109. sz.

3.

Mítosz és valóság

— Az egyházi középréteg Esztergomban

Az előző részekben az esztergomi káptalanban helyet foglaló javadalmasok több szempontú elemzését végeztem el, illetve közülük jó néhánynak az archontológiailag problémás életpályáját vizsgáltam. A most következő részben az előzőekből leszűrhető tanulságokat fogom összevetni Mályusz Elemérnek az egyházi társadalomról írt „kultikus” könyvében az egyházi középréteg egyetemjárásáról,¹ illetve a művelt klerikusok káptalanokbéli térfoglalásáról tett állításaival. Feladatomat némiképp nehezíti, hogy a szerző munkájában nem adott átfogó képet arról, hogyan is jellemezné az általa vizsgált egyházi középréteg általános helyzetét. Talán nem véletlen, hogy a későbbi, Mályusz Elemér nyomdokain haladó munkák az előbbi könyvéből a legtöbb esetben csak kiragadott példákra vagy teljes részfejezetekre tudtak hivatkozni.² Mind-ehhez persze hozzá kell tennünk, hogy a különböző káptalanokról eddig megjelent modern szemléletű munkák egy kivételével a 15. század közepével indították vizsgálatukat, így kevésbé tudtak reflektálni a Mályusz által megfogalmazottakra. Ezért nincs más lehetőségünk, mint kiszedegetni a szerző elszórt állításait műve különböző helyeiről. Az alábbiakban tehát először összefoglalom Mályusz Elemérnek a kanonokokra vonatkozó következtetéseit,

¹ Az esztergomi kanonokok műveltségi viszonyait, így egyetemjárását, képzettségét, továbbá az általuk birtokolt könyveket Körmeny Kinga sokszor idézett kitűnő könyvében (Körmeny K.: *Studentes* dolgozta fel. Következtetései alapjául, nem lévén más, Kollányi Ferencnek az esztergomi kanonokokról szóló munkája (Kollányi F.: *Kanonokok*) szolgált. Sajnos ennek következtében sok olyan kanonok bekerült munkájába, akik — amint azt a korábbi részekben már láthatta az olvasó — nem akkor vagy nem úgy voltak a székeskáptalan tagjai, illetve nem jártak egyetemre, avagy nem szereztek fokozatot; egy rövid felsorolást lásd most e helyen: Odorini (*recte* Edelényi) András és Szepesi András ugyanaz a személy (Körmeny K.: *Studentes* 184/67. és 187/77. sz.); Pöstyéni Tamás (Uo. 184/65. és 68. sz.); Esztergomi Miklós olvasókanonok és Soklyói Péter, nem 1421-ben, hanem 1521-ben volt kanonok (Uo. 186/71-72. sz.); Váradi Albert és Albert, György fia szintén egy személy (Uo. 188/85. és 190/90. sz.); Pogrányi Benedek nem volt kánonjogi doktor (Uo. 191/96. sz.); Palicsnai Péter és Csanádi Péter szintén ugyanaz a személy (Uo. 192/102. és 196/114. sz.); Sellyei András és Turóci Bereck nem rendelkezett doktori címmel (Uo. 193/105-106. sz.); Dúlházi Jánosról nem ismert, hogy gömöri főesperes lett volna (Uo. 196/113. sz.); Szigligeti Jakab nevű kanonok nem ismert (Uo. 197/116. sz.); Atyai Miklós nem járt egyetemre (Uo. 202/127. sz., aki igen az Atyinai Miklós, de ő meg nem volt esztergomi kanonok).

² Vö. Tonk S.: Erdélyi egyetemjárók 189., 191–192., 195.; Köblös J.: Egyházi középréteg 100., 102., 106–109.; Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 49., 51–53., 60., 69., 102., 104., 110., stb.; Kristóf I.: Várdi káptalanok 16., 23., 29., 62., 75., 78., 90., stb.

majd mindezt ütköztetem az esztergomi káptalan 15. századi állapotával és műveltségi viszonyaival.

3.1. „A mályuszi modell”

A külföldről hazatért valamennyi „klerikus, aki a korszerű műveltség birto-
kosa, a káptalani javadalmak jogos várományosának érzi magát. ... A XIII.
században még nincsenek elegendő számban olyan klerikusaink, akik igényt
emelhetnének a beneficiumokra, s igényüket vetélytársakkal szemben, éppen
korszerű tanultságuk alapján, érvényesíteni tudnák. Annyira nincs tiltakozás
még a XIV. század közepén sem az idegenek beözönlése, sőt az egyházi java-
dalmak halmozása ellen, hogy fel kell tennünk: több a káptalani hely, mint a
tanult, művelt magyarországi klerikus, akinek érdekei csorbulást szenvedné-
nek.” A külföldi személyek fölénye „azonban csak addig maradt annak, amíg a
hazai intellektuális réteg számban és ambícióban meg nem növekedett, tanult-
sága pedig annyira korszerű nem lett, hogy többé már nem lehetett elmellőzni.
... A magyarországi származású ... művelt klerikusság meg is találja a módot,
hogy lezárja a sorompókat a külföldiek előtt, vagy legalább megnehezítse szá-
mukra az érvényesülést. Szembe állítva a XIV. század közepének állapotait a
fél évszázaddal későbbivel, eleve valószínűnek látszik, hogy Zsigmond a bul-
lások ellen szóló rendeletét a hazai intellektuális réteg érdekében adta ki. Tehát
kb. ekkorra, a XIV. század végére tehetjük azt az időpontot, amikor már volt
oly nagyszámú, művelt magyarországi klerikus elem, amely képesnek érezte
magát arra, hogy most már az összes káptalani helyekre, ... rátegye kezét.”³
A káptalan ugyanis „a XIV. században már művelődési központ, amely lehe-
tővé teszi tagjainak, hogy elnyerhessék a legmagasabb egyházi műveltséget ...
Művelődési centrummá a káptalant az iskola és a könyvtár avatja, valamint a
szellem, amely tagjai, a latinul írni-olvasni tudó klerikusok s az egyetemet vég-
zett magisterek körében él.”⁴ Mindezekért a „magyar klerikusoknak valóság-
gal vissza kellett foglalniuk a stallumokat, amelyekbe az idegenek akkor ültek
be, amikor még nem valamennyiüknek műveltsége számított korszerűnek.”
Ugyan — folytatja Mályusz Elemér — „arra vonatkozólag nem ismeretes adat,
hogy bármelyik káptalanunk megkívánta volna státútumában, hogy csak az
lehesse kanonok, aki egyetemet végzett. A káptalanok tehát a XIV–XV. szá-
zadban tagjaik tetszésére és belátására bízták, hogy akarnak-e magasabb ta-
nulmányokat folytatni. Annál feltűnőbb, hogy az általános engedéllyel (ti. az
egyetemen való tanulással – *kiegészítés C.T.N.*) sokan éltek. A fejlődés ebben a
tekintetben fokozatos és állandó. ... a káptalanokban helyet foglaló klerikusok
tanultsága egyre növekedett.”⁵ Ugyanakkor „a középkor folyamán Magyaror-

³ Mályusz E.: Egyházi társadalom 69.

⁴ Mályusz E.: Egyházi társadalom 115.

⁵ Mályusz E.: Egyházi társadalom 97.

szágon nem volt annyi egyetemet járt ember, hogy valamennyien ne találtak volna módot az elhelyezkedésre. Sőt, mintha még több lett volna a javadalom, amely megélhetést nyújt.” Mindezzel szemben „annak a kanonoknak sem feltétlenül kellett alacsonyabb rendűséget éreznie külföldi társaival szemben, aki nem végzett egyetemet. A káptalanokban ugyanis a XV. században az iskola és a könyvtár segítségével sok olyan ismeretet lehetett elsajátítani, amelyért még egy vagy másfél századdal korábban külföldi egyetemre kellett menni.” Szemeztetésem végére értem. Röviden összefoglalva tehát: Mályusz Elemér szerint az idő előrehaladtával egyre több kanonok iratkozott be az egyetemekre és szerzett fokozatot. E kanonokoknak tanultságukkal párhuzamban megnövekedtek az igényeik is és hazatérésük következtében a javadalomhalmozó külföldiek (ún. bullások) kiszorultak az itthoni káptalanokból. A testületek pedig tanult kanonokaiknak köszönhetően nem mellékesen „kulturális centrumokká” lettek.

Mielőtt azonban rátérnék az esztergomi káptalan tagjainak egyetemi tanulmányaira, illetve a testület általános műveltségére, még egy lényeges dolgot kell megemlítenem: Mályusz Elemér érthető módon elemzése során nagymértékben támaszkodott a káptalani státútumokra, azokon belül is az esztergomi káptalanéra. Ez utóbbiak az ún. 1397. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv végén kaptak helyet. A szerző következtetéseiben fontos helyet foglaltak el ezek, egyfajta viszonyítási pontként kaptak szerepet a korábbi, illetve későbbi káptalani státútumok között: a kanonoki „társadalom”, illetve a káptalanokban uralkodó viszonyokat nagyrészt e forrás alapján ábrázolta.⁶ Korábbi kutatásaim nyomán azonban annyit már ma is bizton állíthatok, hogy az esztergomi *canonica visitatio* és benne szereplő státútumok inkább a 15. század végi állapotokat tükrözik, semmint a 14. század második felében kialakult helyzetet jellemzik. Mindezek okán az e forrásra épített következtetéseket (például az egyetemjárók háromévenkénti beszámolási kötelezettségét) csak nagy óvatossággal fogadhatjuk el. Mindenesetre Mályusz Elemér megállapításait érdemes összevetnünk az ország legfontosabbnak nevezhető káptalanjában kanonoki stallummal rendelkező személyek egyetemi fokozataival, illetve a káptalanon belüli karrierlehetőségeikkel. A szóban forgó elemzésekre az esztergomi káptalan méltóság- és tisztségszólóiról összeállított archontológia kiválóan alkalmas.

3.2. Az esztergomi kanonokok egyetemjárása

Az esztergomi káptalanban az 1370-es évek közepétől a 15. század végéig közel 230 kanonokról rendelkezem több-kevesebb adattal. (Összehasonlításképpen Köblös József 1458–1526 között 139 budai, 127 fehérvári, 190 győri és 85 pozsonyi kanonokra, Fedeles Tamás 1354–1526 között 376 pécsi kanonokra, míg Kristóf Ilona 1440–1526 között 130 váradi székes- és 50 társaskáptalani kano-

⁶ Vö. Mályusz E.: Egyházi társadalom 60–66., 76., 92., 97–98.

nokra talált adatokat.⁷⁾ Van, akinek csak a nevét ismerjük, van, akinek az életét évtizedeken keresztül nyomon lehet követni; ettől függetlenül a feltárt adatmennyiség már önmagában is elegendő bizonyos folyamatok megismerésére és elemzések elvégzésére. Mindezt jól kiegészíti az 1. részben már elemzett öt ügyvédvallás: mint emlékezhetünk még rá, az oklevelekben felsorolták a káptalani ülésen jelen lévő összes kanonok nevét. Számunkra ezek közül most egy fontos, mégpedig az 1459. április 3-i, amelyben összesen 37 kanonok neve szerepel. E létszámhoz még két javadalmas nevét tettük hozzá, mégpedig Gergely milkói püspöknek, a honti főesperesség kommandátorának, esztergomi segéd-püspöknek és Tapolcsányi Kelemen kanonoknak a nevét. Velük együtt rendelkezünk mind a 39 kanonok nevével, e listát azonban a következőkben kontrollként fogom használni. Ahhoz, hogy a káptalanban egyetemi fokozattal rendelkező kanonokok számarányát meghatározhassuk, 1390-től 1490-ig évtizedenként,⁸ azaz az adott évben fokozattal rendelkezőkről,⁹ illetve az azzal nem rendelkező, de egyetemet járt javadalmasokról metszeteket készítettem. (Lásd a 29. táblázatot; az 1460-as évet a fenti okok miatt kihagytam.) A táblázatban szereplő adatokhoz még annyit fűzök hozzá, hogy az egyes oszlopokban lévő számokat függőlegesen nem lehet összeadni, mivel sokszor ugyanazt személyt takarják az évtizedeken át viselt méltóság miatt; ugyanakkor a sorok végén szereplő „összes” annyit jelent, hogy abban az évben ennyi személy rendelkezett fokozattal a kanonokok közül függőlegesen az előbbi okok miatt ezt sem szabad összeadnunk.¹⁰

⁷ Az adatokat idézi Kristóf I.: Váradai káptalanok 31., 43.

⁸ A munkám további részében található táblázatokban minden esetben az adott időponttól (1390-től), illetve a záró időpontig (1490-ig) az esztergomi káptalanban kimutatható kanonokokat vettem figyelembe. Így nem lehettem tekintettel szelestei Gosztonyi Jánosra és Pesti Gergelyre, akik ugyan 1490 előtt jártak egyetemre (Körmeny K.: *Studentes* 202/129. és 203/130. sz.), de a káptalanban csak 1493. szeptember 7-től (Köblös J.: *Egyházi középréteg* 293/34. sz.), illetve március 8-tól (DF 206267.) mutathatók ki kanonokként.

⁹ Természetesen némi torzító hatás érvényesül, hiszen voltak olyanok, akik csak rövid ideig mutathatók ki a káptalanban, ráadásul ez az időszak pontosan két tízes év közé esett. Ám mivel ennek ellenkezője is előfordul, azaz, hogy csak a tízes évben szerepel az adott fokozattal rendelkező kanonok, így a két hatás kiegyenlíti egymást.

¹⁰ A sorokban szereplő számokat itt sem lehet automatikusan összeadni, mivel volt olyan, aki többféle végzettséggel rendelkezett.

29. táblázat. Egyetemjárók és fokozattal rendelkezők száma (1390–1490)

év	egyetemre járó, de fokozatot nem szerzők	fokozatot szerzett											össz.
		bölcseasz			jogi				orvosi			teo- lógia	
		bacc.	mag.	doct.	bacc.	mag.	doct.	utr.	bacc.	mag.	doct.	bacc.	
1390	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	3
1400	2	1	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	4
1410	0	1	1	0	0	0	2	1	0	0	0	0	5
1420	1	0	3	0	0	0	2	2	0	0	0	0	8
1430	1	0		1	2	0	4	0	0	0	1	0	7
1440	1	0	1	0	3	2	2	0	0	0	0	0	8
1450	2	0	1	0	0	1	2	0	0	0	0	0	4
1470	2	2	4	0	1	0	4	1	0	0	0	1	11
1480	2	1	2	0	1	1	2	1	0	0	0	0	6
1490	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2

A táblázatban szereplő adatok önmagukban is beszédesek, de néhány dolgot még hozzá kell tennünk. Mint látható, a Zsigmond-kor közepéig a 39 fős testületből nagyon kevesen jártak egyetemre. Kérdés azonban, hogy az egyetemen fokozatot is szerzett három-hét fő kiket takar, honnan jöttek, illetve milyen tisztséggel rendelkeztek. Először is közöttük többen vannak olyanok, akiknek nem Esztergom volt a „honos” helye; nézzük erre a kiugró évnek számító 1420-at, amikor 8 kanonoknak volt papírja tanultságáról: Edelényi (Szepesi) András, a szabad művészetek mestere ugyan 1412-ben adatolhatóan esztergomi alolvásó volt, majd 1415-től kanonoki javadalommal is bírt (1429-ig), közben azonban az egri káptalanban kanonoki stallumot nyert el, míg a szepesi káptalanban a sasvári főesperessége elcserélésével megszerezte az olvasókanonokságot (1418), amelyet minden bizonnyal 1436 végén bekövetkezett haláláig viselt. Mindez azt jelentette, hogy 1418-tól biztosan nem Esztergomban élt.¹¹ Sienai Conth János mindkét jogi doktor az 1410-es évek végén, 1420-as évek elején kanonoki stallummal rendelkezett Esztergomban, de kizártnak tarthatjuk, hogy itt tartózkodott volna, mivel 1419-től pécsi kanonok (1446-ig), aszúági főesperes (1423-ig), illetve pécsi vikárius volt.¹² Zákányi Kozma fia Tamás 1421-ből adatolható kanonokként,¹³ de 1419-től már ő volt a székesegyházi iskola egyik tanára. Ám mind előtte (1416–1418), mind utána (1424–1425) a bécsi bölcseaszkar előadója, miközben a teológiai kar hallgatója.¹⁴ A fentiekből következően ő sem emelte huzamosabb ideig az esztergomi káptalan műveltségi szintjét. Mindez azt jelenti, hogy az esztergomi káptalan műveltségi szín-

¹¹ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi vizsály 234.

¹² Fedele T.: Pécsi székeskáptalan 441/344. sz.

¹³ 1421. május 7. (Lukcsics I. 112/390. sz.)

¹⁴ Körmendy K.: Studentes 186/73. sz.

vonatát nem nyolc, hanem „csak” öt kanonok emelte 1420-ban. (Hasonló példát hozhatok olyan évből is, amelyek kiesik a vizsgált évtizedekből: Budai István fia, János *magister artium* ugyan 1415 és 1418 között kimutatható esztergomi kanonokként, de ekkor a váradi káptalanban örkanonoki, a budai és váci káptalanban pedig kanonoki stallumot is viselt.¹⁵)

Másodszor voltak olyanok, akik sokkal korábban, valamilyen külföldi javadalom birtokában szerezték egyetemi végzettségüket, és az esztergomi káptalanban birtokolt méltóságukat jövedelemkiegészítésnek tekintették. Erre jó példa az 1423-ban kanonoksággal rendelkező, majd 1424-től a honti a főesperesség élén álló Hammelburgi János, aki egyúttal passauai kanonok volt, mivel még idekerülése előtt a bölcsészdiplomája mellé megszerezte az orvostudományok doktora címet is. A káptalanba kerülése biztosan nem volt független attól, hogy az érsekség élén ekkor adminisztrátori címmel Hohenlohe György passauai püspök állt,¹⁶ illetve attól, hogy egyúttal Zsigmond király gyógyításában is részt vett. E téren végzett — eredményes — munkája elismeréseképpen 1430 és 1432 között elnyerte a pozsonyi préposti méltóságot.¹⁷ Képzettségéből és feladatából adódóan Jánosnak mindig a király mellett kellett lennie. A külföldi egyetemet végzetek másik típusát azok testesítik meg, akik ugyan származásukra nézve nem a magyar királyok alattvalói voltak, de műveltségük birtokában Magyarországra költöztek és itt töltötték be fontos pozíciókat az egyes káptalanokban. Sienai Conth János személyét már érintettem, de itt kell megemlítenem Trevisói (Vosich) Simon kánonjogi, majd mindkét jogi doktort, aki az 1450-es évektől az 1460-as évek közepéig többé-kevésbé az esztergomi káptalanban tartózkodott.¹⁸ A legjobb példa azonban erre kétségkívül a piacenzai születésű Vicedomini Máté. Ő pályáját szülőhelyén kezdte a helyi Sant’ Antonino-egyházban, ahol először talán kanonok, majd annak prépostja lett. E javadalmi birtokában szerezte meg a mindkét jog doktora címet, majd kapott kanonoki stallumot 1395 elején az esztergomi káptalanban. Négy év múlva kinevezték a szentszéki bíróság élére, amelyet kisebb-nagyobb megszakításokkal az 1428 tavaszán bekövetkezett haláláig viselt. Közben rövid időre a zágrábi káptalanban is szerepet vállalt (1406–1409), hogy aztán visszatérjen Esztergomba és immáron élete végéig ott maradjon.¹⁹

Végül harmadszor az esztergomi szentszék vezetőit kell megemlítenem, mint akik — statisztikailag — komoly szerepet játszottak az esztergomi káptalan műveltségi szintjének emelésében. A káptalanban 1390 és 1499 között javadalommal rendelkező három mindkét jogi doktorból és egy borostyánkoszo-

¹⁵ 1415. február 24. (ZsO V. 296. sz.), 1417. augusztus 15. (ZsO VI. 802. sz.), 1417. december 7. (Lukcsics I. 47/6. sz.), 1417. december 10. (Lukcsics I. 48/9. sz., váradi örkanonok is), 1418. január 7. (Mon. Rom. Vesp. III. 4., váradi örkanonok is, kéri a vespriémi kisprépostságot – sikertelenül).

¹⁶ C. Tóth N.: Esztergomi érsekség üresedése 887–890.

¹⁷ C. Tóth N.: Préposti arch. 59.

¹⁸ Minderre lásd a 2.3. fejezetet!

¹⁹ Részletes életrajzát lásd C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi vizsoly 214–221.

rúsból Sienai Conth János kivételével a többiek vikáriusok voltak (Vicedomini Máté, Trevisói Simon, illetve Bredenscheidi Jakab). A 18 kánonjogi doktorból nyolcan (Pesarói Lénárd, Pontói Antal, Pöstyéni Tamás, Temesvári Miklós, Váradi Albert, Kutasi Tamás, Arezzói Marmellis Donát és Ferrarai Amadé Tamás) töltötték be a vikáriusi tisztséget. Megfordítva a kérdést: Az 1390 és 1499 közötti időszakban az esztergomi szentszéki bíróság munkáját irányító 14 vikáriusból mindösszesen három nem rendelkezett fokozattal: egy bizonyos Balázs esztergomi és veszprémi kanonok, aki 1394-ben viselte rövid ideig a tisztséget;²⁰ a másik kettőről már esett szó a róluk szóló fejezetben: Túronyi Mihály és Iba-falvi Tamás közül az előbbiről szokás feltételezni, hogy egy-két félévet járhatott a bécsi egyetemre. Kettőjük hivatalviselési ideje (1471–1483 és 1484–1494) éppenséggel arra az időszakra esik, amikor mind a fokozatot szerzett (lásd a 31. táblázatot), mind a végzettséggel nem rendelkezők száma (lásd a 32. táblázatot) megfogyatkozott a káptalanban. Ennek ellenére lett volna olyan a káptalanban, akinek volt doktori végzettsége (például Palicsnai Péter).

A fentebbi korlátok figyelembe vételével kijelenthető, hogy az esztergomi káptalannak mint az ország legfőbb egyházi testületének magas szintű műveltsége „optikai csalódás.” Mielőtt azonban a fenti — véleményem szerint — megdöbbentő számsorokat tényként kezelnénk, itt az ideje az 1459. évi ügyvédvallásban szereplő egyetemet járt és ott fokozatot szerző kanonokok megismerésének (lásd a 30. táblázatot). A táblázatban szereplő adatokhoz annyit mindenképpen hozzá kell tennem, hogy e névsor nemcsak azért különleges, mert segítségével összeállítható a káptalan teljes létszáma, hanem legalább ugyanilyen fontos, hogy a másik négy ügyvédvallástól²¹ eltérően ebben mindösszesen egyetlen olyan személyről (Dávodi Dénes) tudunk, akinek nem tüntették fel egyetemi fokozatát (bacc. art.).

1459 tavaszán tehát az ügyvédvallásban felsorolt és a mondott két fővel kiegészített káptalamból korábban 13-an jártak egyetemre, illetve egyetemekre, akik közül 10-en szereztek fokozatot. Mindez azt jelenti, hogy ebben az évben a 39 fős testület pontosan 1/3-a járt egyetemre és negyede szerzett egyetemi végzettséget. (A tízből nyolcnak jogi végzettsége volt.) E tízes szám jól illeszkedik a 29. táblázatban látható adatokhoz: a 15. század elejétől nagyon lassan, évtizedről-évtizedre emelkedik az egyetemi fokozattal rendelkező kanonokok száma, és a delelőjét egyértelműen az 1460–1470-es években éri el. Ebből látszólag az 1450-es év lefelé lóg ki, de amint azt korábban már láttuk, az 1453 és 1460 közötti években 7-8 egyetemi fokozattal rendelkező kanonokot mindig ki lehetett mutatni. Másrészt, mint fentebb már írtam róla, a Zsigmond-kori adatokat jócskán torzítyák azoknak a kanonokoknak az adatai, akik egy-egy kanonikátus jövedelmét csak szedték, de nem tartózkodtak a káptalanban. Vagyis

²⁰ 1394. június 14. (UGDS III. 96.), szeptember 22. (DL 70192.) — Bár esetében felvetődik egy 1396. június 11-i (ZsO I. 4437. sz., vö. még ZsO III. 255. sz., ahol mint volt vikáriushelyettes szerepel) oklevél alapján, hogy valójában vikáriushelyettes volt.

²¹ Lásd a 4.1. 1–5. sz. alatti listákat!

30. táblázat. Az 1459-ben szereplő egyetemet jártak és fokozattal rendelkezők

	név	javadalom és évköre	egyetem	fokozat
1	Asszonyfalvi Ostfi Miklós	prépost 1456–1481	Bécs, Ferrara, Bologna	nem szerzett
2	Trevisói Simon	olvasókanonok 1453–1482	Ferrara	doct. decr.
3	Lippai Mihály	örkanonok 1453–1476	Bécs, Padova, Róma	doct. decr.
4	Örmény Tamás	e.-szentgyörgyi pr. 1446–1469	Padova	mag. decr.
5	Szántói Ambrus	e.-szentistváni pr. 1458–1483	Bécs	nem szerzett
6	Kozárdi László	e.-szenttamási pr. 1458–1469	Bécs, Padova	doct. decr.
7	Váradai Albert	nyitrai főesp. 1457–1469	Bécs, ismeretlen	doct. decr.
8	Budai Gergely	barsi főesp. 1458–1482	Bécs, ismeretlen	mag. decr.
9	Esztergomi Orbán	gömöri főesp. 1458–1460	Bécs	mag. art.
10	Komjáti Antal	kanonok 1450–1462, zólyomi főesp. 1466–1476	Bécs, Padova, Ferrara	doct. decr.
11	Palicsnai Péter	kanonok 1457–1480, Szűz Mária-kápolna rektora 1460–1480	Bécs, Ferrara, Bologna, Róma	doct. decr.
12	Pesti Lőrinc	kanonok 1456–1463	Bécs	nem szerzett
13	Dávodi Dénes	kanonok 1458–1465, honti főesp. 1465–1474	ismeretlen	bacc. art. ²²

a megtorpanás csak látszólagos. Viszont az utána következő időszakra nem mondhatok mást, mint hogy a zuhanás évtizede. Ennek lehetséges okaira alább még visszatérek. (Csábító lenne itt a 29. táblázatban szereplő adatok alapján százalékos arányokat is megadni, de mivel az 1450-es évek kivételével nem állnak olyan források rendelkezésünkre, amelyek segítségével meghatározhatnánk az adott időpontokban a teljes kanonoki névsort, így erről le kellett tennem.)

Mindezek ellenére van módunk arra, hogy a 29. és 30. táblázatban szereplő adatokat helyesen értelmezzük. Ehhez azonban szükséges mélyebbre hatolni az esztergomi javadalmak egyetemjárásának vizsgálatában, mivel az egyes évtizedeknél megadott összes egyetemi fokozattal rendelkező kanonokok között, amint arra fentebb már felhívtam a figyelmet, átfedések vannak. Éppen ezért a ténylegesen egyetemi végzettséggel rendelkező javadalmak számának megállapításához más módszerhez kell folyamodnunk. A következő táblázatban tehát az egyes fokozatot szerzett kanonokokat gyűjtöttem össze idő- és nem betűrendben. Minden egyes névénél feltüntettem a javadalmukat, annak évkörét, illetve egyetemi tanulmányaik helyszínét, fokozatuk minőségét és, ha ismert, megszerzésének időpontját.²³

²² DF 237494. (1457)

²³ A méltóságviselőkre vonatkozó adatok saját gyűjtésemből származnak, amelyeket összevettem Körmeny K.: *Studentes és Fedeles* T.: Pécsi székeskáptalan című köteteiben szereplő adatokkal.

31. táblázat. Fokozatot szerzett esztergomi kanonokok (1390–1490)

	név	javadalom és évköre	hol és mikor	fokozat
1.	Bredenscheidi Jakab	e.-szentgyörgyi pr. 1375–1392	ism. 1353. e.	doct. leg., bacc. utr. iur.
2.	Farkas János	komáromi főesp. 1376–1391	ism. 1376. e.	licenc. decr.
3.	Pesarói Lénárd	vikárius 1390–1391 zágrábi székesegyházi főesp. esztergomi kanonok 1390–1391 zenggi püspök 1392–1401	ism. 1390. e.	doct. decr.
4.	Pontói Antal	vikárius 1395–1397 sebenicói püspök 1392–1401	ism. 1392. e.	doct. decr.
5.	Budai János (Márk fia)	kanonok 1391–1427 barsi főesp. 1396–1427	Prága, Bécs, 1396. e.	mag. art.
6.	Vicedomini Máté	kanonok 1395–1428 honti főesp. 1407 nyitrai főesp. 1411–1418 olvasókanonok 1418–1428	ism. 1395. e.	doct. utr. iur.
7.	Esztergomi János	őrkanonok 1390–1397 nógrádi főesp. 1397–1398 e.-szentistváni pr. 1399–1417	Bécs, 1392. e.	bacc. art.
8.	Alcsebi Miklós	gömöri főesp. 1401–1406	Prága, Bécs, 1389	licenc. art.
9.	Pöstyényi Tamás	sasvári főesp. 1409 honti főesp. 1412–1418 nyitrai főesp. 1418–1430	Prága, 1402	doct. decr.
10.	Esztergomi Péter	Szűz Mária-káp. rekt. 1405–1443	Bécs, Prága, 1410	doct. decr.
11.	Rozgonyi Simon	kanonok 1412 e.	Krakkó, Bécs, 1407	bacc. art.
12.	Edelényi András	aléneklő 1412 kanonok 1415–1429 sasvári főesp. 1418 egri kanonok 1418–1429 szepesi olvasókanonok 1418–1436 szepesi vikárius 1436	ism. 1411. e.	mag. art.
13.	Budai János (István fia)	kanonok 1415–1418 budai és váci kanonok váradi őrkanonok 1417–1418	ism. 1415. e.	mag. art.
14.	Bodonyi Domokos	olvasókanonok 1417–1418 e.-szentistváni pr. 1418–1434	Bécs, Padova, 1402	doct. decr.
15.	Zákányi Tamás	kanonok 1421	Bécs, 1415/1426. e.	mag. art., bacc. theol.
16.	Sienai Conth János	kanonok 1419–1421 pécsi kanonok és vikárius	Siena?, 1419. e.	doct. utr. iur.
17.	Szerémi Benedek	kanonok 1424	Bécs, 1424	bacc. theol.
18.	Temesvári Miklós	éneklőkanonok 1424–1452 e.-szentistváni pr. 1452–1457	Bécs, 1422	doct. decr.
19.	Hammelburgi János	kanonok 1423– honti főesp. 1424–1425	Bécs, Padova, 1412. e.	doct. med. et art.

	név	javadalom és évköre	hol és mikor	fokozat
20.	Szalárdi János	nógrádi főesp. 1427–1447	Bécs, 1427. e.	bacc. decr.
21.	Szepesi Gáspár	kanonok 1430–1445	Bécs, 1430. e.	bacc. decr.
22.	Várad Albert	barsi főesp. 1432–1447 nógrádi főesp. 1447–1456 nyitrai főesp. 1457–1469	Bécs, 1432/1434	licenc. decr./ doct. decr.
23.	Lábatlani András	kanonok 1435–1442	Bécs, 1435/1442	licenc. decr./ doct. decr.
24.	Szentgyörgyvölgyi Gergely	kanonok 1435–1439	Bécs, 1439	mag. art.
25.	Örmény Tamás	kanonok 1440–1446 e.-szentgyörgyi pr. 1446–1469	Padova, 1432	licenc. decr.
26.	Prágai Konrád	honti főesp. 1447	ism. 1447. e.	doct. med.
27.	Esztergomi Orbán	kanonok 1450–1456 gömöri főesp. 1458–1460	Bécs, 1447. e.	mag. art.
28.	Trevisói Simon	olvasókanonok 1453–1482	Ferrara, 1453/1464	doct. decr./ doct. utr. iur.
29.	Lippai Mihály	kanonok 1447–1476 sasvári főesp. 1450–1451 őrkanonok 1453–1476	Bécs, Padova, Róma, 1448	doct. decr.
30.	Hanvai Darvas Simon	e.-szenttamási pr. 1453–1456	Bécs, Padova, 1453. e.	doct. decr.
31.	Kozárdi László	barsi főesp. 1450–1456 e.-szenttamási pr. 1458–1469	Bécs, Padova, 1453. e.	doct. decr.
32.	Budai Gergely	barsi főesp. 1458–1482	Bécs, ?, 1452/1459. e.	mag. art. / licenc. decr.
33.	Komjáti Antal	kanonok 1450–1462 zólyomi főesp. 1466–1476	Bécs, Padova, Ferrara, 1458. e.	doct. decr.
34.	Palicsnai Péter	kanonok 1457–1480 Szűz Mária-káp. rekt. 1460–1480	Bécs, Ferrara, Bologna, Róma, 1457	doct. decr.
35.	Dávoti Dénes	kanonok 1458–1465 honti főesp. 1465–1474	ism. 1457. e.	bacc. art.
36.	eszt.-i Aranyas János	kanonok 1461	Bécs, 1457. e.	bacc. iur.
37.	Bencenci János	kanonok 1461–1465	Padova, 1449. e.	bacc. decr.
38.	Várad Péter	kanonok 1465	Bologna, 1465. u.	mag. art.
39.	Veresmerti Bálint	kanonok 1469–1485	Bécs, 1461/1470	mag. art. / bacc. decr.
40.	Csesztregi Imre	kanonok 1470–1482 barsi főesp. 1483–1486	Bécs, 1460/1471	mag. art. / bacc. theol.
41.	Dúlházi János	kanonok 1468–1474	Bécs, Ferrara?, 1464/1474	bac. art. / doct. decr.
42.	Lévai Márton	kanonok 1463–1474	Bécs, 1456	mag. art.
43.	Kutasi Tamás	kanonok 1466–1473	Róma, Ferrara, 1456	doct. decr.
44.	Bajoni István	komáromi főesp. 1474–1485	Bologna, 1467	doct. decr.
45.	Dorogházi ifj. László	kanonok 1475–1489	Bécs, 1475. e.	bacc. art.
46.	Várad Pál	nagyprépost 1483–1493	Krakkó, Róma, 1478	bacc. art.
47.	de Priolis György	Szűz Mária-káp. rekt. 1484–1494	ism. 1484. e.	doct. decr.

A következő táblázatban hasonló szempontok szerint rendezve azok a kanonokok kaptak helyet, akiknek nem sikerült fokozatig jutniuk egyetemi tanulmányaik során.

32. táblázat. Fokozatot nem szerzett egyetemjáró kanonok (1390–1490)

	név	javadalom és évköre	hol és mikor járt
1.	Ürményi Gergely	kanonok, budai plébános 1394–1400	Bécs, 1394
2.	Tornalji Miklós	kanonok 1389–1408	Bécs, 1395
3.	Rosecon Péter	kanonok 1395	Bécs, 1395
4.	Svessai Péter	zólyomi főesp. 1400–1401 pécsi kanonok 1383–?, regölyi főesp.	Bécs, 1383, 1403
5.	Esztergomi István	kanonok 1422	Bécs, 1422
6.	Mindszenti György	kanonok 1425–1429	Bécs, 1428
7.	Agárdi Mihály	nagyprépost 1428–1437	Bécs, 1428
8.	Lánci Péter	kanonok 1429– nagyprépost 1439–1453	Bécs, 1429
9.	Szántói Ambrus	kanonok 1453–1483 sasvári főesp. 1456 e.-szentistváni pr. 1458–1483	Bécs, 1444
10.	Szentkereszti Tamás	kanonok 1453	Bécs, 1426
11.	Vasvári Tamás	kanonok 1453–1456 sasvári főesp. 1458–1460	Bécs, 1427
12.	Asszonyfalvi Ostfi Miklós	nagyprépost 1456–1481	Bécs, 1450–1453, Ferrara, 1454, Bologna, 1454–1455
13.	Pesti Lőrinc	kanonok 1456–1463	Bécs, 1439
14.	Túronyi Mihály	kanonok 1457–1501 (lásd a 2.6. fejezetet)	?Bécs, 1448
15.	Felsőlendvai Péter	kanonok 1468–1471	Bécs, 1450
16.	Esztergomi István	kanonok 1469–1483	Bécs, 1451
17.	Kálmáncsehi Domokos	nyitrai főesperes 1470–1474	Bécs, 1450
18.	Garázda Péter	nyitrai főesperes 1474–1486	Ferrara, 1465–1469, Firenze, 1468–1469, Padova, 1471–1472

A két táblázat adatait összevetve elmondható, hogy ismereteink szerint 65-en iratkoztak be valamelyik egyetemre és közülük 47-en szereztek fokozatot, ami 72,3 százaléknak felel meg. Az arányszám nagyjából megegyezik (70,5%) a pécsi káptalanban tapasztalható viszonyokkal,²⁴ ugyanakkor kicsivel magasabb (67%) mint — igaz csak 1440-től — a váradi káptalanban megfigyelt-nél.²⁵ Mindazonáltal két dolgot is meg kell említenem az előbb közölt száza-

²⁴ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 297.

²⁵ Kristóf I.: Váradi káptalanok 73. — Sajnos más számolási technikájuk miatt Köblös József (Vö. Köblös J.: Egyházi középréteg 212.) és Kovács Béla (Vö. Kovács B.: Studensek) munkáit nem tudtam használni.

lékokkal kapcsolatban: az egyik, hogy mind a pécsi, mind a váradi káptalan esetében a vizsgálat időhatára 1526 volt. A másik, hogy ezek az arányszámok — sajnos — semmit sem fejeznek ki. Ennek oka rendkívül egyszerű: a káptalanokban, mint fentebb már láttuk, több olyan javadalmas is van, aki egyúttal más káptalanban is viselt stallumot, ráadásul nem is az esztergomi volt az „rezideáló helye,” így „jelenlétük” a statisztikában jelentősen gyengíti annak megbízhatóságát.

Mindezekon felül hibás és félrevezető az az arányszám is, amely az ismert kanonokok számát viszonyítja az egyetemjárókéhoz, illetve az ott fokozatot szerzettekéhez. Mindenfajta különösebb indoklás nélkül belátható ugyanis, hogy nem tudjuk megmondani, összesen hány kanonok alkothatta a testületet egy adott időszakban. Ám mivel ennek számolgatása nagy hagyományokra tekint vissza és minden százalékszámítás alapját jelenti, hosszabban is szólnom kell róla. Az utóbbi évtizedekben a káptalani testületekről megjelent munkák mindegyikében a szerzők — elsősorban a nyugat-európai káptalanokhoz viszonyítva — igyekeznek százalékosan kifejezni egy-egy vizsgált szempont meglétét, illetve annak nagyságát vagy éppen kicsinségét. A számolások alapjául szolgáló elvi „tételt” Köblös József dolgozta ki²⁶ Mályusz Elemér becslésére²⁷ hivatkozva — jöllehet Mályusz egy adott évben betölthető kanonoki helyek számáról beszélt —, és alkalmazta az 1458 és 1526 közötti teljes időközre az általa vizsgált négy káptalani testület esetében. Számítási módszere kritika nélkül átkerült az azóta megjelent összes munkába és alapját képezte a különféle szempontok (származás, egyetemjárás, stb.) szerinti „statisztikai” vizsgálódásoknak: a megtalált kanonokok számából — az arányok szemléltetésére elég idéznünk a váradi káptalan, ahol Kristóf Ilona megállapítása szerint a 24 fős testületből a legjobban adatolható években is csak a kanonokok kétharmadát, a legrosszabb évben pedig alig hatodát tudta kimutatni²⁸ — a különböző kategóriákban arányszámokat állítottak fel, illetve a javadalomviselés átlagos időtartamát számították ki. Mindez azonban ellentmond az alapvető statisztikai műveleteknek. Egy mintából — jelen esetben a megtalált kanonokok számából — ugyanis csak akkor lehet számolnunk, ha a *mint*a reprezentálja az alapsokaságot. Már pedig a jelen esetekben a kiválasztás már eleve torz, hiszen nem ismerjük az alapsokaság mintázatát (értsd: nem tudjuk megmondani, hányan, milyen javadalmat és meddig viseltek, milyen fokozattal rendelkeztek), ezért az ebből számított arányok nemcsak a mintát nem reprezentálják, hanem a jellemezni kívánt sokaságot sem.²⁹ E hibás vizsgálati metódus, illetve annak alkalmazásának „legjobb” megfogalmazása a csanádi káptalan esetében történt meg: „a székeskáptalanban 1354–1526 között összesen 254 klerikus jutott

²⁶ Köblös J.: Egyházi középélet 9–10.

²⁷ Mályusz E.: Egyházi társadalom 113–114.

²⁸ Kristóf I.: Váradi káptalan 23.

²⁹ Freedman, D.–Pisani, R.–Purves R.: Statisztika 376., 378.

(! – valójában ennyi adatolható – C.T.N.) stallumhoz.”³⁰ (Természetesen hosszú munkával és némi szerencsével össze lehet állítani kisebb létszámú testületek egy-egy hosszabb időszak alatti teljes kanonoki névsorát,³¹ de egyelőre attól még messze vagyunk, hogy a 20 fő feletti testületek esetében is alkalmazzuk ezt.) Felvetődik ezek után: hogyan válaszolhatunk a fejezet elején feltett kérdésekre? Úgy gondolom, egyfajta választ az eddigi táblázatokban ismertetett adatok már adtak: az esztergomi káptalan esetében nem mutatható ki az „értelmiségiek” térfoglalása. Az 1450-es évek adatai alapján a vizsgált száz év tekintetében is biztos kijelenthetőnek látszik, hogy az egyetemi fokozattal rendelkező kanonokok számaránya nem haladta meg a 25 százalékot, sőt a legtöbb időszakban alig valamivel emelkedhetett a 10 százalék fölé. Természetesen ezen általános megjegyzésekkel magam sem elégednék meg, ezért kérdéseim megválaszolása érdekében a számokat további vizsgálatnak vetettem alá.

Annak érdekében, hogy legalább megközelítő képet kaphassunk az esztergomi káptalan kanonokjainak műveltségéről (értve ez alatt most csak az egyetemjárást), a következő megoldást választottam: mivel a testületből a méltóság- és tisztségviselő kanonokok névsora némi jóindulattal – erre lásd még alább – teljesnek mondható, így az ő esetükben külön is megvizsgáltam az egyetemjárást. Az erről szóló első (33/a) táblázatban a nagyprépost, a három kisprépost, valamint az olvasó-, éneklő- és örkanonok, a másodikban (33/b) pedig a főesperesek kaptak helyet. Az oszlopokban lévő szám azt jelenti, hogy hány személy töltötte be azt a vonatkozó időszakban, alatta a fokozatot nem szerzett egyetemjárók, utána a végzettséggel rendelkezők („fokozatos”-ok) száma, végül az utolsó sorban álló százalék az egyetemen fokozatot szerzettek arányszáma a tisztségviselők létszámához viszonyítva.

33/a. táblázat. A méltóságviselők egyetemjárása (1390–1499)

tisztség	prépost	szent-györgyi	szent-istváni	szent-tamási	lector	cantor	custos	össz.
összesen	9	10	8	14	8	7	9	65
– fokozat	3	0	1	0	0	0	0	4
fokozatos	1	2	3	2	3	1	2	14
arányuk	11%	20%	37,5%	14%	37,5%	14%	22%	21,5%

33/b. táblázat. A főesperesek egyetemjárása (1390–1499)

tisztség	barsi	gömöri	honti	komáromi	nógrádi	nyitrai	sasvári	zólyomi	össz.
összesen	7	13	13	8	8	10	11	9	79
– fokozat	0	0	0	0	0	2	1	1	4
fokozatos	5	2	5	2	3	3	2	1	23
arányuk	71,4%	15,4%	38,4%	25%	37,5%	33%	18%	11%	29%

³⁰ G. Tóth P.: Csanádi székeskáptalan 125.

³¹ Ennek módszerére lásd C. Tóth N.: Pozsonyi társaskáptalan 107–110.

A két táblázat egyesített adatai szerint a feltüntetett tisztségeket összesen 144 személy töltötte be, akik közül 36-an rendelkeztek egyetemi fokozattal, ami 25 százalékot jelent. (Az arányszám elég messze van a Fedeles Tamás által a pécsi káptalanban megállapított 33 százaléktól.³²) Sajnos azonban ez a szám sem a valóságot tükrözi! Ha az egyetemi fokozattal rendelkezők közül kiszedegetjük a többször előforduló személyeket (akik életük során egymás után több tisztséggel is rendelkeztek, azaz azokat, akik karriert „csináltak” a káptalanon belül), akkor 36 fő helyett már csak 26 személlyel számolhatunk. Mindez azt jelenti, hogy a 144 helyet betöltő személyeknek mindösszesen 18 százaléka rendelkezett egyetemi végzettséggel.

Adataimat nem tudom egyik vizsgált káptalannal sem összevetni, egyrészt mivel nem ez volt a módszerünk, másrészt nem azonosak az évkörök, arra pedig a dolgozat terjedelme nem elegendő, hogy újraszámoljam adataikat. A két táblázatban szereplő számok megerősítik a korábban már sejtett képet: a 15. század folyamán az esztergomi káptalanba történő bejutáskor nem játszott fontos szerepet az egyetemi képzettség,³³ a kanonokok döntő többsége nem rendelkezett semmilyen felsőfokú végzettséggel. Különösen szembetűnő ez a főesperesek esetében,³⁴ ahol elvileg, tisztségükből adódóan kötelező lett volna jogi tanulmányokat folytatniuk, illetve doktori címet szereznüik.³⁵ Ennek ellenére azt látjuk, hogy csak a barsi főesperesség emelkedik ki a tanult főesperesek tekintetében. Ennek magyarázata egyértelműen a *Collegium Christi* működése.³⁶ A „középmezőnybe” tartozó főesperességek (honti, nógrádi és nyitrai) felülreprezentáltságának magyarázata pedig a káptalanon belüli karrierlehetőségekben rejlik: Vicedomini Máté mindkét jogi doktor a hontiból ment a nyitrai főesperességbe, hogy onnan az olvasókanonokságra jusson.³⁷ Pöstyéni Tamás pályája a sasváriban indult, ahonnan a hontira váltott, majd a nyitrai főesperességben fejeződött be.³⁸ A harmadik személy, Váradi Albert, mint a *Collegium Christi* tanulója a barsi főesperesség élén kezdett, ahonnan a nógrádiba, végül pedig a nyitrai főesperességbe lépett.³⁹ Jól látható, hogy e három személy már ki is adta a nyitrai főesperesség három, egyetemi fokozattal rendelkező viselőjét. A tanultságot egyébként kiválóan jellemzi a már idézett 1459. évi ügyvédvallólevél: az olvasókanonok, az órkanonok, valamint a két kispépost mellett a nyolc főesperes közül mindössze három rendelkezett egyetemi fokozattal:

³² Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 284–287.

³³ Ezzel ellentétet következtetésre jutott Körmendy K.: *Studentes* 94.

³⁴ Hasonló eredményre jutott annak idején Tonk S.: *Erdélyiek egyetemjárása* 130.; Fedeles T.: *Pécsi székeskáptalan* 104–110.

³⁵ Vö. Tonk S.: *Erdélyiek egyetemjárása* 132.; Köblös J.: *Egyházi középréteg* 37. — Feladataikra lásd C. Tóth N.: *Szentistváni vizitáció* 12.

³⁶ Alapítására, működésére lásd Körmendy K.: *Studentes* 62–76.

³⁷ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: *Pozsonyi vizsály* 214–221., 235.

³⁸ Uo. 409.

³⁹ Vö. Körmendy K.: *Studentes* 188/85. és 190/90. sz.

egy-egy jogi doktor, jogi mester, illetve egy szabad művészetek mestere volt közöttük (lásd a 30. táblázatot).

Visszatérve immáron az eredeti kérdésre, azaz hogy mikortól növekszik meg az egyetemjárt kanonok számaránya, a 31. és 32. táblázatban szereplő adatokhoz kell visszatérnünk, illetve azokat kell összevetnünk a 30. táblázat adataival. Az első és legfontosabb, ami elvileg magától értetődik, hogy a kanonokok első megjelenése az esetek döntő többségében nem azonos az egyetemi tanulmányaik kezdetével, vagy éppen fokozatszerzésük évével. Mindez azt jelenti a gyakorlatban például, hogy az 1450-es évek végén, 1460-as évek elején a káptalanban javadalomhoz jutott, fokozattal is rendelkező személyek nem a Mátyás-kor, hanem — jelen esetben — az 1430-as évek végének és 1450-es évek elejének, azaz többek között a „zavaros” időknek nevezett korszak⁴⁰ egyetemjárását reprezentálják.⁴¹ Az egyetemjárás korszakairól készült 34. táblázatban a korábbi táblázatokban szereplőket tüntettem fel, megadva az egyes korszakokba tartozó kanonokok táblázatokban szereplő sorsszámát is. (A korszakolás határpontjai a 31. és 32. táblázatban szereplő adatokból adódtak.)

34. táblázat. Az egyetemjárás periódusai (1390–1490)

1390–1410 10/3–12., 14., 11/1–4.		1410–1440 10/13., 15–25. 11/5–11.		1440–1470 10/26–44., 11/12–18.		1470–1490 10/45–47.		1390–1490 összesen	
egy. járó	fokozat	egy. járó	fokozat	egy. járó	fokozat	egy. járó	fokozat	egy. járó	fokozat
15	11 73%	19	12 63%	26	19 73%	3	3 100%	63	45 71,5%

Az 1390 és 1490 között az esztergomi káptalanban javadalommal rendelkező vagy éppen oda bejutó kanonokok közül 62 esetében rendelkezünk arra adattal, hogy beiratkoztak valamelyik egyetemre, akik közül 44-en szereztek valamilyen egyetemi grádust. Adataimat azonban nem lehet a korábban elmondottak miatt összevetni egyetlen másik káptalanban lévő helyzettel sem. Mégis, hogy az olvasó tudjon mihez viszonyítani, érdemes e helyen idézni Köblös József adatait az általa vizsgált négy testület 1458 és 1526 közötti állapotáról. Kutatásai szerint a budai káptalanból 32-en jártak egyetemre, akik közül 7 fő, azaz 22 % szerzett fokozatot. Ugyanezek a számok a fehérvári káptalan esetében 65 és 18 fő, azaz 28 %, a győriben 76 és 36 fő, azaz 47 %, a pozsonyiban pedig 47 és 17 fő, azaz 36 %.⁴² Az esztergomi káptalanban az 1390 és 1490 közötti száz esztendőben e mutató 71 százalékos, ami a legjobbnak mondható, noha azt egyelőre még nem tudjuk, hogy a Jagelló-korban hogyan folytatódott a tendencia. Immáron csak az esztergomi káptalan egyetemjáróit tekintve a jelzett, az átlagos, 71 százalékos mutatóhoz közeli eredmények születtek az I. és III.,

⁴⁰ Tringli I.: Újkor hajnala 12–15.

⁴¹ Vö. ezzel szemben Körmendy K.: Studentes 83.

⁴² Köblös J.: Egyházi középréteg 215–216.

valamivel alacsonyabb pedig a II. korszakban. (Ha teljes Zsigmond-kort nézzük, akkor egy kevéssel 70 % alá esik az arányszám.) A negyedik korszakban a mutató maximumon áll, ám e 100 % mögött radikális változások bújnak meg. Mielőtt erre rátérnék, röviden ismertetnem kell még az ismert tanulási célpontokat (lásd a 35. táblázatot, az adatokat lásd a 31. és 32. táblázatban).⁴³

35. táblázat. Tanulási célpontok a négy korszakban

korszak	Bécs	Prága	Krakkó	Padova	Siena	Ferrara	Róma	Bologna	Firenze
1390–1410	11	4	1	2	0	0	0	0	0
1410–1440	15	0	0	1	1	0	0	0	0
1440–1470	19	0	0	6	0	7	3	4	1
1470–1490	1	0	1	0	0	0	1	0	0
összesen	46	4	2	9	1	7	4	4	1

Jól látható (és mindez egybevág a többi vizsgált káptalanban tapasztalattal), hogy a tanulók célpontjai elsődlegesen a könnyen megközelíthető és olcsóbb egyetemek voltak.⁴⁴ Bécs vezető szerepe a mondott száz év során mindvégig kimutatható, sőt mondhatni egyeduralkodó volt. (Ezt a jelenséget erősítette az is, hogy a fokozatot nem szerzők kettő kivételével a bécsi egyetemen tanultak.) Az első korszakban még a prágai egyetem vonzott jelentősebb számú tanulót, de az ismert okok miatt, azaz huszitizmus térnyerésével a magyarországi tanulók elmaradtak. Az itáliai egyetemeken sokkal kevesebben tanultak, ráadásul szinte kivétel nélkül olyanokat találunk ott, akik korábban Bécsben már megfordultak és minden bizonnyal az új, korszerű tananyag (humanizmus) miatt mentek oda (lásd erre 2.3. és 2.4. fejezetekben szereplő személyeket). A krakkói egyetem csakúgy, mint Pécs,⁴⁵ ugyanakkor szemben Gyulafehérvárral⁴⁶ és Váraddal,⁴⁷ nem tartozott a korszak kedvelt tanulási célpontjai közé. Feltűnő mindazonáltal, hogy a vizsgált száz évben egyetlen olyan javadalmast sem találunk az esztergomi káptalanban, aki a párizsi egyetemen akár egy félévet is elvégzett volna. Mindez annak fényében meglepő, hogy a többi említett káptalanból ismertek ilyenek.⁴⁸ Összefoglalóan elmondható, hogy az ismert esztergomi javadalmások nagy többsége Bécsben szerezte meg fokozatát, amelynek birtokában a III. korszakban többen — egymástól nem függetlenül⁴⁹ — tovább folytatták tanulmányaikat Itáliában, elsősorban Ferrarában és Padovában. Az egyetemjárás további elemzése előtt vizsgáljuk meg az egyes korszakok részesedését a nagy egészből! (Lásd a 36. táblázatot.)

⁴³ Vö. Körmeny K.: *Studentes* 82–84.

⁴⁴ Köblös J.: *Egyházi középréteg* 40.; Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 103–104.

⁴⁵ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 105.

⁴⁶ Tonk S.: Erdélyiek egyetemjárása 43., jöllehet az 1460-as évekig Bécs ott is egyeduralkodó volt!

⁴⁷ Kristóf I.: Váradi káptalanok 63.

⁴⁸ Tonk S.: Erdélyiek egyetemjárása 49. (1480-as évek legvége); Köblös J.: *Egyházi középréteg* 41.; Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 105.; Kristóf I.: Váradi káptalanok 63.

⁴⁹ Lásd a 2.3. fejezetben leírtakat!

36. táblázat. Az egyes korszakokban egyetemet jártak aránya (1390–1490)

	összes	1390–1410	1410–1440	1440–1470	1470–1490
egyetemet járt	63 (100%)	15 (24 %)	19 (30 %)	26 (41 %)	3 (5 %)
ebből fokozatos	45 (71,5 / 100%)	11 (24,4 %)	12 (27 %)	19 (42 %)	3 (6,6 %)

Az 1390-es évektől az 1470-ig az egyetemre beiratkozók száma egyenletesen növekszik, ám ekkor valami történt. 1470 és 1490 között döböntes mértékben lecsökken külföldi egyetemen tanulók száma, és ezzel együtt a korábbi, „tanult” generáció kifutásával elmaradnak az egyetemi fokozattal rendelkező kanonokok. Olybá tűnik, mintha visszatértek volna az 1390-es évek! Mondanom sem kell, hogy erre valamilyen magyarázatot találni kell. De ezelőtt még egy szempont szerint kell megvizsgálni az egyetemre járókat és végül fokozatot szerzőket: hány külföldit találunk közöttük? (Lásd a 37. táblázatot.)

37. táblázat. Külföldiek száma és aránya az egyetemjárók között

	1390	1400	1410	1420	1430	1440	1450	1459	1470	1480	1490
össz. egy. járó	3	6	5	9	9	9	7	13	13	8	2
ebből külföldi	2	2	1	2	1	0	0	1	1	1	1
arányuk (%)	66,6	33,3	20	22,2	11,1	0	0	7,7	7,7	12,5	50
össz. fokozatos	3	4	5	8	7	8	5	10	11	6	2
ebből külföldi	2	1	1	2	1	0	0	1	1	1	1
arányuk (%)	66,6	25	20	25	14,3	0	0	10	9,1	16,6	50

A forrásaink alapján egyértelmű, hogy mind az egyetemjáró, mind pedig a végzettséget szerző külföldiek aránya a Zsigmond-kor elejétől folyamatosan csökken, és viszonylag alacsony százalékon állapodik meg a korszak végére. Egy-két évtizedre, azaz az 1430 után következő esztendőkből teljesen eltűnnek a káptalanból (avagy forrásainkból) az idegen származású kanonokok, hogy aztán az 1450-es évek közepére ismét visszaálljon a Zsigmond uralkodása végére kialakult rend. Mindehhez hozzátehetjük, hogy noha a tanult kanonokok között rendre 10–20 százalékos részesedéssel rendelkeztek, ám a káptalan összlétszámához (39 fő) képest meglehetősen kevesen lehetnek külföldiek. Ennek kiváló bizonyítéka az 1459. évi ügyvédvalló levél, amely alapján kijelenthető, hogy ebben az időpontban a 39 fős testületben egyetlen külföldi volt (Trevisói Simon), azaz az arány durván 2,5 százalék.⁵⁰ Mivel a vizsgált korszakban kettőnél több külföldi kanonokot egyszer sem tudok kimutatni, így az esztergomi káptalanra biztosan nem érvényes Köblös József okfejtése az

⁵⁰ Felmerülhet, hogy mi alapján lehet megállapítani valakiről, hogy külföldi. Természetesen a legfontosabb iránymutató az illető származási helyére („vezetéknevére”) utaló helynév, sok esetben azonban csak egytagú nevekkal találkozunk a káptalani névsorokban, ezért kérdés, hogy őket hová soroljuk. Tapasztalatom szerint a külföldről érkezett javadalmasok minden esetben feltüntetik származási helyüket, így az egytagú nevekkal rendelkező személyeket nagy biztonsággal sorolhatjuk az országlakosok közé.

idegen származású kanonokok magas részarányáról.⁵¹ Noha a külföldi fokozattal rendelkező kanonokok száma az 1480-as években sem növekszik (összesen egy fő), ennek ellenére az arányuk ugrásszerűen megemelkedett: 1490-ben a két fokozatot szerzett kanonokok közül az egyik már külföldi. Ha figyelmünket az ország másik felére fordítjuk, akkor az erdélyi egyetemjárók esetében némi fáziskéséssel hasonló folyamatok szemtanúi lehetünk: az 1475-tel kezdődő években mintha „kis jégkorszakot” látnánk: felére-harmadára esik vissza a beiratkozottak létszáma, hogy azután az 1490-es mélypont után pár év alatt soha nem látott magasságokba jusson.⁵² Ugyanez megmutatkozik az erdélyi káptalanban helyet foglaló főesperesek tanultságában is: az 1420-as évektől az 1460-as évek végéig növekszik az egyetemet jártak száma, hogy aztán 1490-ig gyors csökkenés következzen. Az egyetemet járt főesperesek csak az 1490-es években tűnnek fel újra.⁵³ Az esztergomihoz hasonló kép tárul elénk a pécsi káptalan⁵⁴ és a váradi káptalan⁵⁵ egyetemen tanulói és fokozatszerzői esetében is (lásd erről a 38. táblázatot).

38. táblázat. A pécsi és váradi káptalan egyetemjárói (1440–1500)

káptalan	1440–1470		1470–1490		1490–1500	
	összes egy.	fokozatos	összes egy.	fokozatos	összes egy.	fokozatos
Pécs	18	12 (66,6%)	13	9 (69,2%)	14	10 (71,4%)
1440–1500: 45/31 (68,9)	40%	38,7 %	28,9%	29%	31,1%	32,3%
Várad	14	10 (71,4%)	8	5 (62,5%)	8	7 (87,5%)
1440–1500: 30/22 (73,3)	46,6%	45,4%	26,7%	22,8%	26,7%	31,8%

A táblázatból jól látható, hogy az 1470 után következő két évtized egyértelműen a visszaesés jeleit mutatja e két káptalan esetében is. Mindezt bajosan lehetne a véletlen számlájára írni, hiszen a négy — esztergomi, erdélyi, pécsi és váradi — káptalan az ország négy különböző vidékén fekszik, így a jelenség mögött mindenképpen országos, politikai hátteret kell keresnünk. A Mátyás király uralmának második felében bekövetkező változásokra a történéseket jócskán megelőzve két másik tudományterület már reflektált. A művészettör-

⁵¹ Vö. Köblös J.: Egyházi középréteg 30–31. (A szerző a négy káptalan esetében a külföldi kanonokok arányát nyolc százalékban állapította meg, de tényleges súlyukat ennél nagyobb-nak gondolta.) Ugyanakkor az adatok bontása után jól látszik, hogy ezt a pozsonyi káptalan részesedése, ahol a 30 százalékot is elérte a külföldiek aránya, tornázza magasra, a másik három helyen, csakúgy mint Váradon, nem éri el az öt százalékot. Pécs esetében viszont kicsit magasabb, nyolc százalék ez az arány. (Kristóf I.: Váradi káptalanok 43.) Ráadásul a pécsi székeskáptalan esetében szinte hajszálra ugyanannyi az arány a Zsigmond-féle tiltó rendelkezések előtt és után. (Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 99.)

⁵² Tonk S.: Erdélyiek egyetemjárása 41., 58–59. (Az okokat máshogyan magyarázta.)

⁵³ Tonk S.: Erdélyiek egyetemjárása 133.

⁵⁴ Az adatokat lásd Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 298–300.

⁵⁵ Az adatokat lásd Kristóf I.: Váradi káptalanok 66–68. (Noha a szerző által készített táblázatok más korszakolást tartalmaznak, de adatai alapján a törés itt is egyértelmű.)

ténet oldaláról Mikó Árpád hívta fel a figyelmet a korszak Janus-arcúságára az egyik leghíresebb Corvináról írt munkájában.⁵⁶ Az irodalomtörténet művelői ennél még egy lépéssel továbbmentek. Nemrégiben Jankovits László hívta fel tanulmányában a figyelmet arra, hogy a Mátyás-kori humanista költészet „szakaszolását meg kell változtatnunk. Az első szakasz, a Vitéz János pártfogolta humanisták költészetének ideje az 1470-es évek elejéig tart. Ezt követi egy átmeneti visszaesés, Mátyás király uralkodásának második szakasza, amely a király halála után is érezteti hatását.” Mivel e mesterséget a humanisták a grammatika- és a retorikaórák keretében tanulták, így minden bizonnyal „az iskolázás megkívánta idő miatt maradt ki bő egy évtized Mátyás halála után: ennyi kellett ahhoz, hogy az újrászerveződő patronátus révén felnevelődjön egy új, ... humanista nemzedék.”⁵⁷ Mindez azt is jelenti, hogy Zrednai (Vitéz⁵⁸) János érsek mellett ideje lenne Szécsi Dénes patrónusi szerepével is foglalkozni.⁵⁹

A vizsgált káptalanok esetében mindez jól látszik. Az új mátyási politika először az egyetemjárás területén fejtette ki hatását: az 1470-es évektől drasztikusan visszaesik az egyetemplátogató klerikusok száma. Csak a király halála hozott változást e területen, hiszen szinte azonnal újjáéledt a tanulnivágyó ifjak patronálása, aminek következtében újból megjelentek az egyetemen a klerikusok. A szóban forgó hanyatlás az esztergomi székeskáptalanban még egy területen mutatható ki: érdekes módon az egyetemjárók csökkenésén és a fokozattal rendelkező kanonokok eltűnésén túl az oszloposkanonoki javadalmak betöltésében — legalábbis innen nézve — zavar mutatkozik.

Kezdjük mindjárt egy különös jelenséggel: az esztergomi káptalan 15 méltóságviselő állása (lásd a 33/a–b. táblázatokat) közül 1490-ben legalább kilenc nem volt betöltve! Nem tudjuk az Esztergomhoz köthető forrásanyag átnézése után sem, hogy ki volt az éneklőkanonok 1489–1499,⁶⁰ az őrkanonok 1486–1494,⁶¹ az esztergom-szenttamási prépost 1486–1497,⁶² a barsi 1490–1499,⁶³ a gömöri

⁵⁶ Mikó Á.: *Ekphraseis* 71., 73.

⁵⁷ Jankovits L.: *Humanista költészet* 150. — Vö. még Pajorin K.: *Mátyás és Ficino* 605–606.

⁵⁸ Korábban, Galeotto Marzio és Antonio Bonfini nyomán egységesen Vitéz Jánosnak nevezték, de Csapodiné Gárdonyi Klára (Csapodiné Gárdonyi K.: *Vitéz János neve* 27.) és Pajorin Klára (Pajorin K.: *Vitéz János nevééről* 18–19.) az irodalomtörténet, majd nemrégiben Pálosfalvi Tamás (Pálosfalvi T.: *Vitézek és Garázdák* 15.) a családtörténet oldaláról véglegesen bebizonyították, hogy János érsek nem volt a Vitéz család tagja.

⁵⁹ Az érsek egyházpolitikájával először és utoljára Kubinyi András foglalkozott röviden (Kubinyi A.: *Szécsi Dénes* 140–142.).

⁶⁰ 1486. február 21-én (DL 19491.) egy bizonyos Márton hajszentlőrinci prépost volt az éneklőkanonok.

⁶¹ 1486. augusztus 30-án (EFB 148. = DF 238101.) még István, 1494. június 27-én (DF 238006.) már Csomafalvi Benedek fia, Gosztonyi László volt.

⁶² 1486. augusztus 30-án (EFB 148. = DF 238101.) még Maxentius nápolyi klerikus, 1497. május 16-án (DL 82113.) már Vas Tamás budai kanonok volt (Mon. Rom. Vespr. IV. 15.). — Vö. Kollányi F.: *Kanonokok* 115.

⁶³ 1489. július 14-én még Kétházi Pál volt, de ő 1490. február 22-én már szabolcsi főesperes volt. (C. Tóth N.: *Egri káptalani arch.*)

1480–1494,⁶⁴ a honti 1477–1499⁶⁵ között, a komáromi 1489-től,⁶⁶ a nyitrai 1486–1492⁶⁷ és a sasvári főesperes 1486–1499⁶⁸ között. Némelyik javadalom esetében tehát évtizedeken át nem ismert, hogy ki viselte, vagy egyáltalán betöltötték-e a stallumot. A kérdés magyarázata roppant nehéz, annak ellenére, hogy láthatólag összefüggésben áll az 1470-es években kimutatott zavarral. Egyrésztől nehéz azért, mert a szakirodalom mintha nem venne tudomást arról, hogy az egyházi intézményekben is létezhet a főpapi székeken túl javadalomüresedés. (Esztergomban erre — egyelőre — két forrással is alátámasztható adatom van: 1372-ben a nagypréposti,⁶⁹ míg 1477-ben az őrkanonokság⁷⁰ volt üresedésben.) Másrészről viszont, amennyiben elfogadjuk ezt, akkor legalább olyan nehéz megmagyarázni az okát. Egyfajta választ jelenthetnek az esztergomi érseki szék betöltése körüli viszontagságos esztendő (1471-től) történései. Röviden összefoglalva az eseményeket,⁷¹ Zrednai (Vitéz) János esztergomi érsek nevével fémjelzett Mátyás-ellenes lázadás elfojtása után a király „házi őrizetbe” helyezte egykori nevelőjét⁷² és az érsekség kormányzását Beckensloer János egri püspökre bízta.⁷³ Az érsek 1472. augusztus 8-i halála⁷⁴ után másfél évvel Mátyás király az egri püspöknek adta az esztergomi érsekséget is.⁷⁵ (Pápai kinevezésére 1474. március közepén került sor.)⁷⁶ Beckensloer alig állapodott meg az érseki székben, már vette is pásztorbotját és kincstárával együtt 1476 februárjában⁷⁷

⁶⁴ 1480. február 1-jén (DF 236164.) még Jenői Ambrus, 1494. július 4. (DL 20197.) már Tadeus de Lardis volt.

⁶⁵ Utoljára egy bizonyos Péterre van adatom 1477. február 9-ről. (Vagner J.: Nyitrai székeskáptalan 434. = DF 273670., 51. sz.)

⁶⁶ 1485. június 30-án (TT 1902. 514.) még Bajoni István volt, ismeretlen időpontban kinevezett utóda, Dombai Imre 1498. május 27. előtt (DL 82137.) mondott le a javadalomról. — Valószínűleg azonos Dombai Imre tolnai főesperessel, aki 1478 és 1487 között adatolható a pécsi székeskáptalanban. (Fedelez T.: Pécsi székeskáptalan 349/83. sz.)

⁶⁷ 1486. augusztus 30-án (EFB 148. = DF 238101.) még Garázda Péter, 1492. szeptember 3-án (Katoná XVII. 494. = DF 290345_631.ecw) már Eszényi vagy Eszenyi István volt.

⁶⁸ 1486. augusztus 30-án (EFB 148. = DF 238101.) még egy bizonyos István volt a főesperes.

⁶⁹ Miklós győri olvasókanonok 1372. március 4-én (DF 236306.: „conservator prepositi et capituli ecclesie Strigoniensis”) és 25-én (DF 236307.: „iudexque et conservator dominorum prepositi et capituli seu ecclesie Strigoniensis a Sede Apostolica constitutus”) mint a prépost és a káptalan conservatora.

⁷⁰ 1477. február 9. (Vagner J.: Nyitrai székeskáptalan 434. = DF 273670., 51. sz.)

⁷¹ Az események máig legjobb összefoglalására lásd Huszti J.: Janus Pannonius 183., skk.

⁷² Szakály F.: Vitéz János 31–33.

⁷³ 1472. április 1. (DF 248086.)

⁷⁴ Szabó J.: Napló 308.

⁷⁵ Vö. 1473. december 10-i (DL 107712.) oklevél méltóságsorával. Az érsekséget a királyi oklevelek 1472. augusztus 23-án (DF 261480.) és 1473. augusztus 31-én (DL 17484.) üresedésben lévőnek jelzik.

⁷⁶ Áthelyezése az egriről: 1474. március 15. (Cameralia II. 56/895. sz.), kinevezése: 1474. március 16. (Uo. I. 151/256. sz.)

⁷⁷ Utolsó esztergomi kiadványa 1476. február 22-én (DF 238295.) kelt Túronyi Mihály segéd-püspök oltáralapítása kapcsán (lásd a 2.6. fejezetet). (Bonfini [latin] IV-IV-10. szerint 1476. február 13-án szökött a császárhoz.)

elmenekült az országból, hogy aztán III. Frigyes német-római császár udvarában leljen menedéket. Mátyás mindezek után néhány évig nem kísérletezett új érsek kinevezésével, mígnem valamikor 1479 elején⁷⁸ felesége öccsének, Aragóniai Jánosnak adta az érsekséget. Amint arról már volt szó, IV. Sixtus pápa 1483. augusztus 20-án tette meg János bíborost az érsekség adminisztrátorává, ám sokáig ő sem élvezhette javadalmát, mivel 1485. október 17-én Rómában elhunyt.⁷⁹ Ezek után 1486. április 1-jével Beatrix hétéves unokaöccsét, Hippolitot (Ippolito d'Este) nevezte ki Mátyás király az érsekké. Mondanunk sem kell, hogy ezzel sem aratott osztatlan sikert Rómában: jóllehet kénytelen-kelletlen a pápa beleegyezett a királyi akaratba, ám azt természetesen kikötötte, hogy egyházkormányzati ügyekben a kiskorú érsek nem intézkedhet.⁸⁰ Az érseki székből bekövetkezett újabb váltás gyökerei az 1490-es évek közepére esnek: Fraknoi Vilmos még úgy gondolta, hogy a Hippolit elleni támadás kiváltó oka a hivatalban lévő vikárius, Ibafalvi Tamás leváltása volt,⁸¹ amire válaszul az érseket 1494 tavaszi hazautazása alkalmával ki akarták tenni Esztergomból.⁸² A kísérlet eredménytelenül végződött, de az 1495. évi országgyűlésen két határozatot is hoztak az érsek ellen: a 30. törvénycikk szerint külföldinek csak akkor lehetett javadalmat adományozni, ha helyben lakik, a 32. törvénycikk szerint pedig egyházi hivatalokat vagy helyettesi tisztségeket nem lehet olaszoknak és idegeneknek adni.⁸³ Hippolit szorult helyzetét Bakócz Tamás igyekezett kihasználni, s végül 1497. december 20-án Rómában is jóváhagyták az egri püspök és az esztergomi érsek közötti javadalomcserét, amelyet a király 1498. február 20-án erősített meg.⁸⁴ A történet végéhez nincsen különösebb hozzáfűznivaló, de az eleje az általam megismert források fényében módosításra szorul. Ibafalvi Tamás szentgyörgyi prépost 1494. március 19-én még vikáriusként intézkedett egy perben,⁸⁵ míg utóda, Arezzói Donatus április 16-án már hivatalban volt.⁸⁶ A szentszéki bíróság élén történt csere azonban nem Tamás leváltása, hanem halála miatt következhetett be: nagyjából ugyanekkor az esztergom-szentgyörgyi prépostság élén is új személy tűnik fel: 1494. május 2-án már Atyai Miklós volt a prépost.⁸⁷

⁷⁸ 1479. február 5-ről (DF 237784.) ismerjük első oklevelét. (Bonfini [latin] IV-VI-110. szerint a király 1480. február 1-jén nevezte ki az érsekség élére, amelyet átvett a szakirodalom is, vö. Beke M.: Aragóniai János 220.)

⁷⁹ Beke M.: Aragóniai János 221. — A pápa 1484. december 20-án nevezte ki. (Cameralia II. 61/908. sz.)

⁸⁰ Laczlavik Gy.: Estei Hippolit 223–224.

⁸¹ Fraknoi V.: Bakócz Tamás IV. fejezet. (<http://mek.oszk.hu/05700/05734/html/02.htm#85>)

⁸² Uo.

⁸³ Uo., vö. CIH I. 580–581.

⁸⁴ Laczlavik Gy.: Estei Hippolit 225.

⁸⁵ DF 229068.

⁸⁶ DF 228077. — Bónis György nem ismervén a vonatkozó forrásokat az eseményeket másképpen rekonstruálta. (Bónis Gy.: Olasz vikáriusok 91.)

⁸⁷ DF 237822. — Mindezt erősíti az új vikárius 1494. május 26-i levele is, aki az elődje által kezdet szentszéki per kapcsán néhai Tamás vikáriusról beszélt. (DF 249868.)

A káptalanban az 1470-es és 1480-as években, valószínűleg a javadalmasok halála után betöltetlenül hagyott stallumok voltak a legjobban jövedelmező állások. A stallumok üresedésének pontos okát egyelőre nem ismerem, találgatni viszont nem akarok. A kérdésre csak további célzott kutatások után lehet talán majd választ adni. Mindez azonban két dologra biztosan kihatással volt: az egyik, hogy megszűnt a szokványos karrierépítés lehetősége a káptalanon belül. A másik, ami ebből következett és amiről más vonatkozásban már elég szó esett, az egyetemjáró és a fokozattal rendelkező javadalmasok számának lecsökkenése. Amint ugyanis az egyes kanonokok nem tudtak továbblépni aktuális javadalmukról előkelőbb és gazdagabb stallumra, nem szabadultak fel azok a helyek, amelyek jövedelméből egy-egy klerikus korábban tanulmányait folytathatta. (A karrier kérdésére alább még e szempontból is visszatérek.)

A javadalmak betöltése terén további nehézséget jelentett, hogy Zrednai (Vitéz) János érsek lázadásának leverése majd halála után egészen Bakócz Tamás színrelépéséig nem volt igazi „gazdája” az esztergomi érsekségnek és ezáltal az esztergomi székes- és társaskáptalanoknak sem. Noha a királynak kétségkívül volt beleszólási (főkegyúri) joga a stallumok betöltésében, mégiscsak más volt a helyzet egy olyan időben, amikor cselekvőképese, illetve cselekedni tudó érsek állt az egyházmegye élén — noha Bakócz Tamás kinevezése után is van arra adat, hogy a király érvényesítette akaratát a káptalani javadalmak adományozása terén. Így II. Ulászló király 1498. május 27-én Várdai Aladár Ferencnek adta a Dombai Imre lemondásával megüresedett komáromi főesperességet és esztergomi kanonokságot, egyúttal pedig meghagyta Tamás érseknek vagy vikáriusának, hogy Ferencet a mondott főesperességbe és kanonokságba az ő főkegyúri joga és az érsek megyéspüspöki joghatósága okán kánonjogilag érvényesen iktassa be.⁸⁸ De arra nem ismerek példát sem korábbról, sem későbből, hogy, mint Mátyás uralkodása idején, egészen pontosan 1489-ben egy kápolnaigazgatóság átadásához is kikérjék a király hozzájárulását, még ha utaltak is mind az oklevélben, mind annak hátlapján a káptalan mint testület kegyúri jogaira.⁸⁹

⁸⁸ „vos ... dominum Thomam archiepiscopum ... aut eiusdem vicarium in spiritualibus generaliter requirimus et hortamur vobisque nichilominus committimus, quatinus ... in huiusmodi archidiaconatu et canonicatu iuris patronatus nostri ac vestra ordinaria auctoritatibus servatis et de iure servandis canonice instituere et confirmare debeatis” – DL 82137. „Commissio propria domini regis.” – Később ismerek olyat is, amikor egyedül Bakócz intézkedett: DF 277670., zólyomi főesperesség betöltése.

⁸⁹ „eidem cessionem et resignationem nostrum regium consensum prebuimus, ymmo prebemus benivolum pariter et assensum” – DF 238318., a lemondás hátterére részletesen lásd 2.7. fejezetben leírtakat!

3.3. Karrier az esztergomi káptalanban

Az egyetemjárás elemzése után, illetve a betöltetlen javadalmak kapcsán adódik a kérdés, hogyan befolyásolta a képzettség a káptalanon belüli⁹⁰ előrelépést, hozzájárult-e a sikeres karrierépítéshez. A részletes ismertetés előtt lássuk először azt, hogy mivé *nem* lettek – egyetlen kivétellel – az esztergomi káptalan rezidenciális⁹¹ kötelezettséggel járó stallumot viselő kanonokjai. E lépcsőfok nem más, mint a klerikusi pálya betetőzését jelentő megyéspüspöki méltóság. Természetesen olyanokkal találkozunk a székeskáptalan berkein belül, akiket a hivatalban lévő érsek segédpüspökévé (például Gergely és Túronyi Mihály milkói püspökök) tett meg, és egyúttal elnyerték valamelyik addigra már elpusztult vagy nem működő egyházmegye címzetes püspökségét is. Az egyetlen félig-meddig kivételt jelentő személy Csetneki László, aki pályáját honti főesperesként (1399–1404)⁹² indította, ahonnan először a gömöri főesperesség (1407)⁹³ élére került, majd elnyerte az esztergom-szentgyörgyi prépostságot (1408–1424).⁹⁴ 1424 nyarán Zsigmond király őt tette meg a budafelhévízi és esztergomi stefanita monostorok kormányzójának,⁹⁵ amelynek élén egészen nyitrai püspökké való kinevezéséig, 1439-ig állt.⁹⁶ Pályafutása során két alkalommal kormányzói minőségében vezette az esztergomi érsekséget: először Kanizsai János halála után egy évig (1419/1420),⁹⁷ másodszor pedig Pálóci György érsek halála (1439)⁹⁸ után. Csetnekin kívül még két olyan java-

⁹⁰ Adatok hiányában nem kívánok azzal foglalkozni, hogy a kanonokok közül ki és hol szerzett még javadalmat, mert amíg valamennyi káptalani testület nincsen feltárva, addig ennek vizsgálata nem adna teljes képet.

⁹¹ Így a vizsgálatból kimarad például Pesarói Lénárd zágrábi székesegyházi főesperes, esztergomi kanonok és vikárius (1390–1391), aki 1392-től zenggi püspök lett. (C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 232.), Váradi Péter (1465), aki kalocsa-bácsi érsek lett, vagy éppen Pontói Antal esztergomi vikárius (1395–1397), aki esztergomi vikáriussága idején már sebenicói püspök (1392–1401: Engel P.: Archontológia I. 86.)

⁹² Kimutatható: 1399. november 20. (DF 248999. = ZsO I. 6170. sz.) – 1404. március 13. (ZsO II. 3043. sz.)

⁹³ Kimutatható: [1407.] április 8. (ZsO VI. 303. sz.) A Kanizsai János érsek által Csetneki László gömöri főespereshez és megyei érseki tizedszedőhöz az esztergom-szentgyörgyi társaskáptalan tizednegyede ügyében küldött levélnek nincsen évszáma, csak napi keletje (*f. VI. p. Ambrosi[i]*); a ZsO-ban 1417. április 9-i kelettel közölték. A levél évének meghatározásához két szempontot vettem figyelembe: 1.) László 1404. március 13-ig honti főesperes, 1408. február 19-én pedig már a mondott káptalan prépostja volt (a jelzeteket lásd ott), közben nem tudni milyen méltóságot viselt. 2.) A gömöri főesperesek sorában 1406. május 29. és 1408. március 4. között hiány van.

⁹⁴ Kimutatható: 1408. február 19. (ZsO II. 5948. sz.) – 1424. július 16. (ZsO XI. 847. sz.)

⁹⁵ 1424. június 15-én (ZsO XI. 694. sz.).

⁹⁶ Engel P.: Archontológia II. 52. – 1427-ben már igérvényt kapott a királytól arra, hogy az első megüresedő püspökséget neki adja (Mályusz E.: Zsigmond király 221.), de kinevezésére, jóllehet több püspökség is megüresedett, uralma alatt már nem került sor.

⁹⁷ 1419. májustól 1420. májusig. (C. Tóth N.: Esztergomi érsekség üresedése 895.)

⁹⁸ 1439 júliusától november elejéig mutatható ki. (C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 176–177.)

dalmasa volt az esztergomi káptalannak, akik nem Esztergomban értek pályájuk csúcsára. Érdekes, bár korántsem váratlan módon mindketten, Sóvári Sós László és Hammelburgi János is a pozsonyi prépostság vezetését nyerték el.⁹⁹ Az előbbi az esztergomi örkanonoksággal (1398) kezdte pályáját, majd nógrádi főesperes lett (1399–1421), ahonnan előbb a pozsonyi prépostság (1421–1429), végül a pécsváradi apátság élére (1429–1435) került.¹⁰⁰ Az utóbbi, az orvosi és a szabad művészetek mestere 1423-ban tűnik fel először mint esztergomi kanonok; ekkor már a passauai és a konstanzi káptalanokban is rendelkezett stallummal, a következő évtől pedig már honti főesperesként lehet kimutatni. E javadalmát minden bizonnyal pozsonyi préposti kinevezéséig, 1432 késő őszeig megtartotta.¹⁰¹ A mondott három személyen kívül — akik közül csak Hammelburgi Jánosnak volt egyetemi fokozata — egyetlenegy olyan kanonok sem volt az esztergomi székeskáptalanban, akinek onnan indulva sikerült volna magasabb méltóságra jutnia. Ez, összevetve az eddig kutatott káptalanokkal, mindenképpen tanulságos.

Mindezek után fordítsuk figyelmünket azokra, akiknek a káptalanon belül sikerült karriert csinálniuk. Először lássunk egy rövid áttekintést arról, hogy mely javadalomról melyikre léptek előre, illetve az így átlépők közül hányan rendelkeztek egyetemi végzettséggel. (Lásd erről a 39. táblázatot; a főesperességről főesperességre lépőket külön elemzem, így ebben a táblázatban nem kaptak helyet).

39. táblázat. A javadalomváltások (1390–1499)

honnan	főesperességre	oszlopos- kanonokságra	kis- prépostságra	nagy- prépostságra
kanonokságról	20	2	6	1
ebből fokozatos	10	0	1	0
főesperességről	lásd alább	2	5	1
ebből fokozatos	elemezve	2	2	0
oszloposkanonokságról	2	1	2	0
ebből fokozatos	1	0	2	0
kisprépostságról	0	0	0	1
ebből fokozatos	0	0	0	0
káptalanon belülről	22 (11 fokozatos)	5 (2)	13 (5)	3 (0)
káptalanon kívülről	–	18 (4 fokozatos)	17 (1)	4 (1)

A javadalomváltásokból, illetve előrelépésekből egyértelmű, hogy a káptalanon belülről a nagypréposti méltóság gyakorlatilag elérhetetlen volt (ugyan ezt mutatta ki egyébként Köblös József a győri káptalan esetében¹⁰²). Mondhatom ezt annak ellenére, hogy kívülről csak egygel több személy érkezett:

⁹⁹ C. Tóth N.: Préposti arch. 58–59.

¹⁰⁰ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 233., részletes életrajza: 208–213.

¹⁰¹ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 228.

¹⁰² Köblös J.: Egyházi középréteg 84.

a három kivételnek is tekinthető személyről érdemes a források adta keretek között bővebben szólnunk. A legnagyobb előrelépés Lánci Péter nevéhez fűződik, aki 1429-ben iratkozott be a bécsi egyetemre mint esztergomi kanonok.¹⁰³ Alig telt el azonban 12 év – miközben egyetlen más javadalma sem ismert – és 1439 júliusától már a nagypréposti címet birtokolta legalább 14 éven keresztül.¹⁰⁴ A káptalanon belüli – szokatlan – emelkedését származása biztosan nem indokolta, hiszen a névadó Lánc birtokon (Abaúj megye) 1427-ben Lánci János kezén összesen egy telek volt.¹⁰⁵ Kiemelkedését, amint arról a már idézett 1439. július 11-i oklevél beszámol, egyértelműen a Pálóciakhoz köthetjük (lásd erre az 4.2. 19. sz. alatt leírtakat). – Az oklevél segítségével egyébként az érsek halálának időpontjához is közelebb juthatunk: Engel Pál nyomán tudjuk, hogy Pálóci György 1439. június 15-én még családtagjaival egyetemben királyi adományban részesült.¹⁰⁶ Mint látható, az általam idézett oklevél szövege szerint alig egy hónap múlva már néhaiként említették. Nehéz szabadulni attól a gondolattól, hogy Pálóci Péter és János nagybátyjuk, az érsek temetésére érkeztek Esztergomba és ott-tartózkodásuk alatt tették bevallásukat. Az érsek halálának közelebbi időpontját néhány további oklevél segítségével meghatározhatjuk: július 5-én a király nevében titkospecsétje alatt Budán,¹⁰⁷ míg meghatározhatatlan pecsét alatt, mivel az átírás nem jelölte, Esztergomban¹⁰⁸ adtak ki oklevelet. Ez utóbbit, kiindulva abból, hogy a főkancellár az esztergomi érsek volt,¹⁰⁹ bizton köthetjük személyéhez. Július 6-án¹¹⁰ és 7-én¹¹¹ viszont már a királyi titkospecsét alatt Visegrádon keltek az oklevelek. Ezután több nap szünet következik,¹¹² hogy aztán július 11-én már ismét Budán adjanak ki a titkospecsét alatt okleveleket.¹¹³ Tehát a király, a nádor és a Rozgonyiak, Simon egri püspök, István és György pozsonyi ispánok valamelyike¹¹⁴ útban Eszter-

¹⁰³ Tüskés A.: Bécsi diákok 133/2168. sz.

¹⁰⁴ Kimutatható: 1439. július 11. (DF 236434.) – 1453. május 4. (DF 237769.) – A javadalmat valószínűleg két évvel korábban elnyerhette, mivel elődje Agárdi Antal fia Mihály 1437. június 8-án (DL 55087.) már pataki plébános volt. Utódja, Asszonyfalvi Ostfi Miklós 1456. augusztus 17-én (DF 237483.) szerepel először nagyprépostként.

¹⁰⁵ Engel P.: Kamarahaszna 49.

¹⁰⁶ Engel P.: Archontológia I. 64.

¹⁰⁷ Justh 123. sz., titkospecsét, „Commissio propria domini regis magistro Gregorio preposito et prothonotario referente.”; DF 246192., titkospecsét, „Relatio Henning militis.”

¹⁰⁸ DL 57962.

¹⁰⁹ Engel P.: Archontológia I. 89.

¹¹⁰ DF 225961., titkospecsét, „lecta In” (kézjegy).

¹¹¹ DL 59255., titkospecsét, „Commissio propria domini regis.”; DL 13420-2., titkospecsét, „Relatio domini Laurentii de Hedrehwaar palatini.”

¹¹² Július 9-én és 10-én a birodalmi kancellária Budán keltezte a király okleveleit. (Reg. Imp. XII. 1070. és 1073. sz.)

¹¹³ DF 239726., titkospecsét, „Relatio domini Benedicti electi lauriensis.” Alul: „Lecta In (kézjegy), fiat R.”; A többi oklevél is itt kelt: DF 226150., „Lecta In (kézjegy).”; DF 276997., „De commissione domini regis.” – Július 10-ről (DL 74204.) ismerünk egy iktatóparancsot budai keltezéssel, de az átírása nem közli velünk, hogy melyik pecséttel erősítették meg.

¹¹⁴ Lásd a DL 13420–13422. számú, a titkospecsét alatt és a nádor relációjára kiállított királyi adományleveleket!

gom felé, Visegrádon tartózkodott. Mindebből óvatosan — a korábbi és későbbi analógiák alapján¹¹⁵ — azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az érsek valamikor július 5-e és 11-e között hunyt el Esztergomban és ennek hírére a király is megjelent, hogy a szokásos módon lefoglalja az érsekség javait.

Nem vagyunk sokkal könnyebb helyzetben Mikefalvi Csehi Péter nagyprépost származásának megállapításakor: a prépost családnevét legvalószínűbben valamelyik Zala megyei Mikefalva¹¹⁶ településről vehette, apja neve Gergely/Gegő volt, és ismerjük két testvérét is, Illést és Lászlót. A másik, a ragadványnevének is mondható „Csehi” eredetét nem tudom meghatározni. A család valamiképpen rokonságban, de legalábbis jó barátságban állt a Veszprém megyei Pápa nembeli mezőlaki Zámbo családdal,¹¹⁷ így többek között Zámbo Lőrinc pozsonyi préposttal.¹¹⁸ Csehi Péter esztergomi jelenléte akár innen is levezethető lenne, de valószínűbb, hogy más úton jutott el oda. Az összekötő kapocs zágrábi kanonoksága lehetett: a történet valószínűleg Alsáni Bálint bíboros pécsi püspökkel indult, aki az esztergomi káptalan olvasókanonokságából¹¹⁹ lépett a főpapi székbe, míg az ő neposa, Garai János fia, László zágrábi prépostsága (1389–1402) mellett pécsi, boszniai és esztergomi kanonoksággal is rendelkezett.¹²⁰ Péter valószínűleg kettőjük révén nyerhette el javadalmát Zágrábban valamikor 1393 előtt. Ebben az évben — lehet, hogy csak névleg — elnyerte a kalocsai préposti széket, amelyet azután elcserélt az esztergom-szentgyörgyi prépostságra,¹²¹ majd onnan 1396 májusa előtt lépett át a nagyprépostságra. A székeskáptalan legelső méltósága akkor már legalább egy évtizede üresedésben lehetett, mivel az utolsó ismert nagyprépost Kanizsai János volt, aki mint tudjuk, 1384 óta egri püspök, majd 1387 őszétől esztergomi érsek lett.¹²²

¹¹⁵ Zsigmond király Hohenlohe György passauai püspök, az érsekség kormányzójának halála után pár nappal (C. Tóth N.: Esztergomi érsekség üresedése 890.); Mátyás király Szécsi Dénes érsek halála másnapján (Horváth R.: *Itineraria regis et reginae* 77.); II. Lajos király Bakócz Tamás (vö. DF 246943., 236567., 209026.) és Szatmári György (vö. DL 82644., DF 276073., 219352., Balassa 552. sz.) érsekek halála után pár nappal jelen meg Esztergomban. — A kérdéskörre lásd összefoglalóan Kollányi F.: *Végrendelkezési jog*.

¹¹⁶ Engel P.: *Térkép, pontkódok*: 7ZL48, 32ZL68.

¹¹⁷ Engel P.: *Genealógia*, Pápa nem Zámbo (mezőlaki).

¹¹⁸ Vö. ZsO X. 1158. sz.

¹¹⁹ 1372. február 16-án (DL 41867.) még kimutatható az olvasókanonokságban, pécsi püspökké 1374. július 21-én nevezte ki a pápa. (Engel P.: *Archontológia* I. 73.)

¹²⁰ C. Tóth N.: *Préposti arch.* 74.

¹²¹ C. Tóth N.: *Préposti arch.* 49.

¹²² Engel P.: *Archontológia* I. 68., 64. — Utolsó adat esztergomi nagyprépostságára 1382. október 13-ról (DL 6958.) ismert, az Engel Pál és általam (C. Tóth N.: *Préposti arch.* 38.) is idézett 1384. július 18-i oklevélben szereplő János prépost, az egri püspökség (egyik) kormányzója nem Kanizsai, hanem Bácsi János, aki 1361 és 1387 között volt egri prépost. (C. Tóth N.: *Préposti arch.* 33.) — Ugyanitt érdemes leszámolnunk egy másik, makacsul élő hagyománnyal, mégpedig Kanizsai egri prépostságával. A szakirodalom (legutoljára Vajk Á.: Kanizsai János 197) Poór Antalra hivatkozva (Poór A.: *Bolognai és padovai diákok* 778.) tényként közli, hogy János 1376-tól 1384-ig az esztergomi mellett egri prépost is volt. Az idézett 1376. július 5-i oklevélben (Sopron vm. I. 442. = DL 6369.) azonban neve mellett a „Strigoniensis” szó áll.

Az 1390-es években az esztergomi székeskáptalanban feltűnő módon megnövekedett azon méltóság- és tisztségviselő kanonokok száma, akik egyúttal a zágrábi káptalanban is javadalommal bírtak: a vikáriusok közül Pesarói Lénárd zágrábi székesegyházi főesperes,¹²³ Vicedomini Máté pedig kanonok volt; de stallummal rendelkezett Esztergomban András gorikai főesperes, zágrábi kanonok,¹²⁴ az említett Garai János fia, László prépost, pécsi és boszniai kanonok. Hogy pontosan milyen összeköttetés lehetett a két káptalan között, azt egyelőre nem tudom, de egy biztos: ismereteim szerint Kanizsai Jánosnak ekkor már nem volt Zágrábbal semmilyen kapcsolata.

Végül a harmadik nagyprépost, Kétházi Pál 1494 és 1501 között¹²⁵ viselte a méltóságot. Öt évvel korábban, 1489-ben egyetlen alkalom erejéig mint barsi főesperes bukkan fel.¹²⁶ Pályafutása elejéről sok mindent nem tudunk. Az biztos, hogy a Bodrog megyei Kétházáról származott,¹²⁷ ismerjük testvére, Sándor (*Alexander*) gyermekeit is: 1501-ben Mihály, Péter, Miklós és Lukács a prépost társaságában vettek meg egy budai házat Kubinyi Lászlótól.¹²⁸ 1488-ban pedig Mátyás király királyi titkárként küldte követségbe Rodosz szigetére.¹²⁹ Könnyen elképzelhető, bár egyedül a neve mellett álló „venerabilis” kitétel bizonyíthatná, hogy már ekkor viselte a barsi főesperesi címet.¹³⁰ Mivel a barsi főesperesség élén álló következő személyre csak 1509-ből van adatunk,¹³¹ így kézenfekvőnek látszana, hogy Pál tisztségviselését nagyprépostságának kezdetéig számítsuk. Ám ha figyelmünket Esztergomból Egerre fordítjuk, akkor azt láthatjuk, hogy 1490. február 22. és 1492. november 22. között¹³² a szabolcsi főesperesség élén egy Kétházi Pál nevű személy állt, aki kétségkívül azonos személy az esztergomival. Ezt alátámasztja az is, hogy a szabolcsi főesperességet 1489. június 20-án még üresedésben lévőnek jelezték,¹³³ míg 1492. december 10-én már Vertigei István töltötte be.¹³⁴ Ezen egyelőre szokatlan tűnő javada-

¹²³ Ó ráadásul 1383. május 19-én (DL 35267.) mint zágrábi olvasókanonok és helynök kerül elének.

¹²⁴ Veress E.: Padua 4. (1387. szeptember 17.)

¹²⁵ Kimutatható: 1494. július 23. (DF 208852.) – 1501. szeptember 30. (EFB 207. = DF 238170.); 1502. december 19-én (EFB 209. = DF 238171.) már néhai, végrendeletének egy részéről az 1503. július 12-i oklevél értesít minket (DF 238173.).

¹²⁶ Dipl. Eml. Mátyás IV. 59. (1489. július 14.)

¹²⁷ Csánki II. 219. — A Kétháza birtokon lakó nemesekből meglehetősen sokat ismerünk, pl. Kétházi Mihály és Gergely bodrogi szolgabírák (1471–1477, 1479–1484, illetve 1505–1511, lásd a DL–DF-adatbázisban Bodrog megye okleveleit) voltak, 1483–1486-ból Kéthelyi Sándort (DF 254691., 260390.), de a Zichy IX–XI. kötetiben is találni még e családba tartozó személyeket, sajnos azonban ezek alapján sem tudjuk Pál és Sándor apját.

¹²⁸ Végh A.: Buda helyrajza II. 136/481. sz. (EFB 207. = DF 238170.)

¹²⁹ Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 235.

¹³⁰ Fraknoi V.: Mátyás diplomatai XI. 874. (1388. március 23.)

¹³¹ A Bodrogi Fülöp halálával megüresedett tisztséget a pápa 1509. október 1-jén (Mon. Rom. Vespri. IV. 179.) Isvalies Péter bíboros veszprémi püspöknek adta.

¹³² 1490. február 22. (DL 83953.), 1490. szeptember 26. (DL 83956.), 1492. május 1. (DL 19785.), 1492. november 22. (Hazai oklt. 447.); lásd még C. Tóth N.: Egri káptalani arch.

¹³³ DL 1581.

¹³⁴ DL 50566.

lomváltogatásnak nem tudom az okát: Esztergomban ekkor Estei Hippolit volt az érsek, míg Egerben 1491 őszéig Nagylucsei Orbán,¹³⁵ majd mintegy évnyi üresedés után Bakócz Tamás volt a püspök. Utóbbi érkezése 1492 szeptemberében¹³⁶ látszólag egybevág Kétházi visszatérésével Esztergomba, és így valamilyen mögöttes szándékot is kereshetnénk, de Bakócz érseki kinevezése (1497. december 20.)¹³⁷ után, Kétházi, mint láttuk haláláig viselte a nagypréposti méltóságot. Mindezeket túl feltételelesen annyit állíthatok, hogy Kétházi Pál, mivel a névadó település Bodrog megyében fekszik, valószínűleg a Váradi testvéreknek, Péter kalocsa-bácsi érseknek és Pál esztergomi nagyprépostnak köszönhetette esztergomi javadalmát, és az utóbbi halála (1493. szeptember 20.)¹³⁸ után kaphatta meg a prépostságot (azt persze továbbra sem tudjuk, hogy a köztes időben merre járt).

A káptalanon belülről érkező három préposttal szemben a kívülről kinevezett négy személy javadalomszerzése viszonylag könnyen magyarázható a politikai hátszéllel. A cseh származású Gewitz Ferenc (1421–1426) királyi kancelláriai tevékenysége, illetve Hohenlohe György passauai püspök, az esztergomi érsekség kormányzója révén nyerhette el a nagyprépostságot.¹³⁹ Az őt követő Agárdi Antal fia Mihály prépostságát (1428–1437)¹⁴⁰ szintén a hivatalban lévő érsekhez köthetjük: testvére, László a Pálóciak familiárisa, 1435-ben és 1436-ban pedig Máté nádor alnádora volt.¹⁴¹ Így a bécsi egyetemre járó, de fokozatot nem szerző Mihály Pálóci György érseknek köszönhetette javadalmát, ám azután a préposti stallumból ismeretlen ok miatt távozott és 1437. június 8-án már a szintén a Pálóci család kegyurasága alá tartozó (sáros)pataki plébánia élén találjuk.¹⁴² A másik két préposztrol már esett szó korábban: Asszonyfalvi Ostfi László fia, Miklós (1456–1481) Szécsi Dénes érseknek, míg Váradi Imre fia, Pál (1483–1493) pedig testvérének köszönhetette javadalmát. A hét személy pályáján végigtekintve egyet kijelenthetek: a nagypréposti cím elnyerésében az egyetemi fokozat nem játszott szerepet.

A kispréposti méltóságok elnyerésére látszólag a kívülállóknak volt valamivel több esélye, de ha a három javadalmat külön nézzük, akkor érdekes kép tárul elénk. Az esztergom-szentgyörgyi prépostság esetében a kilenc ismert prépost közül öten érkeztek a székeskáptalanból, a hét ismert szentistváni prépostnál azonban mindösszesen egy klerikus jött Esztergomon kívülről. Ezzel szemben a rangban utolsó helyen álló esztergom-szenttamási prépostok közül összesen ketten érkeztek a székeskáptalanból, míg tizenketten máshonnan.

¹³⁵ Vö. Köblös J.: Egyházi középréteg 305/72. sz.

¹³⁶ 1492. szeptember 5. (DL 105054.), vö. Neumann T.: Győr és Eger között 359.

¹³⁷ Fraknói V.: Szentszéki kapcsolatok II. 255.

¹³⁸ DF 283915.

¹³⁹ K. Tóth N.: Esztergomi érsekség üresedése 888–889.

¹⁴⁰ Kimutatható: 1428. (Fraknói V.: Bécsi tanárok és tanulók 44.; Tüskés A.: Bécsi diákok 129/2072. sz.) – 1437. február 26. (DL 55067.)

¹⁴¹ Engel P.: Archontológia II. 8.

¹⁴² DL 55087.

Jól látható ugyanakkor, hogy a kispréposti cím mind az egyszerű kanonokok, mind pedig a főesperességet viseltek számára elérhető volt, ám egyúttal a javadalom megszerzése karrierjük végpontját is jelentette. Az egyetemi fokozat megléte itt sem volt szükséges a továbblépéshez.

Hasonló képet nyerünk, ha a 23 ismert oszloposkanonokot vizsgáljuk. Az arányok itt is beszédesek: a nyolc olvasókanonokból hét, a hat éneklőkanonokból öt és a kilenc őrkanonokból hat volt „külsős”, azaz mindössze ötödük érkezett a káptalanon belülről: Kajári Ábrahám és Gosztonyi László kanonokságból őrkanonokságra, Vicedomini Máté és Lippai Mihály főesperességből olvasó-, illetve őrkanonokságra, míg Sóki Miklós őrkanonokságról éneklőkanonokságra jutva érte el pályája csúcsát. Mint látható, az egyetemi diploma itt sem számított.

Összefoglalóan elmondható, hogy az esztergomi székeskáptalan tagjai számára csak kivételes esetekben nyíltak meg utak az oszloposkanonokság, illetve kisprépostságok, valamint a nagyprépostság felé. Viszont akkor miben reménykedhetett egy kanonok? Milyen előrelépésben bízhatott, ha a káptalanon belül szeretett volna előrébb jutni? Válaszom erre az, hogy egyértelműen a főesperességek voltak azok, amelyeket módjukban állt elérni az egyes kanonokoknak. A 39. táblázatból látható, hogy húsz kanonoknak (akiknek éppen fele rendelkezett egyetemi fokozattal) sikerült hosszabb-rövidebb idő után előrelépnie egy főesperességre. Az esztergomi székeskáptalanban ekkoriban – ahogyan az 1.1. fejezetben már szó esett róla – 8+1 főesperesség volt, amelyek betűrendben a következők: barsi, gömöri, honti, komáromi, nógrádi, nyitrai, sasvári és zólyomi, valamint a „helybenlakó” tornai főesperes. Ha mármost e húsz kanonok által elnyert főesperességet vetjük vizsgálat alá, igen meglepő eredményre juthatunk, ám ennek ismertetése előtt lássuk, melyek voltak a legelérhetőbb javadalmak.

A kanonokságból heten léptek előre a sasvári, négyen a gömöri, hárman-hárman a barsi és honti, ketten a zólyomi és egy személy a nógrádi főesperességre. Mint látható, toronymagasan vezet a sasvári főesperesség, a másik oldalon viszont ott áll, pontosabban nem áll, a komáromi és a nyitrai főesperesség: e kettőre senki sem jutott egyszerű kanonoki stallumból. Az egyes főesperességek elérhetőségét természetesen több dolog is befolyásolhatta. Az egyik a rangjuk, amelyre mindjárt rátérek, a másik pedig üresedésük intenzitása. Ez utóbbi a jelen esetben azt jelenti, hogy például a nógrádi főesperesség azért nem jelentett valós választási lehetőséget, mivel a vizsgált 110 éves időszakban három személy (Sóvári Sós László, Szalárdi János és Túronyi Mihály) összesen több mint hatvan évig viselte a címet. Az egyes főesperességek rangjára térve a két végponton összesen három főesperesség helyezkedik el. A legtöbb kanonok a sasvári főesperességet érte el először, ám a legtöbbjüknek ez csak átmeneti állomást jelentett: onnan vagy egy másik főesperességre vagy méltóságviselő kanonokságra vagy éppen kispréposti javadalomra léptek tovább. Így például a már többször idézett Lippai Mihály a kanonoksága után előbb sasvári főesperes, majd őrkanonok lett. Ezzel szemben a nyitrai főesperességre, mint láttuk, a

kanonokok közül senki sem tudott átlépni, ugyanakkor több olyan személyt is ismerek, aki egy másik főesperességről érkezett a nyitraira: az általam már említett Pöstyéni Tamás — ismert adataink alapján — szintén a sasvári főesperesség élén kezdett, ahonnan a hontira lépett, majd végül a nyitrai *archidiaconatus* élén fejezte be pályafutását. Nem egy esetben tehát előfordult, hogy valaki több javadalomból álló láncolat végén került az utolsó, vélhetően a legmagasabb pozícióba. Szerencsénkre több ilyen életpályát ismerünk az esztergomi káptalanból, ezek révén pedig lehetőségünk nyílik az egyes főesperességek és oszloposkanonokságok egymáshoz viszonyított sorrendjét megállapítani. Nézzünk egy-két példát!

Esztergomi János őrkanonok > nógrádi főesperes >
esztergom-szentistváni prépost¹⁴³

Vicedomini Máté kanonok > honti > nyitrai főesperes >
olvasókanonok¹⁴⁴

Csetneki László honti > gömöri főesperes > esztergom-szentgyörgyi
prépost¹⁴⁵

Tarkói Pál sasvári > honti főesperes > esztergom-szenttamási prépost¹⁴⁶

Pöstyéni Tamás sasvári > honti > nyitrai főesperes¹⁴⁷

Váradi Albert barsi > nógrádi > nyitrai főesperes¹⁴⁸

Lippai Mihály kanonok > sasvári főesperes > őrkanonok¹⁴⁹

Az ismert előrelépések révén a főesperességek közötti sorrend a következő módon alakul:

barisi > nógrádi (kétszer) > nyitrai (egyszer)

sasvári > honti (háromszor) > gömöri / nyitrai (egyszer-egyszer)

Egy főesperesség, a komáromi egyetlen helyen sem fordul elő. Ennek okát egyelőre nem tudom megindokolni. A fenti adatok alapján tehát óvatosan annyit fogalmazhatunk meg, hogy a sasvári és a barsi lehettek a legcsekélyebb értékű, míg a nyitrai és a gömöri a legrangosabb főesperességek. Mindezt alátámasztja az is, hogy az egyes főesperességekről csak néhány (összesen hét!) javadalmasnak sikerült oszloposkanonokságra, illetve kisprépostságra is továbblépnie (lásd újra a 39. táblázatot): így a sasváriról őrkanonokságra (Lippai Mihály) és esztergom-szentistváni prépostságra (Szántói Ambrus); a nyitrairól az olvasókanonokságra (Vicedomini Máté); a barsiról és a hontiról az esztergom-szenttamási (Kozárdi László és Tarkói Pál); a nógrádiról az esztergom-szentistváni (Esztergomi János); a gömöri főesperességről pedig az esztergom-szentgyörgyi prépostságra (Csetneki László). Az előrelépésükben az egyetemi fokozat némi előnyt jelenthetett, de korántsem ez játszotta a fő-

¹⁴³ C. Tóth N.: Szentistváni vizitáció 5–6.

¹⁴⁴ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 235., részletes életrajza: 214–221.

¹⁴⁵ Lásd az adatokat fentebb!

¹⁴⁶ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 234.

¹⁴⁷ C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály 233.

¹⁴⁸ Lásd a rá vonatkozó adatokat a 4.2. 49. sz. alatt!

¹⁴⁹ Lásd a rá vonatkozó adatokat a 4.2. 20. sz. alatt!

szerepet. (Erre egyébként további példának kiválóan alkalmas Palicsnai Péter pályafutása, aki 1457-től 1480-ig volt a káptalan tagja, többször járt a káptalan ügyeiben a pápai Kúriában, de az 1460-ban megszerzett Szűz Mária-kápolna igazgatóságán túl más, előkelőbb javadalmat sohasem szerzett, holott kánonjogi doktorátussal rendelkezett.¹⁵⁰)

Mindezek fényében azt kell megállapítanom, hogy az általam megismert, az esztergomi székeskáptalanban 1390–1499 között javadalommal rendelkező kanonokok adatai alapján nem lehet felvázolni tipikusnak mondható életpályákat. Ennek azonban nemcsak a források elégtelensége az oka, hanem az, amint azt a legjobban adatolható időszak kitűnően bizonyítja: egyszerűen olyan kevesen tudtak a káptalanon belül előrelépni avagy karriert befutni, hogy abból nem lehet érdemben általánosabb folyamatokra következtetni.

3.4. Következtetések

Zárásképpen ideje válaszolnom a második rész elején feltett kérdésre: mennyiben érvényesül Mályusz Elemér elmélete az esztergomi káptalan esetében. Ha megnézzük a külföldi javadalmasok számát 1390 előtt Esztergomban, akkor azt látjuk, hogy csak „mutatóban” találkozni velük. Kutatásaim során mindösszesen négy idegen származású kanonokot találtam: *Petrus de Swecia* kanonok (1374),¹⁵¹ *Galvanus de Bononia* kánonjogi doktor, vikárius (1377),¹⁵² a már emlegetett *Iacobus/Iohannes de Bredenscheid* esztergom-szentgyörgyi prépost (1375–1392),¹⁵³ vikárius (1388)¹⁵⁴ és *Vincencius de Kunis* (valamikor 1399 előtt) volt a káptalan tagja.¹⁵⁵ Arányszámukat még akkor sem tarthatjuk jelentősnek, ha feltételezzük, hogy az ismeretlen kanonokok között is voltak külföldiek. Az 1390 utáni időszakban sem mondható jelenlétük markánsnak: évről-évre 2–3 fő között mozgott azon kanonokok száma, akik idegenből jöttek az esztergomi káptalanba. A legjobban dokumentált évtizedben, az 1450-es években, azon belül is 1459-ben egyetlen nem a Magyar Királyság területén született kanonok volt a testület tagja. Így itt sem igazolható Mályusz Elemér feltevése: az esztergomi káptalanban a külföldiek száma és aránya jelentéktelen volt a testület létszámához képest. Ugyanakkor egy tisztség esetében kimutatható, hogy számuknál jóval magasabb arányban jelentek meg: az esztergomi szentszéki bíróságon, ahol a vikáriusi teendőket látták el.¹⁵⁶ De erre szükség is volt, mivel az 1400-as évek első évtizedéig nem ismerünk olyan „magyar” származású kano-

¹⁵⁰ Lásd a rá vonatkozó adatokat a 4.2. 28. sz. alatt!

¹⁵¹ AMUP 121. — Nem azonos *Petrus de Swessa* zólyomi főesperessel (az információt Szabó Péternek köszönöm).

¹⁵² DL 6447.

¹⁵³ Mon. Vat. I/1. 484.; Cameralia I. 264/502b. sz.

¹⁵⁴ DL 29728., 75570.

¹⁵⁵ Mon. Vat. I/4. 123.

¹⁵⁶ Vö. Bónis Gy.: Olasz vikáriusok.

nokot, aki rendelkezett volna kánonjogból doktori fokozattal. (Pöstyéni Tamás 1409-től adatolható a káptalanban.) Vicedomini Máté mindkét jogi doktor 1428 tavaszi halála után viszont már hazai klerikus (Temesvári Miklós) nyerte el a vikáriusi bíróság vezetését, hogy azután a vizsgált időszak végén ismét itáliai származású személyek vegyék át azt. Az egyetemjárók és ott fokozatot is szerzők körében elvégzett vizsgálatok nyomán hasonló kép rajzolható: az esztergomi káptalanból nem kellett kiszorítani a külföldieket, nem kellett visszafoglalni a stallumokat, mivel sem jelentős számú külföldi, sem pedig művelt, egyetemet járt igénylő nem akadt a 15. század harmadik évtizedéig. A század közepén jelentkező nagyszámú egyetemi végzettségű is a jelek szerint gond nélkül el tudott helyezkedni a káptalanban. Hogy azután a többi káptalanban hasonló volt-e a helyzet (a pécsiben nagyon úgy tűnik, hogy igen¹⁵⁷), azt további kutatásoknak kell kideríteniük.

Végül még egy, az esztergomi kanonokok vizsgálata során szerzett tapasztalatomat kell megosztanom az olvasóval. Egyértelművé vált számomra, hogy hibás metódus az az eddig követett gyakorlat, amely szerint az egyes szerzők az általuk kiválasztott káptalanban helyet foglaló kanonokoknak kevésbé archontológiai, mint inkább a prozopográfiai adattárát készítik el,¹⁵⁸ és az abból mesterségesen képzett — sőt torz — adatbázisokból különböző szempontok szerint igyekeznek statisztikákat gyártani. Természetesen nem arról van szó, hogy ezeket a prozopográfiai adattárakat ne lehetne használni, hanem arról, hogy ezek nem alkalmasak arra, hogy a kanonokokkal kapcsolatban felmerülő alapvető kérdésekre gyorsan és kevés hibával választ adjanak. Amellett, hogy elkerülhetetlenül téves következtetések születnek, az adattárak nem teljesek. Értelemszerűen ugyanis mindenki az általa vizsgált káptalani javadalmasokat keresi a forrásokban és logikus módon igyekszik olyan forrásokat áttekinteni, amelyekben találkozhat nevükkel. Ugyanakkor több olyan személy van — amint az munkáikból is kiderül —, akik több helyen is rendelkeztek stallummal. Vagy egy időben, vagy éppen egymás után. A kutató ezeket vagy észreveszi vagy nem. Ha igen, akkor általában egy olyan munkához fordul, amelyben talál rá adatokat. E munka viszont nem feltétlen azzal az igénnyel készült, mint amire a vizsgálathoz szükségünk lenne. Lássuk erre Dúlházi János és Bajoni István példáját!

¹⁵⁷ Vö. Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 298–300. oldalán szereplő egyetemjárók adataival.

¹⁵⁸ Erre a legjobb és egyúttal semmiképpen sem követendő példa Kristóf Ilonának a váradi káptalanokról megjelent munkája, amelyben sok mindenről készített táblázatot, éppen csak egyről, a legfontosabbról, a káptalani méltóságviselőkről nem találunk benne egyetlen egyet sem (vö. Kristóf I.: Váradi káptalanok 279–299.). Ez két szempontból is furcsa: egyrészt a mintának tekintett munkák mindegyikében van ilyen (Köblös J.: Egyházi középréteg 113–174.; Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 218–257.), másrészt, azért mert az ilyen típusú munkának egyik alapvető feladata (lett volna), hogy a keresett személy könnyen azonosítható és megtalálható legyen.

Dúlházi Jánosról Kollányi Ferenc Kemp Mihály esztergomi örkanonok munkájára hivatkozva azt írta, hogy 1467-ben gömöri főesperes volt.¹⁵⁹ Köblös József munkájában mindezt Kollányi Ferencre hivatkozva kiegészítette azzal, hogy 1474-ben esztergomi kanonoksága és pécsi helynöksége mellett már budai kanonok is volt; 1478-ban pedig még mindig pécsi helynök, illetve aszúági főesperes, pécsi kanonok.¹⁶⁰ Dúlházi nevével értelemszerűen találkozunk a pécsi kanonokokról szóló összeállításban is: Fedeles Tamás a fentieket még annnyival toldotta meg, hogy a pécsi vikáriusi és főesperesi címét 1484-ig viselte.¹⁶¹ Mivel hősrünk nemcsak hogy egyetemre járt, de ott kánonjogi doktorátust is szerzett, így neve bekerült a Körmendy Kinga által az egyetemjáró esztergomi kanonokokról írt munkába. Ő szintén átvett minden addigi információt. Mindezekkel szemben elmondható, hogy a szóban forgó személy esztergomi káptalanon kívüli javadalmaival ugyan nincsen probléma, de a kiindulással igen: Dúlházi János 1468. július 31-én mutatható ki először Esztergomban, amikor az alolvasó tisztét viselte és egy kanonoki javadalommal rendelkezett.¹⁶² Jóllehet 1467-ből nincsen információnk arra,¹⁶³ hogy ki volt a gömöri főesperes, de a javadalmak rangsorát ismerve vajmi kevésbé feltételezhető, hogy valaki főesperessége után lett alolvasó. Mindez azt jelenti, hogy gömöri főesperes sohasem volt: a következő, 1470. május 12-i adat szerint még mindig csak esztergomi kanonok.¹⁶⁴ Az utolsó adat itteni kanonokságára a mindenki által idézett 1474. évi oklevél.¹⁶⁵ Mint az tudható, Dúlházi 1460-ban iratkozott be a bécsi egyetemre, 1464-ben borostyánkoszorús, majd talán Ferrarában 1474-re megszerezte a kánonjog doktora fokozatot. Felmerül ezek után a kérdés: valójában melyik káptalan egyetemjárói közé számítsuk személyét, hiszen az eddigi munkák mindegyike a saját maga által vizsgált testületnél vette figyelembe János fokozatszerzését.

Bajoni István életét nemrégiben — a szakirodalom¹⁶⁶ megállapításai alapján — Prezenszki Erzsébet ismertette. Ebből most csak a minket érdeklő egyházi pályájára vonatkozó adatokat ismételtem meg (az egyszerűség végett az egyes adatok után zárójelben közlöm a szerző nevét, akitől az adat származik): 1467. július 13-án Bolognában kánonjogból doktori címet szerzett (Fraknoi V.; Veress E.), időközben, valamikor 1467 után Janus Pannoniustól és Vitéz Jánostól egy-egy kanonokságot kapott a pécsi és a váradi (!) székeskáptalanban (Fedeles T.).¹⁶⁷ A váradi kanonokságát, annak ellenére, hogy belekeveredett a Vitéz-féle összeesküvésbe, 1471. május 1-jén is bírta (!; DL 17212.), csakúgy mint egy évvel

¹⁵⁹ Kollányi F.: Kanonokok 108.

¹⁶⁰ Köblös J.: Egyházi középréteg 289/24. sz.

¹⁶¹ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 351/88. sz.

¹⁶² DF 236159.

¹⁶³ 1466. március 13-án (DF 259307.) Décsi Jakab volt a főesperes.

¹⁶⁴ DF 242838.

¹⁶⁵ Zichy XI. 157.

¹⁶⁶ Vö. Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 319/17. sz.; Kristóf I.: Váradi káptalanok 188/11. sz.

¹⁶⁷ Prezenszki E.: Bajoni István 403–404.

később (1472. júl. 22.; DL 17344). A következő egyházi tisztsége az 1476 és 1485 között viselt komáromi főesperesség volt (Fedeleš T.), ennek kapcsán a szerző jelezte, hogy a szakirodalom eltérő állásponton áll: Kollányi Ferenc és Fedeleš Tamás 1476 és 1485 között, míg Kristóf Ilona 1478-ig számította azt, ráadásul Köblös József meg sem említette (!) a komáromi főesperesek között. A mondott főesperességével egyidőben esztergomi kanonoksággal is rendelkezett.¹⁶⁸ Báthori Miklós váci püspöknek köszönhetően váci kanonoki javadalmat szerzett, majd „az 1470-es években elnéptelenedett bencés kolostort Mátyás Bajoni Istvánnak adományozta. Báthori Miklós pedig kinevezte a tereskei apátság commendatorává.”¹⁶⁹ Az első konkrét említés 1485. júniusából ismert (Balogh Jolán, Czaich Á. Gilbert) tereskei kormányzóságára, az utolsó váci kanonoki említése pedig 1493-ból.¹⁷⁰ István 1503-ban mint szerémi püspök tűnik fel, a szakirodalom szerint 1505-ig töltötte be a főpapi széket (Fedeleš T.; Kristóf I.). A szerémiről azonban átkerült a nyitrai püspöki székbe (Mendlik Ágoston, Vagner József), amelyet életkorára tekintettel Podmanicki Istvánnal közösen töltött be 1512-ben bekövetkezett haláláig.¹⁷¹

A szakirodalom által Bajoni István egyházi pályájáról rajzolt képből az alapadatokon túl a források kritikáját semmi sem állja ki: a könnyebbség végett kezdjük a végéről. Mindkét püspöki méltóságviselését nyugodtan a legendák világába utalhatjuk, mivel a szerémi püspöki székben 1502 és 1504 október között Erdődi Istvánt,¹⁷² 1504 novemberétől pedig Ország Jánost találjuk.¹⁷³ A nyitrai székben pedig az előbb említett Erdődi István ült 1504 novemberétől 1512 elejéig.¹⁷⁴ Visszatérve egyházi pályája elejére, itt is hasonló problémákba ütközünk: 1469. szeptember 11-i váradi kanonoki¹⁷⁵ említése előtt egyetlen más javadalmát sem ismerjük. Pécsi kanonokságára, amelyet minden szerző¹⁷⁶ Fraknói Vilmosra hivatkozva tényként közöl, a mondott helyen semmilyen adat sincsen.¹⁷⁷ Ugyanez alapján állítják azt is, hogy váradi kanonokságát Vitéz Jánosnak köszönhette, ami egy esetben lehet igaz: ha azt Bajoni még 1465 februárja előtt kapta volna. A mondott váradi kanonokságban egyébként mind-

¹⁶⁸ Uo. 408–409.

¹⁶⁹ Uo. 409.

¹⁷⁰ Uo. 411.

¹⁷¹ Uo. 411–412.

¹⁷² DF 238310., DL 59941.; vö. Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 336., ahol már cáfolta Bajoni szerémi püspökségét.

¹⁷³ Sanuto II. 133.

¹⁷⁴ Sanuto II. 133.; DL 22275.; Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 336.

¹⁷⁵ Bajoni István 1469. szeptember 11-én engedélyt kapott a pápától, hogy egyszerre három összeférhetetlen javadalmat is viselhesen, ebben csak váradi kanonoksága szerepel, illetve a „non obstantibus” formulában valószínűleg elírásként a „predicte Sirimiensis” kifejezés áll. (ASV Reg. Suppl. 648, fol. 123v–124r., szövegének ismeretét Szovák Kornélnek köszönöm). — Idézi Fraknói V.: Mátyás diplomatái VII. 4., ahol e kérvényre hivatkozva azt írta, hogy Bajoni a két kanonoksága mellett a sárospataki plébániát is bírja.

¹⁷⁶ pl. Veress E.: Itáliai egyetemek 51.

¹⁷⁷ Vö. Fraknói V.: Mátyás diplomatái VII. 3–5.

összesen három évig lehet kimutatni.¹⁷⁸ 1474. július 1-jétől már az esztergomi káptalan tagjaként a komáromi főesperességet és a hozzákapcsolt esztergomi kanonokságot viselte, utoljára 1485 közepén szerepel e méltóságában.¹⁷⁹ Időközben a váci káptalanban is kapott javadalmat: 1478 nyarán már adatolható kanonoksága.¹⁸⁰ A tereskei apátság *commendatorságát* nem tudjuk mikor kapta meg, első említése a minden szerző által idézett, 1485. június 30-i *supplicatio*.¹⁸¹ Bajoni Istvánra az utolsó adatunk 1493. április 2-ről van, amikor kanonoktársával egy végrendelet tanújaként szerepel, ebben említik váci kanonoksága mellett tereskei kormányzóságát is.¹⁸²

*

E részben több kérdést, így például a javadalomhalmozás¹⁸³ jelenségét tudatosan nem érintettem. A miéltre roppant egyszerű a válasz: erre mértékadó feleletet nem lehet addig adni, amíg a Magyar Királyság területén található valamennyi székes- és társaskáptalan archontológiai adattára nem áll rendelkezésünkre. A probléma érzékeltetésére egyrészről idézhetem Kétházi Pál példáját, akinek a pályafutása látszólag az esztergomi és egri káptalanban párhuzamosan zajlott és első látásra a javadalomhalmozás példájának tűnhet, ám mégsem az: jelenlegi adataink fényében inkább javadalomvál(toga)tásnak nevezhető. Másrészről egyes kanonokok pályafutása alapján egyelőre azt sem tudom eldönteni, hogy előrelépésről, javadalomhalmozásról avagy éppen az előbb említett javadalomváltásról van szó. Mindezek okairól már nem is beszélve. Nem tudni, hogy Jenői Péter fia, Ambrus — akinek pályafutása jelenlegi ismereteim szerint¹⁸⁴ a gömöri főesperességgel indult¹⁸⁵ és az egri káptalanban az olvasókanonoki méltósággal folytatódott¹⁸⁶ majd fejeződött be¹⁸⁷ — vagy Décsi Jakab — aki 1456-ban esztergomi kanonokként kezdte pályáját, és vala-

¹⁷⁸ 1469. szeptember 11.–1472. július 22.

¹⁷⁹ DF 237563.; TT 1902. 514.

¹⁸⁰ 1478. július 25. (DL 18074.)

¹⁸¹ TT 1902. 514. (Jóllehet ebben nincsen kimondva, hogy ő az apátság *commendatora*, de minden bizonnyal e minőségében nyújtotta be azt.) — A tereskei apátságra lásd még Mag H.: Tereske temploma.

¹⁸² Melczer oklt. 127/76. sz. (DL 66740.)

¹⁸³ A négy káptalan esetében Köblös József arra a megállapításra jutott, hogy az — Mályusz Elemér nézetével szemben — „a XV. században is általános maradt.” (Köblös J.: Egyházi közép-réteg 74.)

¹⁸⁴ 1474. július 1-jén (DF 237563.) még esztergomi egyházmegyei császári közjegyző és Beckensloer János egri püspök, kijelölt esztergomi érsek jegyzője volt, vö. még a püspök-érsek 1473. november 25-i (DF 209933.) oklevelén található feljegyzéssel (*Lecta et correcta per A. Jenei ...*) is.

¹⁸⁵ 1477. február 9. (Vagner J.: Nyitrai székeskáptalan 434. = DF 273670., 51. sz.) – 1480. február 1. (DF 236164.)

¹⁸⁶ 1482. március 16. (DF 210500.) – 1503. január 24. (DF 210110.); egyúttal a Krisztus teste-oltár rektora is: 1498. december 3. (DF 209960.)

¹⁸⁷ 1504. február 24-én (DF 251099.) már néhai.

mikor az 1460-as évek közepén a gömöri főesperesi székbe emelkedett,¹⁸⁸ hogy az ezt követő évben már a váci káptalan pesti főesperessége élén találjuk¹⁸⁹ — javadalomváltásait mi indokolhatta. Mindkettőjük esetében egyelőre csak találgathatnánk, hiszen a közvélekedés szerint az esztergomi székeskáptalan jelentette az egyházi pályafutás csúcsát. A fentebbiek fényében a jövőre nézvést talán annyi lenne megfontolandó, hogy a mondott káptalani archontológiai adattárak elkészültéig nem nagyon érdemes az egyes kanonokok prozopográfáját elkészíteni – bármily csábítónak is tűnik.

¹⁸⁸ Lásd a 4.2. 5. sz. alatt leírtakat!

¹⁸⁹ Kimutatható 1467. április 16. (DF 236328.) – 1478. augusztus 30. (DF 210145.) között.

4. Adattári rész

4.1. Az öt ügyvédvallásban szereplő kanonokok nevei

1. sz. Az 1453. május 4-i ügyvédvallás (DF 237769.)

az ügyvédvalló kanonokok	
1	Péter prépost
2	Trevisói Simon decr. doct., olvasókanonok
3	Miklós éneklőkanonok
4	Lippai Mihály decr. doct., őrkanonok
5	Örmény Tamás licenc. in decr., esztergom-szentgyörgyi prépost
6	Miklós decr. doct., esztergom-szentistváni prépost
7	Simon decr. doct., esztergom-szenttamási prépost
8	Márton nyitrai főesperes
9	Kozárdi László decr. doct., barsi főesperes
10	Szemerédi Balázs gömöri főesperes
11	János komáromi főesperes
12	Márk zólyomi főesperes
13	János sasvári főesperes
14	Galamboki Mihály, a Krisztus teste-kápolna rektora
15	Imre, a Szűz Mária-kápolna rektora
16	Pogrányi Benedek kanonok
17	Újvárosi Lázár kanonok
18	Szentkereszti Tamás kanonok
19	Tapolcai Benedek kanonok
20	Jenői Péter kanonok
21	Szeredi Bereck kanonok
22	Vasvári Tamás kanonok
23	Szemerédi László kanonok
24	Szatmárnémeti Kelemen kanonok
25	Csitári János kanonok
26	Bereck alór, kanonok
27	Esztergomi Orbán kanonok
28	Szántói Ambrus kanonok
29	Tapolcsányi Kelemen kanonok

2. sz. Az 1456. augusztus 17-i ügyvédvallás (DF 237483.)

az ügyvédvalló kanonokok	
1	Miklós prépost
2	Trevisói Simon olvasókanonok
3	Miklós éneklőkanonok
4	Lippai Mihály örkanonok
5	Örmény Tamás esztergom-szentgyörgyi prépost
6	Temesvári Miklós esztergom-szentistváni prépost
7	Simon esztergom-szenttamási prépost
8	Márton nyitrai főesperes
9	Albert nógrádi főesperes
10	Kozárdi László barsi főesperes
11	Szemerédi Balázs gömöri főesperes
12	Penci János komáromi főesperes
13	Szatmárnémeti Kelemen zólyomi főesperes
14	Szántói Ambrus sasvári főesperes
15	Imre, a Szűz Mária-kápolna rektora
16	Bereck, a Krisztus teste-kápolna rektora
17	Pogrányi Benedek kanonok
18	Sellyei András kanonok
19	Turóci Bereck kanonok
20	Komjáti Antal kanonok
21	Farnadi Mátyás kanonok
22	Esztergomi Orbán kanonok
23	Vasvári Tamás kanonok
24	Visegrádi Bereck kanonok
25	Tompa Tamás kanonok
26	Kusalyi Gergely kanonok
27	Jenői Péter kanonok
28	Vesztenici Miklós kanonok
29	Vezekényi Dávid kanonok
30	Vendégi Mihály kanonok
31	Újvárosi Lázár kanonok
32	Tapolcsányi Kelemen kanonok
33	Décsi Jakab kanonok
34	Pataki Gellért kanonok
35	Pesti Lőrinc kanonok

3. sz. Az 1458. augusztus 9-i ügyvédvallás (DF 237505.)

az ügyvédvalló kanonokok	
1	Miklós prépost
2	Trevisói Simon decr. doct., olvasókanonok
3	Sóki Miklós éneklőkanonok
4	Lippai Mihály decr. doct., őrkanonok
5	Tamás licenc. in iure canonico, székesegyházi főesperes és esztergom-szentgyörgyi prépost
6	László decr. doct., esztergomi-szenttamási prépost
7	Szántói Ambrus esztergom-szentistváni prépost
8	Albert decr. doct., nyitrai főesperes
9	Mátyás nógrádi főesperes
10	Orbán gömöri főesperes
11	János komáromi főesperes
12	Budai Gergely licenc. in decr., barsi főesperes
13	Tamás sasvári főesperes
14	Imre, a Szűz Mária-kápolna rektora
15	Bereck, a Krisztus teste-kápolna rektora
16	Pogrányi Benedek kanonok
17	Turóci Bereck kanonok
18	Komjáti Antal decr. doct., kanonok
19	Visegrádi Bereck kanonok
20	Palicsnai Péter decr. doct., kanonok
21	Túronyi Mihály kanonok
22	Farnadi Mátyás kanonok
23	Tapolcsányi Kelemen kanonok
24	Kusalyi Gergely kanonok
25	Vendégi Mihály kanonok
26	Vesztenici Miklós kanonok
27	Décsi Jakab kanonok
28	Pesti Lőrinc kanonok
29	Lovasi Imre kanonok
30	Tharatha-i Tamás kanonok
31	Hugyagi Márton kanonok
32	Dávodi Dénes kanonok
33	Laki Kacor Benedek kanonok

4. sz. Az 1459. április 3-i ügyvédvallás (DF 237774.)

az ügyvédvalló kanonokok	
1	Miklós prépost
2	Trevisói Simon decr. doct., olvasókanonok
3	Miklós éneklőkanonok
4	Lippai Mihály decr. doct., őrkanonok
5	Tamás licenc. in decr., esztergom-szentgyörgyi prépost
6	Szántói Ambrus esztergom-szentistváni prépost
7	László decr. doct., esztergom-szenttamási prépost
8	Albert decr. doct., nyitrai főesperes
9	Mátyás nógrádi főesperes
10	Budai Gergely licenc. in decr., barsi főesperes
11	Orbán gömöri főesperes
12	Kelemen zólyomi főesperes
13	Penci János komáromi főesperes
14	Vasvári Tamás sasvári főesperes
15	Imre, a Szűz Mária-kápolna rektora
16	Bereck, a Krisztus teste-kápolna rektora
17	Pogrányi Benedek kanonok
18	Sellyei András kanonok
19	Turóci Bereck kanonok
20	Komjáti Antal decr. doct., kanonok
21	Palicsnai Péter decr. doct., kanonok
22	Újvárosi Lázár kanonok
23	Jenői Péter kanonok
24	Visegrádi Bereck kanonok
25	Farnadi Mátyás kanonok
26	Kusalyi Gergely kanonok
27	Túronyi Mihály kanonok
28	Vendégi Mihály kanonok
29	Vesztenici Miklós kanonok
30	Décsi Jakab kanonok
31	Pesti Lőrinc kanonok
32	Lovasi Imre kanonok
33	Dávodi Dénes kanonok
34	Hugyagi Márton kanonok
35	Tharatha-i Tamás kanonok
36	Kacor Benedek kanonok
37	Vezekényi Dávid kanonok

5. sz. Az 1460. január 3-i ügyvédvallás (DF 264682.)

az ügyvédvalló kanonokok	
1	Miklós prépost
2	Miklós éneklőkanonok
3	Lippai Mihály decr. doct., őrkanonok
4	Szántói Ambrus esztergom-szentistváni prépost
5	László decr. doct., esztergom-szenttamási prépost
6	Mátyás nógrádi főesperes
7	Esztergomi Orbán gömöri főesperes
8	Penci János komáromi főesperes
9	Kelemen zólyomi főesperes
10	Tamás sasvári főesperes
11	Pogrányi Benedek kanonok
12	Komjáti Antal decr. doct., kanonok
13	Farnadi Mátyás kanonok
14	Visegrádi Bereck kanonok
15	Túronyi Mihály kanonok
16	Tapolcsányi Kelemen kanonok
17	Kusalyi Gergely kanonok
18	Vesztenici Miklós kanonok
19	Pesti Lőrinc kanonok
20	Tharatha-i Tamás kanonok
21	Lovasi Imre kanonok
22	Kacor Benedek kanonok
az ügyvédekül vallott kanonokok	
23	Trevisói Simon decr. doct., olvasókanonok
24	Tamás esztergom-szentgyörgyi prépost
25	Budai Gergely barsi főesperes
26	Palicsnai Péter decr. doct., kanonok
27	Vendégi Mihály kanonok
28	Décsi Jakab kanonok

4.2. Az 1451–1460 között szereplő kanonokok adattára (vezeték, illetve keresztnévük alfabetikus sorrendjében)¹

1. sz. — Asszonyfalvi Ostfi Miklós (László fia) – Asszonyfalva (Sopron megye) helység² – nemes³

család: származására és családjára általában lásd az alábbi jegyzetekben idézett szakirodalmat! László fia, Miklós a nagypréposti javadalmat elődje, Lánci Péter 1453. május 4-e után, de még — legalábbis síremléke szerint⁴ — abban az évben bekövetkezett halála után nyerhette el. A prépostságát a korábbi szakirodalom 1453-tól,⁵ illetve 1454-től⁶ számítja, mindegyik Ábel Jenő,⁷ illetve az őt idéző Veress Endre munkájára hivatkozva.⁸ A szóban forgó oldalt fellapozva azonban nyoma sincs semmiféle évszámnak, a vonatkozó oldalon Miklós Ferrarából Bolognába történt távozása felett búslakodik a levélíró. Ennek következtében az első tényleges adatunk Miklós prépostságára hazatérése (1455) utánról van. A káptalan legelső méltóságát Szécsi Dénes érsek révén nyerhette el: Miklós anyja nem más volt ugyanis, mint az érsek unokatestvére, János leánya, Anna.⁹ Ezért az sem meglepő, és ebben talán az érsek befolyása is tetten érhető, hogy a későbbi prépost és testvére, István egyaránt jártak egyetemre.¹⁰ A legalább 25 éven át viselt esztergomi nagyprépostsága után,¹¹ amelyet minden bizonnyal Váradi Péter kalocsai érsek ügyködése hatására, aki testvérét, Pált jutatta a székre, veszíthetett el, a királytól a leleszi prépostságot kapta meg. (Az első említésének időpontja meglehetősen közel esik Váradi lefogatásához.) Tíz évvel később rövid időre elnyerte a váradi éneklőkanonokságot is. A róla szóló szakirodalom előszeretettel hangsúlyozza, hogy belekeveredett a Vitéz-féle lázadásba, sőt fegyverrel küzdött, és noha Mátyás király ki akarta tenni őt esztergomi javadalmából, nem sikerült neki.¹² Ismerve a királynak ebben az ügyben mutatott eltökéltségét, ez vajmi kevésbé védhető álláspont, ráadásul tudjuk, hogy Zrednai (Vitéz) János érseket ezen alkalommal a király minden gond nélkül házi őrizetbe vetette. Igen különös volna, ha éppen a

¹ Kollányi F.: Kanonokok című munkájára külön nem hivatkozom.

² Csánki II. 734.

³ Engel P.: Genealógia, Osli nem 3. tábla: Ostfi (asszonyfalvi).

⁴ Sírkövének felirata csonka, csak az év maradt meg (1453). (Lövei P.–Varga L.: Síremlékek, Adattár, Esztergom: 3.)

⁵ Kollányi F.: Kanonokok 97.; Kristóf I.: Váradi káptalanok 188.

⁶ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 317.; Körmendy K.: Studentes 191/95. sz.

⁷ Ábel J.: Analecta 217.

⁸ Veress E.: Itáliai egyetemek 363.

⁹ Engel P.: Genealógia, Balog nem 3. Szécsi 1. tábla.

¹⁰ Körmendy K.: Studentes 191/95. sz.

¹¹ A szakirodalom szerint 1483–1484 között pécsi prépost (Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 316/14. sz.; Kristóf I.: Váradi káptalanok 187/9. sz.) volt, ám az ott idézett oklevelek egyikében sem szerepel a méltóság betöltőjének neve.

¹² Vö. Körmendy K.: Studentes 123.; Kristóf I.: Váradi káptalanok 188.

rangsorban alacsonyabb nagyprépostot nem tudta volna elmozdítani helyéről. Az egyszerűsített családfát lásd a 4.3. fejezetben.

egyetem: Bécs (1450–1453), Ferrara (1454), Bologna (1454–1455); fokozat: –¹³
javadalom: esztergomi nagyprépost 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1481. márc. 16. (DF 208732.)

további javadalom: leleszi prépost 1484. aug. 1. (DL 18991.) – 1493. aug. 18. (DL 97505.);¹⁴ 2) váradi éneklőkanonok 1492. szept. 28. (DF 210832.) – 1493. ápr. 2. (DL 46227.)¹⁵

2. sz. — **Budai Gergely** – Buda (Pilis m.) város¹⁶ – polgár

család: –

egyetem: Bécs (1449–); fokozat: mag. art. (1452), licenc. in decr. (1459)¹⁷

javadalom: barsi főesperes 1458. máj. 25. (DF 237504.) – 1482. okt. 15. (DL 102858.)

tisztség: vikáriushelyettes 1469. júl. 21. (DF 237835.) – 1469. okt. 15. (DL 16912.), 1471. máj. 11. (DF 207917.)

3. sz. — **Csitári János (Lőrinc fia)** – Csitár (Hont megye) helység,¹⁸ helyi nemesek, majd 1452-től az esztergomi érsekség birtoka¹⁹ – nemes

család: a Csitári, korábban Kaladéi család történetére meglehetősen sok adat maradt fenn, mivel levéltárunknak köszönhetően annak, hogy János kanonok 1452-ben birtokrészeit eladta az érsekségnek, bekerült a Prímási Levéltár *Acta radicalia* sorozatába.²⁰ Ezen oklevelek segítségével a család leszármazását az Árpád-korig lehetne visszavezetni. Csitári János apja, Lőrinc 1411-ben tett borostyánkőszorúsi vizsgát a prágai egyetemen (ZsO III. 523. sz.), ahol rövid ideig oktatóként is működött (1411: ZsO III. 704. sz.). Hazatérése után a nádori kúriában kapott munkát, ahol 1414-től (ZsO IV. 1889. sz.) mint jegyző mutatható ki először a nádori, majd az országbírói irodában egészen haláláig (vö. a ZsO köteteivel és Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 208.).²¹ Közben mint a Losonci Dezsőfiék divényi (Nógrád m.) várnagya tűnik fel (1437: DF 248260., Engel P.: Archontológia II. 53.). Csitári Lőrinc testvére, Miklós egyházi pályára lépett, 1406-ban budai kanonokként nyerte el a veszprémi káptalanban a segesdi főesperességet (Mon. Rom. Vesp. III. 348.), amelyet 1454-ben még viselt, miköz-

¹³ Körmendy K.: Studentes 191/95. sz.

¹⁴ Vö. Backmund 451.; Kumorvitz L. B.: A leleszi prépostság tagjai 28.

¹⁵ Kristóf I.: Váradi káptalanok 187/9. sz.

¹⁶ Csánki I. 5–9.

¹⁷ Körmendy K.: Studentes 193/103. sz.

¹⁸ Bakács I.: Hont megye 103.

¹⁹ DF 248277.

²⁰ Vö. Bakács I.: Hont megye 259–260. és 309–310. (A Kaladéi családot külön is felvette.)

²¹ Az itt idézett 1434-es adatban (DL 103568.) nem érseki, hanem nádori jegyző.

ben 1417 és 1428, majd 1443 és 1454 között veszprémi vikárius volt.²² — Lőrinc mester fia, János 1427-ben tűnik fel a forrásokban (DF 248240.); esztergomi kanonokságára pontosan 20 évvel későbből van az első adatunk. 1452. január 26-án nagybátyja, Miklós segesdi főesperes nevében is eladta 150 aranyforintért a Hont megyei Csitár birtokban és a Nógrád megyei Kaladé prédiumban lévő öröklött birtokrészeit Dénes esztergomi érseknek (DF 248277.). Noha az oklevélben nem szóltak róla, de az adásvétel egyik oka a birtokrészek körül több évtizede zajló pereskedés lehetett,²³ a másik pedig a család magvaszakadta. 1428-ban ugyan a Csitári család három ágának képviselői, azaz János fia, Lőrinc; Miklós fia, Mihály meg fia, Miklós; valamint Korom Péter fia, Jakab meg fia, István kölcsönös örökösödési szerződést kötöttek (DF 248241-2.), de a 15. század közepén már egyik ágak sem volt olyan tagja, aki örökölhetett volna a birtokrészeket. — Az eddig idézett adatokon túl további információkkal szolgál a család tágabb rokonságára a pozsonyi káptalan két, 1449-ben és 1450-ben kiállított oklevele: ezek szerint ugyanis Berényi István pozsonyi kanonok frater-ei, Miklós segesdi főesperes és Kakas János nevében tiltotta el a Rozgonyiakat bizonyos birtokaik elfoglalásától (DL 14262. és 14325.). E Berényi Kakas János volt korábban a pozsonyi vár építkezésének egyik vezetője.²⁴ — A családfát lásd a 4.3. fejezetben.

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1447. aug. 1. u.²⁵ (DF 208531.) – 1453. nov. 30. (DF 208699).²⁶

4. sz. — **Dávodi Dénes (György fia)**²⁷ – Dávot/Dávod (Somogy megye) helység²⁸ – nemes

család: –

egyetem: ?; fokozat: bacc. in art. (1457)²⁹

javadalom: esztergomi kanonok 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1474. jún. 17. (TT 1899. 8.)

előrelépés: honti főesperes 1465. jún. 20. (Theiner II. 403.) – 1474. jún. 17. (TT 1899. 8.)

²² 1417. május 10. (ZsO VI. 427. sz.) – 1428. május 15. (DL 92744.), 1443. június 25. (DL 13726.) – 1454. január 3. (DL 14779.) — A vikáriushoz szóló 1418. március 13-i (ZsO VI. 1635. sz.) jelentés címzésében a folttal takart részen lévő *Nicolao* keresztnév Györgyként lett feloldva.

²³ Vö. DF 248240., 248247.

²⁴ C. Tóth N.: Pozsonyi várkút 115. és 117. 9. jegyzet.

²⁵ Az 1447. július 16-án kelt oklevél Jakab-napi nyolcadon keletkezett hátlapi feljegyzése szerint a káptalant képviselte a bíróság előtt.

²⁶ A káptalan ügyvédje, de nincsen feltüntetve kanonoksága.

²⁷ TT 1899. 8.

²⁸ Csánki II. 668.

²⁹ DF 237494.

5. sz. — **Décsi Jakab** – Décs (Nyitra megye) helység, galgóci uradalom, az Újlakiak birtoka³⁰ – jobbágy
 család: –
 egyetem: –
 javadalom: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1466. márc. 13. (DF 259307.)
 előrelépés: gömöri főesperes 1466. márc. 13. (DF 259307.)
 további javadalom: a váci káptalanban pesti főesperes 1467. ápr. 16. (DF 236328.) – 1478. aug. 30. (DF 210145.)
 tisztsége: váci vikárius 1474. szept. 21. (DL 25239.)
6. sz. — **Esztergomi Orbán** – Esztergom (Esztergom m.) város³¹ – polgár
 család: a helységnév alapján nem lehet eldönteni, hogy melyik Esztergomról, a királyi, érseki avagy káptalani tulajdonban lévő városrészeiről van-e szó.
 egyetem: Bécs (1438);³² fokozat: mag. art. (1447)
 javadalom: esztergom-szentistváni kanonok 1447. ápr. 17. (DF 238047.)
 előrelépés: 1) esztergomi kanonok 1449. VII. 30. (MEV 135.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.) – 2) gömöri főesperes 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.)
7. sz. — **Farnadi Mátyás** – Farnad (Esztergom m.) helység, az esztergomi érsekség birtoka³³ – jobbágy
 család: –
 egyetem: –
 javadalom: esztergom-szentistváni kanonok 1447. ápr. 17. (DF 238047.)
 előrelépés: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1485. okt. 13. (DF 242955.)
 további javadalom: az esztergomi Szent Péter és Pál-oltár igazgatója 1468. ápr. 2. (DF 238289.) – 1485. okt. 13. (DF 242955.)
8. sz. — **Galamboki³⁴ Mihály** – Galambok (Somogy m.) helység, a budai káptalan birtoka³⁵ – jobbágy
 család: –
 egyetem: –
 javadalom: esztergomi kanonok 1419. máj. 1. (ZsO VII. 375. sz.) – 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)
 előrelépés: a Krisztus teste-kápolna igazgatója 1429. aug. 12. (Fejér X/7. 133. = DF 238316.) – 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)
 további javadalom: budai kanonok 1424. júl. 14. (ZsO XI. 838. sz.)

³⁰ Engel P.: Térkép, pontkód: 6NY41.

³¹ Engel P.: Térkép, pontkód: 1ESZ33.; vö. Györffy II. 245., 255.

³² Körmendy K.: Studentes 190/91. sz.

³³ Engel P.: Térkép, pontkód: 1ESZ1.

³⁴ ZsO XI. 472. sz.

³⁵ Csánki II. 666.; Kiss G.: Királyi egyházak 106.

9. sz. — **Gergely honti főesperes** – ismeretlen³⁶

család: –

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok ?

további javadalom: 1) honti főesperesség kommandátora 1450. körül–1462. között³⁷; 2) a bakonybéli apátság kormányzója 1450. nov. 21. (Mon. Rom. Vespr. III. 138., pápai kinevezése)³⁸ – 1462. nov. 2. (Mon. Rom. Vespr. III. 166.)³⁹

tiszttség: milkói püspök, esztergomi segédpüspök 1433. szept. 16. (Camera-lia I. 110/182. sz.) – 1462. nov. 25. (DF 272915.)

10. sz. — **Gosztonyi János (Kövesszarui Mihály fia)**⁴⁰ – Kövesszarv (Vas m.) helység⁴¹ – nemes⁴²

család: a Vas megyei Kövesszaru más néven Gosztony/Gasztony nevű településen birtokos kisnemesi család leszármazottja, ismerjük apja, Mihály és nagyapja, Miklós, illetve anyja, Dorottya, valamint testvére, Benedek nevét. A tágabb rokonságába tartozott a pécsi őrkanonokságot viselő Gosztonyi Tamás.⁴³ Ugyanakkor a 15. század végén egyházi pályára lépő pozsonyi, esztergomi kanonokságot, majd püspökségeket viselő Gosztonyi Jánost, aki Szelestyei Miklós és Gosztonyi Erzsébet fia,⁴⁴ nem tudjuk a családhoz kapcsolni. Az esztergomi káptalanban helyet foglaló további Gosztonyi nevű javadalmasok esetében is felmerül, hogy csak leányágon kapcsolódtak a Gosztonyi családhoz: Gosztonyi András esztergom-szentistváni prépost (1483–1499)⁴⁵ és Gosztonyi László őrkanonok (1494–1501)⁴⁶ egyaránt Csomafalvi Benedek fia volt.⁴⁷ — Gosztonyi János javadalmait minden bizonnyal urának, Szécsi Dénes esztergomi érseknek köszönhette: a kanonoksága előtt ugyanis Pozsony megyei érseki tizedszedő (1448–1449) volt,⁴⁸ sőt első kanonoki említések (1452) egyúttal az érsek familiárisának nevezték. — A családfát lásd a 4.3. fejezetben.

³⁶ Körömendy K.: *Studentes* 189/87. sz. alatt Szentgyörgyvölgyi Gergellyel azonosítja, de ennek kicsi a valószínűsége, mivel e Gergelynek volt egyetemi fokozata, a milkói püspököknek nem; ráadásul a két Gergely párhuzamosan is kimutatható egy darabig: Szentgyörgyvölgyi Gergely mag. art. esztergomi kanonok 1435. március 18. (DF 237269.) – 1439. október 13. (MWRF I. 53.).

³⁷ „olim commenda de archidiaconatu Hontensi in ecclesia Strigoniensi, quem bone memorie Gregorius episcopus Milchoviensis dum viveret, in huiusmodi commendam tunc per obitum Conradi de Praga medici in eadem ecclesia archidiaconi Hontensis vacantem obtinebat, per obitum eiusdem episcopi, ..., cessasset et expirasset” — Theiner II. 403. (1465. június 21.)

³⁸ Ténylegesen is birtokolta. (HO IV. 375., 1453. december 4.)

³⁹ Vö. Hervay F.: Bencés apátságok 480.

⁴⁰ DL 44752.

⁴¹ Vö. Csánki II. 751.

⁴² Csánki II. 824.

⁴³ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 368/121. sz.

⁴⁴ Köblös J.: Egyházi közép-préteg 293/34. sz.

⁴⁵ DF 236456., Pór A.: Szentistváni prépostság 36.

⁴⁶ DF 238006., 238105.

⁴⁷ DF 238006.

⁴⁸ DF 248488., 248489., 248486.

egyetem: –
 tisztség: Pozsony megyei érseki tizedszedő (1448–1449)⁴⁹
 javadalom: pozsonyi kanonok 1452. szept. 27. (DF 239808.)
 további javadalom: esztergomi kanonok 1452. szept. 27. (DF 239808.) – 1454.
 nov. 25. (DL 44752.)
 előrelépés: sasvári főesperes 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1454. nov. 25. (DL 44752.)

11. sz. — **Hanvai (Darvas) Simon** – Hanva (Gömör m.) helység⁵⁰ – nemes

család: Simon a bécsi egyetemre (1442) Hanna-i Dorffas néven iratkozott be, majd az esztergomi káptalani ügyvédvállásban (1453) Hanvai Simonként szerepelt. E két adatból, noha a Hanvai család Darvas ragadványnevé ágából nem ismert Simon nevű személy, mégis azt gondolom, hogy onnan származik: egészen pontosan András fia, Darvas Andrásnak eddig ismeretlen fiáról van szó. A kánonjogi doktorátusa megszerzése után nyerte el az esztergom-szenttamási prépostságot, de mindössze három vagy négy évig viselte azt. Személyére és azonosítására részletesen lásd a 2.3. fejezetét! A családfát lásd a 4.3. fejezetben.

egyetem: Bécs (1442), Padova (1448–1451); fokozat: doct. decr. (1453 e.)⁵¹
 javadalom: esztergom-szenttamási prépost 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1456.
 aug. 17. (4.1. 2. sz.)

12. sz. — **Hugyagi⁵² Márton** – Hugyag (Nógrád m.) helység, az esztergomi érsekség birtoka⁵³ – nemes

család: közvetlen forrásaink alapján nem ismerjük a családját, s mivel a település az érsekség birtokában volt, így könnyen elintézhethénk a kérdést azal, hogy jobbágyi származású volt. Ugyanakkor Bónis György kutatásai révén ismeretes egy Hugyagi más néven Pöstyéni Balázs nevű országbírói jegyző, akinek működése az 1430-as évek elejétől az 1450-es évek végéig adatolható.⁵⁴ E Balázs biztosan jobbágy volt, amint arról 1436-ból értesülünk: ekkor ugyanis apósa, Szécsényi Bálint leányának, Katalinnak, illetve a fiává fogadott ignobilis férjnek, Hugyagi János fia Balázs deáknak adta a leányát leánynegyed címén megillető, a Hont megyei Gyürki birtokon ekkor zálogban lévő részét.⁵⁵ Ha a feltételezésem helyes, tudniillik Márton esztergomi kanonok apja e Balázs volt — amit talán az is támogat, hogy az esztergomi káptalan 1456–1460 között háromszor is ügyvédjéül vallotta⁵⁶ —, akkor anyja, illetve szüleinek a Hont megyei Gyürki birtokon lévő része után nemes származású. Márton az esz-

⁴⁹ DF 248488., 248489., 248486.

⁵⁰ IIa B.: Gömör megye II. 364–366.

⁵¹ Körmendy K.: *Studentes* 88.

⁵² Kollányi F.: *Kanonokok* 105. „Hügei” néven.

⁵³ Csánki I. 100.

⁵⁴ Bónis Gy.: *Jogtudó értelmiség* 208–210. (Két külön személyként vette fel.)

⁵⁵ DL 98190., idézi Bónis Gy.: *Jogtudó értelmiség* 209.; Bakács I.: *Hont m.* 121., 306., 379.

⁵⁶ Lásd DF 237483., 237774., 264682.

tergomi káptalanban meglehetősen rövid ideig mutatható ki. Hugyagi Balázs özvegye 1464-ben még szerepel oklevelekben.⁵⁷ A családfát lásd 4.3. fejezetben.

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1459. ápr. 3. (4.1. 4. sz.)

13. sz. — **Imre, a Szűz Mária-kápolna igazgatója** – ismeretlen

család: származásáról semmit sem tudunk, egy biztos, valamikor 1459 vége felé hunyt el, mivel 1460. január 14-én Mantovában már tudtak haláláról (DF 283898.).

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1438. jan. 15. (DF 236095.) – 1459. ápr. 3. (4.1.

4. sz.)

előrelépés: a Szűz Mária-kápolna igazgatója 1447. ápr. 28. (DF 237664.) – 1459. ápr. 3. (4.1. 4. sz.)

14. sz. — **Jenői Péter** – Jenő (Diós-, Nógrád m. vagy Pest m. vagy Pilis m.) helység⁵⁸ – bizonytalan (nemes vagy jobbágy)

család: –

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1448. máj. 20. (Zala vm. II. 539. = DL 93095.)⁵⁹ – 1459. ápr. 3. (4.1. 4. sz.)

15. sz. — **Kacor Benedek (Laki Kacor János fia)**⁶⁰ – Lak (Zala m.) helység⁶¹ – nemes⁶²

család: János fia Benedeket egy 1436-os oklevélből ismerjük, és egészen 1458. március 30-ig egyetlen forrásban sem említik esztergomi kanonokságát.⁶³ Alig hat hónap múlva azonban feltűnt az esztergomi káptalanban egy Kacor Benedek nevű kanonok, aki ragadványnevéből ítélve azonos lehet az előbbi Benedekkel. Rövidesen, valamikor 1460 januárja és 1463 augusztusa között elnyerte a gömöri főesperességet. A javadalmat nem tudni meddig viselte, mivel 1466-ban már egy másik személyt találunk a főesperesség élén. A családfát lásd a 4.3. fejezetben.

⁵⁷ Balassa 367–370. sz.

⁵⁸ Csánki I. 92., 29., 13.

⁵⁹ 1437. szeptember 25-én (DF 237663.) szerepel egy Péter nevű kanonok, aki elképzelhető, hogy azonos Jenői Péterrel.

⁶⁰ Zala vm. II. 488. (1436. június 15.); DL 15008. (1455. december 12.)

⁶¹ Csánki III. 156.

⁶² A családtagokra és a családfát lásd Szatlóczi G.: Zalai adattár III. Nemesi genealógia / Laki Kacor cs. másként Gencsi Kacor cs., Kaczorlakai Kacor cs. — Ugyanakkor nem egyértelmű, hogy Benedeknek honnan idézi esztergomi kanonokságát.

⁶³ 1447. augusztus 2. (DL 67819.), 1448. július 14. (DF 253885.), 1450. július 23. (DL 44756.), 1458. március 28. (DL 45129.), 1458. március 30. (DL 93284.) — Az adatokra lásd Szatlóczi G.: Zalai adattár III. Nemesi genealógia / Laki Kacor cs. másként Gencsi Kacor cs., Kaczorlakai Kacor cs. / Benedek.

egyetem: –
javadalom: esztergomi kanonok 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1463. aug. 26. (DF 237982.)

előrelépés: gömöri főesperes 1463. aug. 17. (DF 238001.) – 1463. aug. 26. (DF 237982.)

16. sz. — **Komjáti Antal** – Komjáti (Nyitra m.) mezőváros, gimesi uradalom, a Forgács család birtoka⁶⁴ – civis

család: –

egyetem: Bécs (1450); fokozat: doct. decr. (1458 e.)⁶⁵

javadalom: esztergomi kanonok 1449. VII. 30. (MEV 135.) – 1476. febr. 23. (DL 17770.)

előrelépés: zólyomi főesperes 1466. márc. 13. (DF 259307.) – 1476. febr. 23. (DL 17770.)

további javadalom: a Szent László király-oltár igazgatója 1462. jún. 12. (DF 238321.)⁶⁶

17. sz. — **Kozárdi László** – Kozárd (Nógrád m.) helység⁶⁷ – nemes

család: A Kozárdon élő kismanes család tagjairól szinte semmit sem tudni. Mindössze a 15. század második évtizedéből egy testvérpárt, Bereck gyermekeit, Tamást (1412–1413) és Ilonát (1412), illetve egy János fia Mihály (1413) nevű nemest ismerünk.⁶⁸

egyetem: Bécs (1442–1446), Padova (1448–1450); fokozat: doct. decr. (1453 e.)⁶⁹

javadalom: barsi főesperes 1450. okt. 19. (Veress: Padua 10.) – 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.)

előrelépés: esztergom-szenttamási prépost 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1469. márc. 17. (EFB 139. = DF 238130.)

tisztség: vikáriushelyettes 1465. máj. 9. (DF 228404.)

18. sz. — **Kusalyi Gergely** – Kusaly (Közép-Szolnok m.) mezőváros⁷⁰ – civis⁷¹

család: –

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1459. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.)

⁶⁴ Engel P.: Térkép, pontkód: 1NY74.

⁶⁵ Vö. Körmendy K.: Studentes 190/92. sz.

⁶⁶ Regesztája: Végh A.: Buda helyrajza II. 95/311. sz. — Az oklevél szövege szerint már 1461-ben is viselte.

⁶⁷ Engel P.: Térkép, pontkód: 29NO52., vö. Csánki I. 102.

⁶⁸ 1412: ZsO III. 2740. sz., 1413: Uo. IV. 1348. sz.

⁶⁹ Vö. Körmendy K.: Studentes 190/93. sz.

⁷⁰ Hegyi G.: Szilágyság birtokviszonyai passim; Hegyi G.: Kusalyi Jakcsok passim.

⁷¹ Nem a főúri család sarja. Vö. Engel P.: Genealógia, Jakcs(i) (kusalyi) 1-2. tábla.

19. sz. — **Lánci Péter — Lánc (Abaúj m.) helység**⁷² – nemes

család: az Abaúj megyei Lánc birtokon 1427-ben egyetlen portával rendelkezett egy bizonyos Lánci János.⁷³ Valószínűleg e János azonos azzal a Péter fia Jánossal, aki 1423-ban a Zemplén megyei Berecki birtokon vett zálogba egy részt (ZsO X. 696. sz.), illetve ő lehetett Péter prépost és carnalis testvérei, György és Lukács apja, habár konkrét okleveles adatunk egyelőre nincsen erre. A három testvér — valamint Hangonyi Péter⁷⁴ — 1439. július 11-én a néhai Máté nádor fiaitól, Pétertől és Jánostól meg Imre fiától, László királyi ajtónállómestertől hűséges, ifjúkoruk óta (*a temporibus iuventutis ipsorum*) a néhai érseknek, továbbá apjaiknak teljesített szolgálataikért megkapták a Pálóciakat zálog címén illető Pilis megyei Csév birtokon lévő részeket (DF 236434.).⁷⁵ Péter prépost síremlékének tanúsága szerint 1453-ban hunyt el.⁷⁶

egyetem: Bécs (1429)⁷⁷; fokozat: –

javadalom: esztergomi kanonok 1429. ápr. 14. (Tüskés A.: Bécsi diákok 133/2168. sz.) – 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)

előrelépés: esztergomi nagyprépost 1439. júl. 11. (DF 236434.) – 1453. máj. 4. (DF 237769.)

20. sz. — **Lippai Mihály** – Lippa (Arad m.) mezőváros⁷⁸ – civis

család: –

egyetem: Bécs (1437), Padova, Róma (1442–1448); fokozat: doct. decr. (1448)⁷⁹

javadalom: esztergomi kanonok 1447. ápr. 28. (DL 49765.) – 1476. febr. 23. (DL 17770.)

előrelépés: 1) sasvári főesperes 1450. dec. 24. (DF 228415.) – 1451. dec. 21. (DF 275507); 2) esztergomi örkanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1476. febr. 23. (DL 17770.)

tisztség: vikáriushelyettes 1467. u. (DL 107031.)

21. sz. — **Lovasi Imre (Bálint fia)**⁸⁰ – Lovas (Zala m.) helység, a veszprémi káptalan birtoka⁸¹ – jobbágy

család: veszprémi egyházmegyei klerikus; pályafutása a veszprémi káptalanban indult, ahol 1453-ban mint Gatalóci Mátyás veszprémi püspök speciális káplánja és mindkét körmendi tizedkés tizedszedője szerepel (DL 101858.).

⁷² Engel P.: Kamarahaszna 49.

⁷³ Engel P.: Kamarahaszna 49.

⁷⁴ Személyére lásd Engel P.: Archontológia II. 94.

⁷⁵ Az oklevél szövegének regesztáját 1489. augusztus 11-i kelettel közli Bártfai Szabó L.: Pest 296/1137. sz.

⁷⁶ Sírkövének felirata csonka, csak az év maradt meg (1453). (Lővei P.–Varga L.: Síremlékek, Adattár, Esztergom: 3.)

⁷⁷ Tüskés A.: Bécsi diákok 133/2168. sz.

⁷⁸ Kubinyi A.: Városfejlődés és városhálózat 75. (159.)

⁷⁹ Körmendy K.: Studentes 191/94. sz.

⁸⁰ DF 237470., 237477. — Személyére lásd Köblös J.: Egyházi középírátegy 329/136. sz.

⁸¹ Engel P.: Térkép, pontkód: 1ZL236.

Ezzel összefüggésben döntöttem — szemben Köblös Józseffel, aki szerint a Veszprém megyei, a vásárhelyi apácák birtokában lévő Lovasról származott⁸² — a veszprémi káptalan birtokában lévő Zala megyei Lovas mellett. Közjegyzői kiadványaiból ismerjük apja, Bálint nevét.

egyetem: –

tisztség: 1) császári közjegyző 1453. máj. 18. (DF 237470.) – 1453. szept. 12. (DF 237477); 2) szentszéki jegyző 1473. szept. 3. (DF 274059.)

javadalom: a veszprémi Szent Ulrik-oltár igazgatója: 1457. aug. 6. (DF 208735.) – 1462. aug. 9. (DF 201380.)

előrelépés: esztergomi kanonok 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1483. aug. 29. (DF 236550.)

további javadalom: 1) budai kanonok 1476.; 2) az esztergomi Szent Miklós-egyház rektora 1481. (Köblös J.: Egyházi középréteg 329/136. sz.)

22. sz. — **Márk zólyomi főesperes** – ismeretlen

család: –

egyetem: –

javadalom: zólyomi főesperes 1446. aug. 26. (DF 237954.) – 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)

23. sz. — **Márton nyitrai főesperes** – ismeretlen

család: –

egyetem: –

javadalom: nyitrai főesperes 1436. szept. 12. (BTOE III. 1157. sz. = DL 12950.) – 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.)

24. sz. — **Mátyás nógrádi főesperes** – ismeretlen

család: –

egyetem: –

javadalom: nógrádi főesperes 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.)

25. sz. — **Miklós esztergom-szentistváni prépost** – ismeretlen

család: személyére lásd a 2.2. fejezetben írtakat!

egyetem: –

javadalom: esztergom-szentistváni prépost 1438. júl. 2. (DF 208774.) – 1452. szept. (DF 237615., p. 3.)

⁸² Köblös J.: Egyházi középréteg 329/136. sz.

26. sz. — **Ollári⁸³ Tompa Tamás** – Ollár (Zala m.) helység⁸⁴ – nemes⁸⁵

család: a 15. század első évtizedeiben szerepel a nádori kúriában egy Ollári Tompa Tamás nevű jegyző, akit Bónis György azonosított az 1426-ban feltűnő Boldogasszonyfalvi Tompa Tamás országbírói emberrel (DL 102969.). A két Tompa Tamás azonban az alább ismertetett adatok — azaz nádori jegyzői szolgálatát szinte hónapra pontosan váltja esztergomi kanonoki említése, ráadásul ügyvédként képviselte az esztergomi káptalant a nádori jelenléten — mellett a következő okok miatt sem lehet azonos személy, jöllehet a Boldogasszonyfalvi családot gyakran emlegették Ollári néven is.⁸⁶ Boldogasszonyfalvi Tompa András fia, Tamás deák 1411-ben jelenik meg forrásainkban, és habár a nádori iroda adta ki ezt az oklevelet, egy szóval sem utaltak benne arra, hogy Tamás a nádori bíróság egyik jegyzője (ZsO III. 180. sz.). Utoljára 1426 tavaszán — a Bónis által idézett oklevélben — szerepel mint országbírói ember (DL 102969.), de a két dátum között keletkezett oklevelek egyikében sem említették soha, hogy bármi köze lenne a nádori kúriához.⁸⁷ Ezzel szemben a nádori irodában dolgozó Tompa Tamásról tudjuk, hogy másfél évtizedes kúriai jegyzősége után eltűnt és alig pár hónap múlva az esztergomi káptalanban bukkan fel egy Ollári Tompa Tamás kanonok. Javadalmában még évtizedekig kimutatható, miközben a másik Tompa Tamás is szerepel a forrásokban. Így, mivel kanonok ritkán szokott királyi/nádori/országbírói emberként eljárni, feltételeznünk kell, hogy két különböző Tompa Tamásról van szó. A nádori jegyző, majd esztergomi kanonokságot viselő Ollári Tompa Tamásnak ismerjük Erzsébet nevű sororát, aki mint nemesasszony Harkai István fia, Péter soproni polgár felesége lett (1407. HO IV. 262.). A házasság nem tartott sokáig, mivel 1413. augusztus 17-én már özvegyként szerepel. Ebből az oklevélből tudjuk azt is, hogy Erzsébet apja Vasvár királyi város polgára, György (HO IV. 269.). A felsorolt források alapján azonban sem azt nem tudjuk megmondani, hogy Tompa Tamás milyen rokonságban állt a sororának nevezett Erzsébettel, sem azt, hogy kinek a fia lehetett és hol lehet elhelyezni az Ollári és Boldogasszonyfalvi családok leszármazási tábláján.

tisztség: nádori jegyző 1406. ápr. 1. (ZsO II. 4598. sz.) – 1419. jan. 11. (Házi I/2. 152.); nádori pecsét conservatora: 1417. szept. 12. (Házi I/2. 129.)

egyetem: –

⁸³ ZsO VII. 2002., 2034., VIII. 202. sz.

⁸⁴ Csánki III. 190.

⁸⁵ Vö. Szatlóczki G.: Zalai adattár, Nemesi genealógia / Boldogasszonyfalvi Tompa cs. másként Ollári cs., Ollári Tompa cs.

⁸⁶ Boldogasszonyfalvi: 1414. (ZsO IV. 2614. sz.), 1438. (DL 13260.); Ollári: 1420. (Zala vm. II. 422.), 1428. (DL 43745.)

⁸⁷ Vö. 1414. október 24. (ZsO IV. 2614. sz.), 1414. november 14. (ZsO IV. 2686. sz.), 1415. március 13. (ZsO V. 351. sz.), 1420. május 1. (Zala vm. II. 422.). A felsorolt oklevelek szerint apja Tompa András, testvérei, Benedek és György, míg apai nagybátyjai, Gáspár és Balázs/Boldizsár voltak. Az 1438-as adománylevél szerint osztályos testvéreik Tompa László fia Boldizsár, Simon fia Mihály (1391, ZsO IV. 2686. sz.; 1411, Uo. III. 180. sz.) fiai, Kozma és János, valamint István fia Loránd (1391) fiai, István és Loránd (DL 13260.).

javadalom: esztergomi kanonok 1419. máj. 22. (ZsO VII. 490. sz.) – 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.)⁸⁸

27. sz. — **Örmény Tamás** – Buda (Pilis m.) város – polgár⁸⁹

család: –; 1431. ápr. 17-én (Lukcsics II. 45/25. sz.) a pápa kinevezte a győri nagyprépostság élére, de ténylegesen nem tudta elfoglalni (vö. C. Tóth N.: Préposti arch. 44.).

egyetem: Padova (1430); fokozat: licenc in decr. (1431)⁹⁰

javadalom: váci kanonok 1433. okt. 12. (Lukcsics II. 121/320. sz.)⁹¹ – ekkor győri kanonokságot kért a pápától, de azt a győri püspöktől már korábban elnyerte.

előrelépés: 1) pápoci prépost 1440. szept. 1. (DF 238376., doct. decr.[!]) – 1444. aug. 28. (licenc. in decr., DL 13732.)⁹²; 2) esztergomi kanonok 1444. aug. 28. (licenc. in decr., DL 13732.); 3) esztergom-szentgyörgyi prépost 1446. aug. 26. (DF 237954.) – 1469. márc. 17. (EFB 139. = DF 238130.)

28. sz. — **Palicsnai Péter**⁹³ – Palicsna (Körös m.) mezőváros⁹⁴ – nemes

család: a Körös megyei Palicsnáról származó Péter közvetlen felmenőire nem rendelkezünk adatokkal, de a tágabb rokonságából ismerjük Csanádi György fiát, Lászlót, aki 1469-ben a Hont megyei Orsányon birtokos Császár családba házasodott be (DF 208630.), illetve tíz évvel később szerepel az Pilis megyei Bajon birtokon lakó Gergely nevű atyafia (EFB 142. = DF 238290.). – A családfát lásd a 4.3. fejezetben.

egyetem: Bécs (1437–1439, 1448), Ferrara (1448), Bologna, Róma, Bologna (–1457); fokozat: doct. decr. (1457)⁹⁵

javadalom: esztergomi kanonok 1457. okt. 1. (DF 237494.) – †1480. aug. 16.⁹⁶

előrelépés: a Szűz Mária-kápolna igazgatója 1460. jan. 14. (DF 283898.) – †1480. aug. 16.

tisztség: vikáriushelyettes 1467. okt. 4. (DL 16662.) – 1468. jún. 21. (DL 45311.)

⁸⁸ OSZKK Cod. Lat. 408. 4°. oldalán található bejegyzés szerint augusztus 30-án halt meg (évszám nem szerepel) mint zólyomi főesperes. – Kiadásai Dankó J.: Kalendarium 453.; Szabó J.: Napló 308., az utóbbi valamilyen oknál fogva 1447. augusztus 30-i kelettel közölte, amit Kollányi F.: Kanonokok 89. is átvett, majd ő utána Körmendy K.: Studentes 185/70. sz. (*decretorum doctorként*). Tompa Tamás, mint látható 1456. augusztus 17-én még élt, ami alapján elképzelhető, hogy 1456. augusztus 30-án hunyt el. A bejegyzésben szereplő zólyomi főesperesi címére okleveles adatunk nincsen.

⁸⁹ Vö. Lukcsics II. 45/25., 121/320. sz.

⁹⁰ Vö. Körmendy K.: Studentes 189/89. sz.

⁹¹ Bedy V.: Győri székeskáptalan munkájában nem ismeri.

⁹² Bedy V.: Pápóci prépostság munkájában nem ismeri.

⁹³ Személyére részletesen lásd a 2.4. fejezetet!

⁹⁴ Engel P.: Térkép, pontkód: 1KÖ169.

⁹⁵ Körmendy K.: Studentes 192/102. és 196/114. sz.

⁹⁶ Sírköve. (Lővei P.–Varga L.: Síremlékek, Adattár, Esztergom: 7.) – Utolsó okleveles említése: 1479. október 16. (DF 237736.)

29. sz. — **Pataki Gellért** – Patak (Nógrád m.) mezőváros, 1438-tól az esztergomi érsekség birtoka⁹⁷ – jobbágy

család: a Nógrád megyei, az érsekség birtokában lévő településről származó Gellért egyetlen egyszer szerepel a kanonokok között. Abból, hogy a teljes testületet felsoroló 1459. évi ügyvédvallásból hiányzik a neve, biztosak lehetünk benne, hogy akkor már nem volt esztergomi káptalan tagja.

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.)

30. sz. — **Penci János** – Penc (Nógrád m.) helység⁹⁸ – nemes

család: a Nógrád megyei Penc birtokon élő nemesi családból több személyt ismerünk, de Jánost csak feltételesen tudjuk elhelyezni a családfán. Az 1415-ben feltűnő Penci Gyárfás (ZsO V. 793. sz.), valószínűleg János testvére lehetett, míg az 1407-ben szereplő Péter leánya Ágota, aki Nyéki László felesége volt, s ekkor Szécsényi Franktól megkapta Kelenyén birtokból járó hitbérét és leánynegyedét (DF 206283.), János nagynénje lehetett. A családfát lásd 4.3. fejezetben.

egyetem: –

javadalom: komáromi főesperes 1434. jún. 26. (DF 238317.) – 1466. márc. 13. (DF 259307.)

31. sz. — **Pesti Lőrinc** – Pest (Pest m.) város⁹⁹ – polgár

család: –

egyetem: bécsi (1439)¹⁰⁰; fokozat: –

javadalom: esztergom kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1463. aug. 26. (DF 237982.)¹⁰¹

32. sz. — **Pogrányi Benedek** – Pográny (Nyitra m.) helység, az esztergomi érsekség is birtokos¹⁰² – jobbágy

család: –

egyetem: –¹⁰³

javadalom: esztergomi kanonok 1438. júl. 10. (DF 237453.) – 1460. aug. 28. (DL 102841.)

⁹⁷ Csánki I. 93.

⁹⁸ Csánki I. 117.

⁹⁹ Kubinyi A.: Városfejlődés és városhálózat 81. (205.)

¹⁰⁰ Körmendy K.: Studentes 193/104. sz. szerint azonos az 1439-ben a bécsi egyetemre beiratkozott Lőrincsel.

¹⁰¹ Kollányi F.: Kanonokok 102. szerint meghalt 1470. március 21-én. Adatának forrását nem jelezte.

¹⁰² Engel P.: Térkép, pontkód: 1NY84.

¹⁰³ Körmendy K.: Studentes 191/96. sz. (Kollányi F.: Kanonokok 101. alapján), mint doct. decr. hozza, de Benedeknek nem ismeretes – egyelőre – sem egyetemjárása, sem egyetemi fokozata!

33. sz. — **Sellyei András** – Sellye (Nyitra m.) mezőváros, a turóci prépostság birtoka¹⁰⁴ – civis

család: –

egyetem: –¹⁰⁵

javadalom: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1459. ápr. 3. (4.1. 4. sz.)

34. sz. — **Sóki Miklós (István fia)** – Sók (Nyitra m.) helység¹⁰⁶ – nemes

család: Miklós kanonok a „klasszikusnak” tekinthető középirtokos, hivatalviselő, az adott megye hangadó nemességéhez tartozó családból származik.¹⁰⁷ Apja, István nyitrai alispán (1411–1412),¹⁰⁸ 1417-ben fogott bíró, majd 1423-ban a megyében tartott nádori közgyűlés esküdt ülnöke volt (ZsO VI. 7., X. 1303. sz.). 1422-ben a nyitrai káptalan oklevelében miles, egy évvel később strenuus vir címmel szerepelt (ZsO IX. 709. sz., X. 339. sz.). Miklós kanonok János nevű nagybátyja 1451-ben szintén a megye alispánja volt,¹⁰⁹ míg egyik húga, Dorottya Bucsányi Ozsvát felesége lett; e házassági kötelék, amint a későbbiekben kiderült, igazi kiemelkedést hozott a családnak.¹¹⁰ — Apja és Mihály nevű testvére, illetve később leszármazottaik több helyen vettek zálogba kisebb-nagyobb birtokrészeket.¹¹¹ A családfát lásd 4.3. fejezetben.

egyetem: –

javadalom: esztergomi őrkanonok 1446. aug. 26. (DF 237954.) – 1450. dec. 24. (DF 228415.)

előrelépés: esztergomi éneklőkanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1473. júl. 27. (DF 205204.)

35. sz. — **Szántói Ambrus** – Szántó (? m.) helység, nemes vagy jobbágys – bizonytalan

család: eldönthetetlen, hogy a Hont,¹¹² a Bars¹¹³ vagy a Nógrád¹¹⁴ megyében fekvő Szántóról van szó, ennek megfelelően pedig az is kérdéses, hogy nemesi avagy jobbágys származású volt-e Ambrus. Az utóbbi mellett szól az, hogy 1470-ben a prépost az 1014 aranyforintért általa Gúti Ország Mihálytól és Lé-

¹⁰⁴ Engel P.: Térkép, pontkód: 1NY64.

¹⁰⁵ Körmendy K.: Studentes 193/105. sz. (Kollányi F.: Kanonokok 103.; Veress E.: Itáliai egyetemek 45. alapján), mint doct. decr. hozza, de az anyakönyvben szereplő *Andreas de Hungaria* név, illetve az, hogy András neve mellett egyszer sem szerepel a doktori cím, kizárja kettőjük azonosságát.

¹⁰⁶ Vö. még Engel P.: Térkép, pontkód: 3NY65.

¹⁰⁷ Neumann T.: Korlátkövek 31–32., 53.; Neumann T.: Nyitrai hegyentúli járás 201., 207.

¹⁰⁸ Engel P.: Archontológia I. 161.

¹⁰⁹ Engel P.: Archontológia I. 161.

¹¹⁰ Neumann T.: Korlátkövek 31.

¹¹¹ ZsO II. 6921., III. 458., V. 2309., VIII. 517., XI. 685., XII. 513. sz.; Neumann T.: Sóki család.

¹¹² Engel P.: Térkép, pontkód: 1HT14.

¹¹³ Engel P.: Térkép, pontkód: 20BRS26.

¹¹⁴ Engel P.: Térkép, pontkód: 1NO61 és 1NO87.

vai Cseh Lászlótól zálogba vett Hont megyei birtokrészeit — azaz Tótbáka és Vinár birtokokat meg Bát mezővárosban lévő telkét — a szentistváni káptalan-nak adományozta (Pór A.: Szentistváni prépostság 116., vö. DF 238132).

egyetem: Bécs (1444); fokozat: ¹¹⁵

javadalom: esztergomi kanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – †1483. ápr. 21. (Pór A.: Szentistváni prépostság 32.)

előrelépés: 1) sasvári főesperes 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.); 2) esztergom-szentistváni prépost 1458. ápr. 9. (DL 15233.) – †1483. ápr. 21.¹¹⁶

36. sz. — **Szatmárnémeti Kelemen** – Szatmár és Németi (Szatmár m.) város¹¹⁷
– civis

család: –

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1448. máj. 20. (DF 237767.) – 1460. dec. 16. (MEV 237.)

előrelépés: zólyomi főesperes 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1460. dec. 16. (MEV 237.)

37. sz. — **Szemerédi Balázs (Mihály fia)** – Felsőszemeréd (Hont m.) helység¹¹⁸
– jobbágy

család: a jobbágyi származása mellett az alábbi okleveles forrásokat lehet felsorakoztatni. 1394-ben Szemerédi János fia Péter és Kovári Mátyás fia Pál kölcsönösen testvérekké fogadták egymást, illetve kölcsönös örökösödési szerződést kötöttek (ZsO I. 3570. sz.). 1402-ben Zsigmond király adománylevele értelmében a birtokot három részre osztották, a felét kapták Podhorcsányi — azaz Szemerédi — János fiai, Péter és Demeter, egy-egy negyedét pedig Podhorcsányi Bálint fiai, Simon és László, illetve Kovári Pál (ZsO II. 1961. sz.). A mondott Szemerédi/Podhorcsányi János fia Péternek két fiát ismerjük: Lászlót (1419), aki korán elhunyt, és Erdős Miklóst (1419–1433). Az utóbbi örökös nélküli halálával a birtokrészek a Kovári családra szálltak (vö. Palásthy 157/240. sz.). Szemerédi családnév alatt 1419-ben egy Lökös fia, János bukkan fel. (Palásthy 133/183. sz.) — Szemerédi Balázs esztergomi javadalmait minden bizonnyal közjegyzői munkásságának köszönhetette.

egyetem: –

tisztség: szentszéki jegyző 1436. dec. 3. (DL 12978.) – 1439. ápr. 8. (DF 248501.) császári közjegyző 1425. júl. 3. (ZsO XII. 784. sz.) – 1438. nov. 12. (DL 50341.)

¹¹⁵ Körmendy K.: Studentes 192/97. sz.

¹¹⁶ Sírkövének felírata. (Lövei P.–Varga L.: Síremlékek, Adattár, Esztergom: 21.) — Az utolsó ismert okleveles említése: 1480. május 3. (DF 238049.)

¹¹⁷ Kubinyi A.: Városfejlődés és városhálózat 85. (243.); Engel P.: Térkép, pontkód: 2SZR66, birtokosa a rác despota, majd a Hunyadiak. — A plébániája exempt volt, az esztergomi érsek joghatósága alá tartozott. (Kiss G.: Királyi egyházak 112.)

¹¹⁸ Engel P.: Térkép, pontkód: 40HT10. — A nemesi családra meglehetősen rossz leszármazást ad Bakács I.: Hont megye 333–334.

javadalom: esztergomi kanonok 1435. ápr. 6. (DF 236148.) – 1457. aug. 22. (DF 237489.)

előrelépés: gömöri főesperes 1438. júl. 2. (DF 208774.) – 1457. aug. 22. (DF 237489.)

tisztség: vikáriushelyettes 1449. jan. 21. körül (DF 274505.)

38. sz. — **Szemerédi László** – Felsőszemeréd (Hont m.) helység – jobbágycsalád: származására nézve lásd a Szemerédi Balázs kapcsán leírtakat.
egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1448. ápr. 14. (DF 209013.) – 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)

39. sz. — **Szentkereszti Tamás** – Szentkereszt (Liptó vagy Nyitra m.) helység¹¹⁹ – jobbágycsalád: Szentkereszti Tamás bármelyik megyében fekvő Szentkereszt településről is származik, mindenképpen jobbágycsalád lehetett; a kanonokok között egyetlen egyszer szerepel, és abból, hogy a teljes testületet felsoroló 1459. évi ügyvédvallásból hiányzik a neve, biztosak lehetünk benne, hogy akkor már nem volt az esztergomi káptalan tagja.

egyetem: –¹²⁰

javadalom: 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)

40. sz. — **Szeredi Bereck** – Szered (Pozsony m.) helység, semptei uradalom, Rozgonyi család¹²¹ – jobbágycsalád: Szeredi Bereck jobbágycsaládja származása nem kétséges; nevét és javadatmait a korábbi szakirodalom egyesítette Turóci Bereckével,¹²² kettőjük, illetve a harmadik, Visegrádi Bereck pályája a feltárt források segítségével szétválasztható volt. (Lásd még a 2.5. fejezetet!)

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1459. ápr. 3. (4.1. 4. sz.)

előrelépés: a Krisztus teste-kápolna igazgatója 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1459. ápr. 3. (4.1. 4. sz.)

¹¹⁹ Liptó m.: Engel P.: Térkép, pontkód: 20LP13 vagy Nyitra m.: Uo. 2NY15.

¹²⁰ Körmendy K.: Studentes 192/98. sz. szerint azonos a bécsi egyetemre 1426-ban beiratkozó Szentkereszti Tamással. Az egyezést teljes bizonyossággal kizárni nem tudom, de az megfontolandó, hogy az esztergomi székeskáptalanban az 1426 és 1453 között eltelt 27 évben nem ismerünk olyan Tamás keresztnévű kanonokot, akit megfeleltethetnénk Szentkeresztiivel.

¹²¹ Engel P.: Térkép, pontkód 2PO28.

¹²² Vö. Kollányi F.: Kanonokok 104., és utána Körmendy K.: Studentes 193/106. sz.

41. sz. — **Tapolcai Benedek** – Tapolca (Zala m.) mezőváros, a lövöldi perjelség birtoka¹²³ – civis

család: származásáról azon kívül, amit „vezetékneve” alapján elmondhatunk, semmit sem tudunk; javadalomviselése nagyjából az 1450-es évek közepéig tarthatott, mivel a neve a teljes testületet felsoroló 1459. évi ügyvédvallásból már hiányzik.

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1438. júl. 2. (DF 208774.) – 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)

42. sz. — **Tapolcsányi Kelemen** – Tapolcsány (Nyitra m.) helység¹²⁴ – jobbágy

család: Kelemen bármelyik megyebeli helységből is származik, biztosan jobbágy volt, mivel ilyen nevű nemesi család nem ismert. A magát Kistapolcsány¹²⁵ birtokról nevező nemesi családnak nem ismert ilyen nevű tagja,¹²⁶ illetve a jelen esetben a helynév alakja sem támogatja azt.

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.)

43. sz. — **Temesvári Miklós (János fia)**¹²⁷ – Temesvár (Temes m.) város¹²⁸ – civis

család: Miklós neve alapján Temesvár városából származott, apját Jánosnak hívták. Egyetemi pályafutását elképzelhető, hogy Óbudán kezdte; 1415-ben már borostyánkőszorosúsi fokozattal iratkozott be a bécsi egyetemre. 1424-ben Rómában tartózkodott és Pálóci György esztergomi érsek nevében vállalt kötelezettséget a servitiumok megfizetésére (ZsO XI. 153., 472. sz.). Javadalmát, már amennyiben nem korábban nyerte el – az éneklőkanonoki méltóság betöltőjére ugyanis 1416 májusától nincsen adat –, György érseknek köszönhet. Vicedomini Máté esztergomi olvasókanonok halála után az érsek kinevezte az esztergomi szentszék élére, amelyet mintegy húsz éven át vezetett, közben három évig Bázelen tartózkodott mint zsinati ügyhallgató. (Személyére lásd még a 2.2. fejezetet!)

egyetem: ism. (Óbuda?, bacc. 1415. e.); Bécs (1415–1422); fokozat: doc. decr. (1422)¹²⁹

javadalom: esztergomi éneklőkanonok 1424. ápr. 26. (ZsO XI. 472. sz.) – 1452. szept. (DF 237615., p. 3.)

¹²³ Engel P.: Térkép, pontkód: 1ZL172.

¹²⁴ Engel P.: Térkép, pontkód 1NY46. (Esetleg szóba jöhet még a Borsod megyei helység is: Uo. 6BSD34.)

¹²⁵ Engel P.: Térkép, pontkód 1BR511.

¹²⁶ Vö. Engel P.: Genealógia, Tapolcsányi (Kistapolcsányi; Bars m.).

¹²⁷ Cameralia I. 95/157. sz.

¹²⁸ Kubinyi A.: Városfejlődés és városhálózat 89. (286.)

¹²⁹ Körmendy K.: Studentes 187/78. sz.

tisztség: 1) esztergomi vikárius 1428. okt. 24. (DF 249855.) – 1447. ápr. 17. (DF 238254.); 2) bázeli zsinat ügyhallgatója 1433–1436

előrelépés: esztergom-szentistváni prépost 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1457. jún. 1. (EFB 130. = DF 236367.)

44. sz. — **Tharat(h)a-i (Tarnócai)¹³⁰ Tamás** – Tarnóca (Nógrád m.) helység – nemes

család: Kollányi Ferenc annak idején még két külön személynek tartotta,¹³¹ de az okleveles források segítségével bizonyítható, hogy a Tharatha-i és Tharnocha-i név alatt ugyanaz a kanonok rejtőzik. Tamás a pályafutását a királyi kúria bíróságain kezdte és valószínűleg a magát — amennyiben helyes a feltevézezem — Nógrád megyei Tarnócról nevező kisnemesi család sarja, akivel 1450 és 1454 között rendszeresen találkozunk a királyi kúriából kirendelt királyi emberek nevei között. Esztergomi javadalmát nem sokkal ezután kaphatta, hiszen 1458-ban már biztosan a káptalan tagja, ahol aztán rövidesen elnyerte az egyik kápolnaigazgatóságot. (Személyére, az azonosítás problémáira lásd a 2.7. fejezetet!)

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1489. febr. 6. (DF 238318.)

tisztség: aléneklő 1461. aug. 2. (DF 208790.) – 1462. márc. 31. (DF 236322.)

előrelépés: a Krisztus teste-kápolna igazgatója [1460. máj. 2. e.] (DF 237615., p. 19.) – 1489. jan. 9. (DF 238322.)¹³²

45. sz. — **Trevisói (Vosich) Simon¹³³** – Treviso (Velencei Köztársaság) város – külföldi, polgár

család: az „isztriai Vosić nevű polgárcsaládból származik, a Pola közelében fekvő Montona városkában született, de családja valószínűleg még az ő gyermekkorában Trevisóba költözött, mert Simonnak itt is volt polgárjoga”.¹³⁴ A korábbi szakirodalom Kollányi Ferenc nyomán úgy vélte, hogy az esztergomi káptalanban előbb a szenttamási préposti, majd az olvasókanonoki méltóságot viselte;¹³⁵ a források (elsősorban az 1453. évi ügyvédvallás) tanúsága szerint azonban a kispréposti javadalmat nem ő, hanem Hanvai Darvas Simon töltötte be. Pályafutása, jöllehet javadalmát haláláig viselte, csak 1466 tavaszáig kötődött Esztergomhoz, mivel akkor véglegesen elhagyta az országot és ezzel együtt a káptalant. Távolléte ellenére többször is a káptalan megbízottjaként

¹³⁰ Egyetlen esetben, 1465. február 22-én (DF 236459.) Tarnócai (de Tharnocha) néven szerepel.

¹³¹ Kollányi F.: Kanonokok 104., 106.

¹³² Lemondott a javadalomról és átadta Grabarjai Miklós esztergomi kanonoknak.

¹³³ Személyére lásd Köblös J.: Egyházi középréteg 370/108. sz.; Körmendy K.: Studentes 192/99. sz.; Fedeles T.: Ördögi sugallattól 443.

¹³⁴ Köblös J.: Egyházi középréteg 370.

¹³⁵ Kollányi F.: Kanonokok 98.

járt el a pápai Kúriában. (Személyére és esztergomi javadalmára lásd még a 2.3. fejezetben írtakat!)

egyetem: Ferrara (1447–1453); fokozat: doct. decr. (1453), doct. utr. iur. (1464)¹³⁶
javadalom: esztergomi olvasókanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1482. máj.

11. (TT 1899. 250.)

tisztség: 1) királyi tanácsos, királyi és pápai követ (1453, 1457, 1463); 2) pápai legátus; 3) esztergomi vikárius 1465. máj. 9. (DF 228404.) – 1466. ápr. 26. (DF 286820.)

előrelépés: 1) antivari tit. érsek 1461–1473; 2) capodistria püspök és patraszi tit. érsek 1475–1482.

további javadalom: 1) a zenggi püspökség kormányzója (1463); 2) fehérvári kanonok

46. sz. — **Turóci Bereck** – Turóc megye – jobbágyl¹³⁷

család: Turóci Bereck jobbágyl származása nem kétséges; nevét és javadalmait a korábbi szakirodalom egyesítette Szeredi Bereckével,¹³⁸ kettőjük, illetve a harmadik, Visegrádi Bereck pályája a feltárt adatok segítségével szétválasztható volt. (Lásd még a 2.5. fejezetet!)

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1466. ápr. 23. (DF 238064.)

tisztség: alór 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.)

további javadalom: 1) esztergomi székesegyházi plébános 1455. okt. 8. (DF 238060.) – 1457. okt. 4. (DF 238157. = Végh A.: Buda helyrajza II. 92/298. sz.); 2) egyúttal¹³⁹ a Szent Kereszt-oltár igazgatója 1466. ápr. 23. (DF 238064.)

47. sz. — **Túronyl Mihály (László fia)**¹⁴⁰ – Túronyl (Baranya m.) helység, birtokosa a pécsi káptalan (kispópost)¹⁴¹ – jobbágyl¹⁴²

család: mindössze annyit tudunk, hogy pécsi egyházmegyében fekvő Baranya megyei Túronyl (Turol, Turul) birtokról származik és apját Lászlónak hívták. Fedeles Tamás valószínűsíti, hogy az ő testvére lehetett a pécsi káptalanban stallummal rendelkező Túronyl Kelemen.¹⁴³ Mihály pályáját Váradl Albert vikáriussága alatt az esztergomi szentszéki bíróságon kezdte, ahol 1447-ben és 1448-ban mint császárl közjegyző, illetve szentszékl jegyző fordul elő. Ezek után mintegy hét évig semmilyen adatom nincs róla, hogy 1455-ben az eszter-

¹³⁶ Körmendyl K.: Studentes 192/99. sz.

¹³⁷ Turóc megye területéről származó jobbágyl lehetett.

¹³⁸ Vö. Kollányl F.: Kanonokok 104., és utána Körmendyl K.: Studentes 193/106. sz.

¹³⁹ Vö. Kollányl F.: Kanonokok li.

¹⁴⁰ DF 238047.

¹⁴¹ Csánkl Il. 532. (Turol [Turul]); Engel P.: Térkép, pontkód 1BAR68.; Györffyl I. 397.

¹⁴² Esetleges nemesl származása mellett fontos érv lehetne az általa használt pecséteken lévő – egyelőre azonosíthatatlan – címer; a címerkép leírását lásd a 2.6. fejezetben.

¹⁴³ Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 459.

gomi káptalan ügyvédjeként tűnjön fel (DF 237445.). Két év múlva már adatolhatóan az esztergomi káptalan tagja, ahol pályája rövidesen emelkedni kezdett és az egyik legragyogóbb karriert futotta be a káptalanon belül. (Lásd személyére és pályájára részletesen a 2.6. fejezetet!)

egyetem: –¹⁴⁴

tisztség: esztergomi szentszéki jegyző 1446. dec. 18. (DL 14000.) – 1448. aug.

19. (DF 201324.), császári közjegyző 1447. ápr. 17. (DF 238047.)

javadalom: esztergomi kanonok 1457. aug. 6. (DF 208735.) – †1501. júl. 30. (OSZKK Cod. Lat. 359. fol. 7r¹⁴⁵)

előrelépés: nógrádi főesperes 1460. ápr. 20. (DF 237529.) – †1501. júl. 30.

további javadalom: 1) pécsi kanonok 1460. máj. 22. (OSZKK Cod. Lat. 408. fol. 3r.¹⁴⁶) – 1466. júl. 17. (DF 242782.); 2) a Szent Margit-oltár igazgatója 1459. szept. 29. e. (Vö. DF 242692., 242694.) – 1491. nov. 7. (DF 238165. = Végh A.: Buda helyrajza II. 123/425. sz.)¹⁴⁷; 3) esztergom-szentgyörgyi prépost 1474. ápr. 16., nov. 29. (Cameralia II. 248/1283. sz.)

tisztség: 1) esztergomi segédpüspök (és milkói tit. püspök) 1468. jún. 12. (Cameralia II. 53/888. sz.) – †1501. júl. 30.; 2) esztergomi vikárius 1471. máj. 8. (Szent-Ivány 127. sz.) – 1483. ápr. 11. (DL 18795.)

48. sz. — **Újvárosi Lázár** – Esztergom-Újváros (Esztergom m.) város, az érsek birtoka¹⁴⁸ – civis

család: –

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1452. szept. 12. (DF 237461.) – 1459. ápr. 3. (4.1. 4. sz.)

49. sz. — **Váradi Albert (György fia)** – Várad (Bihar m.) város, a váradi káptalan birtoka¹⁴⁹ – civis

család: a szakirodalomban Váradi György fia, Albert személyére vonatkozó adatok két esztergomi kanonok, Váradi Albert és György fia, Albert neve alatt szerepelnek.¹⁵⁰ Méltóság- és tisztségviselésük, valamint fokozatuk alap-

¹⁴⁴ Körmendy K.: *Studentes* 193/107. sz. szerint elképzelhető, hogy azonos a bécsi egyetemre 1448-ban beiratkozott Túronyi Zenthe Mihállyal.

¹⁴⁵ Vö. Körmendy K.: *Studentes* 105. (A bejegyzés szövege: „Iste liber Missalis est legatus altari Sanctorum Fabiani et Sebastiani martyrum per reverendissimum dominum Michaellem episcopum Milkoviensem etc., obiit idem dominus Milkoviensis in festo Sanctorum Abdon et Sennen martyrum millesimo quingentesimo primo.” – Lásd Bartoniek, E.: *Codices* 316.)

¹⁴⁶ Kiadásai Szabó J.: *Napló* 307.; Dankó J.: *Kalendarium* 447.

¹⁴⁷ Az oltárigazgatóságot minden bizonnyal a többi javadalmához hasonlóan élete végéig viselte.

¹⁴⁸ Györffy II. 287.; Engel P.: *Térkép*, pontkód: 1ESZ33.

¹⁴⁹ Engel P.: *Térkép*, pontkód: 1BI164. — Habár a legnagyobb valószínűsége a Bihar megyei Váradnak van, de nem lehet egyértelműen kizárni a többi Várad nevű települést sem, így szóba jöhet még a Nyitra megyei, a surányi uradalom részét képező, a Gúti Ország család birtokában lévő Várad. (Engel P.: *Térkép*, pontkód: 2NY70.)

¹⁵⁰ Kollányi F.: *Kanonokok* 95. és 97., és ő utána Körmendy K.: *Studentes* 188/85. és 190/90. sz.

ján azonban egyértelmű, hogy egy személyről van szó. A püspöki székhelyről származó György fia, Albert 1422-ben kezdte egyetemi tanulmányait Bécsben, ahol egészen a kánonjogi doktorátus elnyeréséig tanult. Tanulmányaiiban az erre a célra létrehozott Collegium Christi segíthette,¹⁵¹ éppen ezért nem lenne meglepő, ha a barsi főesperességet már 1432 előtt, Budai János halála, 1427. február 4-e¹⁵² után viselte volna. Pályája szépen emelkedett a káptalanban köszönhetően annak, hogy Temesvári Miklós lemondása (?) után Szécsi Dénes érsek kinevezte az esztergomi szentszék élére. A szentszéki bíróságot 1465 elejéig vezette, amikor is átadta azt Trevisói Simon olvasókanonoknak.

egyetem: Bécs (1422–1431); fokozat: doct. decr. (1434)¹⁵³

javadalom: barsi főesperes 1432. okt. 13. (MWRF I. 44.) – 1447. jan. 13. (DF 235585.)

tiszttség: esztergomi vikáriushelyettes 1434. júl. 25. (DL 84712.); vikárius 1447. szept. 10. (DL 98025.) – 1465. jan. 4. (DF 240496.)

előrelépés: 1) nógrádi főesperes 1447. szept. 10. (DL 98025.) – 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.); 2) nyitrai főesperes 1457. júl. 1. (DF 201350.) – 1469. márc. 17. (EFB 139. = DF 238130.)¹⁵⁴

50. sz. — **Vasvári Tamás** – Vasvár (Vas m.) mezőváros¹⁵⁵ – civis

család: nem tudjuk, hogy a Vasvár néven emlegetett települések közül a helyi káptalan vagy a Gersei Petők – 1423-ig a király¹⁵⁶ – tulajdonában lévő részről származik-e.

egyetem: –¹⁵⁷

javadalom: esztergomi kanonok 1453. máj. 4. (4.1. 1. sz.) – 1471. márc. 22. (DF 240566.)

előrelépés: sasvári főesperes 1458. aug. 9. (4.1. 3. sz.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.)

51. sz. — **Vendégi Mihály** – Vendégi (Nógrád vagy Torna m.) helység¹⁵⁸ – job-
bágy

család: Mihály akár a Nógrád megyei somoskői uradalomban, akár a Torna megyei szádvári uradalomban fekvő településről származik, mindenképpen jobbágyszármazású lehetett.

egyetem: –

¹⁵¹ Körmeny K.: *Studentes* 62., skk.

¹⁵² OSZKK Cod. Lat. 408. 1°. (Kiadásai Szabó J.: *Napló* 306.; Dankó J.: *Kalendarium* 441.)

¹⁵³ Körmeny K.: *Studentes* 188/85. és 190/90. sz.

¹⁵⁴ Sírkövének felirata csonka, a halálozási évét és napját tartalmazó darab nem maradt ránk. (Lővei P.–Varga L.: *Síremlékek*, Adattár, Esztergom: 9.)

¹⁵⁵ Iványi B.: Vasvár.

¹⁵⁶ ZsO X. 119. sz.

¹⁵⁷ Vö. Körmeny K.: *Studentes* 192/100. sz. alatt azonosítja az 1427-ben a bécsi egyetemre járó Vasvári Tamással, az egyezés az időrend miatt nem túl valószínű.

¹⁵⁸ Engel P.: Térkép, pontkód: 2N032 vagy Uo. 2TN18.

javadalom: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1460. máj. 19. (DF 237531.)

52. sz. — **Vesztenici Miklós (Péter fia)**¹⁵⁹ – Vesztenic (Nyitra m.) helység, a nyitrai püspökség birtoka¹⁶⁰ – jobbágy

család: esztergomi egyházmegyei klerikus, aki pályáját az esztergomi szentszéki bíróságon kezdte Váradi Albert vikáriussága idején, dolgozott közjegyzőként is, innen ismerjük apja, Péter nevét is. Kanonoki javadalmát minden bizonnyal itt végzett munkájának köszönhetette.

egyetem: –

tisztség: császári közjegyző 1451. okt. 10. (DF 237456.) – 1457. VII. 1. (MEV 207.); esztergomi szentszéki jegyző 1451. júl. 1. (DL 97226.) – 1456. júl. 25. (DF 249280.)

javadalom: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.)

53. sz. — **Vezekényi Dávid** – Vezekény (Bars m.) helység¹⁶¹ – jobbágy

család: –

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1459. ápr. 3. (4.1. 3. sz.)

54. sz. — **Visegrádi Bereck** – Visegrád (Pilis m.) város¹⁶² – polgár

család: –; személyére lásd a 2.5. fejezetben írtakat!

egyetem: –

javadalom: esztergomi kanonok 1456. aug. 17. (4.1. 2. sz.) – 1460. jan. 3. (4.1. 5. sz.)

¹⁵⁹ DF 237456.

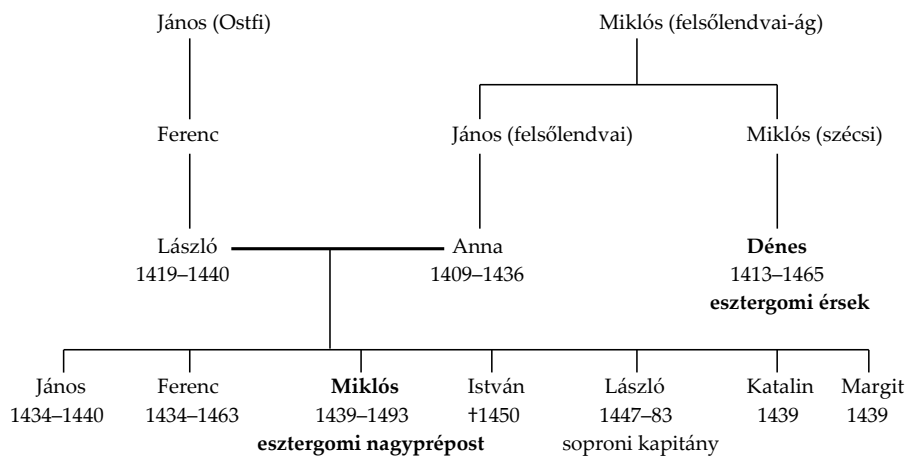
¹⁶⁰ Alsó- és Felsővesztenic: Engel P.: Térkép, pontkód 4 és 5NY11.

¹⁶¹ Engel P.: Térkép, pontkód 2BRS69. — Esetleg szóba jöhet még a magát a Heves megyei Vezekény birtokról nevező nemesi család, de ennek meglehetősen csekély az esélye.

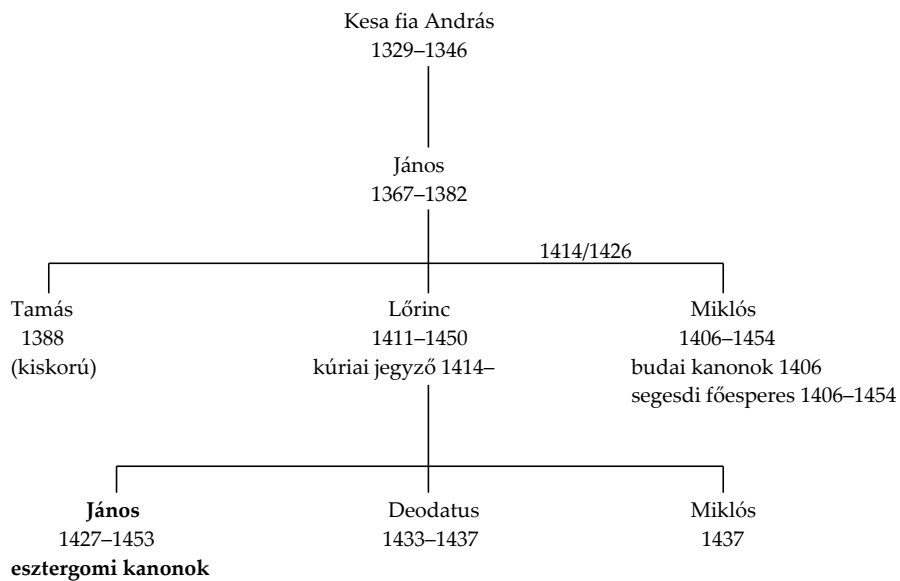
¹⁶² Mészáros O.: Visegrád város.

4.3. Családfák

Asszonyfalvi Ostfi Miklós családi kapcsolatai
(vázlatos leszármazása)

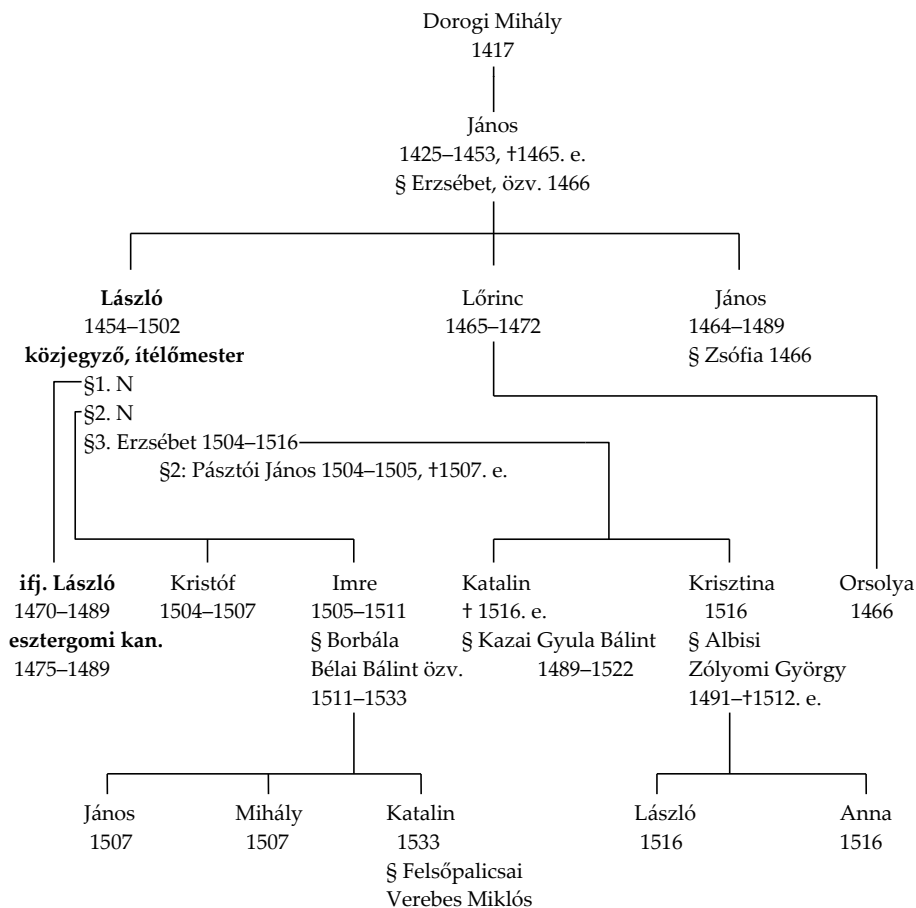

Vö. Engel P.: Genealógia, Osli nem 3. tábla: Ostfi (asszonyfalvi) és Balog nem 3. Szécsi 1–2. tábla.; 1493: DL 97505.

Csitári/Kaladéi család

A családra vonatkozó források: 1329–1367: ZsO V. 1567. sz.; 1382: DF 248661.; 1388: ZsO I. 650. sz.; 1406: Mon. Rom. Vespr. III. 348.; 1411: ZsO III. 523. sz.; 1414: ZsO IV. 1777., 1823. sz.; 1426: DF 248238.; 1427: DF 248240.; 1433: DF 248250.; 1437: DF 248260.; 1450: DF 248274.; 1453: DF 237769.; 1454: DL 14779.

A Dorogházi család leszármazása

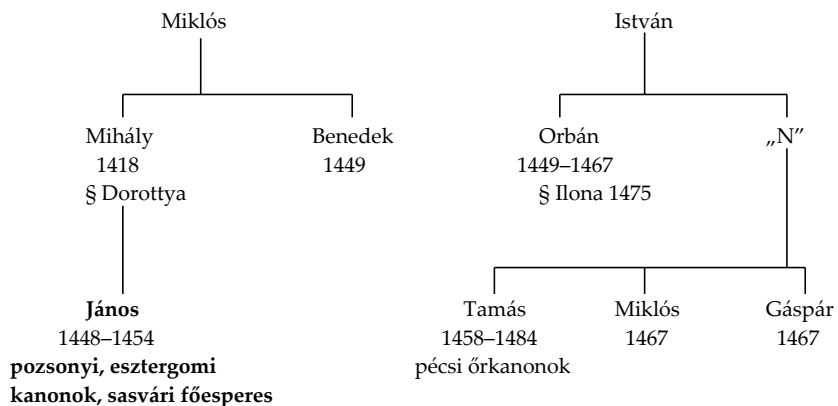

Töredék: Dorogfi Tamás, 1533–1561.

Vö. Engel P.: Genealógia i. m., Zólyomi (albisi) és Rátót nem 5. tábla: Kakas (kazai).

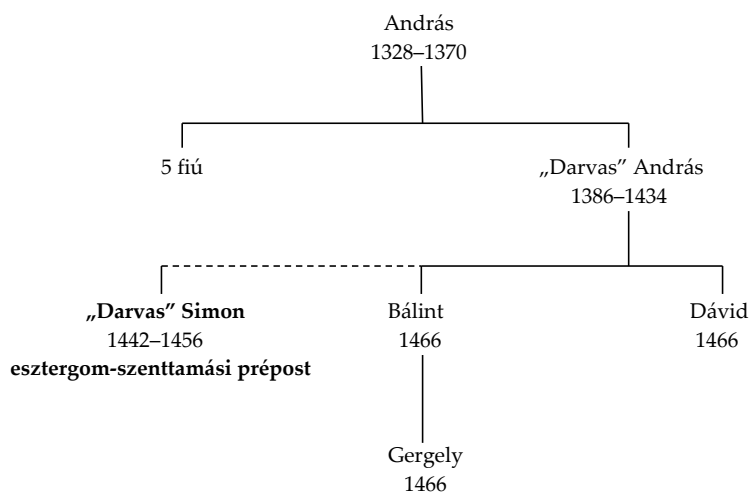
A családra vonatkozó források: 1417: ZsO VI. 78–79. sz.; 1425: DL 89871., ZsO XII. 546. sz.; 1453: DF 210782–3.; 1454: DL 44737; 1464: DL 16080; 1465: DF 210783; 1466: Bártfai Szabó L.: Pest 241/921. sz.; 1470: Tüskés A.: Bécsi diákok 228/4492. sz.; 1472: DL 97344; 1475: Tüskés A.: Bécsi diákok 228/4492. sz.; 1489: DL 19538. (János), DF 208967. (László kanonok); 1502: DF 210342; 1504: DF 268875; 1505: DL 21486; 1507: DF 263798; 1511: DL 105623; 1516: DL 106083., p. 349–350., idézi Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség i. m. 358. 28. jegyzet; 1533: DF 268876; 1561: DF 268876.

Gosztonyi/Kövesszarvi család

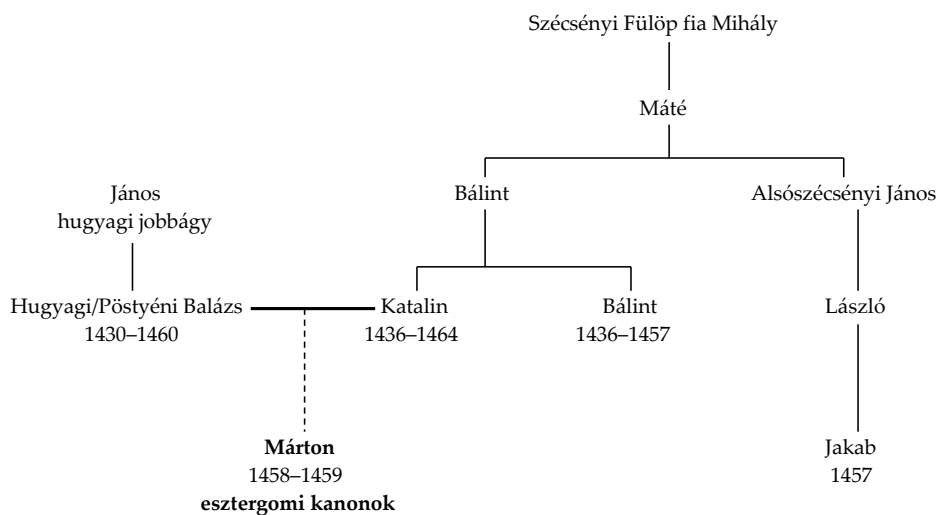

A családra vonatkozó források: 1418: DL 10719.; 1448: DF 248488.; 1449: DL 69950., 102527.; 1454: DL 44752.; 1458–1484: Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan 368/121. sz.; 1467: Szekeres-Ugron V.: Gosztonyi címereslevél 59. (DL 16530.); 1475: DL 102224.

Hanvai „Darvas” család
(vázlatos leszármazása)

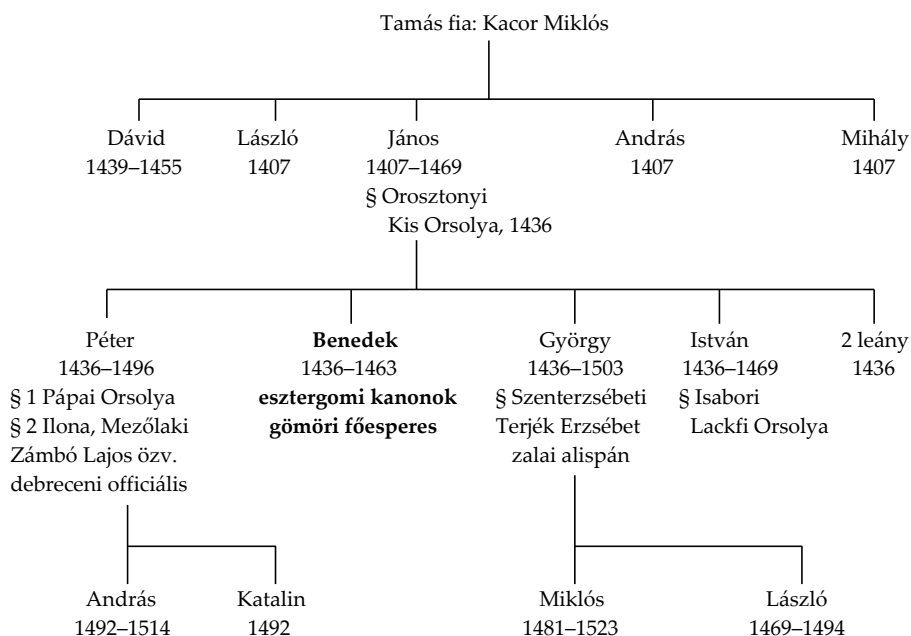
Vö. Engel P.: Genealógia, Hanva nem 2. tábla: Hanvai; 1442: Körmeny K.: Studentes 87; 1456: DF 237483.

Hugyagi család

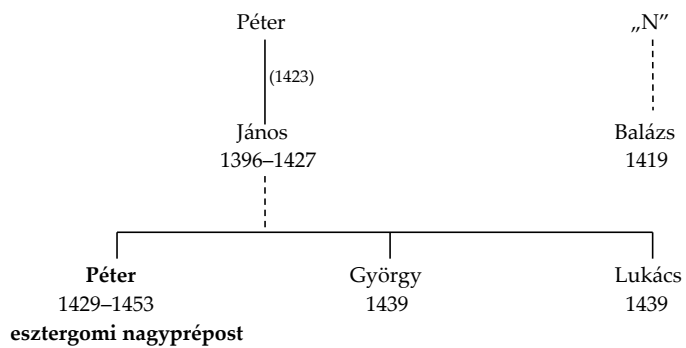
Vö. Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség 208–210.

A családokra lásd 1430: DL 80261.; 1436: DL 98190.; 1457: DL 44817.; 1458: DF 237505.; 1459: DF 237774.; 1460: DF 264682. (5.1. 5. sz.); 1464: Balassa 370. sz.

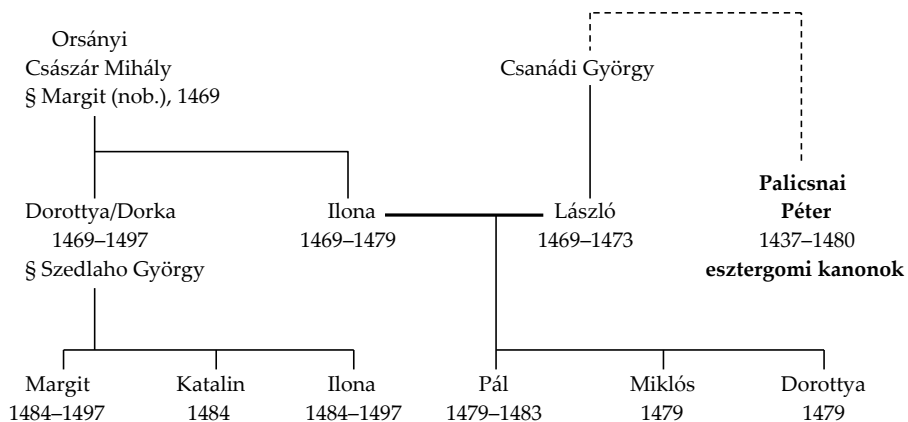
Laki Kaczor család
(vázlatos leszármazása)

Vö. Szatlóczi G.: Zalai adattár III. Nemesi genealógia / Laki Kaczor cs. más-
ként Gencsi Kaczor cs., Kaczorlakai Kaczor cs.; 1436: Zala vm. II. 488.; 1463:
DF 237982.

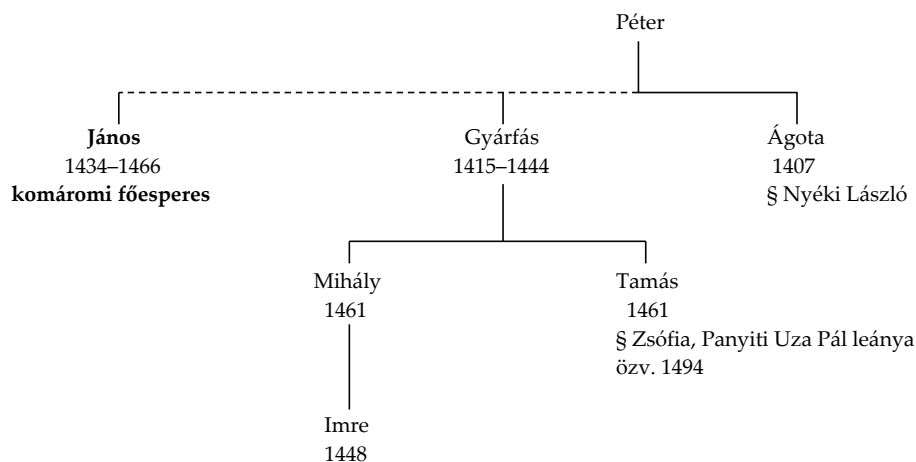
Lánci család

A családra vonatkozó források: 1396: ZsO X. 669. sz.; 1419: ZsO VII. 431. sz.; 1423: ZsO X. 696. sz.; 1427: Engel P.: Kamarahaszna 49.; 1429: Tüskés A.: Bécsi diákok 133/2168. sz.; 1439: DF 236434.; 1453: DF 237769.

Palicsnai–Orsányi–Csanádi rokonság

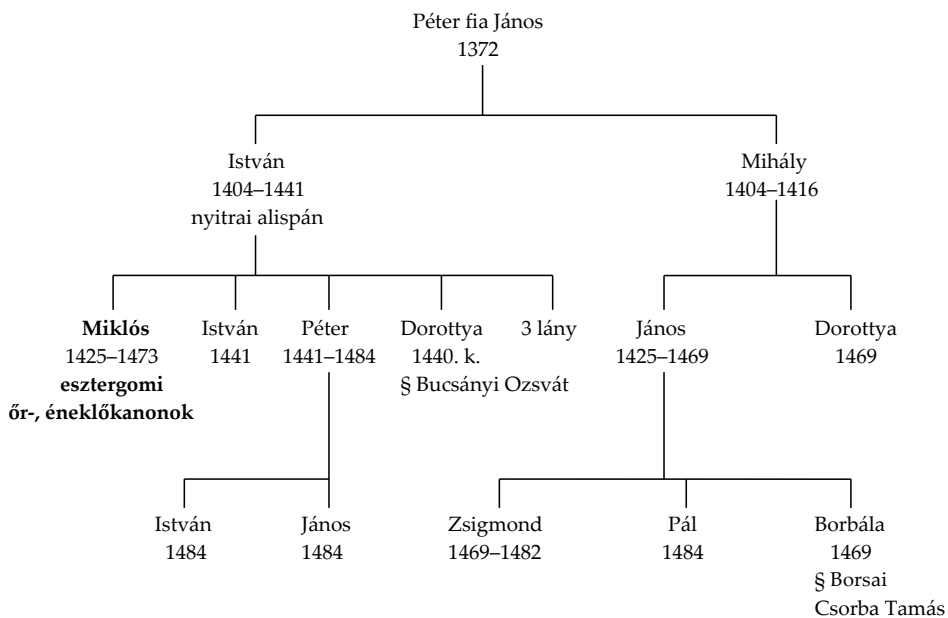
Töredék: Gergely, Palicsnai Péter frater 1479. (EFB 142. = DF 238290.)

A családra vonatkozó források: 1437: Körmendy K.: *Studentes* 192/102., 196/114. sz.; 1469: DF 208510., 208630.; 1473: DF 208478.; 1479: DF 209080., 209090.; 1483: DF 208918.; 1484: DF 209092.; 1480: Lővei P.–Varga L.: *Síremlékek, Adattár, Esztergom* 7. sz.; 1489: DF 209078.; 1497: DF 209102.

Penci család

A családra vonatkozó források: 1407: DF 206283. (Ágota megkapta Szécsényi Franktól hitbérét és leánynegyedét); 1415: ZsO V. 793. sz.; 1434: DF 238317; 1444: DL 13811.; 1448: DL 15248. (fratere: Kékedi Imre); 1461: DL 31762.; 1466: DF 259307; 1494: Hanvay 259. sz.

Sóki család

Vö. Neumann T.: Sóki család; Uő: Korlátövek.

A családra vonatkozó források: 1372: DL 46107; 1404: DL 68101; 1416: ZsO V. 2309. sz.; 1425: ZsO XII. 513. sz.; 1441: DL 13630; 1465: Szent-Ivány 120. sz.; 1469: DF 273261., 273275.; 1473: DF 205204.; 1482: DF 273301.; 1484: DF 278410., fol. 9b.

A felhasznált irodalom és forráskiadványok, valamint a rövidítések jegyzéke

- Ábel J.: *Analecta = Analecta nova ad historiam renascentium in Hungaria. Ex scriptis ab Eugenio ABEL relictis cum commentariis edidit partiumque auxit Stephanus HEGEDŰS. Budapestini, 1903.*
- AMUP = *Album seu Matricula facultatis juridicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1372. usque ad annum 1418. Pars I. Pragae, 1834.* (Monumenta historica Universitatis Caroli-Ferdinandae Pragensis 2/1.)
- Annatae = *Annatae e regno Hungariae provenientes in Archivio Secreto Vaticano 1421–1536. A magyarországi egyházmegyék javadalmainak annatai.* Edidit Iosephus KÖRMENDY. Editionem redigerunt et indices composuerunt Kinga Körmendy et Béla Holl. Bp., 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 21.)
- art. mag. = artium (liberalium) magister.
- ASV = Archivum Secretum Vaticanum, Città del Vaticano.
- bacc. in art. / in decr. = baccalaureatus in artibus / in decretis.
- Backmund = *Monasticon Praemonstratense, id est historia circariorum atque canoniarum candidi et canonici ordinis Praemonstratensis.* Auctore P. Norberto BACKMUND O.Praem. Tomus primus. Straubing, 1949.
- Bakács I.: Hont megye = BAKÁCS István: *Hont vármegye Mohács előtt.* Bp., 1971. (A Magyar Országos Levéltár kiadványa)
- Balassa = *A Balassa család levéltára 1193–1526.* FEKETE Nagy Antal kézirata alapján s. a. r. és szerk. BORSA Iván. Bp., 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 18.)
- Bártfai Szabó L.: Pest = BÁRTEAI SZABÓ László: *Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig.* Függelékül az inarchi Farkas, az irsai Irsay, valamint a szilasi és pilisi Szilassy családok története. Bp., 1938.
- Bartoniek, E.: *Codices = Emma BARTONIEK ed.: Codices manu scripti Latini. Vol. I. Codices Latini Medii Aevi.* (A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának címjegyzéke XII. Codices manu scripti Latini.) Országos Széchényi Könyvtár, Budapestini, 1940.
- Báthory Miklós emlékezete = *Báthory Miklós váci püspök (1474–1506) emlékezete.* Szerk. HORVÁTH Alice. Vác, 2007. (Vácegyházmegye múltjából)
- Bedy V.: Felsőörsi prépostság = BEDY Vince: *A felsőörsi prépostság története.* Veszprém, 1934. (A veszprémi egyházmegye múltjából 3.)
- Bedy V.: Győri székeskáptalan = BEDY Vince: *A győri székeskáptalan története.* Győr, 1938. (Győregyházmegye múltjából III.)
- Bedy V.: Pápóci prépostság = BEDY Vince: *A pápóci prépostság és perjelség története.* Győr, 1939. (Győregyházmegye múltjából VI.)
- Beke M.: Aragóniai János = BEKE Margit: Aragóniai VI. János. In: *Esztergomi érsekek* 219–222.
- Bonfini (magyar) = Antonio BONFINI: *A magyar történelem tizedei.* Ford. KULCSÁR Péter. Bp., 1995.
- Bonfini (latin) = Antonius de BONFINIS: *Rerum Ungaricarum decades IV et dimidia V.* Edd. József FÖGEL, Béla IVÁNYI, Ladislaus JUHÁSZ. Bp., 1941. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum IV.)
- Bónis Gy.: Olasz vikáriusok = BÓNIS György: *Olasz vikáriusok Magyarországon a reneszánsz korában és a Beneéthy-formuláskönyv.* *Levéltári Közlemények* 44–45. (1973–1974) 89–102.

- Bónis Gy.: Jogtudó értelmiség = BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon.* Bp., 1971.
- Bónis Gy.: Sasadi közjegyzők = BÓNIS György: *A sasadi tizedper közjegyzői a XV. század derekán.* *Levéltári Közlemények* 42. (1971) 103–113.
- Bónis Gy.: Szentszéki reg. = BÓNIS György: *Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bíraskodás történetéhez a középkori Magyarországon.* S. a. r. és szerk. BALOGH Elemér. Bp., 1997. (Jogtörténeti tár 1/1.)
- BTOE III. = *Budapest történetének okleveles emlékei. III. (1382–1439).* Összeáll. KUMOROVITZ L. Bernát. Bp., 1987.
- Bunyitay V.: Váradi püspökség = BUNYITAY Vince: *A váradi püspökség története II. Káptalanok, monostorok a püspökség alapításától 1566. évig.* Nagyvárad, 1883.
- Cameralia = *Cameralia documenta pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536).* I–II. Feltárta, szerk. és közreadja FLUKSICS József, TUSOR Péter, FEDELES Tamás. Szerkesztőtárs: NEMES GÁBOR. Bp.–Róma, 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae. Classis I, vol. 9–10.)
- Cod. Lat. = Codices Latini (OSZKK).
- Consistorialia = *Consistorialia documenta pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605).* Közreadja TUSOR Péter, NEMES GÁBOR. Bp.–Róma, 2011. (Collectanea Vaticana Hungariae I/7.)
- CIH = *Corpus Iuris Hungarici. Magyar Törvénytár 1000–1526. évi törvéncikkek.* Fordították és jegyzetekkel ellátták NAGY Gyula, KOLOSVÁRI Sándor és ÓVÁRI Kelemen, magyarázatokkal és utalásokkal ellátta MÁRKUS Dezső. Bp., 1899.
- Csapodiné Gárdonyi K.: Vitéz János neve = CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: *Vitéz János neve.* *Turul* 71. (1998) 25–29.
- Csánki = CSÁNKI Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V.* Bp., 1890–1913. A kapcsolódó Helynévmutató kötetét összeáll. ÖRDÖG Ferenc: *Helynévmutató Csánki Dezső történelmi földrajzához.* Bp., 2002.
- Csontos J.: Kéziratok = CSONTOSI János: *A besztekercebányai, libetbányai, korponai és selmeczbányai városi levéltárak kéziratai.* *Magyar Könyvszemle* 12. (1887) 153–178.
- Dankó J.: Kalendarium = DANKÓ, Josephus: *Kalendarium atque necrologium ab A. D. MCCCLXX. ad MDXXXIII.* In: *Monumenta Vetus Hymnarium ecclesiasticum Hungariae illustrantia.* Bp., 1893.
- DF és DL = *Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára Collectio Diplomatica Hungarica. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa.* Internetes kiadás (DL–DF 5.1) Szerk. RÁ CZ György. Bp., 2009.
- Dipl. Eml. Mátyás = *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából. IV.* Szerk. NAGY Iván és NYÁRY Albert. Bp., 1878. (Monumenta Hungariae Historica.)
- doct. decr. = doctor decretorum
- e. = előtt
- EFB = [KNAUZ Nándor:] *Az esztergomi főkáptalan fekvő s egyéb birtokaira vonatkozó okmányok tára.* Pest, 1871. (Kézirat gyanánt.)
- Engel P.: Archontológia = ENGEL Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II.* Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.)
- Engel P.: Genealógia = ENGEL Pál: *Középkori magyar genealógia.* In: *Magyar középkori adattár.* CD-ROM. Arcanum Digitéka, Bp., 2001.
- Engel P.: Hunyadi itinerárium = ENGEL Pál: *Hunyadi János kormányzó itineráriuma (1446–1452).* *Századok* 118. (1984) 974–997.
- Engel P.: Kamarahaszna = ENGEL Pál: *Kamarahaszna-összeírások 1427-ből.* Bp., 1989. (Új Történelmi Tár 2.)
- Engel P.: Magyar világi nagybirtok = ENGEL Pál: *A magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században, I–II.* In: *Uő: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok.* Vál., szerk., a jegyzeteket gondozta CSUKOVITS ENIKŐ. Bp., 2003. 13–72. (Millenniumi magyar történelem. Historikusok.)

- Engel P.: Térkép = ENGEL Pál: *Magyarország a középkor végén*. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről. Térinformatika: Kollányi László, Sallay Ágnes. CD-ROM Bp. 2001.
- Erdődy It. = Az Erdődy család levéltárának Galgócról (Hlohovec) a bécsi Haus-, Hos- und Staatsarchivba vitt és ott letétként őrzött (Familienarchiv Erdődy) eredeti okleveleiről Iványi Béla által készített regeszták (és az oklevelek régi jelzete).
- Érszegi G.: Báthory Miklós püspök levelei = ÉRSZEGI Géza: Báthory Miklós váci püspök oklevelei. In: *Báthory Miklós emlékezete* 31–54.
- Esztergomi érsekek = *Esztergomi érsekek 1001–2003*. Szerk. BEKE Margit. Bp., 2003.
- Fedeles T.: Ördögi sugallattól = FEDELES Tamás: Ördögi sugallattól vezérelve. Egy 15. századi gyilkosság nyomában. *Századok* 147. (2013) 433–456.
- Fedeles T.: Pécsi székeskáptalan = FEDELES Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. Pécs, 2005. (Tanulmányok Pécs történetéből 17.)
- Fejér = *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Cura et studio Georgii FEJÉR. Tom. I–XI. Budae, 1829–1844.
- Fraknói V.: Bakócz Tamás = FRAKNÓI Vilmos: *Erdődi Bakócz Tamás élete 1442–1521*. Bp., 1889. (Magyar Történeti Életrajzok V.) (<http://mek.oszk.hu/05700/05734/html/02.htm#85>)
- Fraknói V.: Bécsi tanárok és tanulók = FRAKNÓI Vilmos: *Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században*. Bp., 1874. (Értekezések a történelmi tudományok köréből III/10.)
- Fraknói V.: Szentszéki kapcsolatok = FRAKNÓI Vilmos: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékekkel, I–III*. Bp., 1901–1903.
- Fraknói V.: Mátyás diplomatái = FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái. VI. közl. *Századok* 32. (1898) 865–875. – VII. közl. *Századok* 33. (1899) 1–8. – XI. közl. *Századok* 33. (1899) 869–878.
- Fraknói V.: Simon patraszi érsek = FRAKNÓI Vilmos: Mátyás király és Simon patraszi érsek. *Századok* 29. (1895) 495–506.
- Freedman, D.–Pisani, R.–Purves R.: Statisztika = DAVID FREEDMAN–ROBERT PISANI–ROGER PURVES: *Statisztika*. (Statisztikai módszerek a társadalomkutatásban) Bp., 2005.
- Fügedi E.: A XV. századi magyar püspökök = FÜGEDI Erik: A XV. századi magyar püspökök. In: *Uő: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról*. Bp., 1981. 89–113.
- Gálfi E.: Aradi jegyzőkönyv = GÁLFI Emőke: *Az aradi káptalan jegyzőkönyv-töredéke (1504–1518)*. Kolozsvár, 2011. (Erdélyi Tudományos Füzetek 270.)
- Gárdonyi A.: Karai és Hess = GÁRDONYI Albert: Karai László és Hess András Budán. *Magyar Könyvszemle* 65. (1941) 332–341.
- Gerézdi R.: Váradi Péter = GERÉZDI Rabán: Egy magyar humanista. Váradi Péter. Különnyomat a *Magyarságtudomány* 1. (1942) számából: 305–328.
- Gesztelyi T.–Rácz Gy.: Gemmapecsétek = GESZTELYI Tamás–RÁCS György: *Antik gemmapecsétek a középkori Magyarországon. Antike Gemmensiegel im mittelalterlichen Ungarn*. Debrecen, 2006. (Agatha XIX.)
- Györffy = GYÖRFFY György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV*. Bp., 1987–1998.
- Hanvay = *Az Abaffy család levéltára 1247–1515. A Dancs család levéltára 1232–1525. A Hanvay család levéltára 1216–1525*. ILA Bálint kézírata alapján s. a. r. és szerk. BORSA Iván. Bp., 1993. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 23.)
- Hazai oklt. = *Hazai oklevéltár 1234–1536*. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat. Szerk. NAGY Imre, DEÁK Farkas és NAGY Gyula. Bp., 1879.
- HC = *Hierarchia catholica medii aevi sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno ... collecta, digesta, edita Conradum EUBEL*. Tom. I–III. Monasterium, 1898–1903.
- Hegyi G.: Kusalyi Jakcsok = HEGYI Géza: A kusalyi Jakcsok birtokosztálya 1425 körül. *Történelmi Szemle* 56. (2014) 383–406.

- Hegy G.: Szilágyság birtokviszonyai = HEGY Géza: A Szilágyság birtokviszonyai a középkorban. In: *A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)*. Szerk. Hegyi Géza és W. Kovács András. Kolozsvár, 2012. (Erdélyi Tudományos Füzetek 277.)
- Hervay F.: Bencés apátságok = HERVAY F. Levente O.Cist.: A bencések és apátságaik története a középkori Magyarországon. In: *Paradisum plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon*. Szerk. TAKÁCS Imre. Pannonthalma, 2001. 461–547.
- HO = *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius. I–VIII*. Kiadják IPOLYI Arnold, NAGY Imre, PAUR Iván, RÁTH Károly és VÉGHÉLY Dezső. Győr, Bp., 1865–1891.
- Horváth R.: *Itineraria regis et reginae* = HORVÁTH Richárd: *Itineraria regis Mathiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490)*. Bp., 2011. (História Könyvtár, Kronológiák, adattárak 12. – Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 2.)
- Huszt J.: Janus Pannonius = HUSZTI József: *Janus Pannonius*. Pécs, 1931.
- Ila B.: Gömör megye = ILA Bálint: *Gömör megye. I–IV*. Bp., 1944–1976.
- Iványi B.: Vasvár = IVÁNYI Béla: *A középkori Vasvár*. (A szöveget gondozta, kiegészítő jegyzetekkel ellátta és a képeket vál. VÍZVÁRI Zsolt, ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs.) Castrum Ferreum, 1992.
- Jankovits L.: Humanista költészet = JANKOVITS László: A Mohács előtti humanista költészet szakaszai. 1490: Meghalt Mátyás király. In: *A magyar irodalom története. A kezdetektől 1800-ig*. Szerk. JANKOVITS László, ORLOVSKY Géza. Bp., 2007. 146–152.
- Justh = *A Justh család levéltára 1274–1525*. Közzéteszi BORSÁ Iván. Bp., 1991. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 20.)
- Katona = KATONA, Stephanus: *Historia critica regum Hungariae. Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata*, XVII. Budae, 1793.
- Kertész B.: Esztergomi capitulare = KERTÉSZ Balázs: Esztergomi capitulare. In: *Biblia Sacra Hungarica. A könyv, „mely örök életet ad”*. 2008. november 21–2009. március 29. Országos Széchényi Könyvtár. A katalógust szerk. HELTAI János, GÁBORJÁNI SZABÓ Botond. Bp., 2008. 117.
- Kiss G.: Királyi egyházak = KISS Gergely: *Királyi egyházak a középkori Magyarországon*. Pécs, 2013. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 3.)
- Kollányi F.: Kanonokok = KOLLÁNYI Ferenc: *Esztergomi kanonok 1100–1900*. Esztergom, 1900.
- Kollányi F.: Végrendelkezési jog = KOLLÁNYI Ferencz: *A magyar kath. főpapság végrendelkezési jogának története*. Bp., 1896.
- Kollányi F.: Visitatio = KOLLÁNYI Ferenc: Visitatio capituli e. m. Strigoniensis anno 1397. *Történelmi Tár* 54. (1901) 71–106., 239–272.
- Kovács Z.: Sírkö = KOVÁCH Zoltán: Újabb érdekes sírkő-leletek Esztergomban. *Vigilia* 30. (1965) 631–632.
- Kovács B.: Studensek = KOVÁCS Béla: Studensek, magisterek, doktorok. *Archivum* 11. (1983) 5–41.
- V. Kovács S.: Humanista levelek = V. KOVÁCS Sándor: *Magyar humanisták levelei*. Bp., 1970.
- Köblös J.: Egyházi középréteg = KÖBLÖS József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. (A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával)*. Bp., 1994. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.)
- Körmendy K.: Az esztergomi könyvvállomány = KÖRMENDY Kinga: A kánonjog középkori egyetemi oktatásával és a 15. századi esztergomi vikáriusok olvasmányával, működésével kapcsolatos kéziratok források az esztergomi egyház 1543 előtti könyvvállományában. In: *Tanulmányok a magyarországi egyházjog középkori történetéből. Kéziratok kódexek, zsinatok, középkori műfajok*. Szerk. ERDŐ Péter. Bp., 2002. (Bibliotheca Instituti postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III. Studia 3.) 157–188.
- Körmendy K.: Padova = KÖRMENDY Kinga: Padova kánonjogi doktorai és kódexei az esztergomi káptalanban a XIV–XV. században. In: *A magyar művelődés és a kereszténység. (A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai. Róma–Nápoly 1996. szeptember 9–14.)* Szerk. JANKOVICS József, MONOK István, NYERGES Judit. Bp.–Szeged, 1998. II. 527–537.
- Körmendy K.: Studentes = KÖRMENDY Kinga: *Studentes extra regnum. Esztergomi kanonok egyetemjárása és könyvhasználat 1183–1543*. Bp., 2007. (Bibliotheca Instituti postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III. Studia 9.)

- Kristóf I.: Váradi káptalanok = KRISTÓF Ilona: *Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526)*. Pécs, 2014. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 4.)
- Kubinyi A.: Szécsi Dénes = KUBINYI András: Szécsi Dénes bíboros prímás. In: *Uő: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Bp., 1999. (METEM könyvek 22.) 139–145.
- Kubinyi A.: Vác = KUBINYI András: A középkori Vác 1526-ig. In: *Vác története I.* Szerk. SÁPI Vilmos. Szentendre, 1983. (Studia comitatensia 13.) 49–76.
- Kubinyi A.: Városfejlődés és városhálózat = KUBINYI András: *Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén*. Szeged, 2000. (Dél-alföldi Évszázadok 14.)
- Kumorovitz L. B.: A leleszi prépostság tagjai = KUMOROVITZ L. Bernát: A leleszi prépostság tagjai és hiteleshelyi személyzete 1569-ig. In: *Emlékkönyv Szent Norbert halálának 800 éves jubileumára (1134–1934)*. Gödöllő, 1934. 22–50.
- Laczlavik Gy.: Estei Hippolit = LACZLAVIK György: Estei Hippolit. In: *Esztergomi érsekek 222–228*. Lexikon der Päpste und des Papsttums = *Lexikon der Päpste und des Papsttums*. Redaktion: Bruno STEIMER. Freiburg–Basel–Wien, 2001.
- Lóvei P.–Varga L.: Síremlékek, Adattár = LÓVEI Pál–VARGA Livia: *A középkori Magyarország síremlékeinek katalógusa*. (kézirat)
- Lukcsics = LUKCSICS Pál: *A XV. századi pápák oklevelei, I–II*. Bp., 1931–1938. (Monumenta Hungariae Italica. Olaszországi Magyar Oklevéltár I–II.)
- Mag H.: Tereske temploma = MAG Hella: Tereske temploma a késő középkorban. *Archeologia – Altum Castrum Online*, 2014. (archeologia.hu/content/archeologia/232/tereske-mag2.pdf [a látogatás időpontja: 2014. dec. 29.]
- Mályusz E.: Egyházi társadalom = MÁLYUSZ Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Bp., 2007.
- Mályusz E.: Zsigmond király = MÁLYUSZ Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon*. Bp., 1984.
- Melcer oklt. = *Okmányok a kellemesi Melcer család levéltárából XIII., XIV., XV. század*. Közli s kiadja kellemesi MELCZER István. Bp., 1900.
- MES = *Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–III. Collegit et edidit Ferdinandus Knauz, Ludovicus Crescens Dedek. Strigonii 1874–1924. – IV. Ad edendum praeparaverunt Gabriel DRESKA, Geysa ÉRSZEGI, Andreas HEGEDŰS, Tiburcius NEUMANN, Cornelius SZOVÁK, Stephanus TRINGLI. Strigonii–Budapestini 1999.*
- Mészáros O.: Visegrád város = MÉSZÁROS Orsolya: *A késő középkori Visegrád város története és helyrajza*. Visegrád, 2009.
- MEV = *Monumenta ecclesiae Vesprimiensis 1437–1464. A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár középkori oklevelei*. Szerk. DRESKA Gábor, KARLINSZKY Balázs. Veszprém, 2014. (A veszprémi egyházmegye múltjából 25.)
- Mikó Á.: Ekphraseis = Mikó Árpád: *Ekphraseis*. (A budapesti Philostratos-kódex és a Bibliotheca Corvina). A *Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve. Művészettörténeti tanulmányok Mojzer Miklós hatvanadik születésnapjára*. Szerk. TAKÁCS Imre, BUZÁSI Enikő, JÁVOR Anna, MIKÓ Árpád. Bp., 1991. 69–77., xv–xviii tábla.
- Mikó Á.: Estei Hippolit udvara = Mikó Árpád: *Ippolito d’Este esztergomi érsek udvara és a reneszánsz kőfaragás Magyarországon (1487–1497)*. *Ars Hungarica* 16. (1988)2: 133–142.
- MKL = *Mátyás király levelei I–II*. Az MTA megbízásából közléteszi FRANKÓI Vilmos. Bp., 1893–1895.
- Mon. Rom. Vespri. = *Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis / A veszprémi püspökség római oklevéltára, II–IV*. Közrebocsátja a Római Magyar Történeti Intézet, s. a. r. FRANKÓI Vilmos. Bp., 1896–1908.
- Mon. Vat. = *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*. Bp., 2000. (Reprint) — I/1. *Rationes collectorum pontificorum in Hungaria. 1281–1375. – I/4. Bullae Bonifacii IX. P. M. 1396–1404. – I/5. Liber confraternitatis Sancti Spiritus de Urbe, 1446–1523. – I/6. Mathiae Corvini Hungariae regis epistolae ad Romanos Pontifices datae et ab eis acceptae. 1458–1490.*
- MRT = Komárom megye régészeti topográfiája. Szerk. TORMA István. In: *Magyarország régészeti topográfiája 5*. Főszerk. GEREVICH László. Bp., 1979.

- MWRF = *Die Matrikel der Wiener Rechtswissenschaftlichen Fakultät. Matricula Facultatis Iuristarum Studii Viennensis*. Im Auftrag der Universität Wien herausgegeben von Kurt MÜHLBERGER. I. 1402–1442. Bearbeitet von *Johannes Seidl* unter Mitarbeit von Andreas BRACHER und Thomas MAISEL. Wien, 2011.
- Neumann T.: Győr és Eger között = NEUMANN Tibor: Győr és Eger között. Egy püspöki áthelyezés története. In: *„Erösségénél fogva várépítésre való”*. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére. Szerk. Juan CABELLO, C. Tóth Norbert. Nyíregyháza, 2011. (A nyíregyházi Jósza András Múzeum kiadványai 68.) 357–366.
- Neumann T.: Korlátkövek = NEUMANN Tibor: *A Korlátkövek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században*. Győr, 2007. (A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai. Források, feldolgozások 5.)
- Neumann T.: Nyitrai hegyentúli járás = NEUMANN Tibor: Nyitra megye hegyentúli járásának kamarahaszná-összeírása 1452-ből. In: *„Honoris causa”*. Tanulmányok Engel Pál emlékére. Szerk. NEUMANN Tibor, RÁCZ György. Piliscsaba–Bp., 2008. (Társadalom- és művelődéstudományi tanulmányok 40. – *Analecta Mediaevalia* III.) 183–234.
- Neumann T.: Sóki család = NEUMANN T.: *Nyitra megye nemesi családai a középkorban*, 1. rész: A Sóki család. (Kézirat.)
- OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár.
- Pajorin K.: Mátyás és Ficino = PAJORIN Klára: Mátyás király és Marsilio Ficino magyar hívei az 1471. évi összeesküvés után. In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére I–II*. Szerk. BÁRÁNY Attila, DRESKA Gábor, SZOVÁK Kornél. Debrecen–Bp., 2014. II. 593–606.
- Pajorin K.: Vitéz János nevééről = PAJORIN Klára: Vitéz János vezetéknévéről. In: *Ritoók Zsigmondné Szalay Ágnes 70. születésnapjára*. Szerk. TAMÁS Zsuzsanna. Bp., 2001. 18–19.
- Pálosfalvi T.: Vitézek és Garázdák = PÁLOSFALVI Tamás: Vitézek és Garázdák. A szlavóniai humanisták származásának kérdéséhez. *Turul* 86. (2013) 1–16.
- Péterfi B.: Kövendi Székely Jakab = PÉTERFI Bence: *Egy székely két élete. Kövendi Székely Jakab pályafutása*. Pécs–Bp., 2014. (Sziluett. Korszerű történelmi életrajzok)
- Pór A.: Szentistváni prépostság = Pór Antal: *Az Esztergom-várbéli Szent István első vértanúról nevezett prépostság története*. Bp., 1909.
- Poór A.: Bolognai és padovai diákok = POÓR Antal: A bolognai és pádovai jogegyetemen a XIV. században tanult magyarokról. *Századok* 31. (1897) 769–795.
- Prezenszki E.: Bajoni István = PREZENSZKI Erzsébet: Bajoni István, egy XV. századi humanista főpap életpályája. (Pályavázlat – kérdőjelekkel) In: *„Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”*. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából. Szerk. BÁRÁNY Attila, PÓSÁN László. Debrecen, 2014. 401–413.
- Raguza = *Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae. Raguza és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára*. A raguzai állami, a bécsi cs. és kir. titkos és egyéb levéltárakban levő okiratokból összeáll. GELCICH József. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta THALLÓCZY Lajos. Bp., 1887.
- Reg. Arp. = *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II. Szerk. SZENTPÉTERY Imre–BORSA Iván. Bp., 1923–1987. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 9., 13.)
- Reg. Imp. = *Regesta Imperii XII. Albrecht II. 1438–1439*. Bearbeitet von Günther HÖDL. Wien–Köln–Graz, 1974.
- Reg. Strig. = *Registrum capituli cathedralis ecclesiae Strigoniensis*. Az esztergomi székeskáptalan jegyzőkönyve (1500–1502, 1507–1527). Ed. László SOLYMOSI. Bp., 2002.
- Reg. Supp. = *Regesta supplicationum* (ASV).
- Sanuto = Marino Sanuto világrónikájának Magyarországot illető tudósításai I–II. Közli WENZEL Gusztáv. *Magyar Történelmi Tár* XIV. (1869) és XXIV. (1877).
- Schrauf K.: Bécs = SCHRAUF Károly: *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*. Bp., 1892.
- Sopron vm. = *Sopron vármegye története. Oklevéltár I–II*. Szerk. NAGY Imre. Sopron, 1889–1891.
- Szabó J.: Napló = SZABÓ József: *Egy XVI. századi napló*. *Magyar Sion* 2. (1864) 305–309.

- Szakály F.: Vitéz János = SZAKÁLY Ferenc: Vitéz János, a politikus és államférfi. (Pályavázlat – kérdőjelekkel.) *Vitéz János Emlékkönyv. Esztergom Évlapjai* 1990. 9–38.
- Szatlóczi G.: Zalai adattár = Zala megye archontológiai és genealógiai adattára 13–16. század. Szerk. SZATLÓCZI Gábor. PC-CD-ROM. Bp., 2004.
- Széless Gy.: Descriptio = SZÉLESS György: *Descriptio inscriptionum Ecclesiae Methropolitanae Strigoniensis Cognominatae Szép Templom*. Strigonii, 1765.
- Szekeres-Ugron V.: Gosztonyi címereslevél = SEKERES-UGRON Villő: Kövesszavi[!] Gosztonyi-címereslevél, 1467. In: *Középkori magyar címereslevelek I. (1439–1503)* Szerk. KÖRMENDI Tamás. Bp., 2013. 59–61.
- Szent-Ivány = *A Szent-Ivány család levéltára 1230–1525*. MÁLYUSZ Elemér kézirata alapján s. a. r., szerk. és az előszót írta BORSÁ Iván. Bp., 1988. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 14.)
- Tarnai A.: Irodalmi gondolkodás = TARNAI Andor: „A magyar nyelvet írni kezdik.” Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon. Bp., 1984.
- Theiner = *Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia*. Collegit Augustinus THEINER. Tom. II. 1352–1526. Romae, 1860.
- Tonk S.: Erdélyi egyetemjárók = TONK Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Bukarest, 1979.
- C. Tóth N.: Egri káptalani arch. = C. TÓTH Norbert: Az egri káptalan archontológiája 1387–1526. S. a.
- C. Tóth N.: Esztergomi érsekség üresedése = C. TÓTH Norbert: Az esztergomi érseki szék üresedése 1418–1423 között. *Századok* 137. (2003) 885–896.
- C. Tóth N.: Főpapi székek betöltése = C. TÓTH Norbert: A főpapi székek betöltésének gyakorlata Zsigmond király uralkodása alatt. *Gazdaság és Társadalom* 4. (2012) Különszám, 102–118.
- C. Tóth N.: Ki kicsoda = C. TÓTH Norbert: Ki kicsoda az ecsedi Batori családban. A Batori család ecsedi ágának tagjai, 1377–1541. *Szabolcs-szatmár-beregi Szemle* 44. (2009) 5–47.
- C. Tóth N.: Pozsonyi társaskáptalan = C. TÓTH Norbert: A pozsonyi társaskáptalan kanonokai 1425-ben (Az egyházi archontológia készítésének módszertana és gyakorlata). *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae Acta Historica* 135. (2013) 101–123.
- C. Tóth N.: Pozsonyi várkút = C. TÓTH Norbert: Források a pozsonyi várkút építésének történetéhez. *Művészettörténeti Értesítő* 62. (2013) 115–120.
- C. Tóth N.: Préposti arch. = C. TÓTH Norbert: A székes- és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387–1437. *Die Archontologie der Präpste der Kathedral- und Stiftskapitel in der Zeit des Königs Sigismund, in Ungarn (1387-1437)*. Bp., 2013. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 4.)
- C. Tóth N.: Szabolcs megye = C. TÓTH Norbert: *Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban*. Nyíregyháza, 2008.
- C. Tóth N.: Szentistváni vizitáció = C. TÓTH Norbert: Az esztergom-szentistváni prépostság második vizitációja. *Egyháztörténeti Szemle* 15. (2014) 3–23.
- C. Tóth N.: Váci káptalan = C. TÓTH Norbert: A váci káptalan archontológiája 1378–1526. S. a.
- C. Tóth N.–Lakatos B.–Mikó G.: Pozsonyi viszály = C. TÓTH Norbert–LAKATOS Bálint–MIKÓ Gábor: *A pozsonyi prépost és a káptalan viszálya (1421–1425). A szentszéki bíráskodás Magyarországon – a pozsonyi káptalan szervezete és működése a XV. század elején*. Bp., 2014. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 3.)
- G. Tóth P.: Csanádi székeskáptalan = G. TÓTH Péter: A csanádi székeskáptalan vonzáskörzete a késő-középkorban (1354–1526). A területi kapcsolatok esete a káptalanba való bejutás módjai közül. In: *Középkortörténeti tanulmányok* 7. Szerk. Kiss P. Attila, PRTI Ferenc, SZABADOS György. Szeged, 2012. (Szegedi Középkorász Műhely) 117–132.
- Tringli I.: Újkor hajnala = TRINGLI István: *Az újkor hajnala. Magyarország története 1440–1541*. Bp., 2003. (Tudomány–Egyetem)
- TT = *Történelmi Tár. Évnegyedes folyóirat*. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat közvetítése mellett a M. Tud. Akadémia történelmi bizottsága. 1878–1911. Bp. — 1899. 1–17., 235–272. CZAICH Á. Gilbert: Regesták a római Dataria-levéltárnak Magyarországra vonatkozó bulláiból II. Pál és IV. Sixtus pápák idejéből. – 1902. 511–527. CZAICH Á. Gilbert: Regesták VIII. Ince pápa korából (1484–1492).

- Tüskés A.: Bécsi diákok = Tüskés Anna: *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365–1526*. Bp., 2008. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1.)
- u. = után(a)
- Udvardy J.: Kalocsai káptalan = UDVARDY József: *A kalocsai főszékeskáptalan története a középkorban*. Bp., 1992. (METEM-könyvek 3.)
- UGDS = *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, I–VII*. Von Franz ZIMMERMANN, Carl WERNER, Georg MÜLLER, Gustav GÜNDISCH, Herta GÜNDISCH, Konrad G. GÜNDISCH, Gernot NUSSBÄCHER. Hermannstadt, 1892–1991.
- Vajk Á.: Kanizsai János = VAJK Ádám: Kanizsai III. János. In: *Esztergomi érsekek 196–200*.
- Vagner J.: Nyitrai székeskáptalan = VAGNER József: *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez*. Nyitra, 1896.
- Varga L.: Váci káptalan = VARGA Lajos: A váci székeskáptalan Báthory püspök idejében. In: *Báthory Miklós emlékezete 73–109*.
- Véber J.: Váradi Péter = VÉBER János: Váradi Péter és leveleskönyve. 1501: Meghal Váradi Péter. In: *A magyar irodalom története I. A kezdetektől 1800-ig*. Szerk. JANKOVITS László, ORLOVSKY Géza. Bp., 2007. 168–179.
- Véber J.: Epistolarium = János VÉBER: Péter Váradi's Epistolarium. In: *Infima aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History*. Ed. by Péter E. Kovács, Kornél Szovák. Bp., 2010. 309–329.
- Végh A.: Buda helyrajza = VÉGH András: *Buda város középkori helyrajza I–II*. Bp., 2006–2008. (Monumenta Historica Budapestinensia XV–XVI.)
- Veress E.: Itáliai egyetemek = VERESS Endre: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai. 1221–1864*. Bp., 1941. (Monumenta Hungariae Italica. Olaszországi Magyar Emlékek III.)
- Veress E.: Padua = VERESS Endre: *A paduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai. (1264–1864)*. Bp., 1915. (Matricula et acta Hungarorum in universitatibus Italiae studentium I.)
- Vö. = Vesd össze!
- Wenzel G.: Bányászat = WENZEL Gusztáv: *Magyarország bányászatának kritikai története*. Bp., 1880.
- Zala vm. = *Zala vármegye története. Oklevéltár I–II*. Szerk. NAGY Imre, VÉGHÉLY Dezső és NAGY Gyula. Bp., 1886–1890.
- Zichy = *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő. A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára, I–XII*. Szerk. NAGY Imre, NAGY Iván, VÉGHÉLY Dezső, KAMERER Ernő, DÖRY Ferenc és LUKSICS Pál. Bp., 1871–1931.
- ZsO = *Zsigmondkori oklevéltár, I–XII. (1387–1425)* Összeáll. MÁLYUSZ Elemér, BORSA Iván, C. TÓTH Norbert, NEUMANN Tibor, LAKATOS Bálint. Bp., 1951–2013. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49. és 52.)

The Cathedral Chapter of Esztergom in the Fifteenth Century

Ist Part

The Canonical Body and University Studies

In the ranking order of ecclesiastical corporations of the Hungarian Kingdom in the medieval and early modern periods the leading place was no doubt occupied by the (arch)cathedral chapter of Esztergom. Thanks to its elevated status, the history, structure and functioning of the chapter have attracted considerable scholarly attention for quite a long time. Nándor Knauz and Vilmos Fraknói in the second half of the nineteenth century, Ferenc Kollányi in the beginning of the twentieth century and László Solymosi in its last decades, published basic source collections with regard to the history of both the archbishopric and the chapter, as well as analytical works based on these, among them a database containing the personnel of the chapter itself. Although the broad outlines of the historical picture formed about the cathedral chapter are still decisively influenced by these works, one of the major components of this picture, namely the database of Ferenc Kollányi (Kollányi F.: *Kanonokok*), is far from unproblematic.

In the course of an examination of the registers of the earliest known canonical visitation of the cathedral chapter of Esztergom, traditionally assigned to the year 1397 (Kollányi F.: *Visitatio*), I soon realised that neither their correct date could be established nor their content accurately analysed without a trustworthy archontology of the canonical body. As all scholars before me, I turned for help to the work which contains the names of the canons of Esztergom and the periods of their benefice-holding there, and which was shaped into its present form by Ferenc Kollányi. Yet recourse to this work only revealed that, precisely because one of its main sources was the *canonica visitatio* itself, it offered no help for the solution of the problem I faced. The author's handling of the sources fell short of the standards already of his own time, and he even proved unable to respect the rules he had himself established. Consequently, the only possible way to lay down solid foundations for the analysis of the visitation registers remained that of preparing the archontology of the canons of Esztergom in the late middle ages.

In preparing the archontology extremely valuable help was provided by those five letters of attorney which, issued in the 1450s, have come down to us as part of the private archives of the chapter. In the first chapter of the book I have examined this group of sources from various perspectives. The analysis

based on the five letters of attorney, offering an exceptional possibility to reconstruct the personnel of the Esztergom cathedral chapter, complemented by other related sources, has yielded mixed results. In the decade examined, the majority – 75 per cent – of those holding a benefice could be identified, which, moreover, meant that practically almost the entire possible personnel of the chapter – 1451: 23, 1452: 24, 1453: 33, 1454: 22, 1455: 22, 1456: 36, 1457: 31, 1458: 39, 1459: 39, 1460: 34 – could be reconstructed. With the exception of a handful of them, most of the canons are more than pure names to us. It is also worth emphasising that only a tenth among the 54 known canons are lacking either a family name or a place of origin, and, somewhat surprisingly, all six of these persons shrouded in obscurity were office-holders within the chapter. The personnel of the chapter thus reconstructed, and the chapter itself, were consequently subjected to a manifold investigation, with the involvement of further sources. In the first part I have examined the number of the Esztergom cathedral chapter as well as the seating or ranking order of the canons. I have found that in the 15th century the chapter numbered 40 canons, one place being nominally occupied by the ruler to date as *rex canonicus*. The chapter of canons was headed by the high provost, followed by three lower provosts (those of Esztergom-Szentgyörgymező, Esztergom-Szentistván and Esztergom-Szenttamás); then came the archdeacons (those of Nyitra, Nógrád, Bars, Hont, Gömör, Komárom, Zólyom and Sasvár). Although the order of precedence of the latter was not fixed, it was clearly not influenced by the chronological sequence of canonical installations. Next in rank beyond the archdeacons stood two rectors of chapel (heading the chapels of the Corpus Christi and Holy Virgin respectively), whose position was determined not by the age or wealth of the chapel itself but by the time of installation of the incumbent canon. After the office-holding canons came twenty-two simple canons. In their case the traditional view of scholarship can be confirmed, namely that while the order of precedence was basically adjusted to the chronological order of canonical installations, in practice it may also have been influenced by factors that remain unknown to us. In the second part I have examined the careers of those 54 canons who possessed a prebend in the period between 1451 and 1460 from different standpoints (family background, church career, accumulation and duration of benefices). The emerging view was, at least for me, surprising and controversial. True, as can be judged from similar research carried out so far, no great divergences were experienced with regard to other Hungarian chapters in terms of university studies or the number of those who entered the chapter as the result of previous activity as a public notary. In two areas, however, the differences apparently proved fairly significant. Nearly a quarter of the canons boasted a university degree – it was these persons who, having completed their university studies and obtained their degrees in the last phase of king Sigismund's reign, thanks partly to the disappearance of the preceding generation, gradually entered the highest ranking dignities within the chapter in the late 1440s and early 1450s. Yet

their careers, apparently kicked off well, got stuck in Esztergom: with the sole exception of Simon of Treviso, who stands apart from all possible regards, none among them managed to enter the elite of the church, the prelacy. (The prelatures of Gregory and Michael Túronyi, who both held titular bishoprics, only involved higher rank within the chapter, as their bishoprics provided no separate source of revenue.) It was perhaps connected to this fact that the number and proportion of prebend-collectors — at least by the present state of the research — remained fairly low. Those canons who, in accordance with the criteria elaborated by the scholarly literature, can be regarded as real gatherers with prebends held simultaneously in several different places, remained a small minority within the chapter (5 persons). The same impression is confirmed by the low number (3) of those who came from elsewhere to the chapter of Esztergom, and the even lower number of those who departed therefrom to another ecclesiastical institution. If we add to all this that those persons who joined the chapter in the 1450s played a dominant role there for several decades thereafter, it is perhaps safe to say that the chapter of Esztergom creates the impression of an exclusive body, virtually closed to outside influences. In the background of such a situation there seems to emerge the dominant figure of archbishop Denis Szécsi, who, in the difficult political context of the 1440s and 1450s, probably kept the canonical body under tight control. Consequently, it seems possible to conclude that from the chapter of Esztergom no ways led towards higher dignities, and for those who joined the chapter the prebend at Esztergom constituted the very peak of church career. Whether this situation was advantageous or disadvantageous to the individual canons and the chapter in general should be decided by further research.

While preparing the database, I was forced to answer questions which not only necessitated separate research but also revealed information which would have overstrained the framework of a classical database. Yet this kind of information — while giving help in identifying individual benefice-holders and thus in separating pieces previously wrongly attributed to one and the same person or, conversely, merging those which, hitherto attributed to different persons, in fact refer all to the same canon — may be of considerable help for the experts of other fields as well, such as church or literary history, or codicology. Consequently, the second chapter of the book offers no biographies of a traditional structure, but, in accordance with the specific nature of the Hungarian source material, career sketches consisting of pieces which are necessary for the separation of persons with the same Christian name who held canonries both at Esztergom and in other chapters. The period investigated was that extending from the first quarter of the 15th century to its last years. The choice was fairly obvious: in order to prepare a trustworthy archontological database of the Esztergom chapter, I intended to follow the lives of those canons who, on the basis of previous scholarship or my own research, appeared as problematic. On the other hand, the careers reconstructed offered the possibility to formulate more general conclusions, while the problems encountered during the

research and their solutions suggested as a matter of fact comparison with the results of an older generation of scholars, before all with the remarks of Elemér Mályusz about the ecclesiastical middle class. (Mályusz E.: *Egyházi társadalom* 57–115.). The results of the research into the erudition of the cathedral canons and the supposed expansion of foreign clerics in the chapter — that is, the extent to which the relevant hypothesis of Elemér Mályusz can be validated in the case of Esztergom — are set forth in the third part. To begin with, foreign benefice-holders were already a small minority at Esztergom prior to 1390 (altogether 4 persons). Their proportion cannot have been much higher even if we suppose that there were some foreigners among the unknown canons as well. Nor did their presence in the chapter become more dominant in the period after 1390: in each year the number of those who came from abroad remained two or three. In the 1450s, the decade best enlightened by the sources, and particularly in the year 1459, there was not a single canon in the chapter who had not been born in the Kingdom of Hungary. The hypothesis of Mályusz thus proved untenable: with regard to the total personnel of the chapter of Esztergom the number and proportion of foreigners remained insignificant. Yet in one particular office they were undoubtedly overrepresented: in the tribunal of the holy see of Esztergom, where they acted as vicars. The reason for this was the lack until the first decade of the 15th century of any „Hungarian” canon having the necessary doctoral degree in canon law. (Thomas Pöstyéni is only documented in the chapter from 1409 on.) Upon the death of Matthew Vicedomini of Piacenza, doctor in both laws, in the spring of 1428, the leadership of the vicar’s see was assumed by a Hungarian cleric, Nicholas Temesvári, but he was again followed, in the latter part of the period examined, by persons of Italian origin. The examination of university students and graduates has yielded similar results: in the chapter of Esztergom there was no need to push out foreigners and thus to „reconquer” the prebends, for neither foreign pretenders, nor highly educated university graduates presented themselves in any numbers before the third decade of the 15th century. Moreover, the several university graduates, who emerged around the turn of the century, apparently had no difficulty in finding a place in the chapter. Whether the situation was similar in the other chapters (at Pécs it seems to have been the case, cf. the data on the university graduates in T. Fedeles, *Pécsi székeskáptalan* pp. 298–300.), must be revealed by further research.

The last part contains the lists of canons included in the five letters of attorney, the biographical data of those 54 canons who held a prebend in the decade between 1451 and 1460, as well as eleven genealogical trees illustrating the origins of various canons. The volume is closed by the bibliography of primary and secondary literature, a list of abbreviations and an index of personal names.

The Roman numeral which figures in the title of the book calls for some explanation. For the volume before the reader, dealing with the canons’ careers and their university studies, is but the first fruit of my research into the

history of the Esztergom cathedral chapter in the 15th century. The second volume of the planned series will offer a glimpse, within certain practical limits of course, into the everyday activities of those canons who, figuring in the said letters of attorney, were examined in the present book. For the private archives of the cathedral chapter have preserved for us another unique source, which, according to its title, is a detailed register of those expenses which had been paid both in Hungary and abroad, in the notorious case about the Sasad tithes, between 1452 and 1464. Luckily from the perspective of later research, the scribe of the registers not only recorded the individual sums, but also put down ample information with regard to the process itself. The source, which can thus be regarded as the „chronicle” of the case, will be published in extenso in the second volume. Yet prior to it, the preceding phases of the famous lawsuit are described, and then the events from 1452 to January 1465 revealed on the basis of the events referred to in the registers and of those charters which were issued in the course of the process.

The planned third volume of the series will offer a thorough analysis of the registers of the canonical visitation traditionally assigned to the year 1397. With the help of the first two volumes, based on the archontology of the Esztergom chapter I have prepared and on the available charter material, I will analyse in detail the reasons which underlay the undertaking of the visitation, as well as its aims and, of course, its date. I will also examine the extent to which its contents correspond to the picture of the chapter which emerges from other sources. The volume, accordingly, will contain the full text of the registers edited along the most modern criteria of scientific source publication. Thus completed, the amount of information I have gathered about the late medieval history of the Esztergom cathedral chapter, mainly from an archontological and prosopographical point of view, will hopefully serve as a basis for future research and for a concise history of the chapter itself.

Mutató

A névmutató a kötetben előforduló személyneveket, intézményeket, valamint földrajzi neveket tartalmazza. Minden esetben a kötet oldalszámaira hivatkozom.

Személy- és intézménynévmutató. Tartalmazza a főszövegben és a jegyzetekben található valamennyi történeti nevet, abban az esetenként magyaros alakban, ahogyan a szövegben szerepel. Ugyanakkor nem kerültek mutatózásra a szakirodalmi munkák szerzői (így például Széless nem, de Bonfini igen) és a Családfák rész, valamint a szövegben bárhol előforduló „esztergomi kánok(ok)” és az „esztergomi (székes)káptalan” kifejezéseket is mellőztem, mivel ezek szükségtelenül megnövelték volna a terjedelmet.

Az egyes személyek esetében mutatóztam a kötetben szereplő méltóságokat és/vagy tisztségeiket is, mégpedig úgy, hogy a méltóság-, illetve tisztségnévről utalok annak viselőjére. A személyek méltóság- és/vagy tisztségviselésének időhatárait a következőképpen tüntettem fel: azoknál a személyeknél, akik szerepelnek az *Adattári részben* (A), csak tisztségüket és/vagy méltóságukat vettem fel, de annak időhatárait nem, mivel azok részletesen kibontva szerepelnek a mondott adattárban (a feltüntetett oldalszámok után gondolatjellel elválasztva utalok az adattár megfelelő oldalára és sorszáma a következő formában: – A és oldalszám/sorszám). A többi méltóság- és/vagy tisztségviselő esetében kétféleképpen jártam el. Feltüntettem az évkört azoknál, akikre a kötetben használt munkákban, illetve saját gyűjtésemben adatokat találtam. Viszont akik a felsorolt munkákban nem szerepelnek, csak a kötetben található előfordulási évet tüntettem fel méltóság- és/vagy tisztségviselésük éveként.

A betűrendbe soroláskor a *de* előjárószt nem vettem számításba, ezeket mindig a vezetéknev előtt tüntettem fel. *Dólt betűvel* jeleztem az eredeti helyesírással, betűhíven szereplő család- vagy ragadványneveket.

Földrajzinév-mutató. Tartalmazza főszövegben és a jegyzetekben található valamennyi hely- és földrajzi nevet, kivéve a Családfák részt és az „esztergomi (székes)káptalan” kifejezés „Esztergom” tagját.

A hely- vagy (földrajzi)név után minden esetben annak meghatározása áll, majd ezt követi zárójelben a középkori megye, terület vagy ország neve, ahol a XV. században feküdt, végül a hely jelenlegi hivatalos elnevezése és az ország-név (kódja) a jelenlegi autós országjelzés formájában.

A mutatóban alkalmazott rövidítések

A	= Ausztria	m.	= megye
Bp.	= Budapest	MNE	= Montenegró
CH	= Svájc	NRB	= Német-római Birodalom
cs.	= család	opp.	= oppidum
CZ	= Csehország	PL	= Lengyelország
f.	= folyó	RO	= Románia
F	= Franciaország	SK	= Szlovákia
GR	= Görögország	sz.	= szám
h.	= helység	UA	= Ukrajna
HR	= Horvátország	v.	= város
I	= Olaszország		

A

Abaúj megye 23
 Agárdi László (Antal fia) alnádor (1435–1436) 114
 – Mihály (Antal fia) esztergomi nagyprépost (1428–1437), pataki plébános (1437–) 97, 111, 114
 Albert király (1437–1439) 111
 Albisi Zólyomi György 85
 Alcsebi Miklós gömöri főesperes (1401–1406) 95
 alnádor: Agárdi László
 Alsáni Bálint bíboros, esztergomi olvasókanonok (1372), pécsi püspök (1374–1408) 112
 Ancona v. (Itália, I) 47, 63
 András esztergomi és zágrábi kanonok, goricaei főesperes (1387) 113
 antivari (Dalmácia, Bar, MNE) érsek: Trevisói (Vosich) Simon
 Arad megye 23
 aradi olvasókanonok: Túronyi Kelemen
 Aragóniai Beatrix királyné (Mátyás király felesége) 107
 – János bíboros, esztergomi érsekség adminisztrátora, majd érsek (1479–1485) 44, 78, 84, 107
 Arezzói Marmellis Donát esztergomi vikárius (1494–1495) 93, 107
 Asszonyfalva h. (Sopron m., ma Győr-Moson-Sopron m.) 128
 Asszonyfalvi Ostfi Miklós (László fia) esztergomi nagyprépost, leleszi prépost, váradi éneklőkanonok 18, 21, 29–30, 41, 43–44, 94, 97, 111, 114, 124–127 – A 128/1. sz.
 aszúági főesperes: Dúlházi János, Sienai Conth János, Túronyi Kelemen

Atyai Miklós esztergom-szentgyörgyi prépost (1494–1502) 78, 87, 107

B

Bácsi János egri prépost (1361–1387), a püspökség kormányzója (1384) 112
 bács-kalocsai egyházmegye 24
 – egyháztartomány 24
 – érsek: Váradi Péter, Várdai István
 Bajon h. (Esztergom m., ma Komárom-Esztergom m.) 66, 139
 Bajoni István váradi kanonok (1469–1472), komáromi főesperes (1474–1485), váci kanonok (1478–1493), a tereskei apátság kormányzója (1485–1493) 96, 106, 118–121
 Bakócz Tamás egri püspök (1492–1498), esztergomi érsek (1497–1521) 107–108, 112, 114
 bakonybéli (Veszprém m.) apátság kormányzója: Gergely
 Balázs esztergomi kanonok és vikárius(helyettes), veszprémi kanonok (1394) 93
 Bálint esztergomi kanonok lásd Veresmarti Bálint
 Balkán félsziget 47
 Bánfalvi Barius Miklós padovai egyetemista 60
 Baranya megye 23
 Barius Miklós lásd Bánfalvi Barius Miklós
 Bars megye 23
 barsi főesperes(ség) 17, 99, 115
 – főesperes: Bodrogi Fülöp, Budai Gergely, Budai János (Márk fia), Csesztregi Imre, Isvalies Péter, Kétházi Pál, Kozárdi László, Váradi Albert

- Bát opp. (Hont m., Bátovce, SK) 142
- Bátori Miklós váci püspök (1474–1506) 48, 120
- bázeli (NRB, Basel, CH) zsinat 52–53, 71, 144
- – – ügyhallgatója: Temesvári Miklós
- Beckensloer János egri püspök (1468–1475), esztergomi érsek (1473–1476) 75–76, 78, 106, 121
- Bécs v. (Osztrák Főhercegség, Wien, A) 44–45, 50, 52, 58, 81
- bécsi egyetem 48, 56, 59–61, 64, 71, 82, 84, 94–97, 102, 111, 114, 119, 129, 131–133, 135–136, 139–140, 143–144, 148
- – tanára: Zákányi Tamás (Kozma fia)
- Bélai Bálint özvegye: Borbála (Dorogházi Imre felesége) 86
- Bencenci János váci (1454–1460), titeli (1458–1460), fehérvári (1459–1465), esztergomi (1461–1465) kanonok 60–61, 96
- Benedek esztergom-szenttamási prépost (1450) 62
- győri püspök (1439–1440) 111
- Bereck (I.) marosi plébános (1391), esztergomi kanonok (1391–1399), a Krisztus teste-kápolna igazgatója (1394–1399) 66–67
- (II.) esztergomi kanonok (1401–1411) 68
- (III.) esztergomi kanonok, székesegyházi plébános, a Szent Kereszt-oltár igazgatója (1413–1419) 69
- lásd még Szeredi Bereck, Turóci Bereck, Visegrádi Bereck
- Berecki h. (Zemplén m., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 136
- Berényi István pozsonyi kanonok (1449–1450) 130
- Kakas János, a pozsonyi vár építkezésének vezetője 130
- Bertalan esztergomi székesegyházi plébános, a Szent Kereszt-oltár igazgatója (1425) 69
- Besztercebányai másképp Szászfalvi Ferenc lásd Zólyomi/Szászfalvi Ferenc
- Bihar megye 23
- Bodonyi Domokos esztergomi olvasókanonok (1417–1418), esztergom-szentistváni prépost (1418–1434) 95
- Bodrogi Fülöp barsi főesperes 113
- szolgabírák: Kétházi Mihály és Gergely
- Boldogasszonyfalvi Loránd (István fia) meg fiai: István és Loránd 138
- Mihály (Simon fia) meg fiai: Kozma és János 138
- Tompa Benedek és György (András fiai) 138
- – Boldizsár (László fia) 138
- – Tamás (András fia) 138
- Bologna v. (Itália, I) 63
- bolognai egyetem 63–64, 66, 94, 96–97, 102, 119, 128–129, 139
- de Bonfinis, Antonio történetíró 44–45, 50
- de Bononia, Galvanus esztergomi vikárius (1377) 117
- de Borja, Rodrigo bíboros (a későbbi VI. Sándor pápa 1492–1503) 58
- Bornemissza Benedek váci polgár 56
- Boroszló v. (NRB, Szilézia, Wroclaw, PL) 44–45
- boszniai kanonok: Garai László (János fia)
- püspök: Fodor István, Várdai Mátyás
- Brancha Barnabás, az esztergomi érsekség jószágkormányzója (1484–1486) 84

Bredenscheidi Jakab/János esztergom-szentgyörgyi prépost (1375–1392), esztergomi vikárius (1388) 93, 95, 117
 Breviarium Strigoniense 53–54
 Bucsányi Ozsvát felesége: Sóki Dorottya 141
 Buda v. (Pilis m., ma Bp. része) 46, 52, 55–56, 72, 75, 79, 111, 113, 139
 budafelhévízi stefaniták kormányzója / prépost: Csetneki László
 Budai Gergely barsi főesperes, vikáriushelyettes 13, 18, 41, 62, 94, 96, 125–127 – A 129/2. sz.
 – János (István fia) esztergomi (1415–1418), budai és váci kanonok (1415–1417), váradi örkanonok (1417–1418) 92, 95
 – – (Márk fia) esztergomi kanonok (1391–), barsi főesperes (1396–1427) 61, 95, 148
 – kanonok: Budai János (István fia), Csitári Miklós, Dúlházi János, Galamboki Mihály, Lovasi Imre, Szántai Mihály, Vas Tamás
 – országgyűlés (1452) 55; (1495) 107
 – plébános: Ürményi Gergely
 – prépost: Karai László
 – Szűz Mária-egyház plébánosa: Márton váci prépost
 – társaskáptalan 29–30, 89, 101, 131
 budaváraljai Szent Gellért-egyház 55
 budavári Zsidó kapu 52

C

Capitulare, esztergomi 53–54
 capodistriai (Dalmácia, ma Koper, HR) püspök: Trevisói Simon
 Cinkota h. (Pest m., ma Bp. része) 47
 Collegium Christi 61–62, 100, 148

Cs

csanádi egyházmegye 23
 – László (György fia, Palicsnai Péter atyafia) 65–66, 139
 – – – – – fiai 65–66
 – Péter bécsi egyetemista (1447) 64
 – – lásd még Palicsnai Péter
 – székeskáptalan 98
 Császár cs., Orsányi 65
 Csesztregi Imre esztergomi kanonok (1470–1482), barsi főesperes (1483–1486) 96
 Csetneki László honti (1399–1404), gömöri (1407) főesperes, esztergom-szentgyörgyi prépost (1408–1424), budafelhévízi és esztergomi stefaniták kormányzója (1424–1439), az esztergom-szentistváni prépostság kormányzója (1438), nyitrai püspök (1439–), az esztergomi érsekség kormányzója (1419–1420, 1439) 51, 109, 116
 Csév h. (Esztergom/Pilis m., ma Piliscsév, Komárom-Esztergom m.) 46–48, 136
 Csévi János deák (Debreceni Mihály atyafia) 47
 Csezmicei János lásd Janus Pannoniusz
 Csitár h. (Hont m., ma Nógrád m.) 129–130
 Csitári János (Lőrinc fia) esztergomi kanonok 41, 123 – A 129/3. sz.
 – Korom Jakab (Péter fia) és fia: István 130
 – Lőrinc (János fia), a prágai egyetem tanára (1411), nádori, majd országbírói jegyző (1414–), divényi várnagy (1437) 129–130
 – Mihály (Miklós fia) és fia: Miklós 130

Csitári Miklós (János fia) budai kanonok (1406), segesdi főesperes (1406–1454), veszprémi vikárius (1417–1428, 1443–1454) 129–130

Csőt h. (Esztergom m., ma Esztergom v. része) 76

D

dalmáciai egyházmegyek 24

Darvas lásd Hanvai Darvas

Dávod h. (Somogy m.) 130

Dávodi Dénes (György fia) esztergomi kanonok (1458–), honti főesperes (1465–1474) 15, 18, 41, 93–94, 96, 125–126 – A 130/4. sz.

Debreceni János, Miklós és Adorján (Mihály testvérei) 46–47

– Mihály kúriai jegyző (1447–1464), váradi kanonok (1459–1464), királyi adószedő (1460), követ (1468), váci olvasókanonok (1463–1466), prépost (1467–1469) 45–50, 80

Décs h. (Nyitra m., Kľačany, SK) 131

Décsi Jakab esztergomi kanonok, gömöri főesperes, váci kanonok és pesti főesperes, váci vikárius 15–16, 18, 29–30, 36, 41, 119, 121–122, 124–127 – A 131/5. sz.

Demeter esztergomi érsek (1378–1387) 13

– váci olvasókanonok (1446–1461) 46

Derencsény h. (Gömör m., ma Drienčany, SK) 55

divényi (Nógrád m., Divín, SK) várnagy: Csitári Lőrinc

Dombai Imre tolnai (1478–1487), komáromi főesperes (1498) 106, 108

Dorogfi cs. 86

Dorogháza h. (Heves m.) 85

Dorogházi Imre (János fia László fia) 85–86

– – felesége: Borbála (Bélai Bálint özvegye) 86

– János és Mihály (Imre fiai) 86

– Katalin (Imre leánya, Felsőpalicsai Verebes Miklós felesége) 86

– – (János fia László leánya) 85–86

– Kristóf (János fia László fia) 85–86

– Krisztina (János fia László leánya) 85–86

– László (János fia), esztergomi szentszéki jegyző (1463–1484), császári (1454–1484) és apostoli (1484) közjegyző, a királyi személyes jelenlét ítélmestere (1484–1500) 82–86

– – – – – felesége: Erzsébet (majd Pásztói János felesége) 85–86

– – (László fia) esztergomi kanonok (1475–1489) 82, 84–86, 96

Dúl lásd Szekcsői Dúl

Dúlházi János esztergomi alolvasó (1468), kanonok (1468–1474), budai (1474), pécsi kanonok, vikárius (1474–1484), aszúági főesperes (1478–1484) 87, 96, 118–119

E

Edelényi András esztergomi alolvasó (1412), kanonok (1415–1429), sasvári főesperes (1418), egri kanonok (1418–1429), szepesi olvasókanonok (1418–1436), vikárius (1436) 87, 91, 95

Eger v. (Heves m.) 114

egri egyházmegye 23

– kanonok: Edelényi András

– Krisztus teste-oltár igazgatója: Jenői Ambrus

- olvasókanonok: Jenő Ambrus
- prépost: Bácsi János
- püspök: Bakócz Tamás, Beckensloer János, Estei Hippolit, Kanizsai János, Nagylucsei Orbán, Rangoni Gábor, Rozgonyi Simon
- püspöki jegyző: Jenő Ambrus
- püspökség kormányzója: Bácsi János
- székeskáptalan 121
- egyetem 87–93, 100–101; lásd még
 - bécsi, bolognai, ferrarai, firenzei, krakkói, óbudai, padovai, prágai, római, sienai
- Erdély (ma RO része) 23
- erdélyi egyházmegye 24
- püspök: Gosztonyi János
- székeskáptalan 104
- Erdődi István szerémi (1502–1504), nyitrai (1504–1512) püspök 120
- Erzsébet (Harkai Péter felesége), Ollári Tompa Tamás soror-a 138
- Estei Hippolit esztergomi érsek (1486–1497) 107, 114
- Eszenyi/Eszényi István nyitrai főesperes (1492–1494) 106
- Esztergom megye 23
- v. (Esztergom m., ma Komárom-Esztergom m.) 44, 50, 58, 60–62, 72, 75–76, 84, 91, 111–112, 114, 131
- esztergom-hegyfoki Becket Szent Tamás-társaskáptalan lásd esztergom-szenttamási prépostság
- esztergomi aléneklőkanonok: Tharat(h)a-i (Tarnócai) Tamás
- alolvasó: Dúlházi János, Edelényi András
- alőr: Turóci Bereck
- Aranyas János esztergomi kanonok (1461) 96
- Breviarium 53–54
- Capitulare 53–54
- egyházmegye 23, 80
- egyháztartomány 24
- éneklőkanonok(ság) 17, 99, 115
- éneklőkanonok: Márton, Sóki Miklós, Temesvári Miklós, Ürményi Gergely
- érsek: Aragóniai János, Bakócz Tamás, Beckensloer János, Demeter, Estei Hippolit, Kanizsai János, Pálóci György, Szatmári György, Szécsi Dénes, Zrednai (Vitéz) János
- érsekség 129, 131, 133, 140, 147
- adminisztrátora: Aragóniai János, Hohenlohe György
- jószágkormányzója: Brancha Barnabás
- kormányzója: Csetneki László
- hegy (Esztergom m.) 76
- István (I.) esztergomi kanonok (1422) 97
- (II.) esztergomi kanonok (1469–1483) 97
- János esztergomi örkanonok (1390–1397), nógrádi főesperes (1397–1398), esztergom-szentistváni prépost (1399–1417), vikárius 95, 116
- Kalendarium 53–54, 56
- kanonok: András, Balázs, Bencenci János, Bereck (I., II., III.), Budai János (István fia), Budai János (Márk fia), Csesztregi Imre, Csitári János, Dávodi Dénes, de Kunis, Vince, Décsi Jakab, Dorogházi László (László fia), Dúlházi János, Edelényi András, Esztergomi Aranyas János, Esztergomi István (I.), Esztergomi István (II.), Esztergomi Orbán, Esztergomi Péter, Farnadi Máttyás, Felsőlend-

- vai Péter, Galamboki Mihály, Garai László, Gosztanyi János, Grabarjai majd Pozsegai Miklós, Hammelburgi János, Hugyagi Márton, Ibafalvi Tamás, Imre, Jenői Péter, Komjáti Antal, Kusalyi Gergely, Kutasi Tamás, Lábatlani András, Laki Kacor Benedek, Lánai Péter, Lévai Márton, Lippai Mihály, Lovasi Imre, Mindszenti György, Ollári Tompa Tamás, Örmény Tamás, Palicsnai Péter, Pataki Gellért, Pécsi Miklós, Pesarói Lénárd, Pesti Gergely, Pesti Lőrinc, Pogrányi Benedek, Pöstyéni Tamás, *Rosecon* Péter, Rozgonyi Simon, Sellyei András, Sienai Conth János, Soklyói Péter, de Swechia, Péter, Szántói Ambrus, Szatmárnémeti Kelemen, Szécsi Miklós, Szemerédi Balázs és László, Szentgyörgyvölgyi Gergely, Szentkereszti Tamás, Szentlászlói László, Szepesi Gáspár, Szeredi Bereck, Tapolcai Benedek, Tapolcsányi Kelemen, Tharat(h)a-i (Tarnócai) Tamás, Tornalji Miklós, Turóci Bereck, Túronyi Mihály, Újvárosi Lázár, Ürményi Gergely, Váradi Péter, Vasvári Tamás, Vendégi Mihály, Veresmarti Bálint, Vesztenici Miklós, Vezekényi Dávid, Vicedomini Máté, Visegrádi Bereck, Zákányi Tamás
- esztergomi Krisztus teste-kápolna 13–14, 64, 67, 75, 77, 81
- – – – igazgatója: Bereck, Galamboki Mihály, Grabarjai majd Pozsegai Miklós, Palicsnai Péter, Szentlászlói László, Szeredi Bereck
- Miklós esztergomi olvasókanonok (1521) 87
- Nagybaldogasszony-kápolna 12
- nagyprépost(ság) 17, 20, 99; kormányzója: Miklós győri olvasókanonok
- nagyprépost: Agárdi Mihály, Asszonyfalvi Ostfi Miklós, Gewitz Ferenc, Kanizsai János, Kétházi Pál, Lánai Péter, Mikefalvi Cseh Péter, Váradi Pál
- olvasókanonok(ság) 17, 20, 99–100, 115
- olvasókanonok: Alsáni Bálint, Bodonyi Domokos, Esztergomi Miklós, Kesztlői Mihály, Trevisói (Vosich) Simon, Váradi Pál, Vicedomini Máté
- Orbán esztergom-szentistváni, esztergomi kanonok, gömöri főesperes 13, 15, 18, 29, 41, 94, 96, 123–127 – A 131/6. sz.
- őrkanonok(ság) 20, 72, 99–100, 115
- őrkanonok: Esztergomi János, Gosztanyi László, István, Kajári Ábrahám, Kemp Mihály, Lippai Mihály, Mihály, Sóki Miklós, Sóvári Sós László, Vajai Ibrányi István, Verebélyi Miklós
- Péter (János fia) esztergomi kanonok, a Szűz Mária-kápolna igazgatója (1405–1443) 95
- segédpüspök: Gergely, Túronyi Mihály
- stefaniták kormányzója: Csetneki László
- székesegyházi iskola tanára: Zákányi Tamás (Kozma fia)
- – plébános 32; lásd még Bereck (III.), Bertalan, Turóci Bereck
- Szent Ambrus-egyház 52–53

- Anna városrész 76
- Jeromos-kápolna 44
- Kereszt-oltár 32, 67
- igazgatója: Bereck (III.), Bertalan, Turóci Bereck
- László király-oltár igazgatója: Komjáti Antal
- Luca-oltár lásd esztergomi Szent Sebestyén (és Fábián-, Szent Mihály- és Luca)-oltár
- Margit-oltár 35, 76
- igazgatója: Pécsi Miklós, Túronyi Mihály
- Mihály-oltár lásd esztergomi Szent Sebestyén (és Fábián-, Szent Mihály- és Luca)-oltár
- Miklós-egyház igazgatója: Lovasi Imre
- Pál és Péter-oltár igazgatója: Farnadi Mátyás
- Sebestyén (és Fábián-, Szent Mihály- és Luca)-oltár 75–76
- szentszéki jegyző: Dorogházi László, Ibafalvi Tamás, Lovasi Imre, Szemerédi Balázs, Túronyi Mihály, Vesztenici Miklós
- Szűz Mária-kápolna 13–14, 63–64, 66
- igazgatója: Esztergomi Péter, Imre, de Priolis György, Tharat(h)a-i (Tarnócai) Tamás
- Tamás esztergom-szentgyörgyi kanonok 75
- vikárius: Arezzói Marmellis Donát, de Bononia Galvanus, Brendscheidi Jakab/János, Esztergomi János, Ferrarai Amadé Tamás, Ibafalvi Tamás, Kutasi Tamás, Pesarói Lénárd, Pontói Antal, Pöstyéni Tamás, Temesvári Miklós, Trevisói (Vosich) Simon, Túronyi Mihály, Viceomini Máté
- vikáriushelyettes: Balázs, Budai Gergely, Kozárdi László, Márton esztergomi-szentgyörgyi prépost, Palicsnai Péter, Szemerédi Balázs, Váradi Albert, Zólyomi/Szászfalvi Ferenc
- esztergom-szentgyörgyi kanonok: Esztergomi Tamás, Pápai András
- prépost(ság) 12, 17, 76, 99, 114
- prépost: Atyai Miklós, Brendscheidi Jakab/János, Csetneki László, Ibafalvi Tamás, Márton, Mikefalvi Cseh Péter, Örmény Tamás, Túronyi Mihály
- esztergom-szentistváni kanonok: Esztergomi Orbán, Farnadi Mátyás
- prépost(ság) 14, 29, 53, 75, 99, 114, 142
- kormányzója: Csetneki László budafelhévi prépost
- prépost: Bodonyi Domokos, Esztergomi János, Gosztonyi András, Miklós, Szántói Ambur, Temesvári Miklós
- esztergom-szenttamási prépost(ság) 12, 17, 20, 99, 114
- prépost: Benedek, Hanvai Darvas Simon, Kozárdi László, Kövendi Székely János, Maxentius, Tarkói Pál, Vas Tamás
- Esztergom-Újváros v. (Esztergom m., ma Esztergom része) 147
- esztergomvári Szent István első protomártír-társaskáptalan lásd esztergom-szentistváni prépostság
- esztergom-zöldmezei Szent György-társaskáptalan lásd esztergom-szentgyörgyi prépostság

F

- Farkas János komáromi főesperes (1376–1391) 95
- Farnad h. (Esztergom m., Farná, SK) 131
- Farnadi Mátyás esztergom-szentistváni, majd esztergomi kanonok, a Szent Pál és Péter-oltár igazgatója 15–16, 18, 29, 33, 41, 124–127 – A 131/7. sz.
- fehérvári domonkosok 70
- kanonok: Bencenci János, Trevisói (Vosich) Simon
- társaskáptalan 29–30, 89, 101
- Felsőlendvai Péter (Henrik fia) császári közjegyző (1459–1470), esztergomi kanonok (1468–1471) 86, 97
- felsőörsi lásd örsi
- Felsőpalicsai Verebes Miklós felesége: Katalin (Dorogházi Imre leánya) 86
- Felsőszemeréd h. (Hont m., Horné Semerovce, SK) 142–143
- ferrarai (Itália, I) egyetem 64, 94, 96–97, 102, 119, 128–129, 139, 146
- Amadé Tamás esztergomi vikárius (1495–1510) 93
- firenzei (Itália, I) egyetem 97, 102
- Fodor István boszniai püspök (1489) 49
- Forgács cs. 135
- francia király: Károly (VII.)
- Frigyes (III.) német-római császár 107
- Fülöp zólyomi főesperes (1486–1494) 81

G

- Galambok h. (Somogy m.) 131
- Galamboki Mihály esztergomi, budai kanonok, a Krisztus tes-

- te-kápolna igazgatója 14, 33, 41, 68, 123 – A 131/8. sz.
- galgóci (Nyitra m., Hlohovec, SK) uradalom 131
- Garai László (János fia) zágrábi prépost (1389–1402), pécsi, boszniai és esztergomi kanonok (1389) 112–113
- Garázda Péter nyitrai főesperes (1474–1486) 97, 106
- Garignica h. (Körös m., elpusztult, HR) 47
- Gatalóci Mátyás veszprémi püspök káplánja: Lovasi Imre 136
- Gergely milkói püspök, esztergomi segédpüspök, a bakonybéli apátság kormányzója, honti főesperes 12–13, 18–19, 40–41, 73, 90, 109 – A 132/9. sz.
- prépost, királyi prothonotarius (1439) 111
- , Palicsnai Péter atyafia 66, 139
- Gersei Pető cs. 148
- Gewitz Ferenc esztergomi nagyprépost (1421–1426) 114
- gimesi (Nyitra m., Jelenec, SK) uradalom 135
- Giskra (Jan Jiškra) 55
- goricai főesperes: András
- Gosztony / Gasztony más néven Kövesszarv h. (Vas m.) 132
- Gosztonyi András (Csomafalvi Benedek fia) esztergom-szentistváni prépost (1483–1499) 81, 132
- Erzsébet 132
- János (Kövesszarui Mihály fia) Pozsony megyei érseki tizedszedő, pozsonyi, esztergomi kanonok, sasvári főesperes 33, 41, 90, 123, 132–133 – A 132/10. sz.
- – (Szelestyei Miklós és Gosztonyi Erzsébet fia) esztergomi kano-

nok (1493), győri, erdélyi püspök 132

– László (Csomafalvi Benedek fia) esztergomi érkanonok (1494–1501) 105, 115, 132

– Tamás pécsi érkanonok 132

Gömör megye 23

gömöri főesperes(ség) 17, 99, 115, 119

– főesperes: Alcsebi Miklós, Csetneki László, Esztergomi Orbán, Jenői Ambrus, de Lardis Tadeus, Laki Kacor Benedek, Szemerédi Balázs

Grabarjai majd Pozsegai Miklós esztergomi kanonok (1484–1495), a Krisztus teste-kápolna igazgatója 81, 145

Gutai Márton 76

Gúti Ország cs. 147

– – János szerémi püspök (1504–1520) 120

– – Mihály 141

GY

György, az esztergomi Szűz Mária-kápolna igazgatója lásd de Priolis György

–, Vasvár királyi város bírása 138

győri egyházmegye 23

– kanonokság 139

– nagyprépostság 139

– olvasókanonok: Miklós

– püspök 139; lásd még Benedek, Gosztonyi János

– székeskáptalan 29–30, 89, 101, 110

Gyulafehérvár v. (Fehér m., Alba Iulia, RO) 102

Gyürki h. (Hont m., Ďurkovce, SK) 133

H

hajszentlőrinci prépost: Márton

Hammelburgi János konstanzi (1423–1435), passauai és esztergomi (1423–) kanonok, honti főesperes (1424–), pozsonyi prépost (1432–1444) 92, 95, 110

Hangonyi Péter 136

hántai prépost: Szakcsi Vince

Hanvai Darvas András (András fia) 59, 133

– – Bálint és Dávid (András fiai) 59

– – Gergely (Bálint fia) 59

– – Simon esztergom-szenttamási prépost (1453–1456) 18, 41, 57, 59–62, 96, 123–124, 145 – A 133/11. sz.

Harkai Péter (István fia) soproni polgár és felesége, Erzsébet 138

Hédervári Lőrinc nádor (1437–1447) 111

Henning miles (1439) 111

Hohenlohe György passauai püspök (1389–1423), az esztergomi érsekség adminisztrátora (1418–1423) 92, 112, 114

Hont megye 23

honti főesperes(ség) 17, 99, 100, 115

– főesperes: Csetneki László, Dávodi Dénes, Gergely, Hammelburgi János, Péter, Pöstyéni Tamás, Prágai Konrád, Tarkói Pál, Vicedomini Máté

Hugyag h. (Nógrád m.) 54, 133

Hugyagi Márton esztergomi kanonok 15, 18, 41, 125–126 – A 133/12. sz.

– más néven Pöstyéni Balázs (János fia) országbírói jegyző és felesége: Katalin (Szécsényi Bálint leánya) 133–134

Hunyadi János kormányzó (1446–1452) 39, 55

I

- Ibafalvi Tamás (János fia) esztergomi szentszéki jegyző (1460–1465), császári közjegyző (1465–1470), esztergomi kanonok (1463–), esztergom-szentgyörgyi prépost (1479–1494), vikárius (1484–1494) 73–74, 77–78, 81, 84, 93, 107
- Ibrányi lásd Vajai Ibrányi
- Imre esztergomi kanonok, a Szűz Mária-kápolna igazgatója 14, 18, 33, 41, 123–126 – A 134/13. sz.
- István esztergomi őrkanonok (1486) 105
- sasvári főesperes (1486) 106
- Isválies Péter veszprémi püspök (1503–1511), barsi főesperes (1509) 113
- Itália (ma I része) 14, 60

J

- Jagelló-kor 101
- Janus Pannonius (Csezmicsei János) 43, 119
- Jenő (IV.) pápa (1431–1439) 139
- h. (Nógrád, ma Diósjenő része; vagy Pest vagy Pilis m.) 134
- Jenői Ambrus (Péter fia) egri püspöki jegyző (1473), császári közjegyző (1474), gömöri főesperes (1477–1480), egri olvasókanonok (1482–1503), az egri Krisztus teste-oltár igazgatója (1498) 106, 121
- Péter esztergomi kanonok 15, 18, 41, 123–124, 126 – A 134/14. sz.
- Jiškra, Jan 55

K

- Kacor lásd Laki Kacor
- Kajári Ábrahám esztergomi őrkanonok (1399–1416) 115
- Kakas lásd Berényi Kakas
- Kaladé pr. (Nógrád m.) 130
- Kaladéi cs. 129
- Kalendarium, esztergomi 53–54, 56
- Kálmáncsehi Domokos nyitrai főesperes (1470–1474) 97
- kalocsai prépost 70; lásd még Mikefalvi Cseh Péter
- kancelláriai/kúriai jegyző: Debreceni Mihály, Kesztlöci Mihály, Tharatha-i (Tarnócai) Tamás
- Kanizsai János esztergomi nagyprépost (1374–1382), egri püspök (1384–1387), esztergomi érsek (1387–1418) 14, 56, 109, 112–113
- Karai László veszprémvári Minden-szentek-társaskáptalan prépostja (1464–), budai prépost (1468–1487) 46–47
- Lőrinc (László testvére) 46–47
- Karesinc h. (Körös m., elpusztult, HR) 47
- Károly (VII.) francia király és leánya: Margit 58
- Kazai Gyula Bálint 85
- Kelemen (VII.) pápa (1523–1534) 12
- váci prépost (1456–1466) 45, 47, 49
- Kelenyén h. (Hont m., Kleňany, SK) 140
- Kemp Mihály esztergomi őrkanonok (1864–1865) 119
- Kerekes András szőlőtulajdonos 76
- Kesztlöci Mihály kancelláriai jegyző (1464), váci őrkanonok (1467–1469), prépost (1470–1482), esztergomi olvasókanonok (1483–1496) 43–45, 47–50
- – közjegyző, pécsi kanonok (1495–1507) 44

- nosztrai pálos vikárius (1504) 44
- Kétháza h. (Bodrog m., elpusztult, HR) 113–114
- Kétházi Mihály és Gergely bodrogi szolgabírák 113
- –, Péter, Miklós és Lukács (Sándor fiai) 113
- Pál barsi főesperes (1489), szabolcsi főesperes (1490–1492), esztergomi nagyprépost (1494–1501); királyi titkár és követ (1488) 105, 113–114, 121
- Sándor (Pál testvére) 113
- király mint esztergomi kanonok 12, 18
- , francia: Károly (VII.)
- , magyar: Albert, Lajos (II.), László (V.), Mátyás, Ulászló (II.), Zsigmond
- királyi adószedő: Debreceni Mihály, Vízközi Benedek
- ajtónállómester: Pálóci László
- kamarás: Szerdahelyi János
- követ: Debreceni Mihály, Kétházi Pál, Sándor telki apát, Szántai Mihály, Trevisói (Vosich) Simon
- kúriából kiküldött királyi ember lásd Tharat(h)a-i (Tarnócai) Tamás
- személyes jelenlét ítélőmestere: Dorogházi László (János fia)
- titkár: Kétházi Pál
- Kistapolcsányi cs. 144
- komáromi főesperes(ség) 17, 99, 115–116
- főesperes: Bajoni István, Dombai Imre, Farkas János, Penci János, Várdai Aladár Ferenc
- Komját h. (Nyitra m., Komjatice, SK) 135
- Komjáti Antal esztergomi kanonok, zólyomi főesperes, a Szent László király-oltár igazgatója 15–16, 18, 33, 35, 41, 68–69, 94, 96, 124–127 – A 135/16. sz.
- konstanzi kanonok: Hammelburgi János
- kormányzó: Hunyadi János
- Korom lásd Csitári Korom
- Kovári Pál (Mátyás fia) 142
- Kozárd h. (Nógrád m.) 135
- Kozárdi László barsi főesperes, esztergom-szenttamási prépost, vikáriushelyettes 13, 18, 41, 59–62, 94, 96, 116, 123–127 – A 135/17. sz.
- Mihály (János fia) 135
- Tamás és Ilona (Bereck gyermekei) 135
- körmendi tizedkés tizedszedője: Lovasi Imre
- Körös megye 23
- Kövendi Székely János esztergom-szenttamási prépost (1504–) 18
- Kövesszarui Benedek (Mihály fia) 132
- Mihály (Miklós fia) 132
- lásd még Gosztonyi
- Kövesszarv más néven Gosztony / Gasztony h. (Vas m.) 132
- Közép-Szolnok megye 23
- közjegyző: Dorogházi László (János fia), Felsőlendvai Péter, Iba-falvi Tamás, Jenői Ambrus, Kesztölci Mihály, Lovasi Imre, Szekcsői Dúl Lőrinc, Szemerédi Balázs, Szerdahelyi Zenthe László, Túronyi Mihály, Vesztenici Miklós
- krakkói egyetem 95–96, 102
- Krisztus teste-kápolna, Esztergom lásd esztergomi Krisztus teste-kápolna
- –oltár, Eger 121
- Kubinyi László 113

de Kunis, Vince esztergomi kanonok (1399 e.) 117
 kúriai lásd kancelláriai/kúriai
 Kusaly h. (Közép-Szolnok m., Coşeu, SK) 135
 Kusalyi Gergely esztergomi kanonok 15–16, 18, 41, 124–127 – A 135/18. sz.
 Kutasi Tamás esztergomi kanonok (1466–1473), vasvári prépost, esztergomi vikárius (1467–1471) 64, 93, 96

L

Lábatlan h. (Esztergom m., ma Komárom-Esztergom m.) 84
 Lábatlani András esztergomi kanonok (1435–1442) 96
 Lajos (II.) király (1516–1526) 12, 112
 Lak h. (Zala m.) 134
 Laki Kacor Benedek (János fia) esztergomi kanonok, gömöri főesperes 15, 18, 41, 125–127 – A 134/15. sz.
 Lánc h. (Abaúj m., Vyšný Lánec, SK) 111, 136
 Lánci György és Lukács (Péter testvérei) 136
 – János (Péter fia) 111, 136
 – Péter esztergomi kanonok, nagyprépost 41, 97, 111, 123, 128 – A 136/19. sz.
 de Lardis, Tadeus gömöri főesperes (1494) 106
 László (V.) király (1440–1457) 39, 52, 58
 leleszi prépost: Asszonyfalvi Ostfi Miklós
 – prépostság 128
 Lencsés fn. (Esztergom m., ma Komárom-Esztergom m.) 76
 Lévai Cseh László 142

– Márton esztergomi kanonok (1463–1474) 96
 Lippai Mihály esztergomi kanonok, sasvári főesperes, őrkanonok 17–18, 41, 52, 57, 60–62, 94, 96, 115–116, 123–127 – A 136/20. sz.
 Lovas h. (Veszprém m., ma Lovaspuszta) 137
 – – (Zala m.) 136–137
 Lovasi Imre (Bálint fia) császári közjegyző (1453), a veszprémi püspök káplánja, a körmendi tizedkés tizedszedője, veszprémi Szent Ulrik-oltár igazgatója, szentszéki jegyző, esztergomi, budai kanonok, az esztergomi Szent Miklós-egyház igazgatója 15, 18, 29, 33–34, 41, 125–127 – A 136/21. sz.
 lövöldi (Veszprém m.) perjelség 144

M

Maconka h. (Heves m.) 85
 Magyar Királyság / Magyarország 43, 117, 121
 Mantova v. (Itália, Mantua, I) 14, 63–64, 134
 Margit, Károly (VII.) francia király leánya 58
 Márk zólyomi főesperes 41, 123 – A 137/22. sz.
 marosi (Hont m., ma Nagymaros, Pest m.) plébánia 67
 – – – plébános: Bereck, Szécsi Miklós (Lőrinc fia)
 Márton esztergom-szentgyörgyi prépost, vikáriushelyettes (1434) 53
 – hajszentlőrinci prépost, esztergomi éneklőkanonok (1486) 105
 – nyitrai főesperes 13, 41, 57, 123–124 – A 137/23. sz.

–, a budai Szűz Mária-egyház plébánosa (1487–1493), váci prépost (1489–1493) 49

Mátyás király (1458–1490) 44–49, 58, 81, 101, 104–108, 112–113, 120, 128

– – – felesége: Aragóniai Beatrix 107

– nógrádi főesperes 13, 18, 41, 72, 125–127 – A 137/24. sz.

–, a pécsi falakon kívüli Mindenszentek-egyház plébánosa (1460) 14, 79

Maxentius esztergom-szenttamási prépost (1486) 105

Mezőlak h. (Veszprém m.) 112

mezőlaki Zámbo lásd Zámbo

Mihály esztergomi őrkanonok (1434) 51

–, a pécsvárosi Szent Benedek-egyház plébánosa (1460) 14, 79

Mikefalva h. (Zala m.) 112

Mikefalvi Cseh Péter (Gergely/Gegő fia) zágrábi kanonok (1393), kalocsai (1393), esztergom-szentgyörgyi (1393–1396) prépost, esztergomi nagyprépost (1396–1421) 112

– Illés és László (Gergely/Gegő fiai) 112

Miklós esztergom-szentistváni prépost 41, 51, 54–55 – A 137/25. sz.

– győri olvasókanonok, az esztergomi nagyprépostság kormányzója (1372) 106

milkói püspök: Gergely, Túronyi Mihály

– püspökség 73

Mindenszentek-egyház, Pécs város falain kívüli 79

–társaskáptalan, Veszprém lásd veszprémvári Mindenszentek-társaskáptalan

Mindszenti György esztergomi kanonok (1425–1429) 97

Missale 72, 147

Mohorai Vidfi Miklós váci őrkanonok (1457–1466), olvasókanonok (1467–1489), pécsi olvasókanonok (1483–1484) 47–49

Montona h. (Horvátország, Motovun, HR) 145

N

nádor: Hédervári Lőrinc, Pálóczi Máté

–, al-: Agárdi László

nádori jegyző: Csitári Lőrinc, Ollári Tompa Tamás

– pecsétőr: Ollári Tompa Tamás

Nagy Antal váci polgár felesége: Erzsébet (Temesvári Miklós soror-a) 56

Nagyboldogasszony-kápolna, Esztergom 12

Nagylucsei Orbán egri püspök (1486–1491) 114

Németi v. (Szatmár m., ma Satu Mare része, RO) 142

Németpatak f. (Heves m.) 85

német-római császár: Frigyes (III.)

Nevegy pr. (Pilis m., ma Bp. része) 11, 54, 63

Nógrád megye 23

nógrádi főesperes(ség) 17, 99–100, 115

– főesperes: Esztergomi János, Mátyás, Sóvári Sós László, Szalárdi János, Túronyi Mihály, Váradi Albert

–/székesegyházi (váci székeskáptalan) főesperesség 30

nosztrai pálos vikárius: Kesztlői Mihály

NY

- Nyéki László felesége: Ágota (Penci Péter leánya) 140
 Nyitra megye 23
 nyitrai alispán: Sóki István és János
 – főesperes(ség) 17, 99–100, 115
 – főesperes: Eszenyi/Eszényi István, Garázda Péter, Kálmáncsehi Domokos, Márton, Pöstyéni Tamás, Váradi Albert, Vicedomini Máté
 – püspök: Csetneki László, Erdődi István, Podmanicki István
 – püspökség 120, 149
 – székeskáptalan 141

O, Ó

- óbudai egyetem 144
 – káptalan lásd budai társaskáptalan
 Ollár h. (Zala m., ma Kemendollár része) 138
 Ollári Tompa Tamás nádori jegyző, pecsétőr, majd esztergomi kanonok 15–16, 41, 124 – A 138/26. sz.
 Oltáriszentség-kápolna, Esztergom lásd esztergomi Krisztus teste-kápolna
 Orsány h. (Hont m., elpusztult) 65–66, 139
 Orsányi cs. 65; Császár cs. 65, 139
 Ország lásd Gúti Ország
 országbíró: Pálóci László
 országbírói jegyző: Csitári Lőrinc, Hugyagi más néven Pöstyéni Balázs
 országgyűlés, budai (1452) 55; (1495) 107
 –, rákosmezei (1505) 85
 Ostfi lásd Asszonyfalvi Ostfi
 Osztopáni Imre 46–47

- Márton 47
 – Tamás 46

Ö

- Örmény Tamás váci kanonok, pápoci prépost, esztergomi kanonok, esztergom-szentgyörgyi prépost 18, 29, 33, 35, 41, 57, 73, 94, 96, 123–127 – A 139/27. sz.
 örsi prépost: Túronyi Kelemen

P

- Padova v. (Itália, Padua, I) 62
 padovai egyetem 48, 60–61, 94–96, 102, 133, 135–136, 139
 Palicsna opp. (Körös m., elpusztult, HR) 63, 139
 Palicsnai Péter esztergomi kanonok, a Krisztus teste-kápolna igazgatója, vikáriushelyettes 14–16, 18, 33, 35, 41, 58, 63–66, 68, 78, 87, 93–94, 96, 117, 125–127 – A 139/28. sz.
 Pálóci György esztergomi érsek (1423–1439) 56, 72, 109, 111, 114, 144
 – János és Péter (Máté nádor fiai) 111, 136
 – László (Imre fia) királyi ajtónállómester (1439–1446), országbíró (1446–1470) 58, 136
 – Máté nádor (1435–1437) 114
 pápa: Jenő (IV.), Kelemen (VII.), Pius (II.), Sándor (VI.), Sixtus (IV.)
 – nb. mezőlaki Zámbó lásd Zámbó
 Pápai András esztergom-szentgyörgyi kanonok 76
 – követ: Trevisói (Vosich) Simon
 – Kúria lásd Róma
 pápoci prépost: Örmény Tamás

Párizs v. (Franciaország, Paris, F) 58
 passauai kanonok: Hammelburgi János
 – püspök: Hohenlohe György
 Pásztói János és felesége: Erzsébet
 (Dorogházi János fia László özvegye) 85
 Patak h. (Nógrád m.) 140
 Pataki Gellért esztergomi kanonok
 15, 41, 124 – A 140/29. sz.
 – (Zemplén m., ma Sárospatak, Borsod-Abaúj-Zemplén m.) plébánia 114
 – plébános: Agárdi Mihály
 patraszi (Patras, GR) érsek: Trevisói (Vosich) Simon
 Pécs v. (Baranya m.) 14, 79, 102
 pécsi egyházmegye 23
 – falakon kívüli Mindenszentek-egyház plébánosa: Mátyás
 – kanonok: Dúlházi János, Garai László, Kesztölci Mihály, Sienai Conth János, Túronyi Mihály
 – Miklós esztergomi kanonok (1495–1521), a Szent Margit-oltár igazgatója (1502–) 75
 – olvasókanonok: Mohorai Vidfi Miklós, Túronyi Kelemen
 – őrkanonok: Gosztonyi Tamás
 – püspök: Alsáni Bálint
 – székeskáptalan 31, 89, 97, 100, 102, 104, 119, 146
 – Szent Benedek-egyház plébánosa: Mihály
 – vikárius: Dúlházi János, Sienai Conth János
 Pécsvárad opp. (Baranya m.) 14, 79
 pécsvárad apát: Sóvári Sós László és Sós Péter
 – konvent / monostor 11, 14, 44, 55, 63, 71, 79
 Penc h. (Nógrád m.) 140

Penci Ágota (Péter leánya), Nyéki László felesége 140
 – Gyárfás 140
 – János komáromi főesperes 13, 18, 41, 123–127 – A 140/30. sz.
 Pesarói Lénárd zágrábi olvasókanonok és vikárius (1383), esztergomi kanonok és vikárius, zágrábi székesegyházi főesperes (1390–1391), zenggi püspök (1392–1401) 93, 95, 109, 113
 Pest megye 23
 – v. (Pest m., ma Bp. része) 85, 140
 pesti főesperes (váci székeskáptalan): Décsi Jakab
 – Gergely esztergomi kanonok (1493–) 90
 – Lőrinc esztergomi kanonok 15–16, 18, 41, 94, 97, 124–127 – A 140/31. sz.
 Péter honti főesperes (1476–1477) 106
 – pécsvárad apát lásd Sóvári Sós Péter
 piacenzai Szent Antal-egyház prépostja: Vicedomini Máté
 Pilis megye 23
 Pilisi László váci őrkanonok (1470–1492) 48–49
 Pius (II.) pápa (1458–1464) 58, 63
 Podhorcsányi László és Simon (Bálint fia) 142
 – lásd még Szemerédi
 Podmanicki István nyitrai püspök (1512–1530) 120
 Pográny h. (Nyitra m., Pohranice, SK) 140
 Pogrányi Benedek esztergomi kanonok 15–16, 18, 41, 87, 123–127 – A 140/32. sz.
 Pola v. (Dalmácia, HR) 145
 Pontói Antal sebenicói püspök (1392–1401), esztergomi vikárius (1395–1397) 93, 95, 109

Pozsegai Miklós lásd Grabarjai majd
 Pozsegai Miklós
 Pozsony megye 23
 – megyei érseki tizedszedő: Gosztornyai János
 – v. (Pozsony m., Bratislava, SK) 45, 72
 pozsonyi ispánok: Rozgonyi György és István
 – kanonok: Berényi István, Gosztornyai János
 – prépost: Hammelburgi János, Sóvári Sós László, Zámbo Lőrinc
 – mint vikárius 30
 – társaskáptalan 19, 29–30, 89, 101, 104, 130
 – vár építkezésének vezetője: Berényi Kakas János
 Pöstyéni Tamás (György fia) sasvári (1409), honti (1412–1418), nyitrai (1418–1430) főesperes, esztergomi vikárius (1423–1425) 87, 95, 100, 116, 118
 prágai (Csehország, Prag, CZ) egyetem 95, 102, 129
 – – – tanára: Csitári Lőrinc
 – Konrád honti főesperes (1447) 96, 132
 de Priolis, György, az esztergomi Szűz Mária-kápolna igazgatója (1484–1494) 84–85, 96
 Püspök József esztergomi polgár 75

R

Raguza v. (Raguzai Köztársaság, Dubrovnik, HR) 45–46
 rákosmezei országgyűlés (1505) 85
 Rangoni Gábor egri püspök káplánja: Túronyi Kelemen 75
 Rodosz sziget (ma GR része) 113

Róma v. (Pápai Állam, Roma, I) 43, 45, 56–58, 63, 66, 74, 78, 107, 117, 144, 146
 római egyetem 63–64, 66, 94, 96, 102, 136, 139
 Rosecon Péter esztergomi kanonok (1395) 97
 Rozgonyi cs. 130, 143
 – György pozsonyi ispán (1425–1450) 111
 – István pozsonyi ispán (1421–1443) 111
 – Simon esztergomi kanonok (1412. e.), egri püspök (1440–1444) 95, 111

S

sági konvent 65–66
 Sándor (VI.) pápa (1492–1503; de Borja, Rodrigo bíboros) 58
 – telki apát, királyi követ (1468–1469) 45
 Sánta más néven Polgár Damján váci polgár 52
 sárospataki lásd pataki
 Sasad h. (Pilis m., ma Bp. része) 11, 39, 44, 54, 63, 71, 79
 Sasfalvi lásd Zólyomi/Szászfalvi Ferenc
 sasvári főesperes(ség) 17, 20, 99, 115
 – főesperes: Edelényi András, Gosztornyai János, István, Lippai Mihály, Pöstyéni Tamás, Szántói Ambrus, Tarkói Pál, Vasvári Tamás, Zólyomi/Szászfalvi Ferenc
 scardonai püspök: de Varicastris, Archangelus
 sebenicói püspök: Pontói Antal
 segesdi főesperes: Csitári Miklós
 Sellye opp. (Nyitra m., Šaľa, SK) 141

Sellyei András esztergomi kano-
nok 15, 18, 41, 87, 124, 126 –
A 141/33. sz.
semptei (Nyitra, Šintava, SK) urada-
lom 143
Siena v. (Itália, I) 63, 68
Sienai Conth János esztergomi (1419–
1421), pécsi (1419–1446) kano-
nok, aszúági főesperes (1419–
1423), pécsi vikárius 91–93, 95
– egyetem 95, 102
Simon (Miklós váci ötvös fia) 52
Sixtus (IV.) pápa (1471–1484) 44, 70,
78, 107
Sók h. (Nyitra m., Šalgovce, SK) 141
Sóki Dorottya (István leánya), Bucsá-
nyi Ozsvát felesége 141
– István nyitrai alispán (1411–1412)
141
– János (Mihály fia) nyitrai alispán
(1451) 141
– Miklós (István fia) esztergomi őrk-
anonok, éneklőkanonok 18,
20, 41, 51, 55, 60–61, 115, 123–
127 – A 141/34. sz.
Soklyói Péter esztergomi kanonok
(1521) 87
Somogy megye 23
somoskői (Nógrád m.) uradalom 148
Sopron megye 23
Sóvári Sós László esztergomi őrk-
anonok (1398), nógrádi főespe-
res (1399–1421), pozsonyi pré-
post (1421–1429), pécsváradi
apátság kormányzója / apát
(1429–1435) 110, 115
– – Péter pécsváradi apát (1438–1460)
14, 79
surányi (Nyitra m., Šurany, SK) ura-
dalom 147
Svessai Péter zólyomi főesperes
(1400–1401) 97, 117
de Swecia, Péter esztergomi kanonok
(1374) 117

SZ

Szabolcs megye 46
szabolcsi főesperes: Kétházi Pál, Ver-
tigi István
szádvári (Torna m., ma Borsod-Aba-
új-Zemplén m.) uradalom 148
Szakcsi Vince hántai prépost (1435–
1464) 71
Szalárdi János nógrádi főesperes
(1427–1447) 61, 96, 115
Szántai Mihály budai kanonok, kirá-
lyi követ 45, 50
Szántó h. (Bars m., elpusztult; vagy
Hont m., Santovka, SK vagy
Nógrád m., ma Pusztaszántó)
141
Szántói Ambrus esztergomi kano-
nok, sasvári főesperes, eszter-
gom-szentistváni prépost 13,
18, 27, 41, 94, 97, 116, 123–127 –
A 141/35. sz.
Szászfalvi lásd Zólyomi/Szászfalvi
Ferenc
Szatmár megye 23
– v. (Szatmár m., ma Satu Mare része,
RO) 142
Szatmári György esztergomi érsek
(1522–1524) 112
Szatmárnémeti Kelemen esztergomi
kanonok, zólyomi főesperes
13, 18, 41, 123–124, 126–127 –
A 142/36. sz.
Szécsény opp. (Nógrád m.) 54–55
Szécsényi Frank 140
– Katalin (Bálint leánya), Pöstyéni
más néven Hugyagi Balázs fe-
lesége 133–134
Szécsi Anna (János leánya) 128
– Dénes esztergomi érsek (1440–1465)
39–40, 47, 64, 105, 112, 114, 128,
130, 132, 148

- Szécsi Miklós (Lőrinc fia) marosi plébános, esztergomi kanonok (1398–1402) 66
- Szekcsői Dúl Lőrinc (Ágoston fia) császári közjegyző 71
- Székely lásd Kövendi Székely székesegyházi/nógrádi (váci székeskáptalan) főesperesség 30
- Szelesteyi Miklós 132
- Szemerédi Balázs (Mihály fia) császári közjegyző, esztergomi kanonok, gömöri főesperes, vikáriushelyettes 13, 29, 41, 54–55, 123–124 – A 142/37. sz.
- Demeter és Péter (János fiai) 142
 - László esztergomi kanonok 41, 123 – A 143/38. sz.
 - (– (másik) és Erdős Miklós (Péter fiai) 142
- Szent Ambrus-egyház, Esztergom lásd esztergomi Szent Ambrus-egyház
- Anna-városrész (Esztergom) 76
 - Antal-egyház, Piacenza lásd piacenzai Szent Antal-egyház
 - Benedek-egyház, Pécs 79
 - Gellért-egyház, Budaváralja lásd budaváraljai Szent Gellért-egyház
 - Jeromos-kápolna, Esztergom lásd esztergomi Szent Jeromos-kápolna
 - Kereszt-oltár igazgatósága, Esztergom lásd esztergomi Szent Kereszt-oltár igazgatósága
 - Luca-oltár, Esztergom lásd esztergomi Szent Sebestyén (és Fábián-, Szent Mihály- és Luca)-oltár
 - Margit-oltár, Esztergom lásd esztergomi Szent Margit-oltár
 - Mihály-oltár, Esztergom lásd esztergomi Szent Sebestyén (és Fábián-, Szent Mihály- és Luca)-oltár
- Miklós-egyház, Esztergom lásd esztergomi Szent Miklós-egyház
 - Pál és Péter-oltár, Esztergom lásd esztergomi Szent Pál és Péter-oltár
 - Sebestyén és Fábián-oltár, Esztergom lásd esztergomi Szent Sebestyén (és Fábián-, Szent Mihály- és Luca)-oltár
 - Ulrik-oltár, Veszprém lásd veszprémi Szent Ulrik-oltár
- Szentgyörgyvölgyi Gergely esztergomi kanonok (1435–1439) 96, 132
- Szentkereszt h. (Liptó, Svätý Kríž vagy Nyitra m., Kríž nad Váhom, SK) 143
- Szentkeresztí Tamás bécsi egyetemista (1426) 143
- esztergomi kanonok 36, 41, 97, 123 – A 143/39. sz.
- Szentlászlói László esztergomi kanonok, a Krisztus teste-kápolna igazgatója (1413–1427) 67
- Szepesi András lásd Edelényi András
- Gáspár esztergomi kanonok (1430–1445) 96
 - olvasókanonok: Edelényi András
 - vikárius: Edelényi András
- Szerdahely h. (Baranya m., ma Drávaszerdahely) 71
- Szerdahelyi János királyi kamarás 47
- *Zenthe* László (István fia) császári közjegyző 71
- Szered h. (Pozsony m., Sereď, SK) 143
- Szeredi Bereck esztergomi kanonok, a Krisztus teste-kápolna igazgatója 14, 18, 33, 41, 68–69, 78, 123–126, 146 – A 143/40. sz.
- Szerémi Benedek esztergomi kanonok (1424) 95

- püspök: Erdődi István, Gúti Ország János
- püspökség 120
- Szigligeti Jakab 87
- szini (Abaúj vagy Torna m.) pap: Tamás 75
- Szuha h. (Heves m.) 85
- Szűz Mária-egyház, Buda lásd budai Szűz Mária-egyház
- –kápolna, Esztergom lásd esztergomi Szűz Mária-kápolna

T

- Tamás deák esztergomi polgár 75
- szini pap 75
- vasvári prépost, esztergomi vikárius lásd Kutasi Tamás
- Tapolca opp. (Zala m.) 144
- Tapolcai Benedek esztergomi kánonok 41, 123 – A 144/41. sz.
- Tapolcsány h. (Nyitra m., Topolčany, SK) 144
- Tapolcsányi Kelemen esztergomi kánonok 12, 15–16, 18–19, 41, 90, 123–125, 127 – A 144/42. sz.
- Tarkői Pál sasvári (1399–1407), honti (1409–1411) főesperes, esztergom-szenttamási prépost (1412–1425) 116
- Tarnóc h. (Kis-Hont m., elpusztult, SK) 80
- – (Liptó m., Liptovský Trnovec, SK) 80
- – (Nógrád m., ma Ipolytarnóc) 80, 145
- Tarnóca h. (Fejér m., elpusztult) 80
- – (Heves m., elpusztult) 80
- – (Somogy m., Somogytarnóca) 80
- – (Ung m., Tarnyivci, UA) 80
- Tarnócai Tamás lásd Tharat(h)a-i (Tarnócai) Tamás
- telki apát: Sándor

- Temes megye 23
- Temesvár v. (Temes m., Timișoara, RO) 56, 144
- Temesvári Miklós (János fia) esztergomi éneklőkanonok, vikárius, bázeli zsinati ügyhallgató, esztergom-szentistváni prépost 41, 51–57, 61, 93, 95, 118, 123–124, 148 – A 144/43. sz.
- – – – – soror-a: Erzsébet (Nagy Antal váci polgár felesége) 56
- tereskei (Nógrád m.) apátság kormányzója: Bajoni István
- Tharat(h)a-i (Tarnócai) Tamás, a királyi kúriából kiküldött királyi ember, esztergomi kánonok, aléneklő, a Krisztus teste-kápolna igazgatója 14–15, 18, 33, 41, 77–81, 84, 125–127 – A 145/44. sz.
- titeli kánonok: Bencenci János
- tolnai főesperes: Dombai Imre
- Tompa lásd Boldogasszonyfalvi és Ollári Tompa
- tornai főesperes(ség) 13, 17, 115
- Tornaljai Miklós esztergomi kánonok (1389–1408) 97
- Tótbáka h. (Hont m., Dolné és Horné Devičany, SK) 142
- Treviso v. (Velencei Köztársaság, Tarvisio, I) 145
- Trevisói (Vosich) Simon esztergomi olvasókanonok, királyi és pápai követ, antivari érsek, a zenggi püspökség kormányzója, esztergomi vikárius, capodistriai püspök, patraszi érsek, fehérvári kánonok 18, 22, 33–35, 40–41, 43–44, 57, 59, 77, 92–94, 96, 103, 123–127, 148 – A 145/45. sz.
- Turóc megye 23
- Turóci Bereck esztergomi kánonok, alőr, székesegyházi plébános,

- a Szent Kereszt-oltár igazgatója 15–16, 18, 33, 41, 68–69, 87, 123–126, 143 – A 146/46. sz.
- turóci prépostság 141
- Túrony h. (Baranya m.) 71, 146
- Túronyi Kelemen örsi prépost (1479), aradi olvasókanonok (1492–1497), pécsi kanonok, aszúági főesperes (1495–1499), pécsi olvasókanonok (1503), Rangoni Gábor egri püspök káplánja (1479) 74–75, 146
- Mihály (László fia) császári közjegyző, esztergomi szentszéki jegyző, kanonok, a Szent Margit-oltár igazgatója, nógrádi főesperes, pécsi kanonok, milkói püspök, esztergomi segédpüspök, vikárius, esztergom-szentgyörgyi prépost 15–16, 18, 27, 29, 33–35, 39–40, 54, 70–76, 78, 82, 84, 93, 97, 106, 109, 115, 125–127 – A 146/47. sz.
 - *Zenthe* Mihály bécsi egyetemista 71

U, Ú

- Újlaki cs. 131
- Újvárosi Lázár esztergomi kanonok 15, 18, 41, 123–124, 126 – A 147/48. sz.
- Ulászló (II.) király (1490–1516) 108

Ü

- Ürményi Gergely (László fia) esztergomi kanonok, budai plébános (1394–1400), esztergomi éneklőkanonok (1400–1416) 56, 97

V

- Vác v. (Nógrád m., ma Pest m.) 46, 52, 55–56
- váci egyházmegye 23
- kanonok: Bajoni István, Bencenci János, Budai János (István fia), Décsi Jakab, Örmény Tamás
 - olvasókanonok: Debreceni Mihály, Demeter, Mohorai Vidfi Miklós
 - őrkanonok: Kesztlőci Mihály, Mohorai Vidfi Miklós, Pilisi László
 - prépost: Debreceni Mihály, Kelemen, Kesztlőci Mihály, Márton, Várdai Mátyás, de Variacstris, Archangelus
 - püspök 30; lásd még Bátori Miklós
 - székeskáptalan 36, 45, 47–48, 131
 - – székesegyházi/nógrádi főesperessége 30
 - vikárius: Décsi Jakab
- Vajai Ibrányi István esztergomi őrkanonok 18
- Vámosdorog h. (Heves m.) 85
- Várad h. (Nyitra m., Nitriansky Hrádok, SK) 147
- v. (Bihar m., Oradea, RO) 102, 147
- Váradi Albert (György fia) barsi, nógrádi, nyitrai főesperes, esztergomi vikáriushelyettes, vikárius 13, 18, 41, 53, 61, 77, 87, 93–94, 96, 100, 116, 124–126, 146, 149 – A 147/49. sz.
- egyházmegye 23
 - éneklőkanonokság 128
 - éneklőkanonok: Asszonyfalvi Ostfi Miklós
 - kanonok: Bajoni István, Debreceni Mihály
 - őrkanonok: Budai János (István fia)
 - Pál (Imre fia) esztergomi olvasókanonok (1482), nagyprépost

- (1483–1493) 43–44, 50, 96, 114, 128
- Péter (Imre fia) esztergomi kanonok (1465), bács-kalocsai érsek (1480–1501) 43–44, 50, 96, 109, 114, 128
 - püspök: Zrednai (Vitéz) János
 - székeskáptalan 24, 31–32, 89, 97–98, 104, 118–119, 147
 - társaskáptalan 24, 31, 89, 97, 118
- Várdai Aladár Ferenc komáromi főesperes (1498) 108
- István bács-kalocsai érsek (1456–1470) 58
 - Mátyás váci prépost (1484–1486), boszniai püspök (1486–1489) 49
- de Varicastris, Archangelus váci prépost (1482–1483), scardonai püspök (1483–1500) 49
- Vas megye 23
- Tamás budai kanonok, esztergom-szenttamási prépost (1497) 105
- vásárhelyi (Veszprém m.) apácák 137
- Vasvár királyi v. (Vas m.) bírāja: György 138
- opp. (Vas m.) 148
- vasvári prépost: Kutasi Tamás
- Tamás esztergomi kanonok, sasvári főesperes 13, 15, 18, 41, 97, 123–127 – A 148/50. sz.
- Velence v. (Velencei Köztársaság, Venezia, I) 53, 58
- velencei pátriárka 58
- Vendégi h. (Nógrád vagy Torna m., Hosťovce, SK) 148
- Mihály esztergomi kanonok 15–16, 18, 41, 124–127 – A 148/51. sz.
- Verebélyi Miklós (János fia) esztergomi őrkanonok (1421–1432) 51
- Verebes cs. lásd Felsőpalicsai Verebes
- Veresmarti Bálint esztergomi kanonok (1469–1485) 70, 84–85, 96
- Vertigei István szabolcsi főesperes (1492) 113
- veszprémi egyházmegye 23
- kanonok: Balázs
 - püspök: Gatalóci Mátyás, Isvalies Péter, Rangoni Gábor
 - – káplánja: Lovasi Imre
 - székeskáptalan 136–137
 - Szent Ulrik-oltár igazgatója: Lovasi Imre
 - vikárius: Csitári Miklós
- veszprémvári Mindenszentek-társaskáptalan prépostja: Karai László
- Vesztenic h. (Nyitra m., Dolné és Horné Vestenice, SK) 149
- Vesztenici Miklós (Péter fia) esztergomi szentszéki jegyző, császári közjegyző, esztergomi kanonok 15–16, 18, 29, 41, 124–127 – A 149/52. sz.
- Vezekény h. (Bars m., ma Nové Zoznam, SK) 149
- – (Heves m., ma Hevesvezekény) 149
- Vezekényi Dávid esztergomi kanonok 15–16, 18, 41, 124, 126 – A 149/53. sz.
- Vicedomini Máté piacenzai prépost (1395–1407), esztergomi kanonok (1395–), honti (1407), nyitrai (1411–1418) főesperes, olvasókanonok (1418–1428), esztergomi vikárius (1399–1403, 1411–1423, 1425–1428), zágrábi kanonok (1408–1409) 53, 92, 95, 100, 113, 115–116, 118, 144
- Vidfi lásd Mohorai Vidfi
- Vinár h. (Hont m., ma Jablňovce része, SK) 142
- Vince Benedek váci polgár 52

Visegrád v. (Pilis m., ma Pest m.) 111–112, 149
 Visegrádi Bereck esztergomi kano-
 nok 15–16, 18, 41, 68–69, 124–
 127, 143, 146 – A 149/54. sz.
 Vitéz János lásd Zrednai (Vitéz) Já-
 nos
 – --féle lázadás (1471) 128
 Vízközi Benedek királyi adószedő 46

Z

zágrábi egyházmegye 23
 – kanonok: András, Mikefalvi Cseh
 Péter, Vicedomini Máté
 – olvasókanonok: Pesarói Lénárd
 – prépost: Garai László
 – székesegyházi főesperes: Pesarói
 Lénárd
 – székeskáptalan 113
 – vikárius: Pesarói Lénárd, Vicedo-
 mini Máté
 Zákányi Tamás (Kozma fia), a bécsi
 egyetem tanára, esztergomi
 székesegyházi iskola tanára,
 kanonok (1421) 91, 95
 Zala megye 23

Zámbó Lőrinc (Pápa nb. mezőlaki)
 pozsonyi prépost (1384–1402)
 112
 zenggi püspök: Pesarói Lénárd
 – püspökség kormányzója: Trevisói
 (Vosich) Simon
 Zenthe lásd Szerdahelyi és Túronyi
 zólyomi főesperes(ség) 17, 20, 99, 115,
 139
 – főesperes: Fülöp, Komjáti Antal,
 Márk, Svessai Péter, Szatmár-
 németi Kelemen
 –/Szászfalvi Ferenc sasvári főesperes
 (1432–1447), esztergomi viká-
 riushelyettes (1435) 53, 60
 zöldmezei Szent György-egyház lásd
 esztergom-szentgyörgyi pré-
 postság
 Zrednai (Vitéz) János váradi püspök
 (1445–1465), esztergomi érsek
 (1465–1472) 39, 105–106, 108,
 119–120, 128

ZS

Zsidó kapu (Budavár) 52
 Zsigmond király (1387–1437) 40, 88,
 92–93, 102–103, 109, 112, 142,
 148

Az olvasó által a kezében tartott, a kanonoki testületről és egyetemjárásukról szóló munka az esztergomi székeskáptalan 15. századi testületéről végzett kutatásaim első eredménye. A kötet első részében az 1450-es évtizedben, a sasadi tizedper kapcsán keletkezett öt ügyvédvallás segítségével vizsgálom és elemzem a székeskáptalanban helyet foglaló javadalmasok számát, származását, karrierjét, javadalomhalmozásukat, illetve javadalomviselésük hosszát.

A 2. részben az esztergomi székeskáptalanban, illetve máshol kanonokságot viselt azonos (kereszt)nevű személyek szétválasztásához szükséges adatokból alkotott életpályákkal, egyfajta „párhuzamos életrajzokkal” fog találkozni az olvasó. A kiválasztás kritériumai maguktól adódtak: a korábbi szakirodalom, illetve saját kutatásaim alapján problematikusnak ítélt személyek életútját kíséreltem meg feltárni annak érdekében, hogy elkészíthessem az esztergomi kanonokok megbízható archontológiai adattárát. Az ismertetett életpályák ugyanakkor lehetőséget nyújtottak általános érvényű következtetések levonására, a kutatás során érintett problémák és azok megoldásai pedig tálcán kínálták az összevetést a korábbi szakirodalmi munkákban, elsősorban az e témában alapvető szerző, Mályusz Elemér által az egyházi középrétegről írottakkal. A székeskáptalani kanonokok műveltségéről és esztergomi térnyerésükről végzett vizsgálatok eredményeit a 3. részben ismertetem.

Az utolsó, adattári részben kaptak helyet az öt ügyvédvallásban szereplő kanonokok neveit tartalmazó listák, a vizsgált 1451–1460 közötti évtizedben stallummal rendelkező 54 kanonok életrajzi adatai, valamint 11, kanonokok leszármazását ábrázoló családfa.